

SZÍNHÁZ

Melléklet:
**SZUPERKÖZELI –
POSZT 2009**
Janisch Attila
jegyzetei

**SZÍNHÁZPORTRÉ:
Örkény**

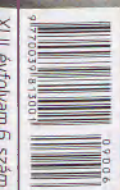
Éhség

**A Gézagyerek
A hős és a csokoládékatoná
Liliom, Faust
Cseresznyés kert
Alkoholisták**

**FESZTIVÁLOK:
Reflex/BTF**

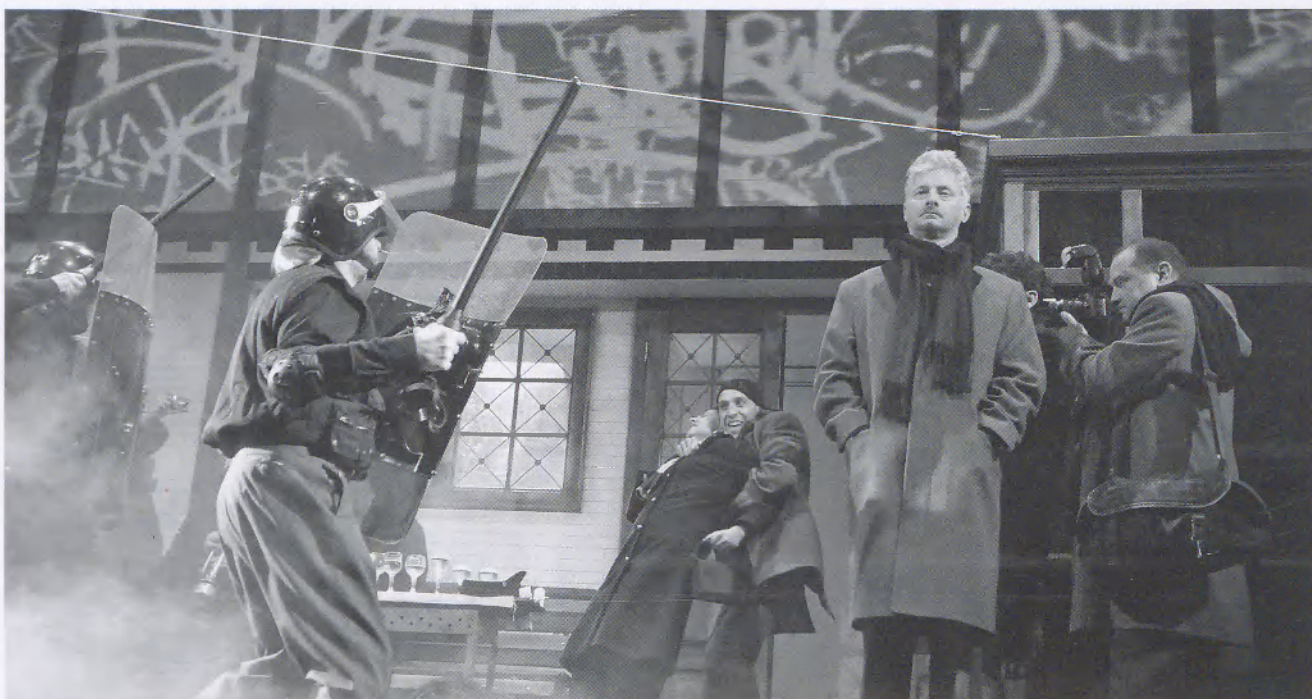
**VILÁGSZÍNHÁZ:
Wrocław, Pippo Delbono**

392 Ft

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Knut Hamsun-Forgách András: Éhség (dráma)

Kelemen József (Kádár István) a kaposvári Liliomban

Klencsár Gábor felvétele

A HÓS ÉS A CSOKOLÁDÉKATONA
Katona József Színház
Koncz Zsuzsa felvétele

LULU
Nagyszebeni Radu Stanca Nemzeti Színház
Felvégi Andrea felvétele

ELDŐLTÁS
MU Színház
Koncz Zsuzsa felvétele

Színházportré

2 Sz. Deme László:
Játszók színháza
Az Örkenyről

Kritikai tükör

- 8 Rádai Andrea: Lélekkorgás**
Knut Hamsun: Éhség
- 10 Stuber Andrea: Gézababua**
Háy János: A Gézagyerek
- 12 Szántó Judit:**
Családi szórakozás
George Bernard Shaw:
A hős és a csokoládékatoná
- 14 Koltai Tamás:**
Centenáris földalatti
Molnár Ferenc: Liliom
- 16 Markó Róbert:**
Rendezzük kertjeinket
Anton Csehov:
Cseresznyés kert
- 18 Sztrókay András:**
Nagyvárosi fények
Johann Wolfgang Goethe:
Faust
- 20 Tarján Tamás:**
Periféria Tours
Bertolt Brecht:
A szecsuáni jóember
- 22 Zappe László:**
Szesz szenteltvízzel
Visky András: Alkoholisták

24 Deres Kornélia: Grafomán
márki, hét részben

Dough Wright:
De Sade pennája

26 Zsedényi Balázs –
Ugrai István: Sekély mélység
Gyarmati Kata:
Hét nap a világ

Reflex Fesztivál – Sepsiszentgyörgy

28 Markó Róbert: Elitkör
32 Herczog Noémi:
Tükörtartások fesztiválja
Beszélgetés
Bocsárdi Lászlóval

Tavaszi Fesztivál

- 35 Tompa Andrea:**
Panem és főleg circenses
- 38 Tasnádi István: Keleti minta**
- 41 Koltai Tamás:**
Targowica és a grund
Pál utcai férfiak és nők
- 43 Nánay Fanni:**
A rendező és a hajóskapitány
Beszélgetés
Michał Zadarával
- 46 Kolozsi László:**
Orpheusz beérik
Joseph Haydn kétszer

49 Kutszegi Csaba:
Földhöz ragadt őslakosok
Bangarra Táncszínház

Tánc

- 51 Török Ákos:**
Jungi mese az orfeumban
Csipkerózsika
- 52 Kutszegi Csaba:**
Zsuzsa, hol vagy?
Eldöltás
- 54 Szoboszlai Annamária:**
Mini-re-Start
Mini-a-Túrák II.

Világszínház –

Wrocław

- 56 Jászay Tamás: Semmi művészet?**
Díjak és előadások
- 61 Papp Tímea: A halál bohóca**
Pippo Delbono színháza

MELLÉKLET:

POSZT 2009 – Szuperközeli
Janisch Attila jegyzetei

DRÁMAMELLÉKLET:

Forgách András: Éhség
Knut Hamsun regénye nyomán

A CÍMLAPON: Hajduk Károly az *Éhség*ben (Katona József Színház, Kamra) • Schiller Kata felvétele

színház

MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG | ORSZÁGOS
SZÍNHÁZTÖRTÉNETI MÚZEUM ÉS INTÉZET

XLII. évfolyam 6. szám
2009. június

Megjelenik havonta
XLII. évfolyam
HU-ISSN 0039-8136

www.szinhaz.net

FŐSZERKESZTŐ: KOLTAI TAMÁS. A SZERKESZTŐSÉG: CSOMOR MÁRTONNÉ (szerkesztőségi titkár); HERNER DÁNIEL (technikai munkatárs); KONCZ ZSUZSA (képszerkesztő); KUTSZEKI CSABA (tánc, szinhaz.net); SZÁNTÓ JUDIT; TOMPA ANDREA

Szerkesztőség és kiadó (SZÍNHÁZ ALAPÍTVÁNY): 1126 Budapest, XII., Németszőlygi út 6. III/2.; Telefon/fax: 214-3770, 214-5937; <http://www.szinhaz.net>; e-mail: szinhaz.folyoirat@t-online.hu; Felelős kiadó: KOLTAI TAMÁS

Terjeszti LAPKER Rt. és alternatív terjesztők. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető a szerkesztőségben, közvetlenül a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII., Orczy tér 1. Tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900). További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu. Pénzforgalmi jelzőszám: 11991102-02102799. Előfizetés egy évre: 3900 Ft – Egy példány ára: 392 Ft.

Tipográfia: Kálmán Tünde. Nyomdai előkészítés: Dupla Studio. A nyomás készült: Multiszolg Bt., Vác

 OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS MINISZTERIUM

TÁMOGATÓK: Oktatási és Kulturális Minisztérium,
Nemzeti Kulturális Alap,
a Fővárosi Közgyűlés Kulturális Bizottsága,
Nemzeti Civil Alap,
Szabad Sajtó Alapítvány,
József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány

 OSZMI Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet

 Magyar Szabadd Sajtó Alapítvány

Sz. Deme László

Játszók színháza

AZ ÖRKÉNYRŐL

Nyolc éve fogant a Madách Kamarából, öt éve kapta új nevét az Örkény Színház. Gyorsan felcseperedett, és mára végleg elfoglalta helyét a budapesti színházak sorában, miközben elődjének bulvárosodó repertoárját zökkenők nélkül váltotta fel művészi munkákkal. Az *arab éjszaka* már a reveláció erejével hatott a szakmai közönségre, és ezért kissé csalódás volt látni később, hogy a benne ígért új esztétika lángholása helyett fellobbanások következtek. Akkor derült ki végleg, hogy az Örkény nem kizárólagosan a kiéheztet vájtfülűeknek, hanem a Szélesebb Közönségnek is szánja művészsínházát. Nemcsak egy mai kőszínház friss szemléletével és lehetőségeivel kíván szembesíteni, hanem azon is ügyeskedik, hogy ezt a színház-művészetet a nézők is a szívükbe zárják.

Az Örkény nézői a színházi játéknak hangsúlyozottan részesei. Ha összevetjük a repertoár egy korábbi és egy utóbbi előadását, Molnár *A testőrét* és Feydeau-tól *A hülyéjét*, két dologra gondolhatunk. Először: egyik sem az a kifejezetten művészsínházba kívánczó darab, különösen nem együtt. Másodszor: viszont miért kéne skatulyázni, mi való művészsínházba, pláne, ha jelen esetben egyaránt kidomborodik mindkét produkcióban a játék motívuma? *A testőr* Színészneként Kerekes Éva éppen azt játssza, hogy a második pillanattól már tudja, hogy az őrnagy nem őrnagy, hanem a férje, de elfogadja, és belemegy a játékba, hiszen ugyanolyan vérbeli játékos, mint a Színész, Mácsai Pál alakításában. Maga a játék aktusa és szabályrendszere lesz hitelesítve, különben a szerelmi élcélődésnek értelme nem, csak bája lenne. És ugyanez igaz Feydeaura, ahol a *pièce bien faite*-ből komédián túli, élvezetes abszurd lesz, hiszen aligha lehet groteszkebb pillanatot elképzelni, mint amikor a házastársi hűtlenkedés ismert a házastárs előtt. Márpedig látni Kerekes Viktória szemében Vatelinné agyának mindent tudó villanását, mikor a férje ügyetlenül elkéredzkedik vidékre egy állítólagos ügyvédi találkozóra. Széles László Vatelinjé nem is nagyon erőlteti magát, hogy hitelesen füllentsen, ügyetlenkedik, zavarban van, úgy látszik, mindez csak koreográfia. Mintha tudná, hogy a felesége tudja, hogy nem vidékre, hanem éjjeli találkára készül, sőt azt is tudja, hogy ő, mármint a férj, tudja, hogy ő, mármint az asszony, tudja. Mindenki tud tehát mindent, de a játékot nem rombolják le, hanem végigjátsszák. Így kacsint össze az Örkény is a nézőkkel, állandóan felhíva a figyelmet: vigyázat, csalunk.

Az Örkény előadásaiban ennek a mozzanatnak a felmutatása a finom falat. Agyafúrt esztétikai szándékok helyett a mindennapi rezignációnak ez a csipetnyi iróniával spékelt külső megfigyelését bontja ki a közönséget vonzó darabokban is, felkínálva a közös játékot. A publikum pedig szereti ezt a csiklandozást, mert érzi, hogy ez más, maibb hozzáállás Molnárhoz és Feydeau-hoz, mint kosztümös illusztrálása hajdani nagyságuknak, de közben mégsem rájuk erőltetett vízió. A nézők, fiatalok és idősebbek egyaránt, tehát a közös játékra jönnek: az Örkény látogatottsága általában kilencven százalék fölött volt 2008-ban. A hölgyek kicsinosítva, gazdag sminkkel, nem nagystélyiben, de azért zömmel alkalmi jellegű ruhákban érkeznek, s a férfiak is megfelelőbbnek érzik az öltönyt. Még a tinédzsereken is inkább tanévnyitóhoz illő világos és kényelmes felsők láthatók harsányan díszfoltozott göncök helyett. Bölcsész-ingek, értelmiségi zakók, letaposott cipők és kinyúlt pulóverek elvéve bukkannak fel a vidáman csevegő, kisimult arcú tömegben. Ez egy polgári közönség. Szeretnek színházba járni, és jól, már-már otthonosan érzik magukat a színházukban. Szívesen nevetnek, előszeretettel kommentálják halhalkan a történéseket, együtt élnek az előadással. Még a rettentően szűk zsöllyesor miatt is alig dohognak – igaz, két szünettel játszott darab esetén sokan inkább a helyükön maradnak, mintsem végigtoporogják a lassú hömpölygést a színházteremből ki, majd vissza. Maradnak beszélgetni. Színházról, természetesen, az éppen látotról vagy másról, hiszen az Örkény közönsége jár máshová is. Korábbi felmérések szerint a Pesti, a Vig, a Katona és a Radnóti volt kedvelt úti céljuk, most leginkább az új Nemzetiben megesett élményeket hallottam említeni: főként az ottani színészeket vetették össze az Örkény csapatával.

Színészi minőség tekintetében az Örkény magas színvonalat képvisel. A művészgárda egyenletes nivón teljesít, az epizód szerepek is rendre megszólalnak. Kiváló játékosok sorakoznak az előadásokban, s már-már meg lehet kockáztatni egy örkényes játékképzést is. A színészek mentalitásában van valami nyíltság és jókedv, de jókora hajlam az öniróniára és kajánságra is. Felszabadultak, és valahogy nem annyira jól olajozott összjátékban működnek; érzékenyen, de nem eltúlzott precizitással. Kényelem van bennük, és nagyvonalúság. Figyelem a másik iránt, de sok szellemes öröm maguk iránt is, a saját egyéniséget nem áldozva fel

maradéktalanul az összművészeti hatásért. Színpadon láthatóan udvariasak és előzékenyek minden újdonság iránt, de határozott véleményük van a maguk alakításáról is, amit azonban jó ízléssel képviselnek, nem rondítva bele egy-egy előadás építményébe. Ők is polgáriak, mint a közönségük, nem csoda a ragaszkodás. Egész egyszerűen látszik, hogy az Örkényben a színészek jól érzik magukat, mint egy baráti közösségben. Inspirálják egymást, és elemükben vannak: az előadások legemlékezetesebb pillanatai a színészekhez köthetők.

A *Sötétben Látó Tündér*ben Bagossy László rendező gyerekszínházi vonalon viszi tovább *Az arab éjszaka* szómágiáját. Fantáziát tornáztat a sok sötétben elhangzó képleírással, majd hirtelen orgiasztikus látványt zúdít elő, mikor (a műszak hallatlan ügyességével és pontosságával időzítve) teljes értékű naturalizmusban mutatja fel a szőke királylányt, a húst marcangoló farkasokat, a haldokló sárkányt, a tűz körül ugráló törpét vagy a búsuló öregembert. De ha csak Pogány Judit trónolna tündérként a fantáziaerdő közepén, mindössze a hangjával, egy-egy gesztusával is utaztatna a mesék birodalmában.

A *műselyemlány* ugyancsak Bagossy rendezése, és visszagondolva, szintén a statikus irányt viszi tovább, pedig Hámori Gabriellára mégis úgy emlékezünk, mintha nem csupán a buszmegállónyi térben mozogna, hanem valami tágasabb dimenzióban, annyira telve van energiával. Érzékien csapong a figura élettörténetében, partnerként cserélődnek rajta a ruhák, frizurák, és hideg, klasszikus szépsége egyre jobban megtelik temperamentummal. De mindez mégis csak hányódás a világban: a lány mögött finoman kirajzolódik a világgazdasági válságon izmosodó náci rémálom. Bagossy itt igazítja a mához Irmgard Keun monodrááját. Bizarr és ártalmatlannak tűnő köztéri reklámként tűnik fel pár plakát: a horogkereszttel köszöntött Boldog Új Esztendő vagy a Dávid-csillaggal bélyegzett, elfajzott négerek dzsesszkoncertje.

Hámori Célimène-ként *A mizantróp* távol-keleti légkörében már a kifutók modelljeként affektál. Szerepet pózol mindenféle attribútummal, cseresznyefával, míves gerincű könyvekkel felpakolva. Gothár Péter rendezésének mesterséges, kreált világába még a természet is csak illusztrációként hatol be, nem csoda, hogy minden alak egytől egyig mesterkéltné, kifestett toposz. Gálffi László pohosodó, házipapucsos értelmiségi Alceste, aki még mindig nem hajlandó befogni a száját, össze is csap Mácsai égő szemű, üzletember Oronte-jával. Für Anikó bajusszal sminkelt Acaste-ja golyacsőrrel döfködi a kívánatos Célimène-t. Kerekes Éva gonosz, mérgesre festett Arsinoéját pedig kiállítási tárgyként rakosgatják ide-oda. Formatervezett színház, szívérványos rokokóval.

Kísérleti előadás a *blogvadászat*. A blogokból írt és kibontott skicceket három fiatal rendező, a vendég Tóth András és Rusznyák Gábor, valamint a hazai pályán mozgó Dömötör András jegyzi. A játéktér jóval intímebb a többi előadáshoz képest, a nézők karnyújtásnyira kerülnek a játszóktól mind a színpadon, mind az előtérben. A vállalkozásban a szabadság az érdekes: a nagyszínpadhoz és megírt, elemezhető darabokhoz

szokott színészek rendkívül felszabadultan játszanak a szöveg- és szereptörésekkel. Für Anikó és Mácsai is frissen használja a lehetőséget, Széles László szinte tobzódik a Zsírember undormányaiban.

A színház épületében sétálunk az *Ibusár*ban is, mert Pelsöczy Réka kissé kopár rendezése a tágas és hűvös hangulatú előtérben kezdődik, de a végére át kell vándorolni a színházterembe, követve Sárbogárdi Jolán utazását. Bíró Kriszta gyors váltásokkal dolgozik: szeretetre méltó és energikus csúnyácskaként fonja egybe lerobbant életét a mézeskalácsos álomvilággal. Jellegtelennek játszott törekenysége teli lesz daccal, a csak-azértis indulatával, mert olyan szép az álmodás. Nem ügyetlen, csak kicsit, nem csúnya, csak kicsit, nem buta, csak kicsit, nem naiv, csak kicsit, és ezekből a kicsikből aura épül a pénztárolány köré.

Ugyanez az aura lengi be Bíró Kriszta Keceli Ilonkáját is *Az üvegcsipő*ben. Bumfordi kurtizán, de ott lebeg felette a panasz, hogy ő nem kurva, csak az élet ide sodorta. Bár ez a molnári mozzanat megmarad, magát a darabot Mácsai rendezése ironikusabbra hangszereli. Stilizáltabb a környezet, stilizáltabbak a szerepértelmezések. Hámori Gabriella Irmája nemcsak egy narcisztikus költőnő és egy romantikus gimnazista megható keveréke, hanem a nő és a színjátszás elegyének sajátos aspektusát is felmutatja. Ravasz kis nézéseivel Hámori a gyengébbik nem kifinomult stratégiájával bolondítja és ragadja magához Gálffi finom kezű bútorasztalosát, Sipost, aki tudja, hogy a józan ész szerint ebből semmi jó nem születhet, mégis képtelen ellenállni. Für Anikó Adélja is ebbe bukik bele: minden energiáját felőrli, hogy ellenálljon a szerelemnek, háziasszonyként strapálja magát, de hiába, mert az érzelmek legyűrik a rációt, és a középkorú Adél belezuhan Polgár Csaba ifjú és robbanékony Császár Páljának a karjaiba.

A másik Molnár-darab, *A testőr* is a kiábrándultság felé mozdul el. Kerekes Éva és Mácsai viszonyában, a Színésznő és a Színész kapcsolatában az újra egymásra találással nem boldog hepiendet ragyogtat fel, hanem a szürke hétköznapiakba simít vissza mindent Kolos István rendezése.

A *hülyéje* sziporkázó tűzijáték, színes és pergő, tele pompás ötletekkel. Mácsai rendezése feszes játékot diktál, és folyamatosan reflektál Feydeau képtelenségeire: a színészek újra és újra kiszólhatnak a nézőkhöz, hangsúlyozzák, hogy ez nem illúziószínház. Itt tényleg mindenki szabadon engedheti a tehetségét: Kerekes Éva szörnyeteg süket Mme Pinchard, Csujja Imre gyanakvó szanitéc, Debreczeny Csaba bamba világfi, Takács Nóra Diána buja és tompa Maggie, Máthé Zsolt pompásan nyársat nyelt, lehengerlő Soldignac, Polgár Csaba vágtyól úzótt Rédillon, Pogány Judit guruló Jérôme stb. – még egy inas nyúlfarknyi megjelenéseiből is remek be- és kilengéseket csinál a retró ajtón Mohai Tamás.

Tehetségben való lubickolást nyújt az *Apátlanul* is. Jurij Kordonszkij Csehov-rendezése cikázó közvetlenséggel operál. A melodramai elemek hangsúlyozódnak, a színészek játékát átítatja a komikus hangütés, melyet azonban állandóan ellenpontoznak a hirtelen keményen koppanó, hirtelen igazzá és gonosszá váló

8.

1. A testőr Tamássy Andrea felvétele
2. A Sötétben Látó Tündér Koncz Zsuzsa felvétele
3. Különóra Schiller Kata felvétele
4. Az üveg cipő Koncz Zsuzsa felvétele
5. Sírály Schiller Kata felvétele
6. Finito Schiller Kata felvétele
7. Apátlanul Schiller Kata felvétele
8. A műselyemlány Schiller Kata felvétele
9. A hülyéje Schiller Kata felvétele
10. Blogszínház Koncz Zsuzsa felvétele
11. Jógyerek képek könyve Schiller Kata felvétele

mondatok. A kétségbeesés a vígjáték bőre alatt nyugtalanodik, míg végül kitombolhatja magát, és minden tengődés átfordul bonyolult örületbe. Für Anikó Szofjája pszichológiai esetként omlik össze, és követi el az öngyilkosságot. Széles László Platonovként korántsem hős, hanem egy nagydarab tehetetlenség, aki nem tud kikeveredni az ingoványból. Bíró Kriszta Szásája sem tompa falusi liba, hanem túlzottan odaadó, túlságosan jótét lélek, meg is sínyli. Fergeteges Kerekes Éva és Debreczeny Csaba párosa, mikor a Tábornokné megtudja Vojnyicvtól, hogy Platonov Szofját csábítgatja, és a szerencsétlen, elhagyott fiún saját felindultságában még ő is gyötör egy sort. Pompások Glagoljevék duettjei is, ahogy Végvári Tamás és Dömötör András, apa és fia leplezetlenül utálják egymást, folyvást hisztérikus ütközeteket produkálva.

Korábban már Mácsai rendezésében a *Sírály* is a vígjáték felé terelte Csehovot, könnyedebbre próbálta hangszerelni, mindennapibbra a tragédiát, de valahogy ott kevésbé sikerült kibontani azt, amit az *Apátlanul* elmosottan tébláboló alakjai megfogalmaznak.

A *Vízkereszt, vagy bánom is én* Dömötör András rendezésében ötletre épül. A mosógép világ tengerparti Illíriaként és egyben fogyasztói társadalmunk miliőjeként nagyszerű, de nem injekciózza tovább a darabot. Az előadás a *free jazz* állapotában marad, annak minden előnyével és hiányérzetével, szabadságával, de az elcsípett dallamok kidolgozatlanságával. A legtöbb szépség és megfigyelés a bulijelenetekben tárul fel, például a Mária–Tokányi–Tompá trió, vagyis Kerekes–Debreczeny–Mészáros–Máté brillírozó hármasában. Szellemes és könnyed minden pillanatuk, nem törődve avítas játsszói hagyományokkal. A szerepek is felszabadulnak a kötöttségek alól. Orsinóból Csuja Imre csinál pocakos, rock'n'roll herceget, és öleli szőrös mellkasára Takács Nóra Diána merész metál ladyjét,

míg Für Anikó Oliviaként egy érett asszony új virágzását, nem pedig egy fiatal nő szerelmi bimbózását játssza el. Itt csap vissza azonban a *free style*: a szerepeknek ezek az érdekes motívumai lassan elhalványulnak, nem bomlanak ki, ötletek maradnak, ahogy az ikerpár, Hámori Gabriella Violájának és a Dömötör játszott Sebastiannak az egymásra találásában is kissé megalapozatlannak tűnik, hogy testvéri csóknál jóval több csattan el.

A Mácsai rendezte *Finito* barokk álcavilágát viszont megalapozza a végső deus ex machina füllentése, mikor minden egyszeriben jóra fordulhat(na). Tasnádi István nyelvileg pontos alapot ad ehhez a világhoz: a hétköznapi anyázást szedte versbe. A paródia és a szarkazmus elegye már a felütésnél megjelenik, amint a recitativo után felgördülő felhőfüggöny mögött nem kosztümös báli figurákkal, hanem Für Anikó tászkás szemű, hálóingre kapott kinyúlt kardigánban bóbiskoló Blondinnéjével találkozunk. Később majd ezek a tászkás szemek izzó sisterséggel tudják gyűlölni az öngyilkosságra készülő, léha férjet, miközben a rezignált, megfáradt Blondinban is új szenvedélyek ébrednek: Csuja Imre egy kádban fetengve kínozza Debreczeny Csaba narcisztikus és kizsigeregt lelkű médiasztárját.

A *Nyugot 2008–1908* a magyar irodalom hőskorának állít emléket, korántsem unalmas piederstálra állítva, hanem az irodalmi színház révébe invitálva hőseinket: Csuját Móriczként, Debreczeny lusta Krúdyját, Széles gőgös Adyját, Kerekes Viktóriát mint Szomoryst, és lehetne sorolni tovább. Teljesen mai hangok, mai panaszok és riadalmak, és a zsenik apró-cseprő csacska-

ságai szólalnak meg póztalanul, átélve, világosan és enyhe derűvel. Ünnepestes tisztelet és játékos ironia az előadás: a pizzasárára húzott szmoking eklektikája.

Ascher Tamás rendezte Ionesco két klasszikussá nemesedett abszurdját, *A kopasz énekesnőt* és a *Különórát*. A színészek kicsattanó energiája kerül itt formába, a valóság iramodik neki, és változik abszurdá. Az időközben Egerbe szerződött Járó Zsuzsa Dömötör Andrással egészen groteszk és ellenállhatatlanul vicces Martin házaspárként működik, ahogyan újra és újra ráébrednek egymáshozkötöttségükre. És groteszk kín(zás)okat él át Járó Zsuzsa a *Különórán* is, miközben Gálffi érzékeny egyetemi mimozából középosztálybeli farkasemberré válik.

A *Jógyerek*ek képekönnyvét szintén Ascher rendezte, s az elemelt fekete humorban feszítő zenés-dalos produktum pillére ismét a társulati működés. A nemet cserélt színészek május elsejei örömmel éneklnek és táncolják a gömbölyded kislányok és borostás kislányok erőszakos végzetéről szóló kuplékat, s a véres kavalkádot Gálffi egy expresszionista vámpírfilm címszereplőjeként dirigálja. Csupa élénk lendület, szellemesség, szakmai tudás és túlzásban tartott érzelem valamennyi figura. A hiperrealizmus iskolája: a túlzásba vitt szülői szeretet oly szorosan fonódik a porontyok köré, hogy halálra fojtja valamennyit. Abszurd és színes felmutatása békebeli tapéták közt a szülő-gyerek viszony egymásnak feszülő és voltaképp csak evolúciós hajszálon függő gépezetének.

Tizennyolc előadás repertoáron tartása szép mennyiség. Végigtekintve rajtuk, látható az Örkény színes és arányban tartott műsora. A klasszikusok közül itt van Shakespeare, Molière és Feydeau, két Csehov és két Ionesco-egyfelvonásos. Többségük maira hangszerelt, a hazai interpretációs hagyományokat kikezdő vagy éppen újat kezdő előadás. Hozzájuk csatlakozik Kleist *Homburg hercege*. Modernebb külföldi darabok közül Irmgard Keun monodrámája és a Crouch-McDermott páros „képekönnyve” került műsorra, utóbbi ráadásul zenés előadás. Nagyjaink közül két Molnár-darab és két Szép Ernő-egyfelvonásos szerepel. Kortárs magyarként pedig látható Tasnádi Istvántól és Parti Nagy Lajostól egy-egy darab, illetve Vajda Lajos monodrámája, a *Pedig én jó anya voltam!* (a Pincészínházban). Nem hagyományos kőszínházi produkció, de minőségi irodalomra támaszkodik a *Nyugat*, korábról az Örkény-írásokból készült *Azt meséld el, Pista!* és a *Nézzünk bizakodva a jövőbe!*, valamint egy Radnóti-est. Ezek szerint az Örkény nemcsak a kortárs magyar dráma támogatója, de elhivatott és komoly szövetségese az irodalom más ágainak is. Kísérleti előadásként végül a független szcénában is megállná helyét a *blogvadászat*. Ha mindehhez hozzávesszük, hogy korábban szerepelt két Schimmelpfennig, egy-egy Nyikolaj Koljada, MacDonagh, illetve Euripidész, Goldoni, Brecht, Puskin *Borisz Godunovja* és Kárpáti Pétertől két darab, akkor igazán nem lehet panasz a műsorterve: kellőképp átfogó, gazdag merítést kínál klasszikusokból és kortárs szerzőkből, valamint ismert és újdonságként ható színdarabok tekin-

tetében egyaránt. Az Örkény társulatának dramaturgja: Gáspár Ildikó.

A széles kínálatot főként a hazai szakmában tekintélyt szerzett vendégrendezők állították színpadra. Egy évben négy premierre van keret, de közülük háromnak közönségsikernek kell lennie, hogy a negyedik szakmai és esetleg anyagi kalandokba bocsátkozhasson. Az idei évad bemutatói közül *A hülyéjét* az igazgató, Mácsai Pál rendezte, Gothár Péter *A mizantrópra*, Ascher Tamás pedig a *Jógyerek*ek képekönnyvére látogatott át a Katonából, míg a színészként is foglalkoztatott fiatal Dömötör András a *Homburg herceg* premierjén lesz túl jelen cikk olvasásakor. Az Örkény meghatározó, visszatérően itt dolgozó rendezője Bagossy László. A felsoroltakon kívül pedig több produkció született olyan markáns művészekről, mint Novák Eszter, Kovalik Balázs, a határon túlról Bocskárdi László, illetve az eddig egyetlen más nemzetiségű Jurij Kordonszkij, aki Dogyin színházából indult színészként, s ma a világ több pontján dolgozik, főként rendez és tanít. A meghatározó közp generáció mellett olykor fiatalok is szerephez jutnak, Dömötörön kívül rendezett az Örkényben Rusznyák Gábor és Tóth András. Mácsai elmondása szerint továbbra is keresi a lehetőséget a fiatalabb rendezők foglalkoztatására.

Az Örkény működésének kuriózuma, hogy pénzügyileg még mindig a Madách Színház költségvetésének a része. A vezetés, a társulat színészekkel, műszakkal, jegyszedőkkel, közönszervezéssel, mindennel különálló egység, de a pénzügyeket, a könyvelést továbbra is a Madách gazdasági osztálya végzi. Ez nyilván egyik színháznak sem a legjobb megoldás, bár konfliktus sincs a közösködésből. Mégis különös, hogy mióta a Kis Madách elindult az önállósodás útján, azóta csak lóg a levegőben a pénzügyi önállóság. Állandóan szó van róla, de érdemi lépés lassan egy évtizede nem történik. Az önállóság annyiban hátrányt jelentene az Örkénynek, hogy akkor a különböző műhelyek fenntartását is állnia kellene, míg most csak a díszlet előállításáért kell fizetnie, illetve ezen túl saját gazdasági igazgatóságot kellene létrehoznia. Ugyanakkor az önállóság nagyobb mozgásteret engedne a színháznak, mert feltehetően kikényszerítene a fővárostól egy magasabb dotációt – feltehetően ez az oka a késelemnek –, megemelve ezzel a pénzügyi keretet, ami jelenleg körülbelül százötvenmillió forint. Ezt nézve az Örkény a legkevésbé pénzből gazdálkodó budapesti színház, az összeg a Radnóti költségvetésének (kb. kétszázhetvenmillió forint) a nagyobb fele, miközben a két társulat nagyjából ugyanakkora, a Radnóti nézőtere viszont jóval kisebb (bár a fentebb jelzett költségeket az Örkénnyel ellentétben önállóan kell állnia). Idén ugyan kapott az Örkény egy ötvenmillió plusztámogatást a működés ellehetetlenülésének kivédésére, de semmi garanciája nincs rá, hogy ez a jövőben is rendelkezésre fog állni. A dotáció ugyanis szinte teljes egészében rámege az alkalmazottak fizetésére, az épület rezsijére, valamint az előadási költségekre. A színészek fizetésére nem, ők az előadások bevételéből kapják a gázsit; más intézményekkel ellentétben nem havibér jár nekik,

hanem előadás- és próbapénz, azaz ha valaki nem játszik, nem keres pénzt. Az igazi ördögösség nem is ez a megoldás, hanem az a dilemma lehet, hogy az évad összeállításánál nem csupán a művészi foglalkoztatás egyensúlyára kell ügyelni, hanem a színház anyaghiányának megélhetésének biztosítására is.

Az Örkeny terveiben több kockázat is szerepel. Nyitottak a független színház felé, hiszen vannak társulati tagok, akik több független színházi csoportosulásban vesznek aktívan részt. A különböző kezdeményezések felé való nyitásnak egyedül anyagi akadálya van. A *blogvadász*at zömében EU-pénzekből jött létre, most már ráfizetéses. Másfajta együttműködés is megvalósult, elsősorban a Művészetek Palotájával, amely háttérrel biztosított a *Nyugati* és a *Jógyerekek képekönnye* létrejöttéhez: beszállt a büdzsébe, és náluk volt a bemutató. Az Örkeny a jövőben is szívesen vesz részt az ilyen kimozdulásokban, de még szívesebben lakna be egy saját kamaratermet. Egy stúdióban gaz-

daságosabban lehetne játszani a kevesebb nézőt vonzó szakmai sikereket, ott talán még ma is mehetne *Az arab éjszaka*, a *Borisz Godunov* vagy az *Elektra* stb. Már az is jelentős előrelépés lenne, ha a színpadon kívül, valahol a közelben lenne egy zárt próbahely, és nem a színészbüfé leválasztott részét vagy az előteret kellene használni. Intenzívebben szeretnék kilépni a nemzetközi színházi életbe is, néhány fesztiválmeghívás már szerepel a lehetőségek között.

A kockázatos valószínűleg a jövőben sem jár majd a nézők elriasztásával. Az Örkeny nem felforgató értelemben művészsínház, hanem minőségét tekintve az. Az őrzítő keresgélés és lázas felmutatás helyett a minőségi színház működtetése a célja. Rendkívül fontos, progresszív útmutatás, ahogyan az Örkeny a közönséggel együtt őrzi a színvonalát. Remélhetőleg nem marad a torta hab nélkül sem, és a tervek szerinti negyedik premierek ennél merészebb irányba is elindulnak, időnként fel-fellobbantva a tartalékokat.

Gyula

2009. június 29–július 12.

Magyar és külföldi színházi előadások, tánc, zene, film, kiállítás, szakmai konferencia, Shakespeare konyhája a Corvin és a Patrióta éttermekben.

Részletes program: júniusban

Információ: www.shakespearefesztival.hu

JÚNIUS 29.

Az V. Shakespeare Fesztivál megnyitása

Shakespeare és a jazz –

Harcza Veronika Quartet koncertje

JÚNIUS 29–30.

Love is my sin – Szerelem a bűnöm

William Shakespeare szonettjei és monológjai

Rendezte: Peter Brook

A párizsi Théâtre des Bouffes du Nord

legújabb produkciója (FR)

JÚLIUS 1. Színház az egész világ

Színházportrék Shakespeare-előadásokból –

Fotókiállítás-megnyitó

JÚLIUS 2–4.

Bemutató

William Shakespeare: Ahogy tetszik – komédia

Rendező: Vidnyánszky Attila

A Gyulai Várszínház és a Beregszászi

Ilyés Gyula Magyar Nemzeti Színház

közös bemutatója

JÚLIUS 4.

Shakespeare in Love – A szerelmes Shakespeare

A London Baroque együttes és Emma Kirkby,

a világelső szoprán koncertje (UK)

JÚLIUS 5.

• **Othello-kommentárok** –

Táncelőadás Shakespeare drámájához

A Kompania Színházi Társulat előadása

• **Angara-koncert** – etnojazz

JÚLIUS 6.

William Shakespeare: Macbeth

Rendező: Armen Khandikjan

A Jereváni Drámai Színház (AM) előadása

JÚLIUS 7.

William Shakespeare: A velencei kalmár

Rendező: Zsótér Sándor

Az egri Gárdonyi Géza Színház előadása

JÚLIUS 8.

A legjobb lengyel Shakespeare-előadás

2008/2009-ben:

William Shakespeare: A makrancos hölgy

A Wybrzeże Theatre Gdańsk (PL) előadása

JÚLIUS 9.

William Shakespeare: II. Richárd –

Karriertörténet

Rendező: Almási-Tóth András

A Budapesti Kamaraszínház előadása

JÚLIUS 10.

Shakespeare és Kelet-Európa

Szakmai konferencia

JÚLIUS 10.

More Than A Woman... –

Több mint egy hölgy

Vígjáték a shakespeare-i nőkről sok zenével

A London Metropolitan University (UK)

előadása

JÚLIUS 11.

William Shakespeare: Romeo és Júlia

Rendező: Oskaras Koršunovas

Az OKT/Vilnius City Theatre (LT)

többszörös fesztiváldíjas előadása

JÚLIUS 12.

Shakespeare és Bereményi

Beszélgetés Bereményi Gézával

Házigazda: Elek Tibor

INFÓ, JEGYRENDELÉS:

A Gyulai Várszínház Igazgatósága: 5700 Gyula, Kossuth u. 13. **Tel.:** 66/463-148, 30/639-9062 **Fax:** 66/362-860
Online jegyrendelés: www.gyulaivarszinhaz.hu, www.jegy.hu **E-mail:** casteatr@t-online.hu, gyulaivarszinhaz@t-online.hu
Honlap: www.shakespearefesztival.hu

Rádai Andrea

Lélekkorgás

KNUT HAMSUN: ÉHSÉG

Hajduk Károly és
Bezerédi Zoltán

Hajduk Károly alakításában semmi sem vész el a regénybeli eredeti egyéniség színeiből, belső világának rezdüléseiből. Eleinte – kopott nadrágja és a hóna alatt szorongatott száralmas takarója ellenére is – a fiatalság ereje és kérlelhetetlensége, erkölcsi fölénye sugárzik belőle. Nem kuporgatja, hanem bőkezűen osztogatja azt a keveset, ami az újságírásból lehullik neki: csak a mának él. Éhségtől eltorzult arcán mennyei gyönyör árad szét, amikor a sós kifli első falatja megérinti szájpaddását. Az utca embe- rével szájhősködik, pojacáskodik,

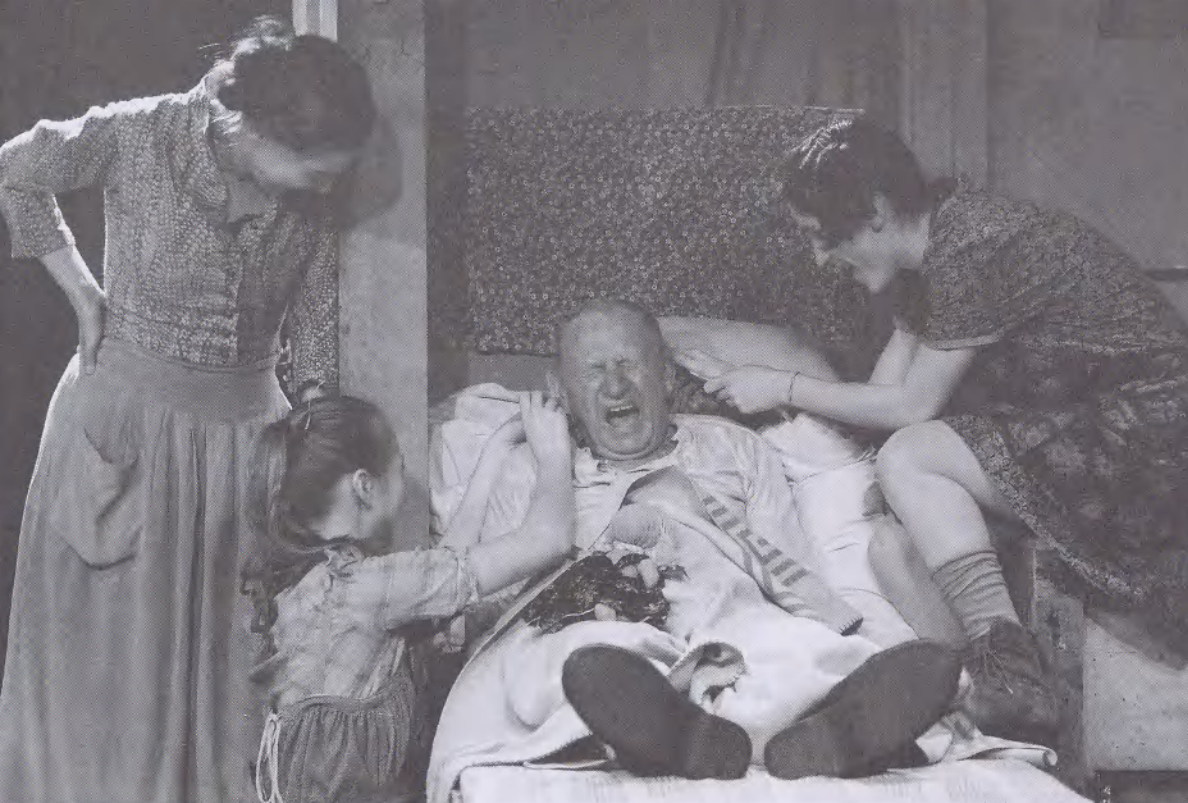
Hajduk Károly Knut Hamsunja égő szemű, testi-lelki éhezőművész; Istent és embert számon kérő, magányos író-farkas; hol bőkezű, hol szűkmarkú pojáca; a valóságot mániákusan foltozgató álmodozó. Ascher Tamás *Éhség*-rendezésében egy izgalmas személyiség körvonalazódik előttünk: intenzív belső élete magával ragadó, külvilággal való viszonya szorongást keltő.

A Kamra legújabb előadása Knut Hamsun *Éhség* című önéletrajzi ihletésű regényét alkalmazta színpadra, mely fél évszázaddal azelőtt keletkezett, hogy írója Hitler és Quisling nagyhangú hívévé vált volna. A norvég irodalom emblematisz alakja, a XIX. és a XX. század fordulójának ünnepezt művésze kollaborációja miatt megvetett és elfeledett aggastyánként halt meg.

Az *Éhség* a kezdő író testi-lelki nyomorúságairól szól. A húszas évei végén járó Hamsun Kristiania (Oslo) városában él napról napra, ritkán jóllakva ritkán megjelenő cikkeinek honoráriumából. Állandó vendég a zálogházban, végső kétségbeesésében már kabátjának gombjait is eladná, lakbérre nincs pénze, így olykor az erdőben vagy padon alszik. Mindeközben látszólag értelmetlennek tűnő, emberfeletti küzdelemmel igyekszik megőrizni emberi méltóságát, és parkban, utcai lámpa fénye alatt, zsúfolt konyhában ír – illetve többnyire csak rágódik a papír felett.

nagy hangon erkölcsöt prédikál, kitalált szerepekkel és történetekkel mentegetőzik, és rendezett életű, gazdag polgárnak tünteti fel magát. Megfigyeléseit, ötleteit, mások elől elhallgatott véleményét, nyomorúságának helyzetjelentéseit a közönséggel osztja meg. Gyermeki örömmel, hetykén és kajánul élvezi az ingyenutat a konflissal – mintha nem is Kristianiában, hanem egy másik, általa teremtett világban furikázna. Máskor, az örület határán, eltéved a képzelet és a valóság peremén. Teste és erkölcsi kérlelhetetlensége az éhségtől és a magánytól egyre jobban megtörik, hogy végül dühét és aljasságát a legvégső határig feszítve bánjon el a süteményeskofával.

A főszereplő egyéniségének teljessége természetesen a szövegnek is köszönhető. Az *Éhséget* színpadra alkalmazó Forgách András érintetlenül hagyja a regény körkörös szerkezetét, a cselekmény már-már kiátalanságig szürreális ismétlődéseit: Hamsun örülete az elviselhetetlen éhség és a hirtelen pénzhez és ételhez jutás váltakozásának mentén fokozódik. S mivel a dráma szövegében megfelelő egyensúlyba kerülnek a párbeszédés részek és a monológok, a főhős egyszerre teremtődik meg testileg és lelkileg a színpadon – és nem e szavak banális értelmében. Sőt, Hajduk fizikai jelenléte az alapja annak az ellentétnek, mely a test és a szellem, a testbe zártság és a képzelet ereje

Fullajtár Andrea,
Tenki Réka,
Kun Vilmos és
Vesztl Zsófi

Schiller Kata
felvételei

között feszül. Hajduk a megtestesített Éhség. Amely nemcsak az „add, uramisten, hogy ne kerüljek hasonló helyzetbe” kellemetlen érzésével, nemcsak azzal a kényelmetlen sejtéssel szembesíti a nézőt, hogy mit érezhet ma egy hajléktalan Pest utcáin. Ugyanígyen féltelmetes Hamsun magányossága, visszhangra nem lelő belső élete, lelkének (szeretet)éhsége is. A fiatal író beleharapna a világba, hogy marcangolva szakítsa ki a neki járó szeletet, de éhkoppon marad.

A főhős gazdagon ábrázolt, sokszínű lelkivilágához képest a többi szereplő csak félemler – a Katona színészei így egy-egy apró mozzanattal, vonással skiccelik fel a városlakók különböző típusait. Bezerédi Zoltán jóindulatú, kiegyensúlyozott életű, pocakos szerkesztő; meggybefőttjéhez ragaszkodó kereskedő; a fiatalokkal összenevető ügyeletes; koncot vető hentes. Elek Ferenc bamba, de jószágos rendőr; pénz- és kéjsóvár festő. Fullajtár Andrea rúzsát zavartan törölgető éjszakai pillangó, szexuálisan túlfűtött háziasszonya pedig a haszonelvűség elkötelezett híve. Keresztes Tamás szigorú, könyökvédős hivatalnok; kidüllesztett mellű, fölényes zálogos; ügyetlen, csetlő-botló segéd. Kun Vilmos nyafogó öregember; kékjeső béna nagypapa; bizalmatlan kocsis. Mészáros Béla faragatlan tuskó és erőtől duzzadó matróz. Szirtes Ági proletárnál proletárrabb szolgálólány; parasztos süteményeskofa. Tenki Réka a Hamsun álmaiban teremtett Ylajali e világi, nem idealizált megfelelője, bizonytalan, a pillanattal sodródó bakfis. Czákó Klára hátrasimított hajú irodista. Vesztl Zsófi Ylajali örültségekre érzéketlen kísérője és nagypapakínzó gyereklány.

Ahogy Hamsun számára a valóság és a képzelet olykor összegabalyodik, úgy vonul végig az egész előadáson egy leheletnyi, ecsetvonásnyi finomságú szürrealitás. A város hangjai – lovak, villamosok, sirályok, beszélgetés, léptek és valami különös zúgás – valószínűtlen fehér zajjá olvadnak össze. Egy-egy jelenetben, amikor Hamsun az örület határán kiabál, az összes szereplő megjelenik a színpadon, dühös arcok villannak fel az ablakokban, és az egész Kristiania egyetlen,

hatalmas, ökölrázó felháborodásban egyesül. A díszlet (Khell Zsolt) a teret és képzeletet le- és beszűkítő, talpalatnyi helyként ábrázolja a várost: a színészek egy hosszanti, keskeny sávban mozognak, olykor egy helyben vagy kiszámítható lépésekben, kis cikcakkokban járják be az utcákat. A színpad hátsó falában lehajtható asztalok, pultok, kísérteties fényben égő ablakok, nyikorogva nyíló ajtók.

Ez az apró mozzanatokban rejelő szürrealitás az előadás végén kiteljesedik. Hamsun egy, az életüket gazdasági közösségként tengető család groteszk hétköznapijaiba csöppen bele: mivel a lakbért már nem tudja kifizetni, a konyhába zsúfolódott béna nagypapa, két gyereklány, a szolgáló, a háziasszony, a férj és kártyacimborái között először épphogy megtűrik, majd kiutálják. Míg a regény főszereplője az ajtón távozik, hogy aztán a kikötőben elszegődjön hajósinasnak, az előadás Hamsunja szó szerint semmivé foszlik. A veszekedő családtagok egyszer csak azt veszik észre, hogy mindössze cipője és kalapja maradt belőle. Az ócska ruhadarabokat megvilágítja a fény, a háziak pedig tovább civakodnak. Vajon hová ment Hamsun? A túlvilágra, regénye lapjai közé, saját fantáziájába menekült, vagy csak fiatalkori énje foszlott köddé, adta meg magát? Egy biztos: teste nem béklyózza le többé.

KNUT HAMSUN: ÉHSÉG (Katona József Színház, Kamra)

Fordította: Hajdu Henrik. **Színpadra alkalmazta:** Forgách András. **Díszlet:** Khell Zsolt m. v. **Jelmez:** Szakács György m. v. **Dramaturg:** Török Tamara. **Zene:** Kákonyi Árpád m. v. **A rendező munkatársa:** Tóth Judit. **Rendező:** Ascher Tamás.

Szereplők: Bezerédi Zoltán, Elek Ferenc, Fullajtár Andrea, Hajduk Károly, Keresztes Tamás, Kun Vilmos, Mészáros Béla, Szirtes Ági, Tenki Réka, Czákó Klára, Vesztl Zsófi.

Stuber Andrea

Gézababua

HÁY JÁNOS: A GÉZAGYEREK

A színházi közvélekedés úgy tartja, hogy Háy Jánosnak *A Gézagyerek* az eddigi legjobb színdarabja. Gondolhattuk 2001-ben, hogy Háy és *A Gézagyerek* fényes színházi debütálásában egyformán fontos tényező a dráma újszerűsége – tematika, helyszín, nyelvezet – és a jól sikerült debreceni ősbemutató. (De ki hitte volna, hogy *Gézagyerek* abból a kis faluból még Indiába is eljut, Girdhar Rathi hindi fordításában *Gézababua* címen/néven?)

Az elmúlt években színre került még három, némi képp hasonló Háy-dráma (*A Herner Ferike faterja*, *A Senák* és *A Pityu bácsi fia*), és létrejött három újabb *A Gézagyerek*-bemutató. Mind a három – a pécsi, a zalaegerszegi és a legújabb, a szabadkai – pontosan és hibátlanul működött. Mint ahogy a legjobb hollywoodi filmek menetrendszerűen keltik a hatásokat – remélhetőleg nem sértő az összehasonlítás! –, ugyanolyan megbízhatóan teszi ezt Háy első színdarabja. Mosolygunk, könnybe lábadunk, nevetünk, megrendülünk.

Ugyancsak megegyező vonása az eddigi *Gézagyerek*eknek, hogy meglátszottak rajtuk az „elsődrámaságból” fakadó apróbb írói bizonytalanságok. Valamennyi interpretáción érződött például a második rész elejének dramaturgiai megtorpanása. Amikor a Géza fiú elkezd helyben járni a munkatechnikai és létfilozófiai dilemmája körül, akkor a nézőnek egyszer csak terhére válik a Háynál oly fontos repetitívitas. De aztán a körkörösézből kilépve az összes produkció felívelt, és eljutott valami szolid, bánatos, szívszorító katarziszfélig. Mindez mintaszerűen valósul meg a Szabadkai Népszínház magyar tagozatának Bérczes László rendezte előadásában.

A meglepetést a díszlet jelenti, amely nemcsak a színpadot, de a nézőteret is magában foglalja. Mintha a Pintér Béla Társulat kör alakú arénájába érkezének közönségnek. (Akár szándékos az azonosság, akár nem, mindenképpen továbbgondolásra készítő aszociációként idézi fel Pintér Bélát, az ő színházát vagy inkább az ő világ- és emberlátását. Ha Pintér és Háy a megismerés szándékával bevonulnának egy kisebb-nagyobb közösségbe, valószínűleg elég hasonlóan élnék meg és dolgoznák fel az élményt. [Plusz meg is szeretnék egymást, arra tippelek.]

A körkikkelyekből összeálló nézőtéri tribünön néhány ülőhely eleve foglalt: itt tanyáznak, sorokra-jelenetükre várva, a szereplők. Kovács Frigyes Kerekcs Béla-ként magasról néz és tesz a Géza-problematikára. G. Erdélyi Hermina Vizikéje egy kis lámpa mellett,

szakadt tangóharmónikába kapaszkodva révedezik, miközben épp rája szét arcvonásait az alkohol. (Kettejük felvonás végi részeg dülöngélése? tánca? az előadás egyik legszebb, legmegragadóbb részlete.) Vicei Natália aggódo mamájának egy meghitt kis konyhazug jutott valahol a nézőter harmadik sorában, s

bizonyára ott kuporogva hímzett piros fonálból csinos G betűt a *Gézagyerek* aszalterítőcskéjére. Marika boltjának és szerény árukészletének is kihatottak egy szeletet Körmöci Petronella számára. A szomszédékat játszó Szilágyi Nándor és Pesitz Mónika fonott drótkerítés mögött üldögélnek és báméskodnak, ami megnyugtatóan jelzi, hogy bár közénk vegyültek, de ők mégsem mi vagyunk. A darab egyik legfájdóbb tényezője ugyanis a szomszéd házaspár viszonyulása a történethez. Tudniillik hogy ebben a férfiban és nőben is élne részvét, segítőkészség és szolidaritás (főleg a hibás gyerek anyja iránt), de nehéz, kilátástalan és békétlen helyzetük nyomtalanul kitörölte belőlük. Marad számukra a gyanakvás, az irigység, a rosszindulat. Nincs összetartó erő, mindenki külön-külön döglök bele a beledöglendőkbe.

A szabadkaiak produkciója tiszta, szép, és nagyon rokonszenves. Ennek egyik magyarázata alighanem az, hogy Bérczes László finoman, érzékenyen és tiszteletteljes gyengédséggel nyúlt Háy János művéhez. Megértő szeretettel viszonyul a hősökhez, s ez hasznára válik a darabnak. Talán ennél is jelentősebb tényező a szabadkai társulat autentikussága. Nemcsak arról van szó, hogy a vajdaságiak izes beszéde nagyon jól áll *A Gézagyerek*eknek. Hanem arról is, hogy ezek a színészek valahogy közelebb látszanak lenni az élethez, a valósághoz, mint a határon belüli kollégáik. S ezt a benyomásunkat egységes, összeillő, egyenletesen jó színvonalú színészi munkával teszik még erősebbé. Itt nem fordulhat elő például az, hogy Csernik Árpád és Mess Attila előadásában olcsó viccelődéssé vagy harsány kabarétréfává fajuljon a Banda Lajos és Herda Pityu komikus kettőse. Itt mindenki megfelelő módon és mértékben teszi a dolgát. (No, talán a Karesz buszso-

főrt játszó Ralbovszki Csabának lett engedélyezve egy kis plusz élvezkedés, amit aztán mi nézők is élvezünk, hiszen a színész elbűvölően pattog, ugrál és hánykolódik a műbőr ülésen, miközben bőszen tekergeti a volánt.)

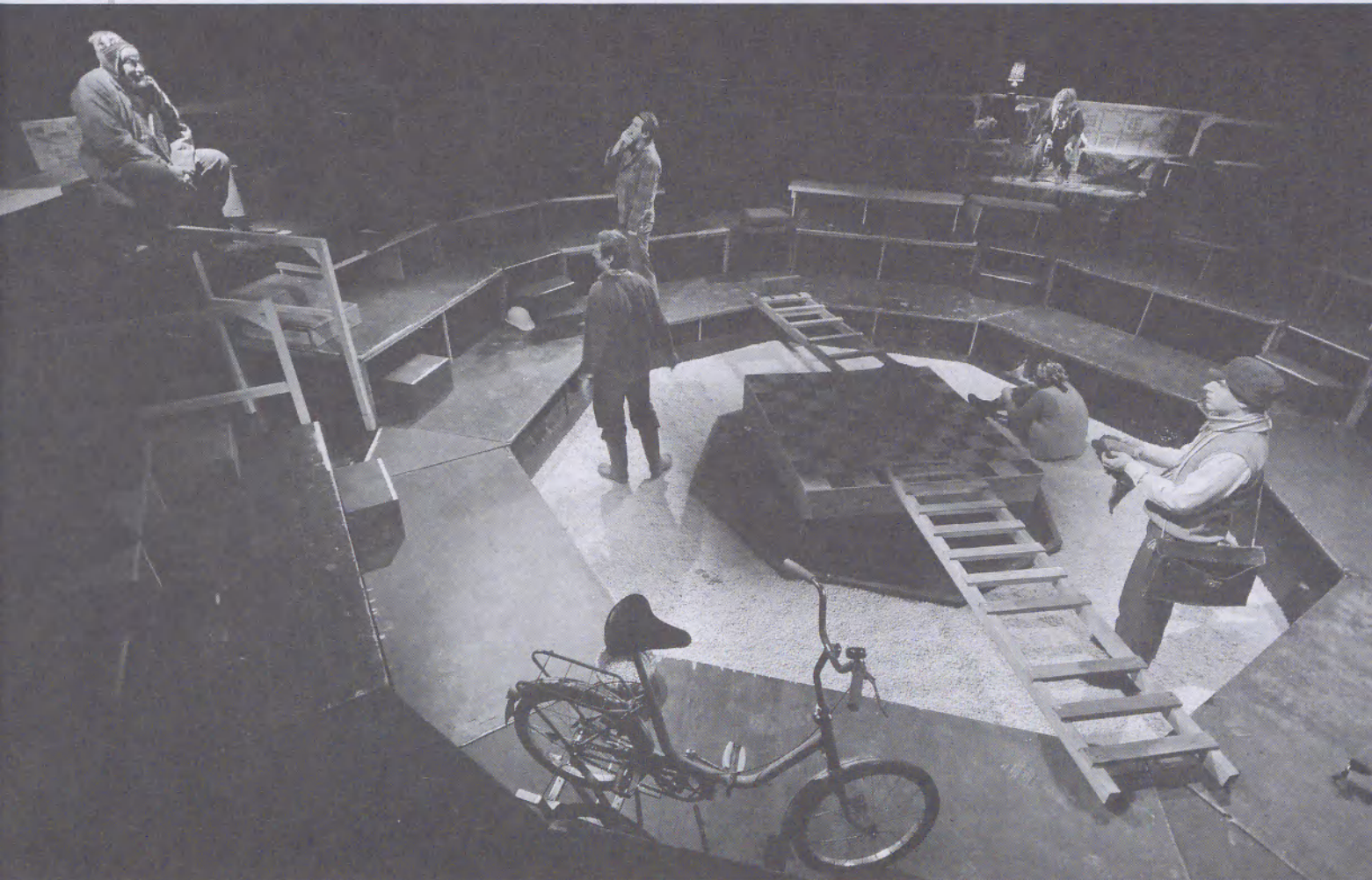
Sárkány Sándor díszletének külső kerületén fények szaladgálnak körül – ez jelzi a futószalagot, amikor a kőfejtőben vagyunk. Ilyenkor a porond közepén, egy létra tetején, kvázi isteni pozícióban üldögél a címszereplő. Máskor a középső, fekete-fehér kockás konyhaplacc „él”, vagy kocsmasztallá lényegül át a letakart létra, s dolby surround kutyaugatás teszi

BALRA: Vicei Natália
(Rózsika néni) és
Pálfi Ervin (Gézagyerek)

LENT: Az előadás tere

letartozik, hogy Gézánk kedves, várakozó zavarral pillant Herda Pityura, amikor az ő standard szövege következik a málnaszörpnek a csontokra gyakorolt káros hatásáról.) Végezetül, egy rossz tréfa után a Gézagyerek becsukódik, s visszavonul a konyhába kockakövet számolni. Majdnem felfogott valamit a világból, aztán mégsem. Vagy mégis?

Az előadás utolsó pillanatában kúszni kezd felfelé a csillár. Felemeljük a tekintetünket, s a csillagos eget pillantjuk meg. Egyszerre nyílik tér előttünk a végtelemben, és maradunk földhöz ragadottak, hiszen látjuk, hogy azok a csillagok ott kicsi égők csupán, valami megcsavarodott hálóra felvarrva. És ez pont így van jól, hogy egyszerre.

Molnár Edvárd felvételei

fülbeötlővé a falut. (A szereplők időről időre átdíszle-
teznek kicsit, ez sok tevés-vevést eredményez, amit
tudnánk nélkülözni.)

Akár ez a helyszín, akár az, a középpontban mindig Pálfi Ervin Gézagyerekje áll. Egy kiváló fiatal színész precízen kidolgozott és érzékenyen átélt alakítása. Pálfi gördülékenyen siklik végig a szövegen – pedig élhetünk a gyanúperrel, hogy itt a mondatok ritmusa majdnem annyira kulcskérdés, mint például egy Szomorý-darab esetében –, de ezen túl is minden apró részlet a helyén van, s megteszi a magáét. A ptyolat-tiszta tekintet a kék sapka alól, a sál háromszori körbetekerése, a mellénysimító mozdulat, a hátrafesztített fél kar, a hátsó zseb gombjának csavargatása, a ragaszkodás a rögzült cselekvéssorokhoz. (Utóbbiba az is be-

HÁY JÁNOS: A GÉZAGYEREK (Szabadkai Népszínház Magyar Tagozat)

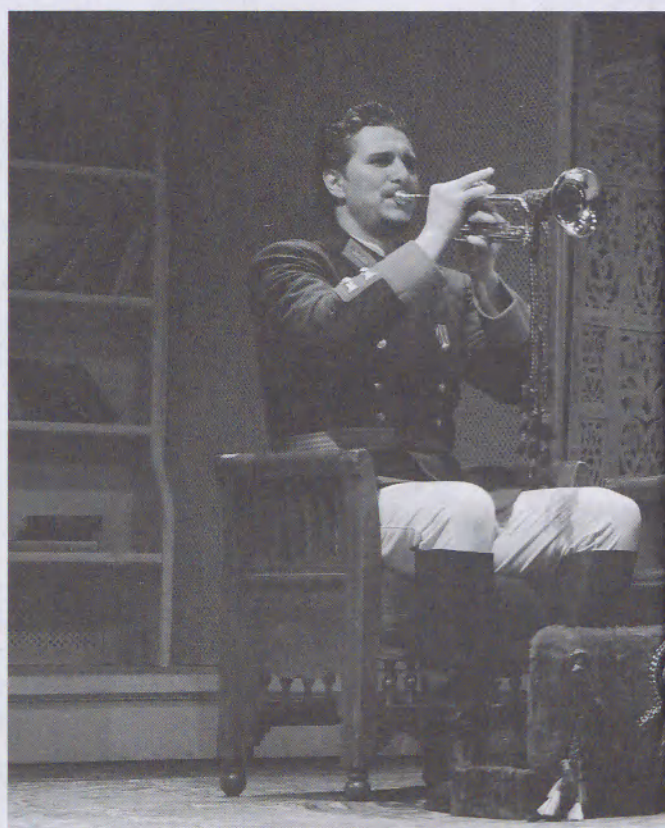
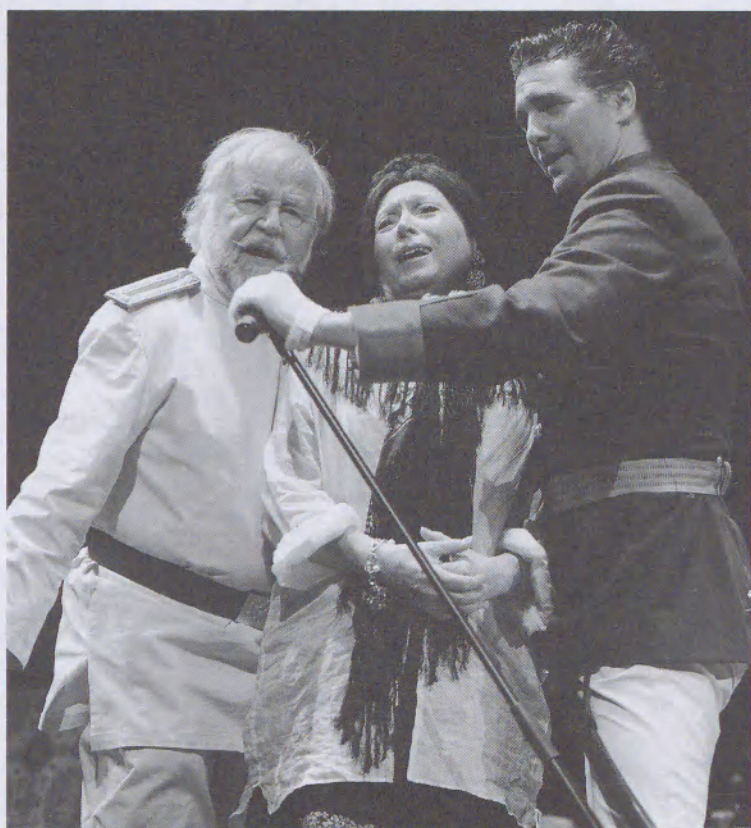
Dramaturg: Brestyánszki B. Rozália. **Díszlet:** Sárkány Sándor. **Jelmez:** Kreszánkó Viktória. **Zeneszerző:** Kucsera Géza. **Rendező:** Bérczes László.
Szereplők: Pálfi Ervin, Vicei Natália, Csernik Árpád, Mess Attila, Kovács Frigyes, Szőke Attila, Szilágyi Nándor, Pesitz Mónika, Ralbovszki Csaba, Körmöci Petronella.

Szántó Judit

Családi szórakozás

GEORGE BERNARD SHAW: A HŐS ÉS A CSOKOLÁDÉKATONA

Máté Gábor, a rendező azt nyilatkozta, hogy Shaw meg ő évtizedeken át elkerülték egymást, mígnem *A hős és a csokoládékatona* a kezébe akadt. Szerintem nem ártott volna még egy darabig várni, még egy darabig kutakodni. *A hős és a csokoládékatona* nem jó darab, ifjonti zsenének mondanám, ha szerzője nem épp a megírás évében töltötte volna be a negyvenet.

Cseh tenger nem létezett, élő cseh meg nem sértődhetett Shakespeare-re. Bulgária viszont létezett, mi több, létezik, akárcsak Szerbia (bár Shaw nem túl nagylélegzetű kódolással Szerviáról és szervekről ír). Ha nem vagyunk hajlandók elhúzni a szánkat a bolgár civilizációt neveltségessé tévő fölényeskedő kitételek hallatán, próbáljuk elképzelni, hogy hatna ugyanez magyarban egy hőkeblű közönség előtt. Holott persze Shaw-t valószínűleg épp annyira érdekelte Bulgária, mint Shakespeare-t Bohémia. Mesebeli, a művelt Nyugattól fényévekre lévő régiót akart, amelynek elmaradott harciasságát, barbár vérszomját szembeállíthatja a civilizált nyugati ember, a „szabad svájci polgár” (sajnos ebben semmi ironia) minden területen megnyilvánuló profizmusával és esendőségében is

BALRA: Haumann Péter (Pavel Petkov őrnagy), Bodnár Erika (Ekaterina Petkova) és Nagy Ervin (Szergej Szaranov őrnagy)

JOBBRA: Nagy Ervin, Kocsis Gergely (Bluntschli kapitány) és Bodnár Erika

komplett emberségével, és ehhez a szembesítéshez egy konvencionális szerelmi mesét csirizelt.

Máté és a Katona jó érzéssel ismerte fel, hogy operettlibrettóhoz zene illik, és év végi bohóságához a cégér még így is nívós. A feláldozott szöveges anyagért nem nagy kár, az operetthangulatot balkáni ízekkel fűszerező zene megállja a helyét. (Kár, hogy Várady Szabolcs szellemesnek tetsző verseit csak ritkán érteni.)

Mindazonáltal a három részre tagolt előadás első fel-

vonása olyan vérszegény, kurtaságában oly kevésbé frappáns, hogy a közönség értetlenül, csak nagy sokára tápászkodik fel. Érdemes lenne tovább dolgozni rajta, mondjuk, céltudatosabban elhinteni a további bonyodalmak magyait. És kitalálni valamit, hogy Dankó István orosz nyelvű szólója humorosabb legyen.

Szünet után erőre kap a játék. Újabb ászok jelennek meg, Haumann Péter (Petkov), Bán János (Nikola) és elsősorban Nagy Ervin, a snájdig bolgár hős (nagy múltú alaptípus a Hetvenkedő Katona óta, aki meg gondolatlan lovasrohamával ugyanazt a több mint bűnt követi el, mint egyik elődje, Homburg hercege, csak sokkal szerencsésebben ússza meg). Róla eszembe jut, amit egy néhai magyar rendező, nekem kedves jó barátom, egy túl öntudatosan jóképű fiatal színészről mondott: akkor fog beérni, ha belátja, hogy ő nem Romeo, hanem a Gyáva Oroszlán. Nos, színházának hála, Nagy Ervin mindkét (és még annál is több) szerepkörben rendszeresen kipróbálhatja magát, és egyre

ban, a másodikban már magára talál, a harmadikban pedig, amikor a figuráról már kerek portré rajzolható, kellemesen kibontakozik.

Néhány szót Cziegler Balázs díszletéről. Aranyos a hálószoba-doboz, andalítóan giccses a hegyvidéki táj, szellemes minden „bolgáros” elem és kellék. Csak az ízlésesen semleges krémszínű falaknak, fehér nyílászáróknak nincs felfedezhető mondanivalójuk; nemzetközi szállodába valók.

Alkalomadtán a Katonának is szabad lazítani. Annál is inkább, mert a nézők is kiengednek, és szemlátomást boldogok. Ez egyszer miért ne lehetnének?

Más. Először vettem szemügyre a színház előterében a halottak tablóját. Nekem hiányzik róla Balkay Géza. Lehet, hogy az elválás nem volt szép, de a társulat alapító tagjának, minden idők legjobb Szoljonijának kijárna ez a posztumusz gesztus.

Kocz Zsuzsa felvételei

jobb lesz. Különösen most, az ellenállhatatlan Jordán Adéllal párban. Az ifjú díva szabálytalan szépségéhez (öröm lehet öltöztetni) rendhagyó tehetség járul: minden mozzanata meglepetés. Amikor a hősével eljátszott eksztatikus néma jelenet közben a zenészek egy ideillő dalbetétet ajánlanak, egy röpké fintor: nem, uraim, ez a szerelmi kettős nem érdemel zenét. A fintor egymaga exponálja a kifejeletet.

Haumann Péter kedvel játssza a balkáni Tschöll papát, Bodnár Erika a mamát gyérebb lelkesedéssel. Bán János száraz, számító Nikolája mint tiszteletbeli svájci polgár eltalált, partnernőjének, Luka szolgálónak meglepően komplex szerepében Pálmai Anna inkább instrukciókat igyekszik követni. Kocsis Gergelynek (Bluntschli) része van az első felvonás halványosságá-

GEORGE BERNARD SHAW: A HŐS ÉS A CSOKOLÁDÉKATONA (Katona József Színház)

Fordította: Réz Ádám. **Díszlet:** Cziegler Balázs m. v. **Jelmez:** Füzér Anni m. v. **Dalszövegek:** Várady Szabolcs m. v. **Zene:** Monori András m. v. **Tánc:** Zsuráfszky Zoltán m. v. **Dramaturg:** Várady Zsuzsa. **A rendező munkatársa:** Tiwald György. **Zenészek:** Kerek István, Knipf Tamás, Pusztai Gábor, Rózsa István, Szalkai Dávid. **Rendező:** Máté Gábor. **Szereplők:** Bodnár Erika, Jordán Adél, Haumann Péter, Nagy Ervin, Kocsis Gergely, Pálmai Anna, Bán János, Dankó István.

Koltai Tamás

Centenáris földalatti

MOLNÁR FERENC: LILIOM

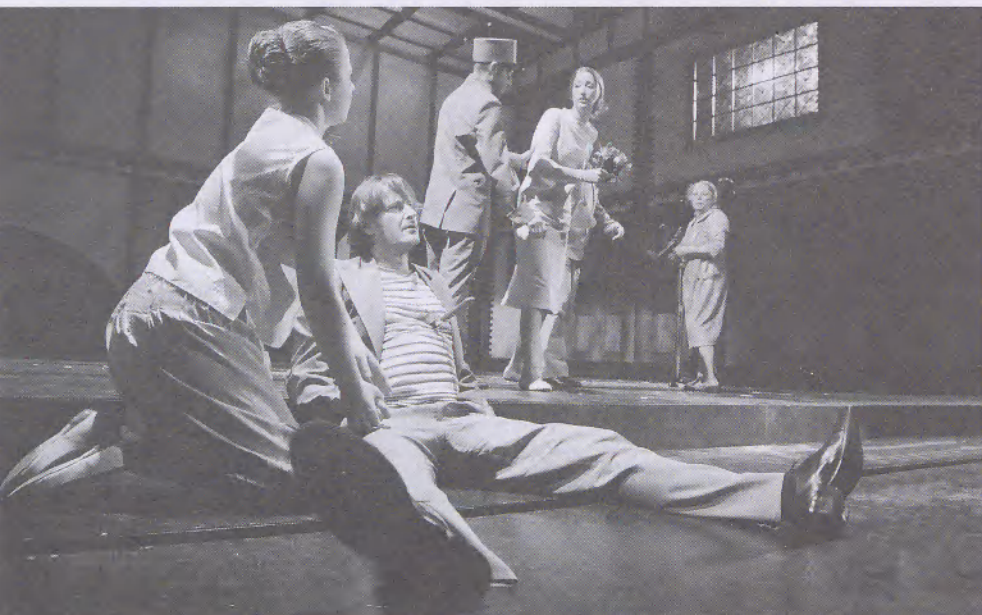
Az éppen százéves *Liliom*hoz az ezeréves Magyarországot ünneplő kisföldalattin utazunk a kaposvári Csiky Gergely Színházban. Molnár darabját 1909-ben mutatta be a Vígszínház, a millenniumi kéregvasút már működött (ahogy az ország is akkoriban), a Ligethez közel, a Hősök terén (akkor még nem úgy hívták) állt a Millenniumi emlékmű, az oszlop tetején Gábrriel arkangyallal, akinek sétafikáló árnya (ha jól sejtem, az övé) átdereng a díszletfalán, sőt a szárnyából egy-egy kósza toll is bepörög a föld alá, a Városliget megállóba, ahol az előadás játszódik.

Rusznayák Gábor rendező vonalat húz a százéves darabtól a máig, a hipperrealista díszlet (Fodor Viola kitűnő munkája) fokozatosan válik elvont térré, a földalatti-megálló fala egyre hátrébb húzódik – a lefüggönyözött pénztárfülkéből lépnek elő az újabb szereplők, a csúcshögletéhez erősített zsinór lehet ruhaszárító kötél és sürgönydrót –, mígnem a mennyei vurstli villanyégőkkel kirakott tükörcsarnoka lesz belőle. A legvégén pedig a szárnyas arkangyal „második műszakban” leszáll a földre, illetve a föld alá, és az angyali zenekar a sínek mentén búcsúzóul eljátssza a *Sírhat majd a Bársony Rézit*, *Liliom* és *Ficsur* nótáját. A sín ekkorra már jelentéssé válik, nemcsak a vasúti töltésen játszódó jelenethez szolgáltatja a Bécsig menő álmovonat illúzióját, hanem a magyar öngyilkosságok jelképes helyszínét is fölidézi.

Az átszállást a múltból a jelenbe a keretjáték is megerősíti. Az előadás napjainkban kezdődik, a darab szereplői a földalattira várnak. Nemcsak a főszereplők vannak jelen mai karakterekként, hanem Kádár István is – *pro memoria*: ő az a mennyei öngyilkos, aki tizenhárom év tisztítóűz után hazamegy egy napra „megfódozni” a háztetőt –, itt éppen az öngyilkosságra készül, Kelemen József komoran, elszánt arccal, a belső feszültséget érzékelteve áll a sín fölött, hogy majd a szerelvény elé vesse magát. A várakozók kis csoportjai hétköznapijainkból ismert ingerült *beszélők* – a később is megjelenő rendezői *mohácsiadák* verbális szállítója alighanem a dramaturg Mohácsi István –, a közben föntől rohanvást érkezők, nyomukban rendőrökkel, nyilván valamilyen Hősök terén zajló banzájból menekülnek, nem tudni, kicsodák, „tüntetők” vagy „járókelők”, nem is fontos, ez a *kintről nézve mindegy* érzület adja napjaink rutinná vált báját. Még egy füstbomba is elpukkan, hogy teljes legyen a 2009-es városképhez tartozó *fling*, és a káoszba átúszhassunk a száz évvel ezelőtti „legendába”.

Rusznayák gesztusa – maivá értelmezni a színházilag erősen lestrapált *Liliomot* – jelentős vállalkozás, de nem kockázatmentes. A félmúlt költői naturalizmusát, különös tekintettel Molnár tündérien föltilizált pesties műnyelvére, nem lehet olyan egyszerűen átpakolni a jelenbe, mint egy Shakespeare-t vagy Molière-t. Az első tömegjelenet kortársi tumultusa után – ez a legkevésbé sem naturális, ha másból nem, Remete Kriszta összhatásukban matt tónusú, a hétköznapi viseletektől jócskán elemelt ruháiból észrevehetjük – hirtelenjében nem dönthető el, hogy *mikor* vagyunk.

FENT: Czene Zsófi (Juli), Kocsis Pál (Liliom), Gyuricza István (Berkovics), Grisnik Petra (Mari) és Tóth Eleonóra (Hollunderné)

LENT: Fándy Csaba, Kocsis Pál, Kovács Zsuzsa, Lestyán Luca és Rácz Panni a mennyei jelenetben

A Juli–Mari dialógus „cselédromantikája”, a körhintai „odadúlással” mint erkölcsstelen viselkedéssel kockáztatott rendőrségi licenc anakronisztikusan hatna, ha nem volna mögötte a földalatti-díszlet, amely egyszeriben áthidalja a távolságot egykor és most között. Czene Zsófi és Grisnik Petra – Juli és Mari szerepében – nem köt pántlikát az édeskés dialógra, nem mórlikálja poénosra, hanem élénk tempó-ritmusban, lendülettel viszi végig. Varga Zsuzsa sem debellai, kirúzsozott, közönségesen nagyhangú Muskátné, hanem célratörő, energikus üzletasszony. Kocsis Pál mint Liliom pedig úgy érkezik a megállóba festett arccal, piros orral, finoman csíkos pólóban, mintha utcaszínházi előadásból jönne, később kis fekete táskabőröndben hozza a cuccát, azt pakoltatja majd ki a Kapitányt játszó Znamenák István, és koboza el belőle a harisnyába bújtatva „kézifegyvernek” is használható fekete biliárdgolyót (hogy majd égi Fogalmazóként adja vissza Liliomnak, aki csillag helyett leviszi megmutatni a lányának).

Gyümölcsöző tehát az ingajarat a két kor között, egymásra kopírozódnak az idősíkok, és a színészek természetes egyszerűséggel szólhatnak meg, nem színeződnek el a cukrozott ligeti romantikától, amit amúgy is a múzeumból kellene előkotorni. Ebben a fölfogásban kézenfekvő, hogy a rendező a Babarczy-változatot választja, a darab végéről előrehozza a purgatóriumi rendőrség öngyilkossági osztályának jelenetét és a visszalátogatást a földre, s a haldokló víziójaként beilleszti Liliom halála elé. Rusznyáknál is a vurstlivilág fényeskedik Liliomnak, de a szó szoros értelmében, elvarázsolt kastélyként. (Egykor Babarczynál a hullámvasút szálkás vas- és deszkaácsolata volt a háttér.) Két oldalról egy-egy körhintaló ágaskodik be a síneken – a lovas rendőrök virtuális képéből úsznak át a túlvilágra –, a Fogalmazó is a ringlispíl hajóhintáján érkezik, mint valami harci szekéren. Csillog-villog a tükörcsarnok, lengő trapézokon emelkednek-sülyednek a „holt lelkek”, és a szeráfok zenéje hallik (Kovács Márton komponálta). Tupírozódott is a jelenet, fölszaporodtak az öngyilkosok, a szó szoros értelmében mér-

Klencsár Gábor felvételei

legre kerül egy eutanáziás nő (Lestyán Luca), egy másik, aki kisgyerekestül nem várta meg a tűzvészben a tűzoltókat (Kovács Zsuzsanna), és itt is feddést kap, amiért türelmetlenkedik, hiszen „itt már végtelen a türelem”. Kivételezett díszvendégként pedig itt van maga gróf Széchenyi István, akiről a történészek nem tudják eldönteni, öngyilkos lett-e vagy sem. Őt Szula László játssza, aki a való világban a Julit feleségül kérő Esztergályost; a haldokló víziójában, úgy tetszik, „riválisa” magas polcra került. Znamenák mint Fogalmazó komikus elemében van, iktat, könyvel, gyűjtőként érdeklődést mutat dr. Reich (Kovács Zsolt) bűnjel gyanánt lefoglalt pisztolya iránt, vörösen izzó hangvillája mágnesként működik, magához rántva a mérleget, melyre a megméréndő öngyilkosokat állítja. Viszont látjuk Kelemen József Kádár Istvánját is, amint földi küldetését elvégezve boldogan tendál egy alig öltözött anyagi nő örök fényessége felé. Ez a szarkasztikus humorral és szolid ízléssel végigvitt jelenet kétségkívül az előadás leglátványosabb és leghatásosabb része.

A szarkazmust különben sem nélkülözi a produkció, a halott Liliom mellett összegyűlt ismerősök a szokásosnál részvéltlenebbül bizonygatják, hogy Julinak így a legjobb, egyedül Linzmann pénztárnok (Karácsony Tamás) tér vissza karját szabadkozóan széttárva, mondván, nem is volt megtöltve a pisztolya. Sarkadi Kiss János Hugója viszont komoly ember, csöppet sem kell nevetnünk rajta, még kevésbé rosszallanunk, amikor kiderül, hogy Marival rendes polgári életre készülnek. Alighanem Czene Zsófi eltökélt, magának való, befelé élő Juliya is ilyesmire vágyik, s mivel Kocsis Pál Liliomja sem az a kordába hajthatatlan, intranszigiens személyiség, tulajdonképpen nincs igazán indokolva, hogy miért nem jönnek össze. Ha valamit hiányolhatunk az előadásból, az a közöttük lévő elfojtott, latens viszony ábrázolása; már az elején, a padon ülve sincs köztük „mágneses tér”, úgyszólván nehéz elképzelnünk Lujza lányuk fogantatásának körülményeit. Ettől függetlenül Téby Zita igazi anyja lánya: egyszerű, komoly és szemérmes.

A záróképben a földalatti-állomásra leszálló angyal (Rácz Panni) mintha az utolsó ítélet káosza fölé terjesztené ki szárnyait. Eszünkbe juthat, hogy Ficsur, akit Takács Géza nem elvetemültnek, csak korunk gyermekének játszik, mit válaszol, amikor Liliom megkérdezi, mi van Amerikában. Molnárnál azt, hogy gyáripár. Az előadásban azt is hozzáteszi: demokrácia.

MOLNÁR FERENC: LILIAM
(Csiky Gergely Színház, Kaposvár)

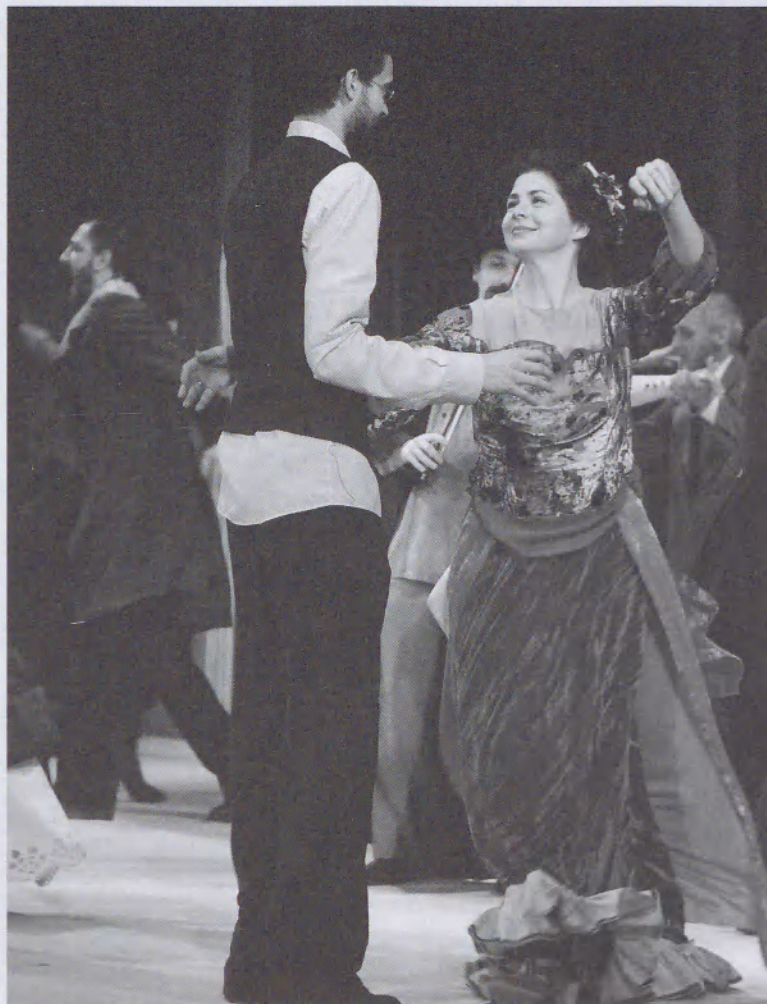
Dramaturg: Mohácsi István. **Díszlet:** Fodor Viola. **Jelmez:** Remete Kriszta. **Zene:** Kovács Márton. **Szervező:** Váradi Szabolcs. **Rendező:** Rusznyák Gábor. **Szereplők:** Kocsis Pál, Téby Zita e. h./Czene Zsófia, Grisnik Petra, Takács Géza, Sarkadi Kiss János, Varga Zsuzsa, Tóth Eleonóra, Szvath Tamás, Znamenák István, Karácsony Tamás, Kelemen József, Kovács Zsolt, Szula László, Serf Egyed, Gyuricza István, Fándly Csaba, Gulácsi Tamás e. h., Kovács Zsuzsanna, Lestyán Luca, Rácz Panni, Váradi Szabolcs, angyalok kara, zenekar.

Markó Róbert

Rendezzük kertjeinket

ANTON CSEHOV:
CSERESZNYÉSKERT

Az élet adott kulcsot Csehov utolsó darabjának mai értelmezéséhez: jól megszokott, kényelmes mindennapjaink csinos, de retrográd világának jelképe a cseresznyés kert, melyet a túlélés érdekében fel kell parcelláznunk, vagy legalábbis túl kell adnunk rajta, hiszen nyakunkon a gazdasági recesszió. A Weöres Sándor Színház bemutatója ekképpen értelmezi a *Cseresznyés kert* üzenetét-mondanivalóját – ezt tanúsítja legalábbis a szemre tetszetős, filológiai igényes, in-

formációgazdag műsorfüzet. A Duró Győző szerkesztette brosúra idézi Brustein és Fergusson Csehov-paszszusait, részletet közöl Georges Banu kiváló *Cseresznyéskert*-könyvéből, s az olvasó megtudja, mit gondoltak az 1903-ban keletkezett darabról olyan rendezősenik, mint Sztanyiszlavszkij, Strehler és Brook. Röviden nyilatkozik Jordán Tamás, a szombathelyi produkció rendezője is: a remekmű örökérvényűségéről; a darab döbbenetesen aktuális mondanivalójáról; a gazdasági világválságról, mely mindannyiunkat „valamilyen féltve őrzött értékünk lerombolásával fenyeget”. Nagy szerencse, hogy legalább a műsorfüzet feltárja a rendező elképzelését, mert az előadásból kevéssé hallhatni ki bármiféle szándékot.

A Jordán-féle *Cseresznyéskert* ugyanis szintiszta megmerítkezés és illusztráció. Takács Lilla tágas, Ranyevszkaja szalonját cseresznyeszín faburkolattal borító díszletterve

Czukur Balázs (Trofimov) és
Tóth Ildikó (Ranyevszkaja)

Nagy Akos Balázs – pointerfilm.hu

nosztalgikusan szép, szinte valóban élhető közeget. Máris markáns alkotói állásfoglalás az itt élők mellett, Lopahinnal szemben: aki ezt a gyönyörűséget le akarja romboltatni, vagy őrült, vagy szívtelen. Pedig a helyzet – különösen, ha a vázolt aktuális vonatkozásokat is számításba kívánja venni a rendező – ennél jóval összetettebb. Csehov darabja ugyanis éppen az érzelmek befolyásolta és a ráción alapuló világlátás ütköztetésére kínál lehetőséget, ráadásul úgy, hogy Ranyevszkaja és Lopahin érvelése is helytálló a maga módján. A nézői szimpátia azonban legkésőbb Ranyevszkaja királynői antréjánál a család oldalára áll, megbomlik a Csehovnál olyan kényesen felépített egyensúly, és sérül a szerzői szándék, melyet papíron Jordán is akceptál, miszerint a *Cseresznyéskert* komédia volna. A gogoli „Mit röhögtek? Magatokon röhögtek!” csehovi lecsapódásának („Nézzétek meg magatokat!”) önironikus légköre ilyen körülmények között nem tud megteremtődni. Sóvár fájdalom, könnyfakasztó nosztalgia lép a helyébe.

A fentiek nemcsak az előadás egészét határozzák meg, de a színészi alakításokon is nyomot hagynak. Jordán Ranyevszkaja családja és udvartartása kapcsolatrendszerének elemzésében nem látszik hibázni, pontos kisrealizmussal bomlanak ki szerelmek és egyéb vonzalmak, hallatlanul nehéz helyzetbe kerül ugyanakkor a Lopahint játszó színész. A figura gyakorlatilag teljesen elszigeteltté válik ebben a milióban, s mivel az előadásban nem jelenik meg kellő eréllyel a kert eladásának szükségessége és elkerülhetetlensége, Lopahin mintha csak saját kedvére és szeszélyéből vásárolná meg a birtokot. Czapkó Antal energikusan, eszökgazdagon teszi emberközeli a kereskedő alakját. Már első színre lépésekor teljes figurát rajzol: rátartin, ám mégis kissé idegenül viseli a Dóry Virág tervezte hibátlanul elegáns jelmezt. Benne van ebben minden, amit a figuráról a cselekmény elején tudni érdemes: a felkapaszkodottság, a belőle fakadó idegenségérzet, s az ebből következő folytonos megfelelési kényszer. A színész alkatából, színpadi habitusából eredő gögös elegancia, melyet Czapkó ezúttal elegáns göggé vastagít, nagyszerűen kamatozik ebben a karakterben, s érzékletesen (bár helyenként tán túlzott hirtelenséggel) fordul kisfiús félénkségbe Ranyevszkaja környezetében. Apró remeklések színezik az alakítást: egy-egy kényszeredett mosoly, zsebbe dugott kéz, s hogy ez a Lopahin Sarlotta Ivanovnáat éppenséggel *Sarlotte* Ivanovnáának hívja. Hogy Czapkó Lopahinja a minőségi alakítás ellenére sem elég erős ellenpontja a többi figurának, a fent említett értelmezés következménye. E problémát pedig akkor fájlalja igazán az ember, amikor Czapkó és a Ranyevszkaját játszó Tóth Ildikó elemi erejű kettőseit látja. Tóth, aki evvel az alakítással csatlakozott a szombathelyi társulathoz, érzelmvezérelt, kissé felületes, de mindenestül elbűvölő asszonyt játszik magától értetődő,

Tóth Ildikó és
Csonka Szilvia (Ánya)

könnyed természetességgel. Párjelenetei Czapkóval azért rendkívül hatásosak, mert figuráikat azonos játéknyelvből építik fel, melyben a legkisebb rebbenésnek, a minimális helyváltoztatásnak is jelentősége van.

Lényegesen vaskosabb eszközökkel, de élettelen komédiázik a Dunyását adó Bálint Éva. A kikupálódó szobalány ellenállhatatlanul humorossá válik, amikor a mű-széplélek a színésznő Erdélyből magával hozott tájszólásával nyilvánul meg. Ugyancsak sallangmentesen nevetet Orosz Róbert Jepihodovja, aki együgyű filozofálgatásaival olykor drámai mélységeket is megkarcol. Németh Judit a maga nemében kiváló, sorsát finoman érzékeltető Sarlotta Ivanovnája; Czukor Balázs Trofimovja, akit a színész a tőle megszokottnál jóval harsányabb (olykor túlzottan is harsány) eszközökkel fest meg; vagy Szabó Tibor tragikomikusra színezett Firsze: csaknem valamennyi alakítás értékes munka – és mintha jószerivel mind különböző elő-

adásból érkezett volna. Ez is arra figyelmeztet: rengeteg múlik azon, mennyire erőskezű, eredeti rendezőket hív Jordán Tamás a szombathelyi társulathoz a következő évadokban.

ANTON CSEHOV: CSERESZNYÉSKERT
(Weöres Sándor Színház, Szombathely)

Díszlet: Takács Lilla e. h. **Jelmez:** Dóry Virág. **Zene:** Benkő László. **Koreográfus:** Bodor Johanna. **Tanácsadó:** Fekete Péter. **A rendező munkatársa:** Kapornaki Rita. **Rendező:** Jordán Tamás.

Szereplők: Tóth Ildikó, Csonka Szilvia, Péter Kata, Szerémi Zoltán, Czapkó Antal, Czukor Balázs, Endrődy Krisztián, Németh Judit, Orosz Róbert, Bálint Éva, Szabó Tibor, Vass Szilárd, Horváth Ákos.

Sztrókey András

Nagyvárosi fények

JOHANN WOLFGANG GOETHE: FAUST

Utazás egy nagyváros alatt, az örök éjszakában. Metró. Az ablakon túl, a sötétben, ott, az itten túli világban valami más, valaki más van – van, úgyis tudod. Szükség, Bűntudat, Gond, Baj; négyes angyalanyag, e világi túlvilágiak szólnak Fausthoz, a metrón utazóhoz, a nyughatatlanhoz, az ismeretlenre vágóhoz. Fausthoz – hozzánk.

Kés villan. Halálpillanat. Öreg Faust ül a metró-színpadon, szemben vele Mefisztó. Faust élni indul a halál helyett – a halál előtt – a halál előtt. Életen és mitológián átívelő útja alatt feltárnak a hétköznapi szerelvénnyel titkai: az ülésből egy tanítvány, a térképből Margit jön ki – és szétnyílik a kocsis, hogy mögötte megelevenedjenek Faust látomásainak, örületének, halálos álmanak szürreális mesedarabjai. Párhuzamos világok csúsznak egymásba; Goethe tragédiájának két része összefonódik – az első rész adta keret helyszínéül szolgáló félrealista metró-díszlet ismétlődő szétnyílásakor tárulnak fel a második rész képei. Zsótér Sándor dramaturg komoly munkát végzett, amikor Goethe *Faust*jának két részéből (és a színlap által nem ismertett egyéb textusokból – így például Werner Schwab *Faust*jából) összefésülte az előadás szöveganyagát. A *Faust* (Goethe művében az elsőnél sokkal hosszabb) második részének szerteágazó számai közül Helénát (és az ő kereséséhez szorosan kapcsolódó szereplőket, szövegeket) emelte ki, így az első rész Margit-történetéhez mérhető anyagot hozott létre. Az előadás – ahogy Faust maga is – a két nő világa között ingázik; a Helénához kapcsolódó impresszív mitikus képek mellett azonban Margit világa

Ács Norbert és Erdős István

jelentéktelenül hétköznapi marad. Heléna megjelenésekor Faust egyszerűen hátat fordít Margitnak, aki ennek ellenére sem Faust, hanem Mefisztó áldozataként jelenik meg: halála előtt béklyóként hordja a Mefisztótól származó hatalmas ékszer.

Az előadás folyamatosan vált a két világ között: a tér használata minden jelenetet egyértelműen a saját világába helyez. A képek – és így a világok – közti váltások gördülékenysé-

géhez azonban sem dinamika, sem légiesség nem társul az egyes jelenetekben belül: a nagystílus szövegkezelés következtében az a néző, aki nem ismeri legalább közepesen a forrásmű mindkét részét, könnyen elveszti az előadás fonalát, és összeroppan a ráömlő beszédfolyam tonnás terhe alatt. Balázs Zoltán akciót és dikciót is elnyomva teljesen statikus képeket rendez, s a színészek minimalizált gesztusai mögött rejlő rendezői emberbáb-teremtő szándék eredményeképp sokszor érthetetlen, de még többször értelmezhetetlen az elhangzó szöveg. (A Bábszínház akusztikai hiányosságait ellensúlyozni hivatott mikrofonok ráadásul – talán a *Faust* könyvdráma voltát igazolandó – jobban erősítik a sugó, mint a színészek hangját.) Faustot, Mefisztót és Margitot a rendező megsokszorozza: egy idős, egy fiatal és egy báb Faust, öt Margit és legalább ugyanannyi Mefisztó váltja egymást. A színészek mind

Schiller Kata felvételei

Szakály Márta

öltönyben játszanak, az azonos szerepet alakítók nem viselnek megkülönböztető jelmez-jegyeket, így nem mindig követhető, hogy ki mikor kit játszik – például Ács Norbert, aki az előadást Mefisztóként kezdi, egyik pillanatról a másikra fiatal Faustként jelenik meg; Simándi Anna pedig egy gyors jelenet-közbeékelés idejére minden jelzés nélkül változik boszorkányból Phorküásszá. Az *igazi* szereplők marionettmásai hol a karakterek lelkeként, hol pedig egyszerű (ha úgy tetszik: bábszínházi) humorforrásként funkcionálnak.

(A produkció humora iránt a közönség időnként meglepően kevésbé fogékony.)

A metró-térben emberként jelen levő übermarionett-színészek (akik közül néhányan még a bemutató után egy hónappal is neki-nekiütözköznek a díszletnek, és szerepüket is csak lassacskán tanulják meg) nem alkalmazkodnak megfelelően kicsiny mozgásterükhöz. Monoton szövegmondásuk a valódi bábokat mozgató, azokat sokszor szórakoztató hangokkal kísért színészekénél kevésbé élvezetes alakításokat eredményez. A mozgás azonban ez utóbbiaknál is a szó ellen dolgozik; a *nehéz* szöveget ők sem közvetítik maradéktalanul. Mégis élvezet nézni a Gombár Judit fantáziáját dicsérő, esetenként egészen monumentális bábok hadát (vö. „Ezért hát ne kíméljete! // ma itt se díszletet, se gépet!” – Goethe: *Faust*, *Előjáték a színpadon*), ami valódi alapja lehetne egy *ifjúsági és felnőtt előadásnak* – kár, hogy az aránytalanul (és dramaturgiaiilag indokolatlannak tűnően) hosszú első rész után a fiatalabb nézők közül sokan már nem térnek vissza a bábokban gazdagabb második részre.

A befogadás nehézségei ellenére az előadásban számos hatásos mozzanat van. Ilyen az Anyák végtelennek tetsző képe – a hátsó színpadon sorakozó többi *wilsonista-balázsista* vízióval együtt –, vagy ugyanezen Anyák Heléna melletti karrá törpülése. Ilyenek a zenei betétek: az estét indító, mézesmadzag Björk-szám (*It's Oh So Quiet*) – ami egyébként szövegében nemcsak a Faust-történet esszenciáját adja, de az előadás szünet utáni újratekésztésével is összekacsint – vagy Wong Kar-wai filmjeinek többször visszatérő szerelem-émlékezés motívuma. És szép, ahogy Heléna Euphorion halálakor, Faustot elhagyni készülve kibújik az őt fedő óriás fátyol mögül, hogy utolsó közös pillanataikban, most először, emberként lehessen jelen.

„Rohantam a világon át, / mit megkívántam, üstökön ragadtam” – kétszer is búcsúzik Erdős István idős Faustja; a Goethe által a tragédia végére szánt szövegrész a nyitó és a (mintegy három órával később következő) záróképben is elhangzik. Az így létrejövő keret a halál kimerevített pillanatává változtatja az előadást – az elmúlás lebegését pedig végig megőrzi a Vesztl Zsófia által kitartóan alakított halfarkú csigabábszörny. A záróképben egyszerre, saját maga tükreként van jelen Faust fiatal és öreg énje, de a háttérből eltűnik az e világi utazást jelentő díszlet – Faust *oda* kerül; Heléna másvilágának *színes visszfényére* váltja a nagyváros sötét alagútját.

JOHANN WOLFGANG GOETHE: FAUST (Budapest Bábszínház)

Dramaturg: Zsótér Sándor, **Tervező:** Gombár Judit.

Rendező: Balázs Zoltán.

Szereplők: Ács Norbert, Bánky Eszter, Bercsényi Péter, Blasek Gyöngyi, Erdős István, Gyurkó Henrik, Juhász Ibolya, Karádi Borbála, Kazinczy Ildikó, Kemény István, Kovács Marianna, Pethő Gergő, Radics Rita, Rusz Edit, Simándi Anna, Szakály Márta, Tatai Zsolt, Teszárek Csaba, Vesztl Zsófia.

Tarján Tamás

Periféria tours

BERTOLT BRECHT: A SZECSUÁNI JÓ EMBER

A Magyar Színház előadásának jellegzetessége, hogy a közismertté vált, színházban sokszor kiszigerelt, sőt esztétikájában már részben túlhaladott brechti elidegenítési technika – a V-effekt – alkalmazásához elegendőnek ítélte a városperemet lakó, vegetatív létkörülmények közt tengődő embereknek a csak valamelyest is minőségi léttől való reménytelen elszakíttóságát: a civilizált élet és a civilizálatlan élés egymáshoz képesti elidegenedtségét. A dramaturg Gecsényi Györgyi és a rendező Guelmينو Sándor új fordítása (és új darabcíme), a nyers nyelviség olyan közelítésre adott alkalmat, amelyben az optikai és akusztikai nyilvánosság zsarnoki formái képezik az isteni fölöttest, a porból vétetett és porra ítéltetett, „láthatatlan” földi kreatúráktól fényévnyi távolságban.

A díszletre, vasfüggönyre vetített (a fogyasztói javak birtokbavételére, utazásra csábító) hirdetések Brecht-drámacímekből kölcsönvett szavakkal is kapcsolódnak tárgyhoz és stílushoz, sematikus, plakátszerű képiségük szétárad Füzér Anni szélesen elterülő, romos lomtárdíszletének ötletes kazettáin. Az uralkodó alapeszme az egyik meghatározó médiaarculatot hasznosítja: az istenek, akik Szecsuanban – szinte Budapest

huszonnegyedik kerületében – legalább egy árva jó embert keresnek, valamely televíziós slepp előőrseként érkeznek. Három celeb, akik betelepültek a kényelmes szolgálati gépkocsiba, hogy akár húszpercnyi autózást sem sajnálva „kimenjenek terepre”, beleszaboljanak a külvárosi valóságba, és – még „itt lent” is minél többet ünnepeztetve magukat – a totális értelenség és semmitmondás jegyében beszerezzenek egy jól idomítható riportalanyt, aki majd elrebeg öt sablonos mondatot az életéről s lehetőleg a jóságról is. Ebből hármat kivágnak, a megmaradó két mondat köré pedig egyórás sztárműsor épülhet. Nem a jó ember lenne a sztár. Fillár István, Béres Ilona és Horváth Zoltán pontosan érzi a kaméleon-hírességek, a panoptikumi figurák viaszos viselkedésének taszítóan csúszós természetét, a hatásvadász öntömjénezés a koszlott helyszínen, undorodva is megőrzött jegyeit, s a lomha kíváncsiságot, mely az égiekben a „vadembeerek”, a *slum* iránt ébred. Fillárt aktivizálja, hogy mindvégig megtarthatja celeb-vezérevezősi pozícióját, Béres azonban hamar keveselni kezdi a részint Kárpáti Enikő jelmezeire hagyott üres külső formát, kiszáll a hajóból, Horváth meg színészileg kikopik a három

különböző bálvány-korosztályt képviselő trióból. Elsőként a helyüket sokat változtató isteneket éri el a produkció veszte: megoldásainak csak az exponálása erőteljes, hogy hamarosan csupán a formai váz megszesejden a színen.

Ez a gond az egészszel: mivel Guelmino rendezése mindenáron el akarja erőltetni a történetet az öntudatlan sokaság és a csöccselék „forradalmáig”, a deszkázatot feltépő, szemetesejét lánggra lobbantó iránytalan lázadásig (a közelmúlt magyar valóságából ezek a jeletetek ugyancsak ismerősek képernyőről), folyamatosan igyekszik fenntartani a kétszintes közeget, amelyben a brechti *Parabelstück* azonnal átfordul a ma emberének tapasztalati-tárgyi felismeréseibe. Ez viszont nem mindig – nem túl sűrűn – jön össze. A vízárus

BALRA:
Kubik Anna
(Sin asszony)
és Soltész Bözse
(Sen Te)

JOBBRA:
Végh Péter (Su Fu)
és Soltész Bözse
(Sui Ta)

KoncZ Zsuzsa
felvételei

Vang palackjai egy mai nagykerből származnak, de (lévén ő is piti csaló, a nagy lelke ellenére) szükség van a dupla fenekű, hamisan adagoló pohárra is. Víz és pohár – a *játékanyagot* tekintve – nem egy materiából erednek, az utóbbit Brecht írta, az előbbit egy áruházlánc töltőüzeme. Jelölő és jelölt folyton keveredik, egymást oltja ki. Például a jó ember, Sen Te az istenek ajándék pénzéből vásárolt trafikjában is. Hiszen ki lop ma egy zsákocská dohányt (mint az utcalányból pirinyó, ügyetlen üzletasszonnyá váló jó lélek gonosz, nyüzsgő rokonai)? Egy kamion csempészett cigaretta lenne tétel, nem ez a semmiség.

Túl közel jön – mindenáron keresi is a közönséggel a didaktikus-demagóg kontaktust – az előadás: inkább koppintja, mintsem analizálja mindazt, ami napjainkban körülvesz bennünket, s amit sokszor nem is primer mi voltában, hanem internetes és tévés megörökítetttségében, deformált közvet(it)ettségekben élünk át. A füstbe ment esküvő jelenete vagy az üzemi robot koreográfiája ezért reked egyszer a parabolikus-költői formába, egyszer a kliséket erőltető publicisztikusságba.

Guelmino nagy energiákkal fagyasztja be színészei lehetőségeit. Csernus Mariann és Izsóf Vilmos zseb-

rádiót fülelő idős szőnyegkereskedő házaspárja már a kezdés előtt a színen üldögél – s ebből a fájdalom-szép rögzítettségéből még Csernus mozgékonyabb öregasszonya sem tud átlépni a tényleges erőterbe (pedig a riasztó slusszpoén mondat is az övé). A többi nő szereplő – akik Kárpáti Enikőtől is nagyobb figyelmet kaptak – jobban feltalálja magát. Kubik Anna a pletykás, titoktudó kotnyelességtől és a kicsikart jutalmazástól megfiatalodva még emberszívet is lop Sin asszonyba, a kitűnő hangsúlyokat elhelyező Tóth Éva átjárást lel a műsorvezetőnő-sablon és a somfordi anya világa között, Csomor Csilla Asszonya betölt minden szegletet, Benkő Nóra szociologizálón közelít a Sógornőhöz, Ruttkay Laura mint Mi Csü asszony akár Spiró György *Csirkefej* (vagy pláne a *Koccanás*) című darabjába is átsétálhatna rögvest. Jegercsik Csaba Vangijában a kezdeti túlpörgés megbosszulja magát (megnyomorító kézsérülésével később nem is tud mit kezdeni), Gémes Antos is már indításkor realizálja, aztán csak szinten tartja a pilóta és a munkavezető Szunt is, Végh Péter viszont egy sajátos stilizációs technikában bizonytalankodva el sem jut Su Fu borbélyig. Tahí József dickensi arcot ad a dráma legvértelenebb figurájának (Férfi), Mihály Pál (Aggastyán) jól időzíti a szenilis brummogás egyetlen felhorkanását, Rancsó Dezső (Asztalos) és Sipos Imre (Rendőr) kisrealista precizitással tevékenykedik.

A címszereplő Soltész Bözse Sen Teként és Sui Taként is derekasan megállja a helyét. A férfit játssza jobban: ekkor nem engedheti meg magának szokásos pötyögéseit, melyek azonban a rosszlány jó ember üdítő lelkiségét, kedves rebbenékenységét, vakbuzgó jóságát sem kezdik ki. Ő az előadás legbiztosabb támasza, talán a színrevitel egyik fő okát is tehetségében, alkátában kell keresnünk.

A mostani Brecht-premier mindig akkor sodor magával, amikor egy-egy friss impulzust vet be (ezek száma összességében nem is csekély), és akkor lankaszt (hosszas etapokban), amikor végeladást tart gyorsan lejáráo tleteiből. Paul Dessau zenéje alig oszt, alig szoroz, mert Zöldi Gergely suta dalszövegei semmit sem tesznek hozzá ahhoz, ami *A szecsuaáni jó ember*ből túlságosan is relevánsan, csupaszon megjelenik a Magyar Színház színpadán.

BERTOLT BRECHT: A SZECSUÁNI JÓ EMBER (Magyar Színház)

Fordította: Geccsényi Györgyi és Guelmino Sándor. **Zene:** Paul Dessau. **Dalszöveg:** Zöldi Gergely. **Díszlet:** Füzér Anni. **Jelmez:** Kárpáti Enikő. **Dramaturg:** Geccsényi Györgyi. **Rendező:** Guelmino Sándor. **Szereplők:** Fillár István, Béres Ilona, Horváth Zoltán, Jegercsik Csaba, Soltész Bözse, Gémes Antos, Tóth Éva, Végh Péter, Ruttkay Laura, Kubik Anna, Izsóf Vilmos, Csernus Mariann, Tahí József, Csomor Csilla, Varga Gábor, Szatmári Attila, Benkő Nóra, Mihály Pál, Zsolnai Richárd a. n., Szauder Dominika, Rancsó Dezső, Sipos Imre, Dániel Vali, Pavlatis Béla, Kékesi Gábor a. n., Rédei Roland a. n.

Zappe László

Szesz szenteltvízzel

ISKY ANDRÁS: ALKOHOLISTÁK

Visky András darabját nehéz úgy nézni vagy olvasni, hogy ne jusson eszünkbe akár Venyegyikt Jerofejev, akár Hajnóczy Péter (és persze a közelmúlt más jeles alkotói) alkoholizmusa és alkoholizmusábrázolása, és természetesen Tamási Zoltán csodás *Moszkva – Petuski*-adaptációja. Ezekben a művekben a megrögzött ivás, az alkoholfüggés vélemény a létező szocializmus társadalmáról. Lázas és menekülés, de álarc is. Olyan, mint egykor a félkegyelműek, a megszállottak, a bolondok, orosz kifejezéssel a *jurogyivijek* furcsa, elesett, egyúttal szókimondó viselkedése volt a mindenkori uralkodók, királyok, császárok, cárok közelében. A művész-alkoholista és hőse (aki persze saját maga), éppúgy, mint az egykori szent háborodottak, a betegségnek, az önkontroll hiányának álcája alatt a közfelfogás szerint egyedül racionálisnak tartott világrend, értékrend álságát, hamisságát leplezik le, mintha betegségük, értelmes gondolkodásra, az észszerű dolgok belátására, az érdekelvű mentalitás elfogadására való képtelenségük magasabb rendű, igazabb, mélyebb, szentebb igazságok tudásából fakadna.

Visky András *Alkoholisták* című darabja is az egykori szocializmus idején játszódik, és benne is keveredik a mámoros elesettség a bibliai emelkedettséggel, a világból-kivettség ironiája a költői látomásossággal. Lényege egy alkoholista nő, Éva nagymonológja, amely azonban leírva párbeszédnek tetszik, az író zárójelben közli partnere, Atyus végszavait, ezek azonban a színen nem hangzanak el, legfeljebb olykor sejthetők. Éva élettörténete csaknem olyan titokzatos, mint a leírt, de ki nem mondott szavak. Színészek tudja magát, ám pályája feltehetőleg annyiból állt, hogy egyetlen sikeres fellépése után egy fővárosi híresség elcsábította, magával vitte, majd elhagyta. Feltételezhető, hogy a viszonyukból született gyermek meghalt, de az sem kizárt, hogy a hősnő megölte vagy elvetette.

Visky András roppant ügyesen rejti el a tényeket a részeg-érzelmes szöveg bozótjában. A darabban mindenestre fontos szerepe van egy gyermeknek, az egyedüli figurának, aki egyetlen alakban jelenik meg, és aki rituális keretet ad a játékhoz. Az elején kiszórt köveket szed össze egy zsákba, a végén pedig utat rak ki belőlük a kocsmapult-oltár felé. Közben pedig feltámadt Jézusként lelnek rá a Szent Sírrá változott pult belsejében, talán szesz látomásban mintegy átírva a Bibliát. Éva monológját ugyanis megszakítja előbb egy, az őskeresztények mártíriumáról, térítő csodájáról szóló történet, majd a bibliai feltámadás felfedezésének e sa-

játos változata. Az alkoholnak a vallási jelenetekben is fontos szerepe van, Kálmán atya egy laposüveget dug el, mielőtt szentbeszédébe beleszóné a mártírrá lett komédiás groteszk esetét, a Szent Sírt őrző két angyal meg alkoholizmusba veszett, kiérdemesült színészeknek tetszik.

A darab világát tehát a szentség, a szesz és a színészet sarkpontjai jelölik ki. A szöveg időbeli lefolyása is szabályos hármas tagozódást sejtet. Az őskeresztény és bibliai motívumokat mintegy közrefogja a főszereplő párbeszédként megírt magánbeszéde, vallomása. A struktúra mégis fordítottja annak, mint amit várnánk. A különféle motívumok ugyan végig talányosan szövődnek egymásba, mégis súlya van annak, hogy a darab elején szerepel a csodatevő kép, amelyet ha jó pénzért megnézhet valaki, akkor elveszti a hitét, miáltal megszabadul a szenvedéstől, és a végén szaporodnak a konkrét élettények, a konkurens kocszmák, és főképp az, hogy a szocialista Romániában vagyunk, a főtűtár uralma idején, kisebbségi magyarok körében. Így végül is az egész, addig fájdalmasan színesnek, sokrétűen gazdagnak és rejtelmesen összetettnek látszó, részvétellel átitatott gúnykép emberről és világról egyetlen politikai okra megy vissza, a kisebbségi sors bánatává vékonyodik.

Szegvári Menyhért rendezésében az egri stúdiószínpadon főképp a homály növekszik meg a szöveghez képest. A játékteret három oldalról szegélyezi a nézőtér, a negyedik oldalt a kocsmapult-oltár-sír zárja le. A színészek és a zenészek a publikumra váró padokon ülnek, közénk vegyülnének bizonyára, ha megtelne a nézőtér. Ám amikor én láttam az előadást, csak a pulttal szembeni, frontálisnak látszó oldalon telt meg az első sor, így a közepén ülő Hüse Csabának, amikor Kálmán atyaként megszólalt, sikerült valóban mintegy közülnünk kitűnnie. A főszereplő Nádasy Erika mellé azonban nem ült le senki, márpedig neki a rendezői elképzelés szerint előbb a nézőknek kellett feltennie a szöveg szerint az Atyusnak szóló kérdést, amelyre különben sincs válasz: „Te elhiszed az ilyeneket?” Kínos, erőltetett, szájbarágó módja a publikum bevonásának, annak, hogy tudatosuljon benne: róla van szó. Az eredmény inkább az ellenkezője: a megszólított néző kínos értetlenkedéssel reagál, a többi meg együtt érez vele. Azaz elidegenedik, bár legkevésbé sem a brechti értelemben. Az írott szöveg nagy részét kitevő dialógus pedig

szinte monodrámának hat, Nádasy Erika és az Atyust alakító Venczel Valentin között nem jön létre igazi párbeszéd. Nádasy Erika színesen, változatosan, technikásan és átélten adja a szöveg rengeteg árnyalatát, kellően adagolva önsajnálatot és öniróniát, derűs humorral gúnyolódva önmagán és a világ állapotán, miközben Venczel Valentin robusztusan, részvételen, figyelmesen követi őt, reagál szövegre, viselkedésre – ennyit érzékel a néző.

A tér, amelyet a rendező gondolt ki, egyetlen tárgyba, a három funkciót egyésítő pult-oltár-sírba próbálja

magabiztos, erős hangon. Ha még Évát hallanánk, utólag kétségbe kellene vonnunk mindazt a szerencsétlenséget, elesettséget, megtörtséget, aminek addig tanúi voltunk. De természetesen ekkor már csak Nádasy Erikát halljuk, és felismerjük, hogy nem drámát, hanem egy színészi magánszámot láttunk. Az előadás a műben rejlő minden egyéb lehetőséget gondosan semlegesített.

A gyermeket játszó fiatalember, Veres József az író elképzelését követve a nézők kezébe nyom egy-egy megjelölt követ. A zsebben ennek kétségkívül súlya van.

FENT: Nádasy Erika (Éva)
és Venczel Valentin (Atyus)

JOBBRA: Hüse Csaba
és Venczel Valentin

összevonni a darab valamennyi tartalmi síkját. Az eredmény túlzott elvontság, ami nem segíti sem a racionális megértést, sem az érzelmi átélést. A groteszk, kétségbeesetten fájdalmas humort is visszafogja. Legkevésbé ugyanis kocsmai tárgynak látszik, sokkal inkább oltár, a ferde kőlapokra emlékeztető, elhúzható ajtók pedig egyértelműen a Szent Sírra utalnak. A feltámadási jelenet tragikomikus tréfája így alig érvényesül. Venczel Valentin és Hüse Csaba ugyan precízen egyensúlyoz az angyalokat játszó, alkoholtól szétmárt profizmusú színészek szánalmas profánsága és a bibliai jelenet szakralitása között, ám a látvány eleve a szentség átérzése felé billenti a jelenetet, ahelyett hogy fokozná annak belső feszültségét. (Ivány Erika türelemmel várja ki és becsülettel teljesíti Trezor/Másik Máriának a szereplők szimmetriájához szükséges, ám az író által kitöltetlenül hagyott sziluettjét.)

A teret meghatározó asztal végül is egyetlen esetben látszik igazán annak, ami a szöveg valóságot jelentő síkján lenne, azaz kocsmai pultnak: amikor a zárójelenetben söröskriglikkel van betérítve, s azokról száll le a főszereplő, hogy előadjon néhány dalt. Mégpedig

Gál Gábor felvételei

VISKY ANDRÁS:
ALKOHOLISTÁK
(Gárdonyi Géza Színház, Eger)

Dramaturg: Jónás Péter. **Ruhakivitelező:** Szaniszló Tamásné. **Zene:** Kátai László. **Látvány és rendező:** Szegvári Menyhért.

Szereplők: Nádasy Erika, Venczel Valentin, Hüse Csaba, Ivády Erika, Veres József.

Deres Kornélia

Grafomán márki, hét részben

DOUGH WRIGHT: DE SADE PENNÁJA

„Botrányos regényt szerzett, melynek meséje oly pornográf volt, hogy hatására férfiak gyilkossá váltak, nők elvetéltek”: Donatien-Alphonse-François de Sade – népszerűbb nevén Sade márki – írói munkásságára utalnak ezek a szavak. Az egyik első olyan íróéra, aki döntögetni kezdte az erkölcsi tabukat, kortársai nem kis bosszúságára és – tegyük hozzá – örömére. A Bárka Színház *De Sade pennája* című előadása nem kíván ítéletet mondani a szadizmus „atyja” felett, annyi azonban biztos: az ördög magyar hangja ezúttal Mucsi Zoltán.

Az nyilvánvaló, hogy de Sade-ról, a francia libertinus irodalom e markáns képviselőjéről sokféleképpen lehetne beszélni: mint amorális létezőről, mint egy megzavarodott társadalom végtermékéről, vagy mint olyan alkotóról, aki először köpte igazán arcon a szenteskedést – a sor végtelen, és még érdekes is lehet, elsősorban a márki személye körüli (anti)kultusz miatt. Dough Wright kortárs amerikai drámaíró *Quills* (Pennák) című műve és Szabó Máté rendezése de Sade-ot, az írókat állítja középpontba, és így a címszereplő minden különösége az írás gigantikussá és mániakussá növesztett folyamatában oldódik fel. Mert a márki bizony ír: tintával, borral, vérrel, ürülékkel. Papírra, ágyneműre, ruhára, falra. A börtönhöz hasonló elmeegógyintézetben ez az egyetlen, amiben fanatikusan hinni képes, minél rosszabbak a körülmények, annál inkább. Ír, amíg lehet. Vagy még azután is.

A Bárka Stúdiójában a nézők a terem közepén, piros forgószékekben ülnek, így (viszonylag) szabadon mozogva, pontosabban forogva követhetik nyomon a körülöttük, magasztott színpadon mozgó szereplőket. A színpadi tér két végében, egymással szemben a márki relaxálva elválasztott magánzárkájába (közepén vörös karosszék) és az igazgató gyóntatófülkéjéhez is hasonló, kis fallal kettéválasztott irodájába. Két folyosó köti össze a „végpontokat”, az egyik mindig de Sade felé vezet: itt mozognak – kissé ugyan esetlegesen – azok a szereplők, akiknek tényleg „közük van” a márkihoz; míg a másik folyosó éppen az elmeegógyintézet túl világos kapcsolatot biztosítja: itt köttetnek meg azok az alkuk, amelyek valójában cseppet sem különböznek a márki „fertelmes történeteitől”. A sötét és kihalt, szinte díszlet nélküli, kreatívan kihasznált térhez idomul a szereplők öltözéke is, a fekete-fehér-szürke, hangsúlyozottan mainak látszó ruhák tömegéből csak de Sade a szó szoros értelmében vett kosztümje tűnik ki: a galléros fehér inghez, a barnászöld kigybőr (?)

zakóhoz, a vörösés térdnadrághoz, a fehér harisnyához páróka is járul, mintha csak egy nagyzási hóbertban szenvedő elmebeteg képelné magát éppen a XVIII. századba. Az előadás akusztikai kerete kijelöli azt a folyamatot, amely során a gyógyturizmus fellegvárához hasonló charentoni elmeegógyintézetből kínzókamra lesz: a kezdeti kellemes madárcsicsergés békéjét a végén az abbé hisztérikus „Pennát!” kiáltása váltja fel.

És pontosan ez a – szó szerinti és átvitt értelmű – pennák iránti vágy adja a történet fő konfliktusát: a boldok között békésen éldegélő és író de Sade idilli állapotának vége az újonnan kirendelt igazgató, Dr. Royer-Collard személyében artikulálódik, aki a szociális stigmatizációt nehezen viselő Sade márkiné kérésére (és anyagi támogatása fejében) egyre szigorúbb intézkedéseket foganatosít a márki „írói tevékenysége” ellen. Ennek eszköze pedig a második főszereplővé előlépő de Coulmier abbé lesz, aki – behódolva egy vélt autoritás logikájának – olyan bűnöket követ el, amiket még de Sade is megirigyelhetne. A sors (vagy inkább Dough Wright) fintora, hogy a darab végén az abbé tulajdonképpen a márki helyére kerül: bezárva és magányosan, miközben kizárólagos vágya egy penna. Ám e szó jelentése a darab közegében igencsak megtöbbszöröződik, hiszen penna lehet a kéz, a lábujj, a férfi nemi szerv s a nyelv is – nem véletlen, hogy pont ezektől fosztják meg szépen sorjában a márkit, hogy azután a testrészeket morbid ereklyeként fémdobozokba zárják. Két kézfej, két lábfej, egy nyelv, egy nemi szerv, egy fej: így szedték szét a romlottságot szimbolizáló márkit hét részre. Bűvös szám.

Hogy Mucsi Zoltán játssza az ördögien zseniális, fo-telében pöffeszkedő de Sade-ot, talán nem is lehetett kérdéses, végig pontos marad a pimaszul önironikus, saját korlátaival tisztában lévő, de elképzelései mellett csak azért is kitartó idős márki szerepében – és nem a páróka miatt. Telekes Pétert azonban mintha zavarta

volna a kezdetben humanista de Coulmier szerepe: sokszor csupán idézetként hatnak az abbé szövegei. Ez a távolságtartás természetesen még izgalmas is lehetett volna, ha például illeszkedik az előadás esztétikai ívébe, de sajnos nem így történt. Seress Zoltán rezignált arca egyaránt kitűnően passzol a feleségét megtartani nem tudó igazgató keserűségéhez és a végsőkig fehér galléros, nyakkenődös stratégia kiszámított mozdulataihoz és mondataihoz, amelyek lassan gúzsba kötik az abbé akaratát. Kardos Róbert ezúttal mellékszereplő a napszemüvegben feszítő építészként, akit semmi perc alatt csábít el az igazgató élvhajhász neje, a de Sade-i „nőideál” egyértelmű megtestesítője. E szerepet Parti Nóra ugyanolyan magabiztosan játssza parókában és cigarettával, mint ellentétét, a naiv és őszinte varrólánnyt, Madeleine-t, aki mohó érdeklődéssel

várja a márki történeteit; de Sade-dal való találkozásában érezni valami végtelenül meghatót. A történet talán egyetlen és igazi nyertese a márki felesége, akit Spolarics Andrea alakít, élesen láttatva a márki árnyékában kissé már meggörnyedt, hisztérikus, korrump-

FENT: Parti Nóra (Madame Royer-Collard) és Kardos Róbert (Monsieur Prouix)

BALRA: Mucsi Zoltán (De Sade márki)

Schiller Kata felvételei

pál(hat)ó asszony és a férje halála után felszabadult, kacérkodó, nagyképműen vidám nő közti különbséget.

Hogy mennyiben könnyű vagy nehéz közhelyek nélkül beszélni de Sade alakjáról vagy az írói szabadságról, az persze kérdéses, mindenesetre mind a dramatisztikus szöveg, mind az előadás jó adag iróniával viszonyul ezekhez a problémákhoz. A márki folyamatos – a történelmi időrendből is kilépő – ironikus reflexióját saját perverzítésára és a groteszk tény, hogy de Sade feldaraboltatása után Dr. Royer-Collard, elkerülendő az anyagi összeomlást, a márki írásainak terjesztése mellett dönt, kiegyenlíti a fémdobozokba zárt testrészek durva anyagisága. S mikor végül az igazgató egymásra pakolja ezeket a dobozokat, mintegy újraépítve a márkit, akár egy gólemet, már nyilvánvaló, ki győzött. Pennaváltás nélkül.

DOUGH WRIGHT: DE SADE PENNÁJA (Bárka Színház)

Fordító-dramaturg: Upor László. **Díszlet:** Menczel Róbert. **Jelmez:** Nagy Fruzsina. **Asszisztens, ügyelő:** Nagy Veronika. **Rendező:** Szabó Máté.
Szereplők: Mucsi Zoltán, Seress Zoltán, Telekes Péter, Parti Nóra, Spolarics Andrea, Kardos Róbert.

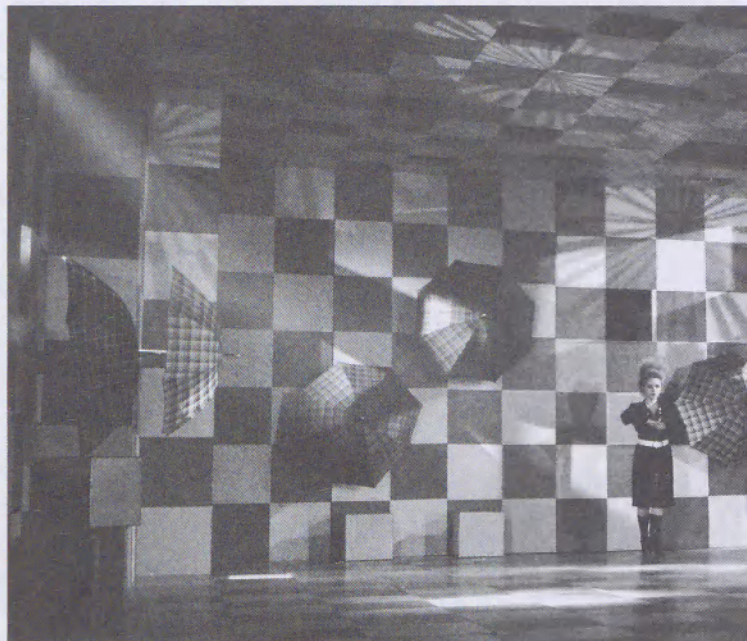
Zsedényi Balázs – Ugrai István

Sekély mélység

GYARMATI KATA:
HÉT NAP A VILÁG

A világról hangoztatott ordító közhelyek és evidenciák színpadi megjelenítése az egyik legtöbb kreatív energiát és intuíciót igénylő munka, hiszen az alkotók keze alatt a közhelyeknek el kell hagyniuk jól ismert formájukat, hogy az ne tudja elfedni többé a felszín alatt megbúvó tartalmat. Minden közhely egy csiszolatlan gyémánt, amit a rendezőnek kell fényesre suvickolnia, mivel a kimondott szónak önmagában semmi ereje sincs a színpadon, hacsak nincs alaposan megmunkálva. Mintha ez a lépés hiányozna az Újvidéki Színház előadásából, Puskás Zoltán rendezése ugyanis semmivel sem mond többet, mint a szórólap tartalomismertetője: „az első felvonás korunk problémáit felvonultató kérdésekkel foglalkozik, a társtalansággal, a magánnyal, az egymás közötti kommunikáció lehetetlenségével. (...) A második rész egy képzeletbeli vonaton játszódik, ahol a szereplők ugyanazok, mint az első felvonásban, de nem ismerik fel egymást, mégis érezni, hogy ezzel az utazással rendbe tudnak hozni valamit, amit valahol, valamikor elrontottak.”

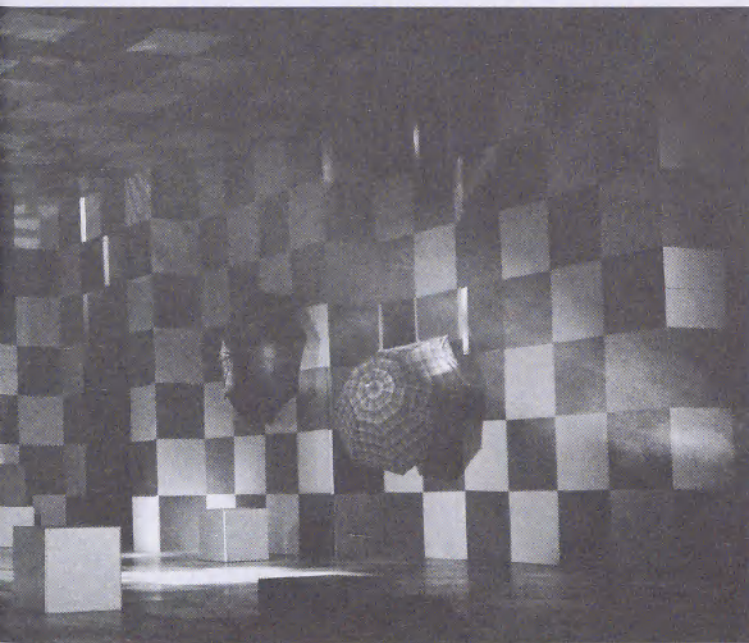
Az előadás határfoka nem sokkal múlja fölül az idézetét. Pedig Gyarmati Kata drámájában van lehetőség, csak talán a legnagyobb hiba, amit ezzel a szöveggel el lehet követni, ha minden egyes sorát véresen komolyan veszik, lévén, hogy kizárólag jól ismert panelekből építkezik. A két rész egy-egy külön történet. Az első három nővérrel és egy vakrandira épülő szélhámos vállalkozásról szóló bohózáti alaphelyzet meglehetősen elnyújtott kibontása (igen távolról asszociálhatunk a *Három nővérre*), mellékszálként pedig el-el-tünedeznek az emberek a világból (erről viszont Ionesco abszurdjára, a most a Stúdió „K”-ban látható *Rinoceritiszre*), csak éppen az nem derül ki, hogy miért: ez egyszerűen egy ilyen világ. A második rész többek között a *Godot-ra várva* című Beckett-drámát, illetve Buñuel *Az öldöklő angyalát* juttathatja eszünkbe a semmiből felbukkanó fojtogató transzcendenssel. A feldolgozott problematika sem mondható túlon túl eredetinek, bár a nagyvárosi magány, az erkölcsi bástyákat ostromló pénz hatalma, a felszínes emberi kapcsolatok mind olyan témák, amelyek rengeteg aspek-

tusból körüljárhatók, kibeszélhetők. Gyarmati Kata ráadásul minden tartalmi elemet egy az egyben kimondat szereplőivel, és semmi nem indokolja, miért is kell ennek a színpadon explicite megjelennie. A rendező, úgy tűnik, az előadásnak ezen aspektusával nemigen foglalkozott, ám annál több energiát fordított a forma kidolgozására.

Csik György sakktabla-díszlete elsöre kifejezetten izgalmas, és minden elemében nagyszerű szimbiózisban él a tartalommal: fekete-fehér világ, fekete-fehér érzelmek, katonás rend, szabályozott élettér, feszült darabosság, kimért távolságok, szögletes világ. Puskás Zoltán ehhez még eléggé látványosan érzékelteti a fragmentáltságot: a színészek többnyire egymástól távol állnak, alig érintkeznek, a jelenetszerűséget erős fénytechnikai effektusok, valamint sejtelmes kakofón intermezzók hangsúlyozzák, s mindezek ellenpontjaként hideg színekben mozgó látomásos figurák vonulnak fel néhány jelenet erejéig a színpadon (véltetően a manifesztálódott transzcendens követői lehetnek). A produkció e kétségtelen érdemei azonban nem képesek elfeledtetni azt a túlbujánzó és már-már paródiába forduló repetitívást (ilyen a jelenetváltások idegesítő elhatalmasodása), demagógiát és féktelen didaxist, amely mindeközben gátlástalanul garázdálkodik a színpadon. Nem beszélve arról, hogy mindegyik formai elem ahelyett, hogy fokozatosan árnyalná, egyre erőszakosabban sulykolja azt a „szent” mondanivalót, hogy: „embertelen a világ, és mi tesszük azzá”. Kolumbusz tojása.

S hogy az egészet még nehezebben lehessen megemészteni, az előadás mindezt meglehetősen humoratlanul teszi, jobban mondva nem a tartalomban keresi a komikum lehetőségeit, hanem a legsekélye(se)bb felszínen, így jobb híján azon kell(ene) nevetnie a nézőnek, hogy egy elesett árva lélek milyen szánalmasan megvezethető, és hogy milyen könnyű sebet ejteni egy lúzeren. Azaz szimplán kiröhögte az éppen pórul járókat, akik kivétel nélkül meglehetősen egydimenziós figurák. Puskás Zoltán ugyanis nem ecsettel, hanem pemzivel festi meg hőseit. A színészek egy apokalip-

Miklós Csaba felvétele

tikus látomás tehetetlen szereplői, egyszerű sakkbábuk, egynéhány rájuk aggatott tulajdonsággal. Az így elidegenített formával egymás hatását erősítve szűnik meg a kapcsolat nézőtér és színpad között, és nincs az a színész, aki az ezáltal létrejövő falat át tudná törni.

Az első felvonás apokalipszisének a másodikban egy „elvarázsolt” vasúti utazás váltja fel, amelynek során az alkohol hatására szinte valamennyi szereplő meggyónja a korábbiakban megjelenő életidegen szögleteesség okait, hogy együtt, immáron feloldozva bűnös hallgatásuk alól, nekivágjanak a Nagy Ismeretlennek. Bizony, az őszinteség néha jó dolog, és ezzel a böl-

csességgel térhetünk haza, bár ezt eddig is tudtuk. Sajnos az előadást még ebben a tekintetben is lehetetlen komolyan venni, a nagy életproblémák ugyanis – ellentétben azzal, amit a *Hét nap a világ* sugall – nem oldhatók meg egyetlen mondat kimondásával. Ezt talán még a meggyőződéses idealisták is kétkedve fogadnák. Így a produkció összes tanulsága még egy musicalben is csak egyetlen versszakra lenne elég: „Az életem szar”, vagy „Nekünk rossz itt” – hogy csak két olyan példát említsünk, amely ugyanezt az itt bő két és fél órás tartalmat néhány percben, jelentősen több humorral és kevesebb pátosszal, mégis árnyaltabban fogalmazza meg, szellemes öniróniával és agitációs szándék nélkül; elegánsabban, szimpatikusabban. Az *Avenue Q* vagy a *Producerek* bulvárdarab létre tudja ezt. S még csak olyan nagyon mélyek sem akarnak lenni.

GYARMATI KATA: HÉT NAP A VILÁG
(Az Újvidéki Színház előadása a Thália Színházban, a Határon Túli Magyar Színházi Estek programja)

Zeneszerző: Erős Ervin. **Díszlet-jelmez:** Csík György. **Koreográfus:** Gyenes Ildikó. **A rendező munkatársa:** Ferenc Judit. **Rendező:** Puskás Zoltán. **Szereplők:** Jankovics Andrea, Krizsán Szilvia, Elor Emina, Ábrahám Irén, Giricz Attila, Kovács Nemes Andor, Banka Livia, Német Attila, Pongó Gábor, Varga Tamás, Jaskov Melinda, Huszta Dániel, Sirmer Zoltán, Kőrösi István, Buza Ákos, Crnkovity Gabriella, Gombos Dániel, Kokrehel Júlia, Raffai Ágnes, Soltis Lehel.

„Sötét kék majdnem fekete”

MOZIÉJSZAKÁK A DUNÁN
5 főLDRE SZ 50 JÁVÉKFI L MJE **EGY HOSSZÚ FORRÓ NYÁRON ÁT**

Földregések zongorahangolója Elfelejtett ősök árnyai Női szeszély Mambó az ezredfordulón
Terra Nova Palindromák Paranoia Park Mr. Vengeance, a bosszú ura A bosszú asszonya
Ki érti Jane-t Anna nyara Csepp az óceánban Az igazság fogságában 4 nap Öten voltak
Emberi érintés Szörnycsütörtök A Richard Nixon-merénylet A szajha és a bálna Az utolsó pillantás
Zuhanás Eisenstein Vera Drake Utazás Kithirára Golyaállítás Candy Fatso gyorsbűfeje
Forró zápor Mindörökké rock 'n' roll Álmodó asszonya Hugicám Az igazság éjszakája Nyár vége

DUNA

Markó Róbert

Elitkör

Nem túlzás azt állítani, hogy Romániában egymást érik a színházi fesztiválok: csaknem minden nagyobb városnak, színháznak van sajátja, a legtöbb esetben ráadásul nemzetközi – magam negyvennél hagytam abba a számlálást. Természetesen találni ezek között egészen kicsit és nivótlant is, vagyis a szám csalóka, pusztán ezért még nem volna okunk irigykedve mutogatni keleti szomszédunk felé. Ám ha csupán a valóban nemzetközi jelentőségű előadásokat bemutató, tehát valóban nemzetközi jelentőségű fesztiválokat próbáljuk listázni, akkor is jut évente több; közülük legalább egy Erdély magyar nyelvű színházaira. 2007-ben a Kolozsvári Állami Magyar Színház az Interferenciák Fesztivállal nyitotta, 2008-ban az Európai Színházi Unió 17. Fesztiváljával folytatta azt a sort, amelybe a másik nemzetközileg is magasan jegyzett erdélyi magyar társulat, a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház új kezdeményezése is tagozódik: a fennállásának hatvanadik évfordulóját ünneplő kisvárosi teátrum 2009. március 17. és 29. között rendezte meg az 1. Reflex Nemzetközi Színházi Biennálét.

A válogatási rendszer alapján olyan produkciókat hívnak meg a fesztivál (fő)programjába a régióból – Csehország, Lengyelország, Magyarország és Románia –, melyeket „saját színházi kultúrájukon belül rangos szakmai díjakkal tüntettek ki az elmúlt két évben” – fogalmaz hallatlanul pontosan és óvatosan a fesztivál honlapjának bevezető szövege. Jelzi ugyanis, hogy bár deklarált cél a reprezentativitás (vagyis kimondottan csúcselőadások meghívása), ám egyúttal elhárítja a felelősséget egy-egy produkció esetleges és viszonylagos sikertelenségéért; másrészt világossá válik: nincs garancia arra, hogy az eredeti kulturális kontextusukból kiemelt előadások egy másik színházi kultúrában is relevánsak maradnak.

A főprogramban szereplő hét előadás (három magyar, egy-egy cseh, lengyel és román, valamint díszvendégként a berlini Deutsches Theater *Oreszteiája*) fogadtatása is igazolja e relevancia-problémát. Furcsa módon éppen a magyarországi produkciókat kísérte hűvösebb légkör és mérsékelt rokonszenv az előadások utáni szakmai találkozók (is). A Katona József Színház Goldoni-produkciójáról, *A karnevál utolsó éjszakájáról* fesztiválhosszat hallhattuk helyi és külföldi szakemberektől és nézőktől, hogy tökéletesen kompakt előadás, lehetetlen fogást találni rajta, stílárís egy-egy hibátlan, a színészek munkája le-

nyűgöző, „mégsem mond semmit a mának”. Éppen csak annyi történt tehát a Katona vendégjátékán, hogy Zsámbéki Gábor darabválasztásának, rendezésének lényege – a magyar színház egzisztenciális válsága, melyet az Ötvös András játszott Anzoleto mintarajzoló figurája oly plasztikusan képez le – vonatkoztatási pont(ok) hiányában Sepsiszentgyörgyön elveszett.

Hasonlóképpen a József Attila színházi *Az öreg hölgy látogatása* sem győzte meg mindenestül a helyi kritikát és a közönséget, az előadás olyan elvitathatatlan értékei ellenére sem, mint például Ladányi Andrea teljesítménye: hogy ugyanis nem a nagy színészno játssza elképesztő elefántcsont-fehérséggel és -keménységgel Claire Zachanassiant, hanem gyakorlatilag éppen a színészi egyféleség, melyre a művészno képes, teszi egyedülállóvá az alakítást. Ambrus Mária díszlete és Benedek Mari jelmezei, a második részben a Méhes László Illjének hátára terített színes pulóver például szintén külön tanulmányt érdemelnének. Mégsem ezekről, hanem a József Attila Színház profiljáról, Léner Péter direktor bátorságáról esett több szó, amellyel Zsótér Sándort az angyalföldi teátrumba hívta – vagyis a fesztiválközönséget a vitán abba a milióbe kísérelték meg beavatni, amelyben az előadás megszülethetett. Ladányi másik remeklése, a Borlai Gergővel közös független produkció, a *BL* (mely amolyan biankó meghí-

1. A karnevál utolsó éjszakája (Katona József Színház)
2. Az öreg hölgy látogatása (József Attila Színház)
3. BL (Sanyi és Aranka Színház)

vást kapott, nem lévén egyelőre díjazott) már nagyobb siker volt, amit talán az is magyaráz, hogy az előadás nem kötődik konkrét helyhez-korhoz-nyelvhez. Szemmel láthatóan örömjáték és bravúraria mindkét szereplő számára.

A Reflex főprogramjának két legerősebb előadása a két *Oreszteia*, a krakói Stary Teatr és a berlini Deutsches Theater produkciója. A két rendező, Jan Klata és Michael Thalheimer egyaránt erősen meghúzza Aiszkhülosz szövegfolyamatát (az egyetlen egészben fennmaradt görög drámatrilógiát), s noha másképpen reflektálnak az Atreidák történetére, mindkettőjük az antik mítosz ma is aktuális vonatkozásai foglalkoztatják. Klata *Oreszteia*-ja nem szövegalapú, történetmesélő színház, hanem nagyszabású vízió, mely elsősorban a jelen (szub)kulturális viszonyaiból merít ihletet. Az előadás a tömegkultúráról, a média mindent átható befolyásáról beszél, Apollón például popsztár (éppenséggel Robbie Williams). Ugyanakkor látjuk, amint körbe-körbe forog a történelem;

nagyon erős vizuális ívet rajzol és érzelmi hatást kelt, amint Klütaimésztra és Aigiszthosz ugyanattól a vértől izmos baltától esik el, mellyel korábban Agamemnónt meggyilkolták. Thalheimer stratégiája merőben más: nála az aktualitás fogalma az időtlenséggel szinonim. Olaf Altmann díszletterve egyetlen, csiszolt faanyagból készült fallal zárja el a színpad hátsó részét, így a szereplők a proscéniumot használják, használhatják csupán. A néző minduntalan érzi az erős késztetést, hogy megtudja: vajon mi lehet a fal mögött, de nincsen válasz – ahogyan a falon sincsen semmiféle nyílás. Van viszont vér: Klütaimésztra nagyjából tíz-tizenkét litert önt saját fejére-testére az előadás felütéseként egy műanyag kannából. Innentől kezdve aztán vér tapad mindenhova: falra, emberre – beszenyezve, ami tiszta volt, és még tovább szennyezve, ami amúgy is szennyes. Hihetetlen dinamikával és távolságtartással halad előre a cselekmény (a trilogia eljátszása bő kilencven percet vesz igénybe!), a szöveg kortársi csengéssel, zökkenők nélkül gördül, hübriszre hübrisz következik, mígnem Oresztész ott marad a színpad szélén, befelé zokogva, a vérben, a hullák között, nincs katarzis, hiányzik az aiszkhüloszi feloldás, teljes a kilátástalanság. Amely kilátástalanság vitán felül a miénk: a kar – Berlinben nagyjából negyvenfős, Sepsiszentgyörgyön Marcus Crome egy személyben képviselte – a hátunk mögött, a színház karzatán kap helyet, vagyis minden, amit a kar kinyilvánít, rajtunk keresztül jut a színpadig, a mi véleményünket közvetíti. Az előadást lezáró véres tablókép mellé Crome ezt üvöltö: „Béke mindörökké” – s hangja mintha vérrel írná fel a szavakat a díszletfalra.

Mirőlunk szól a prágai Divadlo Komedie előadása, *A per is*. Dušan D. Pařízek a nézőtérre ülteti, s aztán onnan emeli színpadra a Kafka-regény figuráit, világosan jelezzve, hogy Josef K. egy közülünk. A színpad két fallal nagyjából eredeti nagyságának harmadára leszűkített terében jóformán jelentéssel teljesebb kellékek és kosztümök nélküli minimálszínház zajlik. Az elsősorban Kafka szövegére alapozó előadás a komoly színészi energiák ellenére – nagyrészt a nehézkes feliratozás miatt – sokszor elveszíti a ritmust, hamar elfárad, statikussá válik az amúgy tiszta forma. Pařízek koncepciója a mára csaknem közhellyé vált Kafka-sorból indít: „A hazugságot avatják világrenddé”, s *A per* kapcsolódó passzusait mondatja föl színészeivel. Előadása elsősorban morális kérdésekről értekezik, a legkritikább esetben látunk akciót, sokkal inkább képeket. Gyönyörű szép (bár dramaturgiailag kevésbé meggyőző), amikor Josef K. – a mindvégig minimális gesztusokkal dolgozó Martin Finger – egy szál lámpa fénye alatt állva elregéli letartóztatásának történetét; hasonlóan szemet gyönyörködtető, amikor a főszereplő a teret határoló két falat ledönti, s mögöttük újabb, bár tágasabb teret hagyó falak tűnnek elő. A rendező nagy empátiával érez rá a karkai – nemcsak *A perre*, de *A kastélyra* és a szerző kisprózáira is jellemző – alapmotívumra, miszerint korunk hőse sikertelenül próbál hozzáférni a világot fundamentálisan meghatározó kulcshoz, ám az előadáshoz választott forma nem bizonyul produktívnak.

Annál inkább a bukaresti Teatrul Odeon *Öt egyfelvonásosa* esetében, mely öt Ionesco-jelenetből, -szkeccsből (de, tán egyetlen kivételtől eltekintve, semmiképpen sem egyfelvonásosból!) épít formai remekművet. Alexandru Dabija rendező egyetlen térben mozgatja az öt bagatell történetet, melyek amolyan ujjgyakorlatnak – ahogyan a színlap írja, laboratóriumi kísérletnek – tűnnek: nem véletlen, hogy az *Isméri öket?*, az *Autószalon*, *A nátha*, *A hézag* és az *Eladó leány* nem tartozik a legismertebb Ionesco-darabok közé. Dabija nem elsősorban dramaturgiai rendszert épít, s nem is tematikai kapcsolatot keres a szkeccsek között – bár kétségtelen, hogy az előadás a mindennapok abszurdításának felfedezésére szólít fel –, inkább a szűkülő, minimalista térelemek és a be-behozott kellékek jelenetről jelenetre átlényegített – tehát/és következetesen abszurd – használatával, valamint a pompás színészek következetes vezetésével rajzol ívet. A játsszók mindvégig komolyan vesznek, és szigorú empátiájával alakítják a karaktereket, s bár a forrósodó sikerhangulat hatására fokozatosan és egyre bátrabban merészkednek

Köncz Zsuzsa felvételei

1.

2.

3.

4.

el a ripacséria határvidékéig, végső soron panaszra nincsen ok: nevetetnek, nevetünk.

Ha alaposan belegondolunk, jóféle abszurd a Tamási Áron Színház *Yvonne, burgundi hercegnője* is. A Reflex Fesztivál kísérőprogramjának hat előadása közé ékelődő hazai produkció Romániában egyelőre nem kapott díjat – csak Kisvárdán és Pécsen, valamint Pálffy Tibor a magyar színikritikusoktól –, de minden esélye megvan a díjesőre, hiszen a román színházi szövetség, az UNITER nominálóbizottsága öt kategóriában jelölte az előadást a legrangosabb romániai elismerésre. Gombrowicz darabjában és Bocsárdi László rendező színpadán ugyanakkora bűnnek tetszik Ignác király kéjgyilkossága, mint az, hogy Margit királyné szabad idejében verseket ír. Mi ez, ha nem valóságosan abszurd értékválság? A sepsiszentgyörgyi magyar színház előadása, mely nemcsak méltó társa a Reflex főprogramjában láthatóaknak, de megkockáztatható, hogy sok szempontból erősebb is náluk, abból az alapvetésből indul ki, hogy Gombrowicz darabjának nincsen főszereplője: egyformán lényeges karakterek egyformán kerek sorsképei bontakoznak ki – egyformán

magas színvonalú alakításokban. Mátray László Fülöp hercege egyszerre a családi jólét ellen lázadó nagykasz és útját kereső naiv bölcs (remek, hogy Dobrekóthay Judit a vasalt inghez és öltönytadrághoz fehér tornacipőt ad rá). Kicsid Gizella sárból mindjobban kimosdatott Yvonne-ja – akiről a zárójelenetben kiderül: nem csúnya, csupán *más*, és mássága nem csúnyságában áll – mindvégig zsigeri erővel van jelen, hogy végül bravúros mohósággal produkáljon élethű fulladást. Pálffy Tibor természetellenes mozdulatokból és dikcióból felépített kamarása maga a mozdulatlan mozgató. Látni remekléseket a legapróbb szerepekben is: amikor Pál-Ferenczi Gyöngyi Izáját a királyné egy pamlagra taszítja, az udvarhölgy első dolga, hogy mire úrnője odafordul, lábait keresztbe tegye, frizuráját megigazítsa, bájosmolyát felöltse: egyetlen pillanatba sűrített szélesvásznú panorámakép egy komplett figuráról.

A kísérőprogram további előadásai között még egy helybelit találunk: a Florin Vidamski vezette, a szakmai vérkeringésbe egyre inkább bekapcsolódó Teatrul Andrei Mureșanuét, amely Laura Cerniauskaité litván

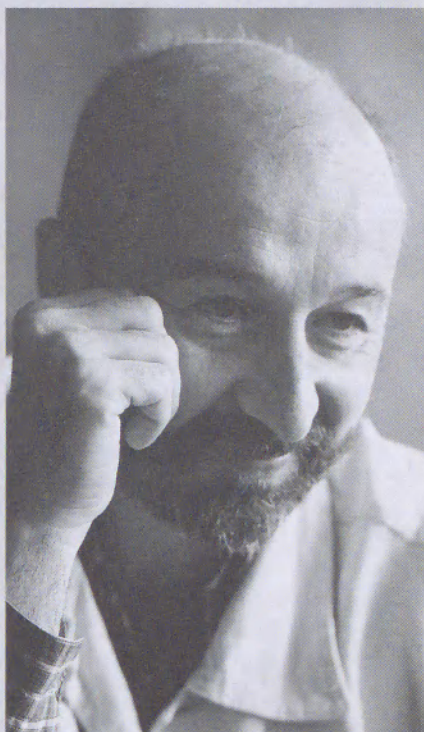
1. Oreszteia (Stary Teatr, Krakko)
Bartolomiej Sowa felvétele
2. Oreszteia (Deutsches Theater, Berlin)
Barabás Zsolt felvétele
3. A per (Divadlo Komedie, Prága)
4. Ionesco-egyfelvonásos
(Teatrul Odeon, Bukarest)
5. Barázda (Scena Plastyczna, Lublin)
Sylwester Adamczyk felvétele
6. Lucia korcsolyázik
(Teatrul Andrei Mureşanu)
Radu Afrim felvétele

sem különösebben formabontó, színvonaluk megbízhatóan erős.

Hogy a színházi előadásokról termékeny szakmai és nézői párbeszéd is kialakulhasson, minden főprogramos előadás után közönségtalálkozó várta a nagyszámú érdeklődőt, s az IATC–AICT (a nemzetközi színikritikus-szervezet) szemináriumát is vendégül látta a fesztivál. A helyi publikum nagykorúságát bizonyítja, hogy olykor a közönségtalálkozókon is szakmai vita alakulhatott ki, habár a soknyelvű fordítás kényszere gyakran tette vontatottá a beszélgetéseket. Résztvevőként jelentem, a kritikusok szemináriumán sem váltatott meg a világ, de tágult a perspektíva, hogy az ítései reflex ne feltétlen (vagyis ösztönös), hanem feltételes (jól átgondolt és szakmai érvekkel alátámasztott) lehessen, s így deklarálhassuk: a Reflex Nemzetközi Színházi Biennále már születésekor a magyar nyelvterület egyik legfontosabb színházfesztiváljának bizonyult. Biztosan állítható ez még akkor is, ha összességében úgy tetszik, a szervezők többet vállaltak, mint amennyit a fesztivál (elsősorban nyilvánvalóan anyagi és infrastrukturális okok miatt) teljesíteni képes. Hiszen az elsődlegesnek mondott cél – a régió eltérő tradíciójú és értékrendű színházi kultúráiról a színház jelenét tükröző képet nyújtani – eléréséhez ez a merítés túlzottan sekély. Igaz ugyanakkor, hogy a Reflex „olyan, ritka színházi csemegékből álló műsort” kínál, „melyet másképpen aligha láthatnának” a sepsiszentgyörgyi – és a Sepsiszentgyörgyre látogató – magyar és román nézők; és ez sem kevés. Sőt.

drámaíró *Lucia korcsolyázik* című kortárs darabjának Radu Afrim rendezte változatát mutatta be. Afrim az elmúlt években a román színház egyik legfontosabb exportcikke lett, előadásait 2007-ben a sepsiszentgyörgyi TAMperz színházi találkozón Schilling Árpád rendezéseivel párban láthatta a közönség. A produkcióról érdemben nyilatkozni nehéz, mivel a magyar nyelvű feliratozás az előadás elején csődöt mond, így ha több nem is, annyi mégis megállapítható, hogy erős, jellegzetes képekből épül.

A legnagyobb csalódás a Reflexen a lublini Scena Plastyczna *Barázda* című előadása volt. Leszek Madzik képzőművészeti ihletettséggű harmincperces kváziszínháza annyira üres, hogy a közönségtalálkozón maga a rendező sem tudott érdemben nyilatkozni róla. A fesztivál krónikájához tartozik még a helyi M Stúdió két mozgásszínházi előadása, a *Romeo és Júlia* a társulatvezető Uray Péter, valamint a *Törékeny Goda* Gábor rendezésében. A 2005-ben Kolozsváron végzett színészekből alakult csapat credója szerint az „Erdélyben ismeretlen műfaj” – ti. a mozgásszínház – meghonosítására vállalkozott, s bár egyik produkció

Tükrötartások fesztiválja

BESZÉLGETÉS BOCSÁRDI LÁSZLÓVAL

Sepsiszentgyörgyön, a Tamási Áron Színház büfájében fotómozaik – hatvan év nagy pillanatai – idézi a múltat. Ezt a születésnapot ünnepli az idén született – alap-metaforáját nevében rejtő – Reflex Fesztivál. Bocsárdi László a Berliner Ensemble oszlopa előtt azt olvasta, hogy tükröt tartani nem ugyanaz, mint tükrözni. A tükröt tartás tudatos, szándékos tett, magába foglalja azt is, hogy honnan tartjuk a tükröt, s a színház teátrális összefüggéseire, a színházcsinálás szubjektivitására is rávilágít. Ebben az értelemben tart tükröt a Reflex Fesztivál.

– A fesztivál neve (többek között) Kelet- és Közép-Európa színházi értékrendjét tükrözi, hiszen díjazott előadásokat hívtatok meg. Honnan az alapkoncepció?

– Az alap gondolat azért született meg, mert furcsán viszonyulok a díjakhoz. Egy szűk kör jónak titulál egy előadást, majd ez eldöntött tényné válik. Ezért a versenyszerű fesztiválokat, ahol valaki „győz”, nem tartom helyesnek. A művészetben általában a másság a kulcs, a másságon belül pedig nem tartom szerencsésnek a rangsorolást. Sokszor több előadás is izgalmas, és nem mindig indokolt, miért éppen az egyiket kiáltják ki győztesnek. Ezért azt gondoltam, tegyük egymás mellé, melyik országban mit tartanak nagyon jónak az adott ország színikritikusai. A színház a gyakorló színházcsinálók, a kritikusok és a nézők együttes munkájának gyümölcse. Ez adja egy ország színházkultúrájának jellegét. A színikritikusoknak ugyanazt a célt kell szolgálniuk, mint a színházcsinálóknak. Az alapvető cél pedig az, hogy korunknak szóló produkciók jöjjenek létre, amelyek szembesítenek minket a körülöttünk létező szellemi vonulatokkal és értékekkel: tehát segítenek a nézőnek élni.

– A díjazott előadások közül válogatva, mik voltak a személyes szempontjaid?

– Kikerülhetetlen szempont volt, hogy beférjen hozzánk. Ezért nem jöhetett a kolozsvári *Ványa bácsi*, az utóbbi évek legjobb román előadása. Volt még egy Purcárete-produkció Szebenben, ott egy gyárat béreltek ki – ez anyagilag elképzelhetetlen lett volna. Eredetileg Nagy József *Woyzeck*-jét is meg akartuk hívni, szintén díszvendégnek, de aztán ezt nem sikerült megszervezni. Illetve két lengyel produkciót terveztem, a fesztivál vendégének, Jan Klatának egy másik rendezését, a *Transzfert* is. Ennek is anyagi akadálya volt. Klatát most ismertem meg, és mind a két előadása tetszett. Azon nem vacilláltam volna, hogy ér-

demes-e egy rendezőtől több előadást is hozni, hiszen nem ez a lényeg.

– Minek az alapján különül el a fő- és kísérőprogram?

– A főprogramba kerültek a már díjazott előadások, míg a mellékprogramba a szintén jelentős, de az országok klasszikus színházi képéből kilógó, valamint a figyelemre méltó szentgyörgyi produkciók.

– Miért került a mellékprogramba az Yvonne, burgundi hercegnő-rendezésed?

– Amikor a programot kialakítottuk, az Yvonne-t még nem jelölték UNITER-díjra.

– Korrekt döntés. Visszatérve ahhoz, hogy a kornak szóló, a jelent tükröző produkciókat válogattál: korábban azt nyilatkoztad, hogy nem szereted a „pillanatnyi dolgokra való reflektálás színházát”. Ez látszólag ellentmondás.

– A jelent úgy értem, hogy létezésünk nagy titkát a jelenben fogant érzésünk összefüggésében vizsgáljuk. Legtöbbször klasszikus darabot rendezek, mert ezek a szövegek olyan archetipikus szituációkat fogalmaznak meg a lehető legmerészebben, melyek mindannyiunk életének részei. Ha járunk pszichológushoz, akkor talán felderíthetünk valamit ezekből, de az emberek többsége valószínűleg nem is veszi észre az anyakomplexusát. Arról kell szólni, amit nagy merészség bevallani. A görögök ezt tették, később ezt a funkciót a pszichoanalízis vette át. A kortárs szövegekkel olyankor van gondom, ha nem érzem, hogy létrejön körülöttük a metafizikai tér. Azt gondolom, ez a színház feladata, nem pedig hogy a hétköznapiokról beszéljen. Persze ezeken a problémákon keresztül minden esetben el kell jutnunk nagyobb összefüggésekig. A klasszikus darabokban erre tág lehetőség nyílik. A görögök kozmikusága a színpadon találkozhat a mi földhözragadtságunkkal, és ez képet adhat arról, hol is tartunk ma, mert ez a lényeg.

– *Ide kapcsolódik az egyik közönségtalálkozó kérdésfelvetése...*

– Igen, a krakkói Sary Teatr kapcsán felvetődött, hogy mitől kortárs a színház. Ez nagyon izgalmas kérdés. Kár, hogy egy fesztivál nem alkalmas arra, hogy ezt megbeszéljük. Az ideális az volna, ha más csoportban értekeznének az esztéták, más körben a laikus közönség, és egy harmadikat kellene a színészeknek szervezni, hogy konkrét szakmai dolgokat vitathassanak meg. De mindenképpen fontos lenne, hogy az egyik teremben a színházesztéták üljenek le a rendezővel. Itt az előadás értékelése helyett arról lehetne szó, mi is a színház, mit is jelent az, hogy *modernség* és *újszerűség*. Szerintem az újszerűség egyetlen mozzanatban ragadható meg, ez pedig a személyesség. Tadeusz Kantor nem ma rendez, mégis hihetetlenül kortárs, mert meggyón nekünk. Leleplezi a saját, megismételhetetlen érzéseit. Thalheimernél is ezt tartom a legfontosabbnak, hogy eljut a személyesség olyan fokára, ami mellbe vág. Ettől nagyon kortársi.

– *Michael Thalheimer, a Deutsches Theater rendezője díszvendég a fesztiválon. Példaképeid között említetted...*

– Néhány éve kezünkbe került Thalheimer *Emilia Galotti*-előadásának felvétele. Elementáris hatással volt rám, és ezt az élményt megosztottam a színészekkel is. Mikor néhány évvel később a Nemzeti Színházban rendeztem, és meghívták Thalheimer rendezését, a *Faust I. részét*, megszerveztem, hogy a társulat nagy részével elmenjünk megnézni, mert úgy éreztem, olyasmit fedeztem fel, ami irányt adhat. Logikus volt, hogy ha már fesztivált csinállok, meghívjam a Deutsches Theatert. Elutaztunk Berlinbe, és hihetetlenül nyitottak voltak. Ez szervesen kapcsolódik ahhoz az értékhez, amit a munkájukban felfedeztem: csak olyan emberek tudnak így odafigyelni másokra (annak ellenére, hogy a világ végéről, egy kis városból érkezünk), akiknek tényleg van önbizalmuk, mert érzik, érvényes, amit csinálnak. Egy olyan pillanatában van ez a színház, amikor tudják: a közönségnek szüksége van a munkájukra. A nézők nem a Romániában is megszokott lelkesedéssel, hanem a műértők figyelmével és hálás örömeivel, meghatva ünnepezték a színészeiket. Nekem úgy tűnt, a berlini hangulat a színház paradicsoma abban az adott pillanatban: hogy lehetséges ilyen színvonalon ekkora közönséget magadénak tudni.

– *A szentgyörgyiek érdeklődése a fesztivál iránt visszairagolja, amit célként tűztél ki magad elé, amikor tizenöt éve idejöttél művészeti igazgatónak. Mára közönségszínház helyett egy értéket képviselő közönségszínház vált valóra.*

– Nagyon pontosan emlékszem arra a pillanatra, amikor úgy döntöttem, hogy társulatot alapítok. Ez 1984-ben volt, akkor kerültem Gyergyószentmiklóásra. Látna a kőszínházi produkciók nagy részét, undor fogott el. Hamisnak éreztem, *minthának*, öntetszelgőnek, unalmasnak. Úgy éreztem, nem akarnak megszólítani minket, csak saját magukat ünneplik. Ezért elhatároztam: megkeresem a módját, hogyan lehet másképp. Úgy döntöttem, olyanoknak fogok színházat csinálni, akik akkor nem jártak színházba. Annak a fiatal értelmiségi rétegnek, amely nem tudta megszeretni, amit látott. Most pedig, a fesztiválon,

figyelem, ahogy a különféle városokból ideérkezett fiatalok felszabadultan táncolnak az előadások után, és kíváncsi vagyok, vajon végig kitart-e ez az energia. Ez azt jelenti számomra, hogy valami olyasmi történt az előadáson, amitől elengedik magukat. Hála istennek az eddigi produkciókban volt olyan mélység, ami után az ember szívesen ünnepel. Mert ha nincs, mindig rossz szájjal távozunk, és kerüljük a másikat. Ezért paradox módon a tragédiáknál nagy az esélye, hogy boldog emberekkel találkozzunk. Mint tudjuk, ez a legoptimistább műfaj, hiszen ki meri mondani a legsúlyosabb dolgokat, vagyis hisz abban, hogy lehet élni.

– *Mikor a Tamási Áron Színház igazgatója lettél, aggódtál, mennyi időd és energiád marad rendezésre. A fesztiválszervezés újabb teher lehet...*

– Érdekes módon kevésbé zavarja a rendezői életemet, mint az igazgatás. Csodával határos módon olyan csapat alakult ki körülöttem – színháziak és színházon kívüliek egyaránt –, amelynek jóvoltából minimális beavatkozásokkal, szinte hátradőlve tudom követni a fesztivál eseményeit, és ez kimondhatatlan öröm számomra. Nézni, ahogy az előadások utáni bulin tömeg van, jól érzik magukat. Mindig is erre vágytam, hogy a körülöttem lévő emberek gyermekként tudjanak örülni. Színházat is ezért kezdtem el csinálni. Hogy érzékeltessem: szabadok vagyunk. Ezért bosszant minden, ami lehúzza a földre.

– *Az önmeghatározásodban is fontos szerepet szántál ennek a fesztiválnak...*

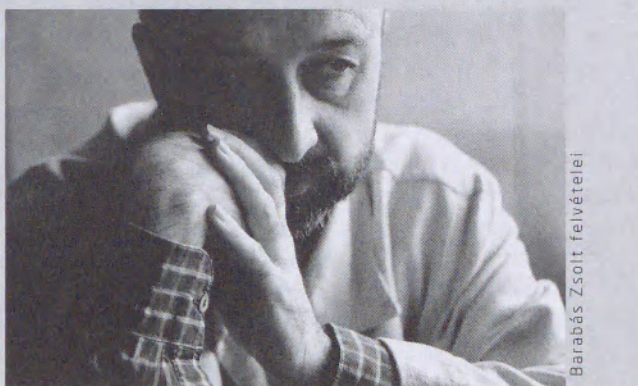
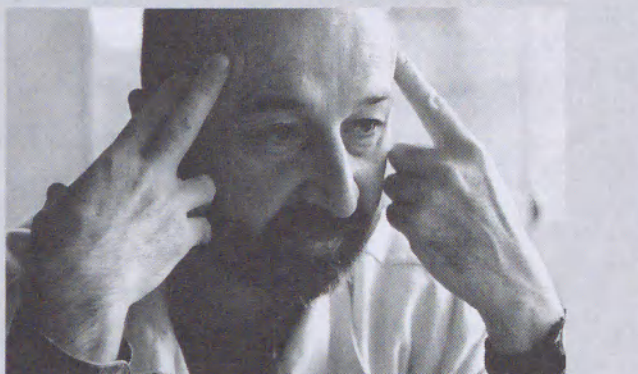
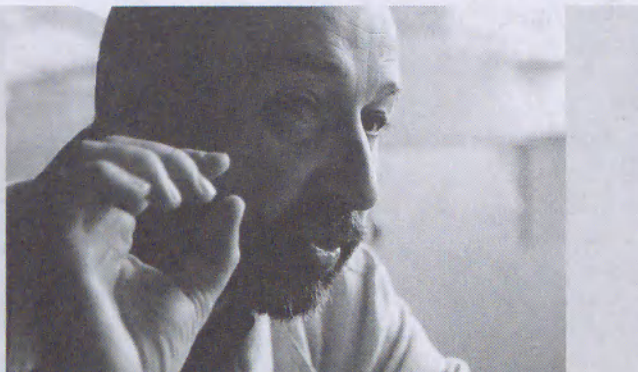
– Egyelőre várom, hogy mindegyik előadás megtörténjen Szentgyörgyön. Mert ebben a térben, ezekkel a nézőkkel tudom megtalálni a saját helyem a világban, itt fogalmazom meg magam. Berlinben előadást nézni szakmai csemege, nyilván nagyon tanulságos, de igazából itt tudom ellenőrizni, mit mond egy-egy színházi élmény az én közegemben. Ha akarom, van egy kis önzés ebben a fesztiválban. Nemcsak a saját személyemet illetően. A színésztársaimat és a színház technikai személyzetét is szembesíteni akarom azzal, hogyan viszonyulnak a színházhoz máshol. Nem is egyes zseniális technikai megoldásokra gondolok, hanem arra, ahogyan a színház körüli teendőket kezelik. Ezek nem konkrétan megfogható dolgok, inkább meg kell érezni őket.

– *Én úgy látom, az eddigi előadások nagyon érzékiek voltak, ez pedig a „szentgyörgyi stílus” védjegye – talán rokon lelkek járnak itt...*

– A színház valóban elsősorban érzéki produktum. Nem véletlen, hogy a kortárs színház egyik legfontosabb feladata: a rendezőnek lehetővé kell tennie, hogy a színészek egymásba merülve fedezzék fel egymást. Az olyan produkciók, mint a *BL*, hihetetlenül pontosan jelzik, hol tart a jó színház. A német előadásokban is áttevődik a hangsúly a színészekre, miközben zseniális rendező van a háttérben, de el tudja vinni odáig a színészeket, hogy az előadás teljesen érzékivé váljék. Az érzékiség tragikus és meghatározó, mert az ember önmagával szembeni kiszolgáltatottságát juttatja eszünkbe. Tehát mindenképpen kulcsa a színháznak.

– *Mennyire számíthatunk visszatérő nevekre? Hiszen két év múlva már Szerbia, Szlovákia és Ukrajna lennének a fókuszban...*

– Ha a következő fesztivál is létrejöhet, akkor előfordulhatnak visszatérő vendégek. Ez sajnos nem csak rajtam áll. Két év múlva ismét szükség lesz két társszervezőnk, a Városi és a Megyei Tanács támogatására. Azért sem akartam évente fesztivált rendezni, mert akkor pusztán rutinná válhatna, holott én azt szeretném, hogy a Reflex egyfajta tanulmány végeredménye legyen, ahol az előadások megérintik az embereket.

Barabás Zsolt felvételei

– És kivételes olyan szempontból, hogy nem negligálja a köztes műfajokat sem, lazán értelmezi a színház határait. Ennek fényében akár opera- vagy bábelőadás is várható a későbbiekben?

– Azzal, hogy eldöntöttem: az adott országban díjazott előadásokat választok be, tulajdonképpen alávetttem magam annak, mit tartanak ők jónak. Mégis azt akartam, hogy egy országban belül egyedibb ten-

denciákat is be lehessen mutatni, ezért szándékaim szerint lett volna még egy vonulata a fesztiválnak. Ugyanezen országokból hívtam volna meg főleg alternatív zenekarokat, amelyek valamilyen szinten kapcsolódnak a kortárs színházhoz is. Bár erre most nem kerülhetett sor, a fesztivál fő vonalán kívül, amit sötétkékkel szedtünk a programfüzetben, lettek más színek is. Ilyen például a *BL* című produkció, valamint a lengyel Scena Plastyczna fellépése. Érdekes lehet, hogy a lengyeleknél mostanában néha nincs szöveg, esetleg még hagyományos értelemben vett színész sem. Tudvalevő, mennyire plasztikai fogantatású a lengyelek gondolkodása. A jelentős drámaíróik képzőművészek voltak. Mint ahogy Magyarországon nagyon nagy teret hódított az utóbbi évtizedekben a mozgásszínház. Keresi a határait, próbál megszabadulni a kőszínház szövegcentrikusságától. Ezért gondoltam, hogy a *BL* ezt majd pontosan tükrözi. Pénzügyi okok miatt nem sikerült ugyan végigvinnem ezt a szempontot, de a továbbiakban céloml tűztem ki. Elképzelhető, hogy valamelyik évben éppen egy opera-előadást fogok meghívni, ami valamitől jellegzetessé vált adott színházi környezetben. Visszatérve ahhoz, hogy az egész mögött egy nagy önzés áll: abban reménykedem, segít majd minket, kortárs művészettel foglalkozó embereket továbblépni a munkánkban.

– A színház évfordulóján ti is olyan ponton álltok, ahonnan nehéz a továbblépés?

– A hatvan év számomra fikció, hiszen én tizenöt éve vagyok itt. De nagyon fontos, hogy amikor idejöttünk, egy negyvenöt éves tradícióval rendelkező színháznak lettünk részesei. Gyergyószentmiklóson én alapítottam az első színházat, a Figurat. Szentgyörgyön a színházas múltnak köszönhetően nyitottabbak voltak az emberek. A hatvanas évektől kezdve hihetetlenül intenzív költői élet folyt itt, a helyi lap máig messze túllépi a hagyományos szerepkört. Tradíciója van a képzőművészeti életnek, és évekig Performansz Fesztivál is volt a Szent Anna-tónál. Vannak olyan helyek a világban, amelyek odasűritik az emberi energiákat, és a kreativitás egyszer csak olyan eredményeket hoz, amelyek bevésődnek az emlékezetbe. Azt sem lehet tudni, mi volt például Kaposvár titka, vagy Piatra-Neamțé, ahol nagyon sok fontos román színházi nagyság megfordult (Purcărete, Șerban, Frunză), de abban reménykedtem, hogy Szentgyörgy is ilyen hely. Ami pedig most színházi tekintetben a városban történik, azt bizonyítja, hogy itt valóban energiák vannak, és a közönségnek szüksége van magas színvonalú kortárs művészetre. Lehet, hogy öt év múlva már semmi nem lesz ebből, de ez nem is fontos: *jelen időben* kell élni.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: HERCZOG NOÉMI

www.szhaz.net

Tompá Andrea

Panem és főleg circenses

Nem hinném, hogy a Budapesti Tavasz Fesztivál nemzetközi színházi programja mögött koncepciót, eszmei-esztétikai vezérfonalat, határozott ízlést vagy gondolatot lehetne keresni. Azt sem, hogy a válogató minden produkciót látott, mert a színvonal meglehetősen hullámszó. A fesztiválmeghívás ismert nevekre, társulatokra épült (Lev Dogyin, Rimini Protokoll, Andrej Mogucsij, Silviu Purcărete), az új, Európában most fontos fiatal lengyel „név”, Michal Zadara volt az egyetlen valódi újdonság. Meg egy orosz bohóctréfa, hogy ne csak a szakma kapja meg a magáét, szellemi *panem* formájában, hanem legyen testi *circenses* is: tiszta szórakozás. Ez persze így is messze több, mint ami eddig történt, hiszen a Tavasz Fesztiválon korábban alig voltak prózai előadások, azonban ugyanennyi pénzből ennél átgondoltabb, koncepciózusabb programot is lehetett volna nyújtani.

MARX ÉS A CIVILEK

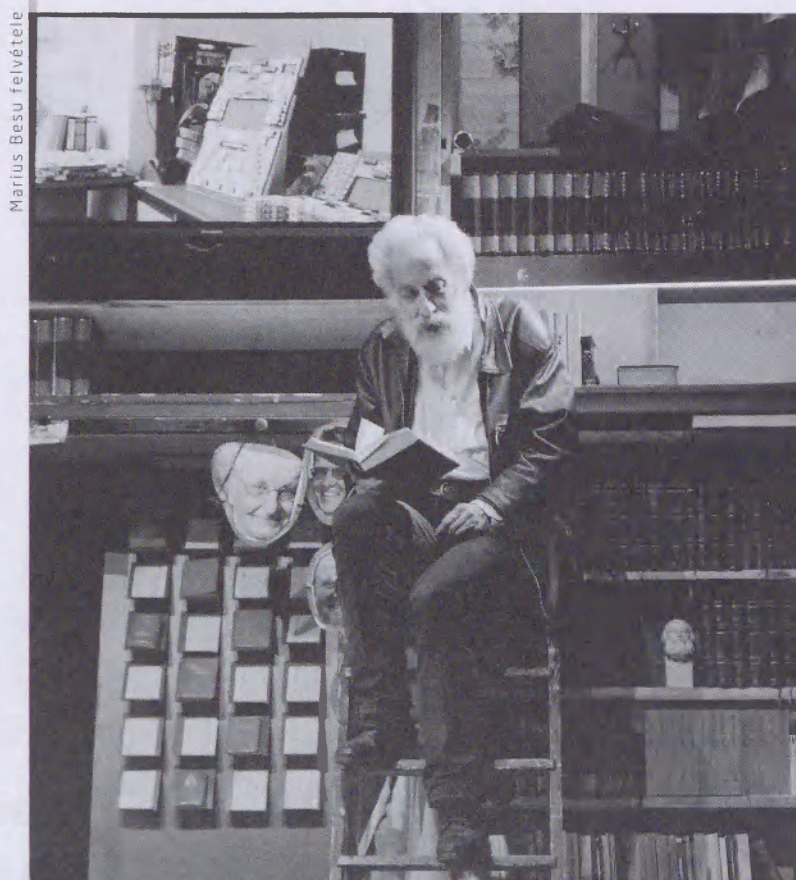
Minden adott lett volna hozzá, hogy ne tesszen ez a produkció idehaza – a Tartalom: Marx és *A tőke*, és a Forma: a dokumentarista színház meg a civilek a színpadon. Egyikkel sem vagyunk jóban, sem társadalmi, sem színházi értelemben. Mégis kedélyesen indul, oldott nevetéssel – a nézőtérben ott ül az egyetlen magyar marxista filozófus, TGM is –, „jópofa”, hallani aztán többektől, bár a „marxos” részek unalmasak, teszik hozzá. Amikor az előadás Bukarestben vendégszerepelt, alig voltak a teremben, egy orosz fesztiválválogató pedig legyint, amikor szóba kerül a hazájába meghívandó produkció: „Á, senkit nem érdekel nálunk Marx.” Ennél azért mi jobban állunk: a produkció eljött, a Nemzeti kétszer meg is telt rá. De azt azért aligha sikerült elérni, hogy néhány – az előadás által fontosnak vélt – Marx-mondatra odafigyeljünk, elgondolkodjunk rajtuk, ne adj isten, igazukat és érvényességüket keressük; ez úgyben magunkra vessünk.

A dokumentarista forma – azaz az autentikus szereplők, úgynevezett civilek színpadra vitele – a hiteles emberrel, emberi történettel való találkozás lehetőségét nyújtja. Magyar színház úgynevezett „civilt” szinte sohasem önmagáért szólaltat meg, inkább szerepbe kényszeríti (jól, mint Mundruczó *Frankenstein*-tervében, vagy kevésbé jól, amikor csak az érdes-durva nyersségükért, szinte kínos civilségükért „használják” őket). A Rimini Protokoll, amely másodszor jár Magyarországon, az utóbbi európai évtized legradikálisabb színházi gondolkodója, és tudatosan nem *esztétikáról* beszélünk, hanem színházi és társadalmi gondolatról. A civilség színre szólítása elsősorban egy, a néző számára új valóság megismerésére ad lehetőséget: saját

önéletrajukért, saját valóságukért, egyediségükért, egyszeri emberi mivoltukért hívják őket ezekbe a produkciókba. A Rimini Protokoll dolgozott már bolgár teherautósofőrökkel (*Sofia Cargo*), vasútmodell-gyűjtőkkel (*Mnemopark*), szívtranszplantáción átesett emberekkel (*Blaiberg and sweetheart19*), indiai call-centerdolgözőkkel (*Call Cutta*), utazó gyerekekkel (*Airport kids*), a rigai fővárosi önkormányzat dolgozóival (*Cameriga*), a csődbe ment SABENA légitársaság hajótöröttjeivel (*Sabonation*) és munka nélküli egyiptomi műezzeinekkel (*Radio Muezzin*). Most marxistákkal és antimarxistákkal, és „semmi közöm Marxhoz” típusú figurákkal. Abból kiindulva, hogy Marxhoz a világ e térfelén mindenkinek köze van, annak is, akinek nincs.

Emberekkel, életrajzokkal, élettörténetekkel találkozunk. Van itt fiatal vak fiú, aki *A tőke* Braille-írástól példányából olvas fel, amúgy szenvedélyes bakelitgyűjtő. Van idős „NDK”-s gazdaságtörténész, egyetemi tanár, kiváló Marx-szakértő, akinek „mindenről az jut az eszébe”, s aki az egyesítés után munkanélkülivé vált. Van háború alatt született lett filmrendező, akinek megható története Marx árucserélméletére rímel: a gyermekével menekülő anyja a legnyomorúságosabb pillanatban *sem* cseréli el élelemre a kicsit. Van fiatal kommunista, van szerencsejáték-szenvedélybeteg,

Marx: *A tőke* I. kötet (Rimini Protokoll – Düsseldorf Schauspielhaus)

Marius Besu felvétele

meg világhírű sikkasztó életrajzírója, és van tolmácsnő – ő tolmácsol az oroszul beszélő lett férfinak –, aki arra a kérdésre, hogy mit fog csinálni 2012-ben, azt válaszolja: „Akkor sem fogom elolvasni *A tőkét*.”

A tőkéhez, nemcsak a Marxéhoz, de a pénzhez, áruhoz, munkához, kenyérhez, mindenkinek köze van, állítja az előadás. Bárki lehetne az előadás szereplője. Mi magunk is, mind, akik a nézőtérre ülünk. Ez (is) felszabadító. Ez a tekintélyelv-mentesség, az átlagember és a mindennapiság demokratikus színpadra emelése.

Ők nyolcan – különböző életkorok, világnézetek, nemek, nyelvek stb. képviselői – nem próbálják „leképezni” a társadalmat, nem szociológiailag gondosan válogatott „teljes spektrum” (lehetetlen is lenne), a *random-casting*, az esetlegesség mögött persze gondolat van és szerkesztettség: életutak, választások, lehetőségek, gyarlóságok, sorsok. Úgy ülnek a hatalmas, színes könyvtár-díszletben, mintha maguk is könyvek, netán könyvtárosok lennének.

A Rimini Protokoll – a német színház önelemző, reflektáló hagyományát követve – azt is vizsgálja, hogy ez a meghatározó marxi biblia hol van, „kikben” lakozik ma, milyen emberek számára fontos. De azt is – és az előadásnak ez a rétege a legsérülékenyebb elem ebben a társadalmi reflexióktól mentes magyar közegben –, hogy van-e az egykori fétiskönyvnek ma valami használható tanítása. Az „óriási árugyűjtemény” a kapitalizmusban vagy „A tőke elhalt munka, amely vámpír módjára...” kezdetű mondatok mégis eljuthatnának hozzánk, ha előzetesen nem zárnánk el Marx elől befogadócsatornáinkat. Mint az új német dokumentarizmus általában, a Rimini előadása sem tartalmaz ideológiát, nem „sajátítja ki” az értelmezést, ez a feladat a nézőre vár. Ha tetszik, olvasható ez az előadás kapitalizmuskritikának, ha erre vevők vagyunk.

A produkció azzal nyit, hogy szórakoztatón felvázolja a vállalkozás lehetetlenségét: Marx *A tőkéjének* 1. kötete a német kiadásban 751 oldal (az 1955-ös magyarban 825); ennek színrevitele képtelenség, állítják. Aztán bebizonyítják az ellenkezőjét.

DOGYIN LEARJE

Harmadszor járt Magyarországon másfél évtized alatt. Először forradalmárt láttunk benne, amikor a *Gaudeamus*-t hozta, aztán a *Platonov*-nál egy mesterembert, most pedig egy fáradt, hanyatlóban lévő művészt.

Lev Dogyin, ha leegyszerűsítjük, életműve csúcsait nem darabokkal, drámai szövegekkel érte el, hanem egyrészt úgynevezett prózai színházával. A (magyarnál) keményebb diktatúrákban sokkal inkább a prózai textusok kínálták az amúgy elveszett nyilvánosság vitájának lehetőségét, mint a lekerekített, teátrálisan strukturáltabb darabok (a nyolcvanas években a román színház is gyakran fordult nagyregények felé).

Dogyin kiemelkedő munkái a színpadra vitt Abramov-regények (*Fivérek és nővérek*, *A ház*) – ezek nem regényadaptációk formájában, dramatizáltak, hanem egyfajta színpadi szövegfolyamként, nagy, hömpölygő narratív anyagként születtek. Dogyin módszere itt: a szöveg *egészének* (dialógus, narráció, leírás stb.) színrevitele, ami végtelen hosszú próbafolyamatot, improvi-

zációs gyakorlatok sorát, ehhez pedig folyamatos rendezői szerkesztést követelt. Mindez Frank Castorf eljárására emlékeztet; azzal a lényeges különbséggel, hogy Castorf színházában a próza eleve káosz és anarchia. Dogyin ezekhez az előadásokhoz terepmunkát (a messzi arhangelszki vidéken való táborozást) is bevetett. A módszer további sajátosságaként a teljes könyvet számtalanszor hangosan felolvasták egymásnak a színészek vagy maga a rendező, így „tanulva meg” a regényt. Ugyanilyen nagy vállalkozása volt Dogyinnak Dosztojevszkij *Ördögökje*, amelyből előbb húsz-, majd tízórás anyag készült, végül „csak” nyolcórás előadás lett. Ennek a prózai színháznak további módszere, hogy a színészek valamennyi szerepet kipróbálják: a Sztavrogint játszó Pjotr Szemak csak egy év munka után „próbálta ki” a főszerepet.

A *Fivérek és nővérek*ben Dogyin radikálisan szembeállít egymással különböző nézőpontokat: a (szovjet rendszer által is kultivált) ideális paraszti világot és a háború utáni szegénységét, kiszolgáltatottságát, reménytelenségét, megalázottságát; így egy folyamatosan hullámzó, együtt létező érzelmi „hideg-meleg”, egy hittel teli, de teljesen demoralizált világ képe alakul ki, amelyben valami archaikus (sokszor zenében, polifon énekekben megszólaló) tisztaság és „kortársi” reményvesztettség találkozik.

A Dogyin-pálya másik csúcsai a *Gaudeamus*, illetve a formanyelvileg hasonló *Klausztofóbia* – mindkettőt prózai szövegek ihlették ugyan, mégis szabad, improvizáció alapú, a szöveget a mozgással és a zenével azonos szinten kezelő, ma úgy neveznék: posztdramatikus színház született. (Egyébként a prózai és ez utóbbi típusú színház ugyanabba a posztdramatikus paradigmába tartozik.) Dogyin ebben a nyolcvanas évek közepén megindult folyamatban (a Gorbacsov-érában) eközben létrehozta, kinevelte az egyik legjelentősebb európai társulatot, abban a Malij Tyeatrbán,

amelyet a pétervári blokád után, 1944-ben építettek, éppen Lev Dogyin születésének évében.

Platonovja, ahogy a Dogyin pályájáról könyvet író brit elemző, Maria Shevtsova fogalmazza, inkább a prózai színház nyomait viseli magán, mint a drámáét. A rendező úgy közeledett a *Platonovhoz* – amelynek, mint

ismeretes, nincs kanonikus szövegváltozata –, mint a regényekhez: a *teljes* szöveget kísérelte meg színpadra vinni, különböző témákat „próbálva ki” benne. Próbafolyamata ezért is tartott oly híresen sokáig (hét évig).

Dogyin akademizálódása, kihülése a drámákkal kezdődött: a *Sirály*, a pár éve bemutatott *Ványa bácsi*

Addams family
oroszmódra
(Licegyeji Színház)

Koncz Zsuzsa felvételei

BALRA: Dogyin Lear király-rendezése (Malij Tyeatr)

egyre hidegebb vagy szikárabb, formalista, konzervatív rendező képét kezdte mutatni.

Bármilyen meglepő, a mostani *Lear király* a hatvanöt éves Dogyin első Shakespeare-rendezése (két fiatalkori, előadásnak nem is tekinthető kísérlet-ről tudunk csupán, amit a Dogyin-szakerődalom sem tart számon). Ezt a *Leart* három évig próbálta. Társulata sem játszott még Shakespeare-t, Declan Donnellan *Téli regéjéről* eltekintve. Radikális döntés a művet egy ilyen végtelenül egyszerű és lecsupaszított nyelven megszólaltatni: Dogyin, elvetve Borisz Paszternak fordítását, feleségével, Gyina Dogyinával új szövegekötvet készítet, amelyben szinte kicsontozza, meghúzza, megfosztja díszeitől a textust, és kevésbé költői esszenciát párol belőle. Ez az első veszteség. A textus politikai vetületét pedig teljesen kihagyja a drámából.

Ugyanennek a minimalizmusnak a jegyében vázlatos szcenikai világot teremt, egy szinte üres teret, valami félkész épületet asszociálva – és nem a Tudor kori épületek szerkezetére utalva, mint talán eredetileg szándékozott. Egy fekete-fehér világban játszódik ez a *Lear*, a nyelvi leegyszerűsítéshez híven a látás-vakság paradigmájára fókuszálva. Ez az idő és tér feletti *Lear* néhány nagyszerű pillanata, szép képe, rendezői megoldása ellenére irány nélkül görög, monoton, gyakran végtelenül teátrális és patetikus felhangok közepette. (A *Glostert* játszó Szergej Kurisev, az egykori Platonov, teljesen

iránytévésztettnek tűnik most, lassú tirádái üresek, sok falsot fog.) Nem politikai dráma, nem is az öreg-ségé, de nem is a fiatalokon van a hangsúly.

Az előadás csak azokban a pillanatokban szikrázik fel, amikor a tragédia a groteszk hangján szólal meg – e világ reménytelen kiúttalanságában, amikor Shakespeare Beckett-tel találkozik. A Bolond és Lear figurájának egymásra másolása, fizikai hasonlósága – „A király jön”, jelentik, és belép a bohóc, hosszan zongorázik, teljesen megtévésztve a nézői várakozást, majd megérkezik az „igazi” király is –: ezek az előadás legértékesebb momentumai, hiszen a kortárs tragédia egyik lehetséges hangja a groteszké. Maga az egész azonban egyébként tét nélküli, játékmódja gyakran hamis, az érzelmekre nagyon is apelláló, furcsamód mégis hideg, a szövegmondás inkább pátoszba, olykor elviselhetetlen hamisságba fordul, nem érint meg. Van egy nagyszerű pillanat, amely képre, gesztusra tudja fordítani a szöveget: Lear utolsó látomása, amelyben megjelenik mindhárom – már halott – lánya, együttlétük könnyű, boldog. Mintha még utoljára, a lét utolsó tiszta szikrája fényénél megláthatnánk, hogy mi lett volna, ha... Ebben a fényben mi ugyanazt látjuk: egy pillanatra egy mester művét.

SZEMIANYUKI, AZAZ ADDAMS FAMILY

Amikor a pétervári Licegyeji Színház bohóctréfájában magától megszólal a zongora, összenézünk: tegnap ugyanezt láttuk a Dogyin-előadásban. Ott a leghatásosabb elem volt ez a gépzongora: a lét groteszk és tragikus öntörvényűségét jelezte. Az *Addams family orosz módra* című bohócszínház szavak nélkül adja elő remek gegparádéját, a mindenórás, krónikusan terhes anyuka, a gyermekei és az alkoholista apuka széthulló és hamvaiból folyamatosan föltámadó családjának paródiáját. Az alkoholizmus az egyetlen, hogy úgy mondjam, orosz citátum, minden egyéb internacionális. A mamát alakító Olga Jeliszejeva elképesztő humorral, keménységgel, hihetetlenül gyors váltásokkal dolgozik, játéka a legjobb cirkuszi hagyományokat idézi. Az előadás pedig pereg, mint egy felkurblizott bohócéria. Bár nehezemre esik egy nemzetközi fesztivál ernyője alatt elfogadni egy efféle könnyű játékot, mint-hogy komoly elvárásokkal viseltetem a nemzetköziség iránt, égisze alatt gondolatilag-esztétikailag súlyos, színházmegújító produciókat várnék, nehezen, de eldobom sznobériám, és feloldódom az általános circensésben.

Tasnádi István

Keleti minta

KÁR, HOGY NEM HAMLET

Érdekes test. Úgy mondjuk mostanában: korpusz. Kopasz, csontsovány férfi öltönyben, a pulpitusra hajolva citál valami áltudományos szöveget arról, hogy a kis testű rágcsálók vastagbelének hossza miként aránylik a nagy testű rágcsálók vékonybelének hosszához. Eközben a vélt szellemi fölényt arrogáns motyogással deklaráló „akadémikus” lázasan vakarja a seggét, lenyalja a szemüvege lencséit, túrja az orrát. Szellemes bohóctréfa lenne, ha két percig tartana, és nem tízszer addig. Persze ez is a gesztus része, a kibírhatatlan elnyújtás, hogy itt most ez lesz, ha tetszik, ha nem, formabontás van, szabad szerzői inszINUÁCIÓ.

Az orosz színjátszás egyik ügyeletes fenegyerek rendezője, Andrej Mogucsij egy másik ügyeletes fenegyerek, Vlagyimir Szorokin szövege nyomán készítette dolgozatát *Nem Hamlet* címmel, ennek feszenghettük végig végtelenített prologusát. Mogucsij a szentpétervári független színházi szcénából tagozódott be az illusztris állami színházba, ám lázadó attitűdjét itt sem adta fel, még ha ez most jobbára ki is merül a nézők rutinszerű inzultálásában. Nem történetmesélést láttunk, hanem happeningszerű akciót, egyetlen elnyújtott, teátrális provokációt. Csak az nem világos, hogy ki

ellen is szól a gesztus. A tudományos konferenciák pöffeszkedő orátorai ellen, a médiamessiások ellen, vagy ellenünk, jámbor színházba járók ellen? A nézők ártatlanabb része jót nevet a nonkorformista gesztusokon, de hát – fesztivál-előadás lévén – ők vannak kevesebben, a stúdió nézőterén rengeteg szakmabeli szorong reménykedve, hogy előbb-utóbb megtörténik egy állítás, nemcsak a tagadás.

Sorsolás következik, nézőket hívnak fel a színpadra, feltételezhetően valami tévés társasjátékhoz. Kétségtelenül ez az előadás legizgalmasabb része, mikor kollektíven attól rettegünk, nehogy a mi székünk számát húzza ki az agresszív korpusz. Én megúsztam, és ezt követően heves empátiával figyelhettem kevésbé szerencsés sorstársaim színpadi vergődését. Később kide-

Felvétel: Andrea felvétele

rül, hogy együttérzésemet részben méltatlanokra pazaroltam, mert a kipécézett nézők egy részéről kiszült, hogy beépített emberek, a társulat színészei. Ezután ismét egy mozgalmas időszak következett, mikor mindenki tippelgetett magában, hogy vajon ki igazi néző, és ki a színész. Mikor csak a színészek maradtak színpadon, elkezdődött a színház. És ezzel együtt vége is lett aznap estére az izgalomnak.

Meg kell hagyni, a színészek remekül játszották a színpadra hívott civilek röhögcsélős zavarát vagy éppen dölyfös zártság mögé rejtett, ugrásra kész agresszivitását. Remek tanulmányok, finom karakterrajzok, picit sem túljátszva, a természetes emberi létezés hitelevel. A maradék másfél felvonásban ezeket a nagyszerű színészeket nézhettük egy zavaros történetbe keveredve, amint valamiféle tévés csoportterápiás gyakorlat keretében előadnak egy vulgarizált Shakespeare-zanzát. Nincs kínosabb, mint mikor jó színészek arra vannak kényszerítve, hogy rosszul játsszanak. Persze lehet virtuózan is dilettánsnak lenni, mint azt nem egy *Szentivánéji*-előadás mesterember-jelenei bizonyítják. De itt ez nem történt meg, talán nem is volt a cél. A *Hamlet* össze volt kutyulva a *Romeo és Júliával* Zuboly és baráti köre előadásában. De kit hoz lázba manapság, ha Hamlet bazmegelve beszél? Szerény szellemi táplálék három órára.

Néha bejött egy rövidnadrágos gimnáziumi punkzenekear, és csittegett-csattogott valami zúzósat. Érdekes érzés, mikor az ember feje majdnem szétszakad a hangerőtől, mégis alig tudja elnyomni az ásítást. De hiába az elképesztő lendület, a dacos energiák (és Kozma András színészileg átfűtött, érzékletes szinkrontolmácsolása), a színházi energia gondolat nélkül erőlködés. Kifelé menet többen azt bizonygatták, hogy ez egyébként egy kitűnő társulat és egy nagyszerű rendező, tavaly volt egy izgalmas vendégjátékuk a Bárkán. Azt kellett volna látni.

Schiller Kata felvétele

FENT: Ofelia Popii
a Lulu címszerepében
(Radu Stanca
Nemzeti Színház)

BALRA: Nem Hamlet
(Állami Dráma Színház,
Szentpétervár)

ANIMAL DE LUX

Silviu Purcărete pazar *Troilus és Cressidája* számomra az utóbbi évek egyik legnagyobb színházi élménye volt, így aztán izgatottan vártam a nagyszombati Radu Stanca Nemzeti Színház vendégjátékát. Az ő rendezésében adták elő Wedekind *Luluját* egy patkó alakú emelvényrendszer köré fogott szűk térben. A kényelmetlen faácsolat mint nézőtér egyszerre idéz orvosi előadótermet (a darab összefüggéseiben leginkább bonctermet), parlamenti helyiséget és amfiteátrumot. Az előadás prologusában leginkább ez utóbbi értelmezés tűnik érvényesnek: a (később) Hasfelmetsző Jacket játszó színész mint színházi kikiáltó bemutatja a résztvevőket, mint egyfajta cirkuszi állatseregletet, ezzel hangsúlyozva a felmutatás, a preparáció-operáció gesztusát. Purcărete tárgyilagos távolságtartással fogalmaz a sokat ígérő nyitó képben: öltönyös férfiak és estélyi ruhás nők ülnek mozdulatlan csoportképet – papírzacskóval a fejükön. Az előadás végén egy ilyen papírzacskóból kerül elő a kés, amivel Jack dolgozik, és ugyanilyen papírzacskóban tűnik el végül Lulu kimetszett méhe (?). Fontos a csomagolás és a csomagolástól való megfosztás: a meztelen Lulut először átlátszó nejlonba tekerve hozzák be a színre. A férfiak a darab folyamán dühödt elszántsággal próbálják kicsomagolni őt, belemézni, szétszedni, ahogy kisgyerek a kedvenc játékát, hogy megtalálja a titkot, ami fatális és végzetes módon izgatja őket. Jack végül a maga morbid módján teljesen „kicsomagolja” Lulut, de a titok megfejtetlen marad. Purcărete motívumkezelése egybecseng Galgóczi Krisztina nagyszerű tanulmányának felvételével.

A Pál utcai fiúk
(Teatr Mały, Varsó)

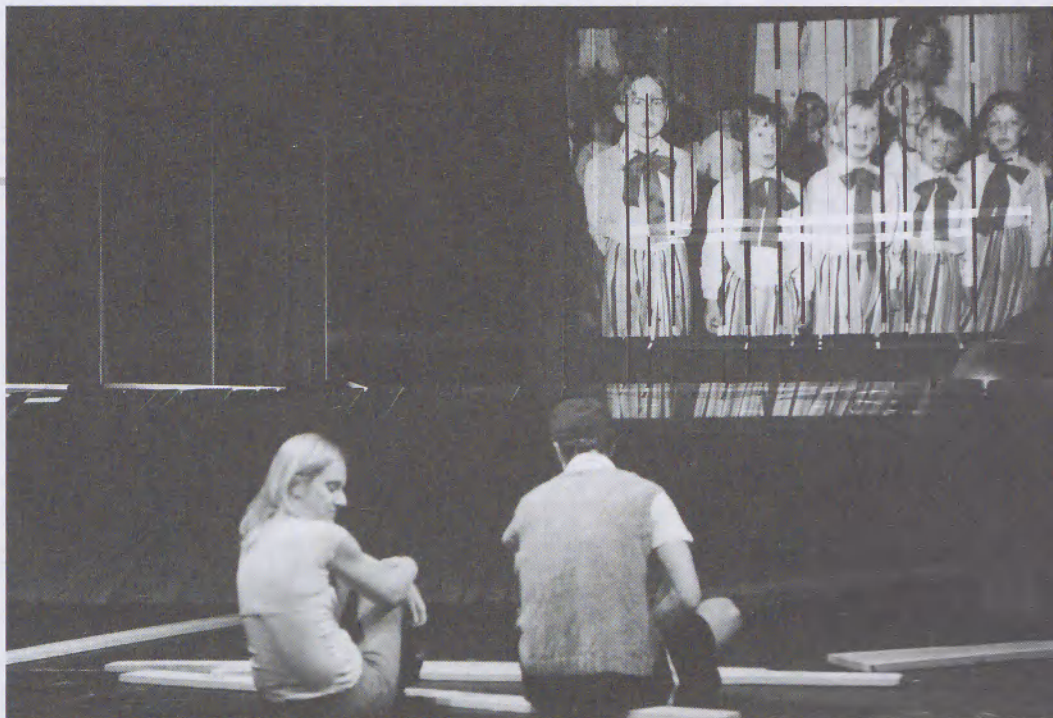
Koncz Zsuzsa felvétele

sével (SZÍNHÁZ, 2004. május), mely a „csomagolás” megbontását Pandóra szelencéjének kinyitásaként, a pusztulás szimbolikus okaként értelmezi (a darab eredeti címe: *Pandora szelencéje*).

Ofelia Popii mindenféle csáb-mórikálás nélkül, elképzelt energiákkal és életvággyal jeleníti meg Lulut.

Nem számító nőtényt játszik, hanem egy ösztönével élő élveteg gyermeket, kis luxusállatot, aki társadalmi emelkedéséről éppúgy nem tehet, mint végső nyomorba hullásáról. Az előadás expresszionizmusa később veszít lendületéből, a szecessziós és dekadens életképek kissé avítottak ható realizmusát csak ritkán emelik meg az olyan ötletek, mint az időről időre felhangzó távoli női sikolyok, a mindvégig jelen levő végzet jeleként. A hajdani botránydarab, az egykor gerincborzongatóan szilaj szöveg sokszor modorosnak tűnik, ugyanakkor döbbenetes újra ráismerni, hogy Wedekind mekkora hatással volt a XX. századi drámára. És nagyon úgy tűnik, a XXI.-ire is. Hogy mennyit lopunk tőle még ma is. Az ő tabudöntőgető érzéki költészetét turbózza tovább az *in-her-face* iskola kétségbeesett obszcenitása. Mindannyian Wedekind pizsamadrágjából bújtunk elő...

Hiába a puritán tér, a külsőségektől mentes szcenírozás és Purcärete koncentrált szövegváltozata, a színháztörténeti klasszikust csak percekre tudja áttüzesíteni az élő testek találkozása. Mintha a szöveg azt a kort kívánná, a múlt századvég tobzódó külsőségeivel, át-erotizált pusztulásvágyával. Rózsaszírommal borított fürdővízben hempergés, kokainszívás, morfiumadagolás, a *fin de siècle* halál-manírija játszi iróniával felmutatva. A háromtagú női zenekar, mely vonószénjével végigkíséri a játékot a darab első felében, a második felvonásban szinte végig hallgat. Csak a távoli női sikolyok maradnak, és a vég felé sodródás szenttelen megfigyelése a boncterem katedrai magasából. Az erős jelenetekkel induló darab fokozatosan elfogy, és a végén már jobb híján csak ez hat: az élő kandelábereket játszó statiszták moccanatlan alázata. Persze az is lehet, Purcärete azért ajánlotta nekünk a tárgyilagos megfigyelő pozícióját, hogy jelezze: nem az érzelmeinkre akar hatni, inkább egy tudományos kísérlet részeseivé kíván tenni annak tisztázására, hogy – egy másik Galgóczi-tanulmányt idézve – „mit is hoz magával az emancipálódni készülő női test”.

NYÍLT PRÓBA MINT ELŐADÁS

Nem lehet tudni, mikor kezdődött el az előadás. A sűgólány színpadi bókászása már annak számít? Oldalt is felbukkan egy színész civilben, nézelődik, aztán visszamegy a takarásba. Nyitott színpad, a díszlet csak egy léckerítés a színpadnyílás teljes szélességében, és előtte hét fehér műanyag szék. A székek hamarosan megtelnek utcai ruhás, ötven-hatvan év körüli férfi színészekkel. Leülnek, nézik a közönséget, ha ismerőst látnak, mosolyogva integetnek. Többen zavartan lapozgatni kezdenek a műsorfüzetben, ők nem erre jöttek, hanem *A Pál utcai fiúkra* a Varsói Nemzeti Színház Kisszínházának (Teatr Mały) előadásában. De hát akkor mit akarnak tőlünk ezek a bácsik?

Aztán mintha tényleg elkezdődne a *színház*: a nézőtérén valaki olaszul kezd kajabálni, egy cukorkaárus kínálja a portékáját, mire köré gyűlnek a színészek, és alkudozni kezdenek vele, de két-három perc után leáll az előadás. „Tolmács, tolmács” kiáltással felhívják a színpadra a tolmácsfiút, és magyarázni kezdik a közönségnek, hogy a darab szerint itt törökmézet kellene árulniuk, de ők inkább egy jellegzetes lengyel édességet, a *chalcvát* árulják, nagyon finom, kóstoljuk meg. Aztán egyikük arról beszél, hogy ő már többször járt itt, a nyolcvanas évek elején építette a legendás lengyel-magyar barátságot: kölnivel seftelt a Keleti peronján. Jön még egy vicc az első magyar úrhajósról, majd közös büszkeségünkről, Bem apóról, meg még néhány színházi anekdota. Zavarba ejtő kezdés. Szemlátomást nem sietnek sehova, ráérősen kvaterkálnak a közönséggel, amely partner is ebben, nevet és tapsol, leszámítva az egyre inkább feszengő gyereksereget, akik nyilván még nem gondolják úgy, hogy *új formák kellene* (majd fogják). Végül aztán csak kiderül, hogy ennek a szokatlan prologusnak mi köze van *A Pál utcai fiúkhoz*. A színészek elmesélik, hogy a színházukat el fogják adni, bevásárlóközpont vagy

étterem lesz a helyén. (Mint később megtudtam, állítólag nem fenyegeti ilyen veszély a Mały, ezek szerint inkább csak egyfajta szorongás testesül meg így, a grund, a közös játszótér elvesztésének képében.) Ketten a társulatból ott voltak a színház alapításánál. Az egyikük akkor hippi volt, vállig érő hajjal, és mindig részeg – most tükörkopasz és józan. Helyben vagyunk, erről lesz szó ma este: józan számvetés a múlt idővel.

Elképesztő ereje van annak, ahogy a felnőtt férfiak minimalista eszközökkel, jelmez és gyakorlatilag díszlet nélkül felidéznek ezt az „ifjúsági” történetet hűségéről, önfeláldozásról, hazaszeretetről. A „felnőtt” színpadokról mára kikoptak az eszmék, jó adag iróniával és relativizálással semlegesítettük őket, hogy illeszkedjenek a világtapasztalásunkhoz, ám egy ilyen „ifjúsági darabban” még elfogadjuk a hősiességet. Az pedig, hogy életük delelőjén túl levő férfiak játsszák el régi önmagukat, mint akik még bíznak abban, hogy vár rájuk a felnőtt élet tiszta és nemes játéka, valamiféle fájdalmas líraisággal telíti a történetet.

A hét idős(ödő) színész mellett csak egyetlen fiatal játész van, Wojciech Solarz Nemeček szerepében. És bár már ő sem tinédzser, folyton mozgó hosszú kezeivel-lábaival, mindig mosolygós képével és hallatlan mozgásenergiájával a megtestestült gyermeki naivitás és lendület a lehiggadt emlékezők között. A többiek komolyan játszanak vele, mint apa a gyerekével, néha lelkesen, néha nyűgösen és ellustulva. De a legnagyobb hatást nem is a színjátékosi, hanem a civil személyiségük váltja ki a nézőből. Lazaság és elegancia,

figyelem és kedvesség, intelligencia és játékkedv, ha kell, infantilizmus, ha kell, érzelmesség. Hogy lehet ilyen szépen, ilyen méltósággal öregedni? A múlton merengve ezek a sármos öregurak nem panaszkodnak, hanem hódítanak. Talán csak Nemeček elvesztésekor hatódnak meg túlságosan maguktól, gitár peng, tábortűz ropog, „régibeszédek nem ismernek engem meg”, nagy lötytős lengyel romantika, ami picit túlzásnak tűnik ezen a tájon. A székszis és szarkazmus komoly sáncai mögül rosszállóan pillog rájuk a honi szakmai értelmiség. Jó, az már tényleg túlzás, amikor az előadás végén régi osztálytáblákat kezdenek diáról vetíteni, de szerencsére gyorsan felkapcsolódik a munkafény, a színészek szembefordulnak velünk, és derűsen meghajolnak. Odahívják a sűgólányt és a tolmácsfiút is a tapsrendbe (megérdemli, hiszen nemcsak fordítania kellett, egyszer-kétszer őt is belerántották az improvizációkba). És aztán jön a hosszas fürdőzés a megérdemelt sikerben.

Nem történt semmi eget rengető, csak éppen jó volt. Nem volt pöffeszkedő nagyotmondás, nem volt önreprezentatív célokból elkövetett hervadt polgárpukkasztás (hova pukkadjunk már? a rafinált polgár úgylis elkerüli a kísérleti színházakat, ahol abból élnek, hogy őt pukkasztják), csak játék volt, önfeléd játék egy jól ismert történettel. Mintha egy nyílt próbán lettünk volna. Másfél óras oldott együttlét nyolc kellemes emberrel. És bár csak szemelvényeket láttunk belőle, az a jóleső bizonyosság tölthetett el bennünket újra, hogy *A Pál utcai fiúk* nemcsak világhírű, de remekmű is. Világhírű magyar remekmű. Hogy van ilyen.

Koltai Tamás

Targowica és a grund

PÁL UTCAI FÉRFIAK ÉS NŐK

Látszólag nincs két előadás, amely távolabb esne egymástól, mint *A Pál utcai fiúk* Michał Zadara (varsói Kis Színház), illetve Tasnádi Csaba (nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház) rendezésében. Az utóbbi hagyományos, ódivatú regényadaptáció, amelyben egy régi konvenciónak megfelelően színésznők játszószák a gyerekszerepeket, az előbbi „posztmodern” színház, amelyben nem *előadják* a darabot (nincs is darab), hanem kommentálják, lábjegyzetelik, „dekonstruálják”, és a szereplői középkorú vagy idősebb férfiak.

Valójában mégsem akkora a különbség, sőt a két fölfogás szemléletileg hasonló, mindkettő reflektált viszonyba kerül a művel, mindkettő tagadja az illúzió-

színházat, és mindkettő használ elidegenítő elemeket. Tény, hogy más milyeneket.

Nyíregyházán maga a régiszínház-rekonstrukció működik stilizációként, és teszi idézőjelbe a följújtott hagyományt: a nadrágszerepet. Az idézőjel nem ironikus, szó sincs karikatúráról vagy paródiáról. De pszeudorealizmusról sem. Tasnádinál a színésznők nem akarják elhítni, hogy azonosak a Pál utcai fiúkkal, inkább megmutatják, hogy milyenek *voltak* (a színházban), s erre a „szerepre” alkalmasabbak, mint a gyerekszínészek, mert a mai gyerekek (fiúk) habitusa, gesztuskészlete, szóhasználata lényegesen eltér attól, ahogy Molnár ábrázolta az akkori gyerekeket. A történetben van valami időszerűtlen – az „ellenség” köl-

csönös tisztelete, a betyárbecsület, a gyengébb elleni erőszak megtorlása, az áruló megvetése, a vereség beismerése, a tévedések bevallása és így tovább –, aminek a mához szóló üzenetét egy másik, *színházi* anakronizmus, a színésznőkre ruházott gyerekszerep jobban tudja közvetíteni annál, mintha közvetlen azonosságot keresnének a múlt és a jelen között. A női szubsztancia a maga líraiságával, érzelmességével fölidézi a távolból azt, ami elmúlt (a regény világát), hasonlóan ahhoz, amikor régi fényképeket nézegetünk. Az idejétmúlt színházi elemek is nosztalgikusan működnek (vagy anakronisztikusan, azoknak, akik sohasem láttak ilyet), például a díszletszerű díszlet, a házak árnyképe a horizonton, a forgószínpad, a Fűvészkert és a grund fahasájai mint szembeötlő kulisszák, a homokgombócot helyettesítő rongyabdák vagy a jelenetváltások közti színpadi mozgáspantomim: rendőr, zsonglőr, kifliárus, sétáló járókelők.

A tisztelet és az emlékezés jeleként a ruhák a néhai Schäffer Judit tervei alapján készültek, a díszlettervező Székely László is memorizál (nem biztos, hogy konkrét előadást idéz, de stílári utalásként mindenképp visszatekint). Tasnádi Csaba rendezői eszközei, az átkötő zongorafutamok, a jelenetvezés nyugodt ritmikái képletei (a mozgások épphogy elmozdítják a statikus helyzeteket) a retrospektív szemléletből eredeztethetők, de összességükben új stilizációhoz vezetnek. A színészi játék sokkal tárgyilagosabb, egyszerűbb, kevésbé melodramatikus, mint az eredeti minta szerint lennie kellene – ennyiben kötelezően érzékeli az eltelt időt –, és nem lép túl azon a határon, amelyet a nosztalgia kijelöl az irodalmi és színházi legenda újrahazsínósítására.

A lengyeleket nem köti a legenda, ők szabadon gazdálkodnak a regény szimbólumrendszerével. Nekik a grund nem „valóság” – telek a Pál utca és a Mária utca sarkán, egy darab régi Pest, Molnár Ferenc –, hanem metafora, és főleg lehetőség az önreflexióra. A díszlet nem „ábrázol” – a színpadot horizontálisan lezáró lé-

kerítés utal ugyan a helyszínre, a léceket a „harcban” kitépik és előredobálják –, színházban vagyunk, a színészek civilként viselkednek, jelenlétük laza és ritmustalan, magukról mesélnek, arról, hogy elveszik a színházukat, mint a Pál utcaiaktól a grundot. Gyanítható, hogy a vendéglátókba az otthoninál több elidegenítő elem került be, részint a kivetített fordítás miatt – amit egy szereplővé avatott magyar tolmács bevonásával időnként megdupláztak –, részint azoknak az improvizációknak a révén, amelyeket nyilván erre az alkalomra szántak. (Például a Keleti pályaudvaron működő egykori lengyel piacról.) Mindez nem borította föl az előadás dramaturgiáját, mivel az eredetileg is a negyedik fal lebontását tűzte ki célként. A színészek hol a nézőtéren, hol egy páholyszerű világítási fülkében tűntek föl, beszédbe elegyedtek velünk – legalábbis próbálkoztak, nem túl nagy sikerrel –, és a történet elmesélését folyamatosan összekötötték a saját személyes sorsukkal, illetve a lengyeliségre történő utalásokkal. A grundszeretet finoman átjátszott a hazaszeretetbe, a Pál utcai zászlót a lengyel nemzeti színekkel helyettesítették – csak piros és fehér fonaluk volt, mondták –, és enyhe iróniába foglalták a lengyel nemzeti érzést. Például elmesélték, hogy a targowicai nemesi felkelésről készült festményen az egyik szereplő kitarja az ingét, és ha azóta a színpadon elhangzik, hogy „Targowica”, a színész pedig megismétli az ikonikus gesztust, a közönség mindig tapsban tör ki. Ezt el is játszották, sőt a meghajlásuk újra beidéztek.

Közben azért sort kerítettek az eredeti történetre is, többé-kevésbé követték a látványosabb eseményeket, a lejtős színpad tetején, a léckerítés előtt volt például egy vízesblokk, amelyben Nemecek többször elmerült, máskor pedig gumicsónakon közlekedtek benne. A szituációk nem akartak pseudorealitások lenni, a szereplők életkora miatt ez amúgy is lehetetlen lett volna, s ezt azzal tetézték, hogy többen több szerepet játszottak, részben ugyanazok voltak a Pál utcaiak és a vörösingések, sőt a tanárok is, továbbá Geréb apját

BALRA:
Jelenet a nyíregyházi előadásból
Balázs Attila felvétele

JOBBRA:
A varsói Teatr Mały előadása
Koncz Zsuzsa felvétele

inkább léteztek a színpadon. Ez másfajta létezés, mint amit a magyar színészet ismer, nálunk valószínűleg nem elégté- né ki sem a *művészeket*, sem a közönséget, hiszen le kell mon- dani az „alakításról”, a techni- ka csillogtatásáról, a *trouvaille*- okról, és egyfajta közvetlen, a fikciós áttételeket – „dara- bot”, szerepeket, díszletet és főleg a közös illúzió konvenci- óját – kiiktató *új megegyezést* kell kialakítani egymás között.

A varsóiakon kívül a Rimini Protokoll is ezt a színházi irányt erősítette a Tavaszi Fesztiválon. Ebből a fajtából erős hiány mutatkozik nálunk. Bár a magam részéről soha nem cserélném el egyiket sem azért a kivételes és totális színházi csodá- ért, amit – ugyanezen a fesztiválon – a Purcărete ren- dezte *Lulu* kínált.

ugyanaz a színész játszotta, aki Gerébet. A katonásko- dásnak lett egy kis ironikus éle, a gittegyletnek úgy- szintén, de nem azért, mert szándékosan ironizáltak, hanem mert a meglett férfiak megőrizték saját habi- tusukat, mindvégig kettős síkon, távolságtartással, önmagukat mintegy kívülről nézve játszottak, vagy

Protokoll is ezt a színházi irányt erősítette a Tavaszi Fesztiválon. Ebből a fajtából erős hiány mutatkozik nálunk. Bár a magam részéről soha nem cserélném el egyiket sem azért a kivételes és totális színházi csodá- ért, amit – ugyanezen a fesztiválon – a Purcărete ren- dezte *Lulu* kínált.

A rendező és a hajóskapitány

BESZÉLGETÉS MICHAŁ ZADARÁVAL

– A Pál utcai fiúk *budapesti vendégjátéka* kapcsán nem- csak a *produkcióról szeretnék beszélgetni veled, első kérdé- sem mégis erre a rendezésedre vonatkozik. Előadásaidra általában véve jellemző, hogy a szöveget „talált tárgyként” kezeled, az irodalmi művet nem értelmezed, hanem apro- póként, szűrőként használod. Hogyan alakult a szövegen végzett munka Molnár Ferenc regénye esetében?*

– Amikor a szöveggel dolgozom, két élesen ellenté- tes irányt követek: a komédiáit, illetve a tragédiáit. A tragédiái irányhoz a klasszikus szövegeken alapuló előadásaimat sorolom, ahol az irodalmi mű nem „ta- lált szöveg”, hanem „szent szöveg”. Olyan értelemben szent, mint a *Biblia*, vagyis amelynek minden betűje

szent, de nem feltétlenül tudjuk, mit jelent. Ezek a szövegek – akár csak a *Biblia* – végtelen interpretációs lehetőséget hordoznak magukban. A színésznek az ilyen jellegű szöveg minden egyes szótagját jól hallha- tóan és pontosan artikulálva kell elmondania, még akkor is, ha nem érti, miről beszél. Még akkor is, ha a ren- dező sem érti. Ezekben az előadásaimban (mint pél- dául a *Phaedra* vagy az *Iphigeneia*) kizárólag a színész és a szavak léteznek, s ezt a gondolatot erősíti a szín- padi esztétika – a fehér padló és az öltönyt viselő szín- észek – is. A komédiái irány esetében rendkívül sza- badon bánok a szöveggel, amelyet a legkisebb mérték- ben sem tekintek szentnek. Rengeteget változtatok

Köncz Zsuzsa felvételei

rajta (én magam vagy Paweł Demirski drámaíróval együtt), a próbák során pedig a színészek javaslatai formálják tovább a művet. A színpadon ugyanis a fizikai és az emberek közti viszonyok építik fel a helyzeteket, nem pedig a szöveg, amelyet a kialakult szituációhoz kell igazítani. A *Pál utcai fiúk* természetesen a komédiai irányhoz tartozik. Ebben a szövegben a szó nem szent, mert egyrészt a fordítás már eleve interpretáció, másrészt pedig nem költészet, ezért szabadon változtatható.

– Az előadásnak sajátos kontextust adott az, hogy a (varsói Nemzeti Színházhoz tartozó) Kis Színházat lebontásra ítélték, s a helyére más ingatlan épül, vagyis ugyanúgy eltűnik, ahogy a *Pál utcai fiúk* grundja. Mennyiben játszott szerepet ez a tény a darabválasztásban?

– Amikor a varsói Nemzeti Színház felkért, hogy rendezek meg egy általam választott darabot, arra gondoltam, hogy itt valami nagyon „nemzeti” kell csinálnom. Két lehetőségem adódott: vagy komolyan veszem a feladatot, és például Słowackit rendezek, vagy tréfásan fogom fel a dolgot, és idősödő színészekkel színpadra állítom *A Pál utcai fiúkat*. Lengyelországban ugyanis Molnár regénye szinte „nemzetinek” számít, kötelező olvasmány, és mindenki ismeri. A *Pál utcai fiúk* számomra a kommunizmussal kapcsolódik össze, egyrészt mert a címe a lengyel fordításban¹ úgy hangzik, mint egy kommunista filmé, másrészt a könyv minden kiadása olyan „szocialista” kinézetű volt. A mű tehát számomra sokkal inkább a kommunista Lengyelországról, mint a XIX. század végi Magyarországról szól. A Nemzeti Színház igazgatósága már elfogadta a javaslatomat, amikor megtudtam, hogy a Kis Színházat bezárják, s ez egy újabb réteggel gazdagította az előadást. Molnár regényében számomra az a legfontosabb, amit Marx a *Kommunista kiáltványban* úgy fogalmaz meg, hogy „Minden, ami állandó, elpárolog”: ezt példázza Nemeček halála, vagyis amikor valaki életét áldozza egy olyan dologért, amely másnapra már semmiféle értékkel nem bír. A grund akkor is elvesztette volna az értékét, ha nem épül oda ház, hiszen a fiúk pár éven belül leérettségiznek, felnőnek, és elfelejtik a grundot. A Kis Színház eladása egy rendkívül

határozott irányt adott a produkciónak, de nem ez volt az oka, hogy Molnár művét választottam.

– Főiskolás rendezéseidet nem számolva, négy év alatt mintegy húsz előadást készítettél, amelyek mind műfajilag, mind a színpadra vitt művek keletkezési idejét tekintve igen széles spektrumot ölelnek fel. A cselekményt azonban minden esetben a mába ülteted át. Miért érzed fontosnak az aktualizálást?

– A színház mindig a máról beszél. Engem nem izgat, hogy milyen lehetett például a Molière kori színház. Viszont az aktualizálás kapcsán is két módszerről beszélhetünk. A klasszikus iskola úgy aktualizál, hogy megkeresik az ősbemutató idején fennálló körülmények mai megfelelőit. Például ha Shakespeare III. Richárd alakját egy akkori kegyetlen uralkodóról mintázza, akkor meg kell találni a drámabeli király aktuális megfelelőjét. Ez a rendkívül széles körben művelt gyakorlat szerintem logikailag helytelen, hiszen az ősbemutató idejének valóságát egy teljesen más valóságba próbálja meg áthelyezni. A másik módszer a hermeneutikához kapcsolódik, s azon a tételen alapul, hogy a szöveg mindig az aktuális befogadóhoz szól, s így számtalan olvasata létezik. Még az egyes szavaknak is teljesen más jelentésük lehet ma, mint a mű megírásakor. Egyes rendezéseimben (például Wyspiański *Menyegzőjében*) egész jeleneteket építettem fel úgy, hogy egy-egy szót nem az akkori, hanem a mostani jelentésében használtam. Ezt a módszert természetesen a dekonstruktívizmus inspirálta, amely a Főiskolán kánonnak számított. Számomra annyi fontos belőle, hogy a szavak jelentése sosem lehet teljes, hanem elvegyül a jelentések óceánjában, a jelentés tulajdonosa pedig nem a szerző lesz, hanem én, illetve végső soron a néző.

– Előadásaidban rendszeresen visszatér néhány egymással szorosan összefüggő kérdés: a lengyeltség, a történelemhez való viszony, a (kollektív és személyes) emlékezés és felejtés témája. Mi irányít újra és újra e tematika felé?

– Volt egy időszak, amikor nagyon sokat és nagyon gyorsan rendeztem. Nemcsak a témák, hanem néha még a szövegek és a zenék is előadásról előadásra ismétlődtek. Akkoriban jó dolognak tartottam, hogy megvannak a saját témáim, amelyekről viszont ma már megpróbálok menekülni. A központi kérdés talán

¹ *Chłopcy z Placu Broni*: Fiúk a Fegyverek teréről.

az emlékezés, hiszen a művészet nagyon szoros kapcsolatban áll az emlékezéssel, sőt valaha egyenesen azt szolgálta. Akár a szóbeli irodalomra gondolunk, akár a táncra, ami a halottakkal való kommunikáció formája volt. A tánc az előadásaimban is rendkívül fontos szerepet játszik, a jelenetek logikája gyakran „táncos”, még akkor is, ha ez nem válik egyértelművé a színpadi cselekvésekben. Az emlékezet ugyanakkor óhatatlanul összekapcsolódik a nemzettel, hiszen a kollektív emlékezet formálja az egyént. Mivel különböző országokban és kultúrákban nőtem fel, már gyerekkoromban megtapasztaltam, hogy mennyire különböző a kollektív emlékezet Lengyelországban és Ausztriában vagy Németországban. Az emlékezetből mítoszok nőhetnek ki, a mítoszok pedig olyan valós politikai eseményeket indíthatnak el, amiktől én félek. Úgy gondolom, hogy ezeket a mítoszokat és témákat meg kell jeleníteni a színházban, hogy ártalmatlanná tegyük őket, és ne válhassanak veszélyes politikai mozgatórugókká.

– Amikor azt mondd, hogy menekülsz a visszatérő témáidtól, látod a „menekülesi irányt”? Vannak új kérdések, amelyek jelenleg foglalkoztatnak?

– Előadásaimban egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a társadalompolitikai és vallási problémák. A közelmúltban megrendeztem az *Akárkit*, jelenleg pedig Mikołaj Rej *Kalmárával*² foglalkozom, ami valójában az *Akárki* lengyel változata. Bár egyáltalán nem vagyok hívő, a hit mégis fontos vonatkozási pont az életemben. Rengeget olvasom a *Bibliát*, főleg a történelmi könyveket, és úgy gondolom, hogy a *Bibliában* benne foglaltatik a nyugati ember struktúrája, a valóságunk struktúrája. Például az *Iphigeneiában* utalok Ábrahám és Izsák történetére, hiszen az valójában ugyanaz, mint Agamemnóné és Iphigeneiáé. Megmagyarázhatatlan, miért ennyire fontos ez a történet a nyugati ember számára. Azt se tudnám megmondani, milyen struktúrája van a történetnek, hiszen a történet maga a struktúra, amely hasonló létünk struktúrájához.

– Előadásaidban formai szempontból is megfigyelhető egyfajta ismétlődés, rendezéseidnek határozottan felismerhető jegyei a metateatralitás, a színházi eszközök felfedése, a távolságtartás és az ironia. A visszatérő témáktól való elfordulásod együtt jár új formák keresésével?

– Azt gondolom, hogy a színház számára a legrosszabb dolog az illúzió. Ettől unalmassá válik az előadás. A színház lényege számomra a szórakozás és a szórakoztatás, az illúzió viszont nem szórakoztató. Mindenekelőtt az érdekel, amikor egy valós térben (ami a színház) különböző emberek – a rendező, a színészek, a díszlettervező stb. – beavatkoznak a valóságba. Számomra ez jelenti az akciót, a cselekvést. Ugyanakkor a színház mégsem létezhet illúzió nélkül, én viszont megmutatom azt is, ahogy az illúzió megszületik. Ezt az illúzióval folytatott játékot színházam alapjának tartom, de azon túl folyamatosan keresem a formai megújulást. Ebből a szempontból Picassót tekintem példaképemnek, aki elkezdett festeni egy stílusban, amelyet hirtelen szélesebb körben is felfedez-

tek, de addigra Picasso már tovább is lépett a következő stílushoz. A lényeg nem a mesterségbeli tökéletesedésben, a kifejezőeszközök lineáris fejlődésében rejlik, hanem saját magunk folyamatos provokálásában. Ahogy Robert Wilson mondta: „Ha tudod, hogy miért csinálsz valamit, akkor ne csináld. Ha nem tudod, miért csinálsz, akkor csináld.”

– Korábban említetted Paweł Demirskit, akivel négy előadásban dolgoztatok együtt: a *From Poland with Love*-ot és a *Walęsát* a *gdanski Teatr Wybrzeże*-ben, az *Iphigeneiát* a *krakkói Stary Teatr*-ban, a *Tykocint* pedig *Tel-Avivban* állítottátok színpadra. Min alapul és hogyan működik alkotói kapcsolatokatok?

– A legfontosabb természetesen a kapcsolat emberi oldala, a rokonszenv, a barátság, a gondolkodás hasonlósága. Amikor meghívtak a *Teatr Wybrzeże*-be rendezni, ő volt a színház fődramaturgja, és elolvastatta velem a *From Poland with Love* című drámáját, amely egyrészt megfogott rendkívüli költőiségével, másrészt pedig pontosan a már említett „témáimat” – emlékezet, nemzet, emigráció, szabadság – érintette. Demirski szövegeinek legnagyobb szépségét abban látom, hogy ritmizált prózában íródnak, amit pontosan úgy kell elmondani a színpadon, ahogy le van írva. Szerintem jelenleg ő az egyetlen lengyel író, aki tud költőien írni. A legtöbb kortárs lengyel dráma nyelvezete ugyanis olyan, mint egy televíziós sorozaté. Még ha a téma emelkedett is, a szappanoperák nyelvén szólal meg. Én a prózát mesterkéltnek tartom, ugyanis nem prózában beszélünk, hanem versben. A lengyel nyelvben nyolc szótagot mondunk egymás után, majd kis szünet után a következő nyolc szótagot. Demirski is versben ír, ezért amikor a szövegein dolgozunk, soha nem is változtatok az egyes mondatokon, csakis a mondatok sorrendjén, elrendezésén.

– A lengyel színházi diskurzus – sokkal inkább, mint a magyar – a rendezők és drámaírók tekintetében hajlamos generációkban gondolkodni. Nagyjából egy időben kezdted rendezői pályádat Michał Borczuchhal és Paweł Passinivel, akikkel egy erős fiatal rendezőgenerációt alkottok. Mennyire kellett megküzdenetek a pozíciótokért?

– Abból kiindulva, amit más országok színházi életéről tudok, Lengyelországban ebből a szempontból igen jó helyzetben vagyunk. S nemcsak a színházban, hanem más területeken is. Például míg Németországban az előadás-kommentárokat kizárólag ötvenes újságírók írják, a lengyel vezető lapokban természetes, hogy a huszonévesek is szót kapnak. A színházban szintén „divatja van” a fiatalságnak, keresik a fiatal rendezőket és drámaírókat. Így működik a kapitalizmus: mindig szükség van friss árura. Én is friss áru voltam három éve, most már vannak nálam frissebbek. És ennek örülök, mert így egészséges versenyhelyzet alakul ki, és meg kell küzdenünk a pozíciónkért. Ugyanakkor nem kellett azt a kemény harcot megvívunk az idősebb korosztályokkal, amelyet tíz éve még meg kellett volna, hiszen az akkori pályakezdőknek egy húsz éve szinte változatlan közegben kellett kiharcolniuk a helyüket.

– Éveket éltél és tanultál az Egyesült Államokban, ahonnan 2000-ben tértél vissza Lengyelországba. Milyennek láttad az ottani színházi közeget a lengyelországihoz képest?

– Van egy mondás: „The business of America is business.”³ Az az ország az üzletért létezik. Az amerikai

² Az egyik első lengyel nyelvű dráma, amely 1543-ban íródott, ám idáig sosem mutatták be színpadon.

³ Calvin Coolidge elnök mondta a húszas években (Amerika üzlet az üzlet). A pontos fordítás „Amerika dolga az üzlet” volna, de ebből hiányzik a szóismétlésből eredő humor.

kultúrában nem létezik a kultúra fogalma. Például az újságokban nincs kulturális rovat, csak szórakozás rovat van. A szórakozás értelmében vett kultúra a gazdag emberek privilégiuma. A mindenki számára elérhető kultúra viszont nem létezik. A kultúra ugyanolyan „job”, mint bármelyik másik. Én New Yorkban éltem, ami egy fantasztikus város, de arról nem lehet színházat csinálni, hogy minden fantasztikus. Természetesen ha mélyebbre ásol, akkor kiderül, hogy nem minden annyira csodálatos, de ahhoz, hogy erről csinálj színházat, tíz-húsz évet kéne ott élni, amerikaivá kéne válni. Színházi közegről pedig egyáltalán nem beszélhetünk. A közeg nem más, mint „networking”, üzleti értelemben vett kapcsolatépítés. A kollégákkal nem a művészetről beszélgetsz, hanem arról, hogy melyik színházban ki az igazgató, és hol lesz casting. Értem azt a világot, de nem akarok benne részt venni. Tudom, hogy hatalmas luxusban van részünk Európában, hiszen van kultúránk, és vannak kormányaink, amelyek többé-kevésbé támogatják a kultúrát. És mivel európai vagyok, miért ne éljek ezzel a luxussal.

– A krakkói Színművészeti Főiskola elvégzése előtt az Egyesült Államokban oceanográfiát és politikatudományt tanultál. Hogyan kapcsolódik össze e két, egymástól is távol álló tudomány a színházzal?

– A politika mindig is nagyon foglalkoztatott, sőt egy időben diplomatának készültem, de minél inkább belemélyedtem a politológiába, annál inkább éreztem, hogy nem nekem való. Oceanográfiát Massachussettsben tanultam, hat hetet mindig a szárazföldön töltötünk, majd hat hetet a tengeren egy vitorlás hajón. Már korábban is többször felmerült bennem, hogy mégsem a humán, hanem a természettudományok felé kéne fordulnom, az oceanográfiáról pedig akkoriban azt gondoltam, hogy a legcsodálatosabb foglalkozás a világon. Aztán éppen a legcsodálatosabb pillanatban, amikor hajnalban a fedélzetről figyeltem a körülöttünk úszkáló bálnákat és a delfineket, azt éreztem, hogy nincs mire törekednem, és ez így nem az én utam. Viszont akkor döbbsentem rá a vitorlázás és a színház közti hasonlóságra. Mindkét esetben folyton ugyanazt a dolgot ismételjük: a színházban előadást mutatunk be, a vitorlázásban pedig a hajót irányítjuk, de egyik sem sikerülhet kétszer ugyanúgy. A hajó kapitányának helyzete pedig ugyanolyan, mint a rendezőé, abban az értelemben, hogy ha minden rendben megy a hajón, a kapitánynak nincs dolga, mégis mindent tudnia kell, ami a hajóján történik, minden munkafázishoz értenie kell. Ugyanígy látom a rendező munkáját is. Csak akkor lehet valaki kapitány, ha előtte kellő időt eltöltött a tengeren, hasonlóképpen a rendezőnek is végig kéne járnia egy bizonyos utat, mielőtt színpadra állítja első előadását. Ez a legtöbb rendező esetében nem így történik, de én fontosnak tartom, hogy dolgoztam díszletasztalosként, világosítóként, rendezőasszisztensként és díszlettervezőként, mielőtt rendezni kezdtem volna.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE:
NÁRAY FANNI

A romantikus operák kedvelői csalódhattak Joseph Haydn operáiban, és akár azt is gondolhatták: nem véletlen, hogy – Haydn év ide, Haydn év oda – nem fedezték fel a hazánkban leginkább még mindig csak vonósnégyesei és oratóriumai okán elismert szerző operáit. Kétségtelen, a Tavaszi Fesztiválon bemutatott mindkét Haydn-mű problematikus, és nem elsősorban azért, mert Haydn nem volt Mozarthoz mérhetően tehetséges dramaturg. Bár ez tagadhatatlan, az Eszterházán bemutatott kortárs operákba, Paisiello, Piccinni és mások műveibe a zene drámaiságának emelése érdekében nyúlt bele. Nem a jelenetek fogyatékos drámaiságát kifogásolta. Azt viselte nehezen, ha a zene nem volt elég kifejező, ha egy ária nem állt a megmutatandó érzelem szolgálatában, nem pedig azt, ha a szituáció nem volt elég színpadszerű, és nem szolgálta a cselekményt. A cselekmény, egyáltalán a cselekményesség csak a Gluck és szövegírója, az operareform ideológusa, Calzabigi fémjelzte korszaktól kezdve élvez prioritást. Az egyre többet olvasó nagyközönség a roppant népszerű angol és francia szentimentális regények hatására már nem mitológiai hősöket, Tasso vagy Metastasio figuráit, antik idők klasszikus isteneit akarta látni a színpadon, hanem hús-vér alakokat, olyan szereplőket, akikkel azonosulni lehet, olyan konfliktusokat, melyek a sajátjait is megidézik. A műveltség átalakulásával csökkent a kötött szabályokra épülő *opera seria* jelentősége és népszerűsége, és a nagy operaházak is igyekeztek az új ízléshez igazodni. Ez magával hozta az éneklési stílus átalakulását: a komoly opera meghatározó alakjai, a kasztráltak egyre kisebb szerepet kaptak, és folyamatosan csökkent a da capo, statikus áriák száma.

Haydn – az opera seriáról könyvet jegyző Bernhard Waritschlager¹ szerint – nem szívesen élt a Gluck-féle reform eszközeivel, de Gluck oly mértékben megfertőzte az operavilágot, hogy hatása alól nem tudta kivonni magát. Az *A filozófus lelke, avagy Orpheusz és Eurüdiké* sajátosságai és „hibái” is – hiába épült az operatörténet legdrámaibb alapművére, Bandini librettójára, alig van benne személyes dráma – abból fakadnak, hogy egyszerre *opera seria* (túlsúlyban vannak a da capo áriák), ugyanakkor Gluck kórusoperáira is emlékeztet. A harmadik felvonás legjelentősebb epizódjai a kórustételek (melyek már a bő tíz évvel későbbi nagy oratóriumokat előlegezik meg). Az *opera seria* idéző hatást csak az elementárisan szép díszletekkel és a fénykezeléssel lehetett növelni, a dráma megelevenítése az énekesekre és, jelen esetben, a kórusra volt bízva.

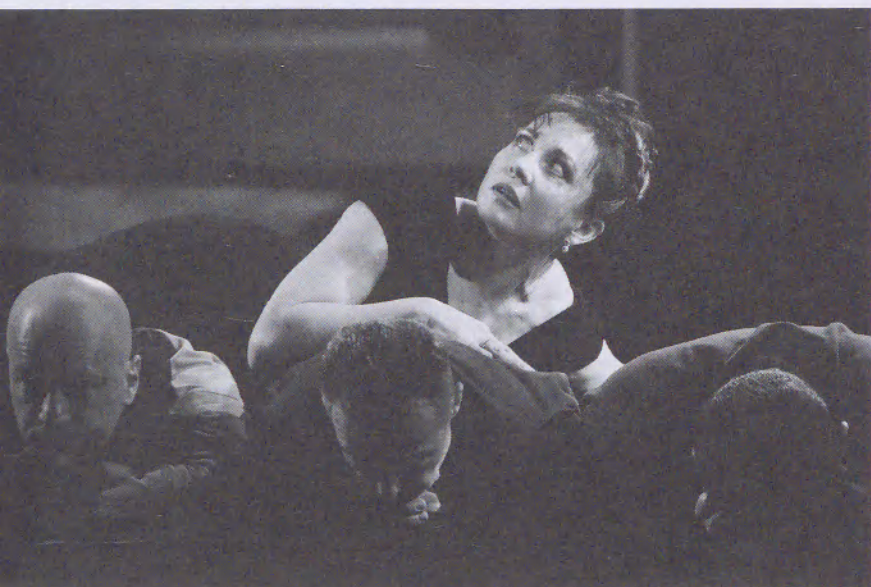
Az *A filozófus lelke, avagy Orpheusz és Eurüdiké* című Haydn-darabot a Magyar Állami Operaházban megrendező Zsótér Sándor abból indulhatott ki, hogy mivel a mű nem a jellemekben rejtőző ellentétekre épít, a rendezésnek nem a konfliktusokat, Orpheusz vívódását és hányattatásait kell megmutatnia, hanem a darab ideológiai, filozófiai hátterét. A *filozófus lelke* (a műben felvetett filozófiai problémák) legalább olyan fontos elemei ennek az előadásnak, mint a minden

¹ Die Opera seria bei Joseph Haydn: Studien zu Form und Struktur musikalischer Affektdramaturgie und Figurentypologisierung in Armida und L'Anima del filosofo ossia Orfeo ed Euridice.

Kolozsi László

Orpheusz beérik

JOSEPH HAYDN KÉTSZER

zenészek atyjának és ősének tekintett muzsikus lélek (Haydnnál: énekes) tragédiája. (Annak ellenére, hogy a negyedik felvonás, melyben a mű címe elnyerte volna a maga teljes értelmét, nem készült el.)

Zsótér (egy interjúban) a mű egyes részeit – többek közt Kreón szerepét – inkohereusnek vélte, és leszögezte, hogy mint színdarab majdnem értelmezhetetlen. A képeket, vagyis az opera jeleneteit ezért nem a történet, hanem egy filozófiai eszme szolgálatába állította. A jelenetek nem egy történetet adnak ki, hanem szimbólumrendszert alkotnak. A képek, a zene és az egyes áriák szövegei (különösen a recitativók) utalásrend-

BALRA: A filozófus lelke, avagy Orpheusz és Eurüdiké: Rost Andrea (Eurüdiké)

Kovács
Annamária,
Hábetler
András,
Jenny Gábor és
Hegedűs
D. Géza
a Philemon
és Baucis
(Az istenek
tanácsa)
előadásában

Schiller Kata felvételei

szerré összeállva mindannak, amit látunk és hallunk, sajátos, nem egyértelműen megnyíló és megfejthető többletjelentést adnak. A feladat – hiszen így az előadás rejtvényjellege a leghangsúlyosabb –: megfejteni, mi e koncepció mögött a központi (a teret, a mozgásokat és a képeket meghatározó) fogalom.

Zsótér mindehhez egy modern és egy archaikus képzőművészeti alkotást használ fel: Ulf Puder lipcsei festő abszolút jelen idejű képeit és Étienne Allegrain festményét, amelyen az antik világ (Mózes kora) időtlensége elevenedik meg. Puder munkái mintha egy rideg, tóparti vikendház tervrajzai volnának: csupa erős szín, narancssárga, okkersárga, erős zöldek. Ambrus Mária e képeket ültette át három dimenzióba. Eurüdiké (Rost Andrea) a kétrészes nyitó ária – *Filomena abbandonata* – elején egy baleset helyszínén áll. Ez e kép is olyan, mintha Puder festette volna. A Megyeri hídra emlékeztető hídról egy busz lóg le. Mind az Orpheuszhoz, mind az Eurüdikéhez tartozó díszlet komor, világvégi tájat idéz.

Haydnnak a történetet erősen megbolygató operájában – a dalnok nem kihozni akarja az alvilágból Eurüdikét, csupán megpillantani, továbbá meg kell küzdenie egy korábbi kérővel is – a szerelemnek nincs olyan tétje, mint Glucknál, a pár csak egyetlen duetten esküszik hűséget egymásnak. Zsótér ezért inkább Orpheusz jellemének fejlődésére összpontosít, így lesz kiemelt figura a Génusz, akit a darab kulcsfigurájának is megtesz (Hajnóczy Júlia változatos és gyönyörű díszítéseivel kiemelten fontossá tette a szerepet). A rendező értelmezésében Orpheusz hétköznapi, már-már gyenge ember, aki lassan ébred rá arra, mit is követel tőle Génusza. Giorgio Agamben² szerint „az istent, akire az ember születése pillanatában rábíztatik, génusznak hívják (...) zseniális az az élet, amely elfordítja tekintetét a halálról, és habozás nélkül megfelel az őt létrehozó génusz unszolásának”. A génusz az, „ami nem hagyja, hogy az én elégedett legyen önmagával”. Zsótér azt ábrázolja, hogy a sorsot maga ellen kihívó, szerelmesét szinte önző módon magára hagyó férfi miként ismeri fel, mit követel tőle génusza, s miként válik belőle az örök és egyetlen dalnok, minden dalnokok dalnoka úgy, hogy közben már dalra sem fakad (felvonásról felvonásra egyre kevesebb áriája van). A Génusz Zsótérnél felvezeti Orpheuszt a mennybe, hogy új szemszögből nézve világosabban lássa helyzetét: elfordítsa tekintetét a halálról.

A génusznak szentelt testrészt nem a nemi szerv, hanem a homlok: a jelmezeket tervező Benedek Mari mind a Génusz, mind Orpheusz többi segítőtje homlokára piros labdát helyezett, mintha ezzel is e kitüntetett testrészt akarta volna hangsúlyozni. Allegrain festménye az alvilág előterében jelenik meg, a mozgások, a jelenetek az áttetsző függöny mögött csak sejtethetőek. Ez az időtlen táj, amely bájával is mintegy elmentéte a rideg és töredezett valós világnak, Orpheusz megváltásának helye.

Eurüdiké, miközben gyönyörű, búcsúzó kavatínáját éneki (Rost Andrea feledhetetlen előadásában az ária az előadás zenei csúcspontja is volt), nem leszáll, hanem legurul az „alvilágba”: a kórus tagjainak testén,

tehát más testeken át. Orpheusz mintha ekkor döbben rá, hogy akit elvesztett, az más vágyainak tárgya is volt. Mintha Zsótér egy kapcsolatnak csak a lelki történéseit jelenítené meg: a harmadik felvonásban Orpheusz már érett e szerelemre, de Eurüdiké többé már nem lehet az övé. Nem is e veszteség sújtja le, hanem a félelem. A félelem a Génusztól.

Az Orpheuszt alakító – nagy hanggal nem bíró, de kulturáltan éneklő, elegáns – Kenneth Tarver megértette, mit kíván tőle a rendező (a legemlékezetesebben a *Cara spemét* énekelte). Eurüdiké szerepe ugyan nem Rost Andreának való, de ennek ellenére ő az, akinek közreműködésétől az opera a látvány nélkül is élvezetes lett volna: vibráló hangja erősebb volt a többiekénél, így mindvégig uralta a színpadot. Mivel ez nem mondott ellent a rendezői koncepciónak, nem volt zavaró (szemben a díszletmozgatók hórúkkolásával).

Fischer Ádám régizenés játékot kért zenészeitől, de még így is sok volt a vibrálás. A zenekar érezhetően nem tudta a karmestert követni: a fúvósok a számukra ismeretlen korhű hangszereken nagyon sokszor hibáztak; mindenképpen az est egyik főszereplőjét, Fischer Ádámot dicséri, hogy az indiszponált zenekar nem esett szét.

Kovalik Balázs Haydn töredékesen megmaradt *Philemon és Baucis* című Singspieljéből rendezett aktualizáló és leginkább a Lázár Ervin-mesékből készült játékokat idéző felnőttesítést. Az előadásnak legalább annyira része volt a kivonatozás a Szergej vontatta vasúton, mint a Kovalik-társulat önfeledt, de a diák-színjátékosok Lázár Ervin-produkciói fölé sajnos nem emelkedő bohóckodása. Azt is hihettük volna, hogy a rossz deklamálás, a sok próza őket parodizálja. Nagy kár, hogy a daljáték *Der Götterrat* című első részének csak a szövege maradt fenn; ezt Szálinger Balázs parlamenti vitává korszerűsítette, zenéjét pedig az est karmestere, Konstantia Gourzi írta át. Kompozíciója a hatvanas évek – kevésbé sikerült – rádiójátékait idézte, ezután felüdülés volt Haydn zenéjét hallgatni, bár e marionettszínháznak írt művét sem ő, sem a mai zenetörténészek nem tartották sokra. Az *istenek tanácsában* az istenek saját hibáikat képviselve jelentkeztek interpellációra. A piros vagon belsejében és tetején játszódó dráma a főisten földre térésével ért véget: a vagon kitolták.

Egyébként Kovalik Balázs nemigen tudott mit kezdeni sajátos és monumentális díszletelemeivel. Philemonnak és Baucisnak, az idős, hűségük és jó szívük jutalmaképpen együtt meghaló párnak a haydni változatban feltűnő gyermekei ugyan a szeneskocsiról gördülnek alá, és az utolsó jelenetben a fává változott pár a vonat gőzében mintha egy ködös hegy tetején állna – mindez nagyon látványos, Kovalik mégis adós marad a magyarázattal, miért kellett e darabot a Vasúttörténeti Parkba helyezni. Mint ahogy sajnos arra sem ad magyarázatot a rendezés, hogy Haydnnak miért éppen ezt a nem túl érdekes és nagyon hiányos művét kellett elővenni. Az előadók közül Gulyás Dénes és Csavlek Etelka emelkedett ki, nemcsak muzikalitásukkal, hanem érzékeny szerepformálásukkal is.

Haydn operáinak bevonatása az Operaházba még várat magára. Rendezés és zenei vezetés szerencsés együttállására várnak egy külső vágányon.

² A profán dicsérete.

JOSEPH HAYDN:
A FILOZÓFUS LELKE,
AVAGY ORPHEUSZ ÉS
EURÜDIKÉ (Magyar Állami
Operaház, Budapesti
Tavaszi Fesztivál)

Díszlet: Ambrus Mária. **Jelmez:**
Benedek Mari. **Karigazgató:**
Szabó Sipos Máté. **Vezényel:**
Fischer Ádám. **Rendező:** Zsótér
Sándor.

Szereplők: Kenneth Tarver, Rost
Andrea, Szegedi Csaba, Haj-
nóczy Júlia, Cser Krisztián.

JOSEPH HAYDN: PHILEMON ÉS BAUCIS

Fordította: Szálinger Balázs. **A dalok szövegét fordította:** Zöldi Gergely.
Díszlet: Horgas Péter. **Jelmez:** Benedek Mari. **Fény:** Maller Csanád.
Vezényel: Konstantia Gourzi. **Rendező:** Kovalik Balázs.
Közreműködik: Budafoki Dohnányi Zenekar.

I. Az istenek tanácsa

Zene: Konstantia Gourzi.

Szereplők: Kálmán Péter, Orosz Ákos, Kerekes Viktória, Érsek
Dóra, Kovács Annamária, Boncsér Gergely, Hegedűs D. Géza, Jenny
Gábor, Hábeter András.

II. Philemon és Baucis

Szereplők: Gulyás Dénes, Csavlek Etelka, Kiss Tivadar, Gál Gabi.

Kutszegi Csaba

Földhöz ragadt őslakosok

BANGARRA TÁNCSZÍNHÁZ

Már hetekkel a Budapesti Tavasz Fesztivál előtt elhatároztam, hogy a vendégszereplő külföldi táncgyüttesek közül az ausztrál Bangarra Táncszínház nagyon jó lesz. Döntésemben persze közrejátszott a „kikhez képest?” kérdésen alapuló óvatos mérceállítás is (a többi meghívottól ugyanis eleve nem várhattam sokat), de azt valóban őszintén reméltem, hogy az ausztrálok előadásán a Torres-szoros szigetvilágában élő őslakosok mozdulatai csodálatos leleménnyel fognak vegyülni a (globális) kortárs tánc elemeivel. A csoda, az ősi és a mai táncmotívumok nagy találkoztatása azonban elmaradt, de még az erre irányuló koreográfusi szándék is csak apró részletekben volt tetten érhető.

Pedig az idén húszéves együttes (a promóciója szerint „Ausztrália legeredetibb, innovatív táncársulata”) éppen a hagyományok és a kortárs irányzatok ötvözésében keresi identitását. De lehet, hogy ennek kiérlelésére kevés a két évtized; a múlthoz való viszony önismeretté váló kialakítását nem lehet elkapkodni, arról nem is beszélve, hogy az a bizonyos globális kortárs tánc, legalábbis a java, relatíve fiatal kora ellenére Európában és Amerikában messzi múltba mutató tradíciókon alapul.

A Bangarra által bemutatott két egyfelvonásosból tehát éppen a lényeg, a mélység hiányzik. Az első, *Emeret Lu* (Nagyon régi dolgok) című koreográfia folklór ihlette részei inkább idegenforgalmi látványosság-nak tetszenek, mintsem egy, a hagyományok mély értelmét, az őserőt kutató, atavisztikus hangulatot árasztó, „múltbeli üzenetet” megfogalmazó, érzékeny műalkotás tartozékainak. Az egy szem, népviseletbe öltözött, igen erős testalkatú őslakos mozgása, viselkedése, gesztusai hitelesnek tűnnek ugyan, de a laza narratívában észlelhető események a primitív törzsi kultúra sztereotípiáiként hatnak: látható esőünnepe, kultikus vadászat, halászat, egyéb szertartás, valamint „autentikus” jelmez, varázsporos varázslás, szimbolikus bozótka. Meggyőződésem, hogy mindezek nem néptánc- vagy néprajzkutatások eredményei, hanem csupán múltstilizációk. Az *Emeret Lu* előadásán érződik, hogy ausztrál barátaink nem büszkélkedhetnek saját Bartók Bélával és Kodály Zoltánnal, de még néptáncgyűjtő, -rendszerítő és az anyagot tudományosan feldolgozó „ausztrál” Martin Györggyel sem. Nélkülük viszont nem születhetnek helyi értéken induló, de globálisan hatni képes Nagy Józsefek sem.

Koncz Zsuzsa felvétele

által ritkán belakott területen, nem törődve a sugárszennyezés környezetre, talajra, élőlényre, emberre gyakorolt katasztrofális hatásával.

A tragikus történet mozaikosan tárul fel a koreográfiában. Szájbarágós metaforák segítik az értelmezést: fémesen villanó (atom)fények, sugárzásmérő zörgése, szka-fanderbe öltözött gonosz idegenek, sebektől szenvedő, levetkőző helyi lakosok. A fájdalom és felháborodás még ma, fél évszázad elmúltával is jogos, az ábrázolásmód viszont már ötven évvel ezelőtt is elavultnak hatott volna. Tipikus kortárstánc-gyermekbetegség az is, hogy a mozdulatelemek zöme „földhöz ragadt”. Az est mindkét koreográfusa guruló, kúszó-mászó táncosokon éli ki majd’ összes mozdulatalkotó leleményét, a felállított táncossal már nem tudnak mit kezdeni. Nincs hozzá technikájuk, lépésük, modern táncgyományuk. Folyton-folyvást mégsem lehet ősi tamtam-lépésekkel átkötni a jeleneteket.

A Bangarra Táncszínházban igazán korszerű és színvonalas munka a piár- és sajtóosztályon folyik. Nyilván ezzel „érdemelték ki” fesztiválmeghívásukat. Őket ezért szó nem érheti (ambiciózus és szimpatikus, alázattal színpadra lépő társulat benyomását keltették). A meghívó fél döntésének miéртjén és mikéntjén viszont érdemes elgondolkodni. A Bangarra meghívását illetően egy (kétes értékű) mentségük azért az utóbbiaknak is lehet: az ausztrálok produkciója a Prágai Nemzeti Színház Balettegyüttesének kétetés műsoránál – még a fentiek fényében is – klasszsisokkal jobb volt.

Ez utóbbiak hiánya a koreográfiák „kortárs táncos” részeiben fedezhető fel. Az *Emeret Luban* az ősi, illetve a kortárs mozgás első artisztikus egymást kószolgatása akkor alakul ki, amikor egy vadászat helyett otthon maradó férfihoz egy nő érkezik a színpadra. Földön fekvő-guruló kettősük érdekes, ízléses, helyenként ötletes, de a – később könnyűzenével is kísért – folklórjelenetekhez hasonlóan eléggé felszínes. A második, *X300* címet viselő egyfelvonásosban a képlet, ha lehet, még bonyolultabb. Ebben a koreográfiában igen komoly mondanivalót táncsal hoznak – véresen komolyan – nyilvánosságra. A témával nem illik, nem lehet ironizálni: az ötvenes években kísérleti atomrobbantásokat hajtottak végre egy őslakosok

ÉLET ÉS ●
IRODALOM
IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

**MINDEN
PÉNTEKEN!**

**KERESSE A HÍRLAPÁRUSOKNÁL
VAGY FIZESSEN ELŐ!**

Kedvezményes éves előfizetési díj 15.500 Ft

Megrendelhető a szerkesztőségben:

1089 Budapest, Rezső tér 15.

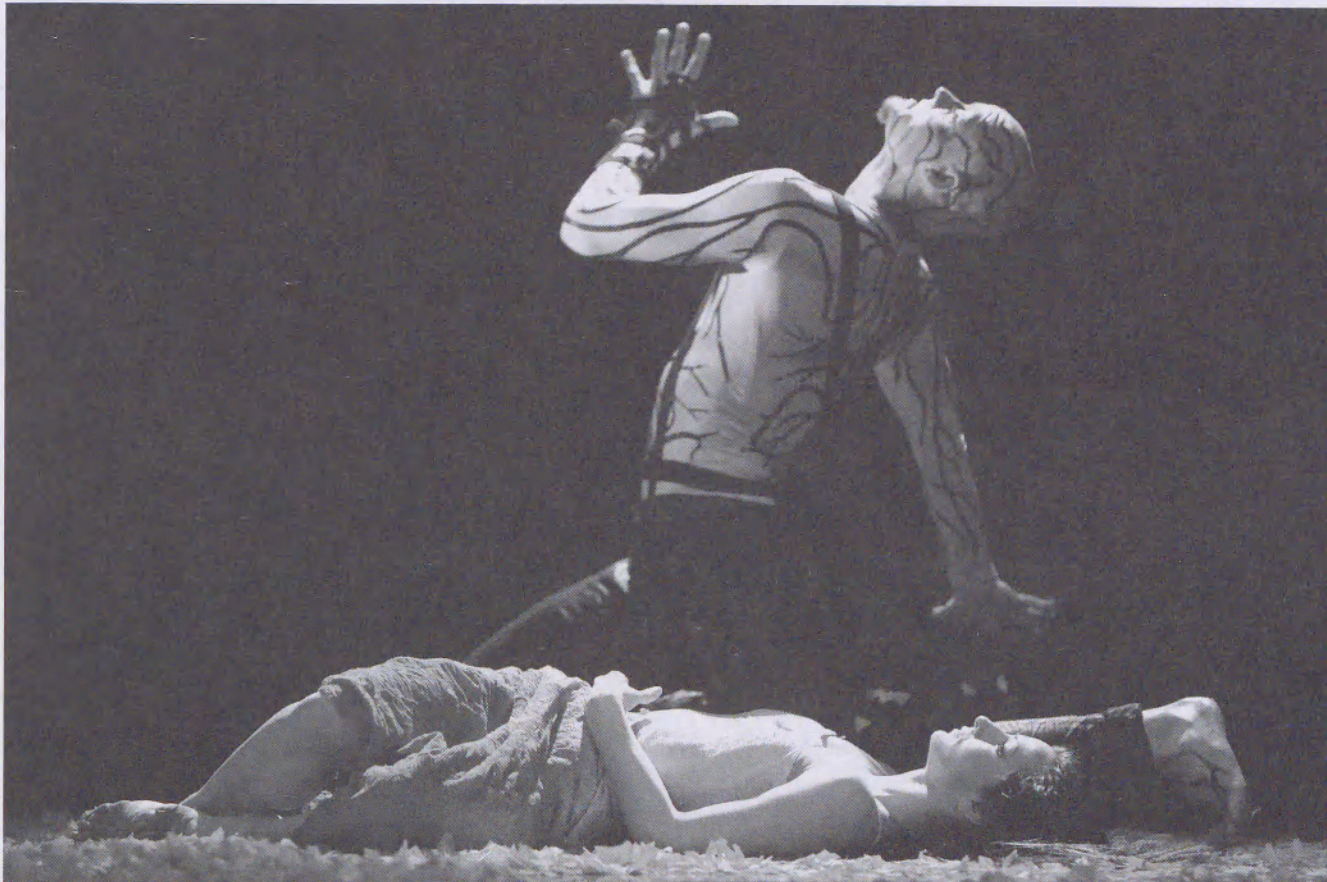
Tel: 06-1 210-5149, 210-5159; Fax: 303-9241

e-mail: lapterjesztes@es.hu

Török Ákos

Jungi mese az orfeumban

CSIPKERÓZSIKA

Pontról pontra átgondolt, tudatosan szerkesztett munka került ki a Szegedi Kortárs Balett műhelyéből, Juronics Tamás keze közül. A *Csipkerózsika* könnyen emészthető, jól érthető, látványgazdag kompozíció: mese felnőtteknek. A koreográfia nem céloz meg és nem is talál el ennél többet.

Az előadás egyik központi szervezőeleme a kétpólúsosság: mesei és kortárs jelleg, a történetek könnyen verbalizálható világossága és a lélekmély sötétje. Csajkovszkij harmóniából harmóniába oldódó klasszikus zenéje az egyik oldalon, Ducsán és Milán kortárs diszharmoniai és atmoszferikus zörejei a másikon, valamint a kortárs balett klasszikus felé hajló levegőssége és a kortárs tánc felé hajló mozdulatszövevényei. Egy harmadik, egyértelműen ironikus oldal is teret kap: a királyfi klasszikusbalett-mozdulatai azokon a pontokon, ahol *Csipkerózsika* az erdő vadjainak van kitéve, érett férfijelleget, apollói egészséget sugároznak, amit aztán többszöri kipenderedése az előadói

Haller János és Szarvas Krisztina

Dusa Gábor felvétele

térből, a zenei rész kellős közepénél, nevetségessé tesz. A csókig eljut ugyan, de utána arcán bárgyú értetlenséggel kizáródik a további történetekből.

Az előadás másik karakterjegye a látványosság. A *Csipkerózsika* talán leginventívusabb eleme a Kentaur által létrehozott szcenika. Gördülő, monstre díszletei pontosan illeszkednek a koreográfiába, jól használható módon teszik világosabbá az atmoszférát: hol bezáruló várerőd, hol erdőmély, hol álomfüggöny, hol ablak és tükör. Ugyanez a kellékekkel és jelmezekkel már sokkal kevésbé sikerült: *Csipkerózsika* kezdetben fehér ruházatának folyamatos pirosodása, az oldalról beömlő virágszirmok kavalkádja, a virágoktól pirosuló tér közepén megjelenő zöld rét egy érzékletességgel operáló színházfelfogás világos, bár helyenként közheles megoldásai. A finoman kezelt jelentésség egyik

legszebb példája viszont a szintér feletti, nem is igazán feltűnő, hatalmas fészekszerű ágszövedék, amely a rátevedő tekintetek számára a születés, az ártatlanság képzetét kelti. Az előadás vége felé ugyanez a motívum már a torkon lenyomott rendezői közlésvágy példázatává válik, amikor az alvó Csipkerózsika ebbe a kompozícióba mászik bele, miközben férfi hadak zsongják körül. (A mondandó itt is világos, csak az apával való incesztus-jelenet után a védőburok-kép teljességgel érthetetlen.)

A látványosság mindig kétélű dolog, ritkán sikerül vele úgy bánni, hogy szemléletes artisztikum maradjon, és ne váljon vásárvá. Ezen a határponton billeg az előadás legerősebb momentum, a már említett incesztus-jelenet, Szarvas Krisztina és Haller János ketőse. Az apa tekergőzdő kígyóként, prédára hajtó vadként szaglássza körbe Csipkerózsikát, majd az alvó, magatehetetlen lánnyal mint élettelen zsákmánnyal játszik perceként át. Tagadhatatlanul hatásos, ötletes, és táncteknikailag virtuóz a mozzanat, ugyanakkor van az egészben valami varietébe illő akrobatikus jelleg. Ahogy az orfikus mítosztörzs névadó története is modern szórakoztatási mutatóvá erodálódik (például az erdei hímek Csipkerózsikán tett erőszakának jelenetében, ahol a látványosság átbillen). (Gergye Krisztián ugyanezt a témát ihletett igazsággal koreografálta meg, és tette egy teljes előadás alapjává az *Egonogonegon*-ban.) Juronics *Csipkerózsikája* nagy lélegzetvételű, művészi értelemben véve azonban kevésbé talentumos, orfeumba illő produkció, de koherens vitalepnek gondolom azt a véleményt is, amely szerint látványos, élvezetes kortárs táncelőadás.

A táncosok egyaránt jó technikai képességeiből egyik oldalon a földközeli mozgások rínak ki (talán a

címszereplő Szarvas Krisztina kivételével), a másikon az erdei vadakat megjelenítő négy táncos kevésbé artisztikus mozdulatsorozatai.

A klasszikus gyermekmesén – újszülött királylány, rossz tündér, jó tündér, átok, megszuirt ujj, álom, majd királyficsók és ébredés – nem véletlenül a jungiánus motívumelemző iskola legelső dolgozatai próbálgatták előszeretettel oroszlánkarmaikat, és fejtették meg mondandóját mint a női személyiségfejlődés egyik legfontosabb feladatán – a termékeny nővé válás traumáján – való átsegítést. A *Csipkerózsikát* az 1930-as évektől kezdik a mélylélektan és a fejlődéslelektan felől értelmezni. Ez az olvasat a freudizmus hatvanas évekbeli kulturális újrafelfedezésétől éli reneszánszát, s noha soha nem vált olyan mértékben „közkinccsé”, mint Piroska koitusza a farkassal, mostanra közismert, rejtjelességét elvesztett felnőttmese lett. Megnézzük, vagy nem nézzük meg, egyik esetben sem történik semmi. Juronics Tamás *Csipkerózsikáját* nézve a közepesnél jobban szórakoztam... És nem történt semmi sem.

CSIPKERÓZSIKA (Szegedi Kortárs Balett, Nemzeti Táncszínház)

Zene: Pjotr Iljics Csajkovszkij, Ducsn és Milán.

Diszlet-jelmez: Kentaur. Fény: Stadler Ferenc.

Koreográfus-rendező: Juronics Tamás.

Táncolja: Szarvas Krisztina, Czár Gergő, Csetényi Vencel, Fehér Laura, Finta Gábor, Hajszán Kitti, Haller János, Horváth Miklós Gergő, Palman Kitti, Tarnavölgyi Zoltán, Tóth Andrea, Zsádon Flóra.

Kutszegi Csaba

Zsuzsa, hol vagy?

Eldőlt8as

Bakó Tamás azon tamáskodik, hova bújhatott el Rózsavölgyi Zsuzsa. Szándékosan nem azt írom, hogy az előadás kezdetén a férfi keresgéli az elbújt nőt. Rózsavölgyi és Bakó ugyanis mintha nem szerepekbe bújt volna, hanem önmagát adná. Egyre divatosabb a színházcsinálóról magáról szóló színház. Évekkel ezelőtt Halász Péter a Kálvária téren este hétkor kezdődő előadásokként adta el a „Halász Péter forgatja a *Herminamező* című filmet” tartalmú egymást követő, mindig más-más jeleneteket, majd megrendezte a saját temetését, amelyről, ha nem igyekszik eléggé, könnyen örökre le is késhetett volna. A ravatalon fekvő élő halott előtt Bozsik Yvette és Vati Tamás bohócszámot táncolt, előbbi idén a Kamrában feldolgozta saját gyermekkorát, a rejtgetni szokott intimítá-

sokból felépült előadáson a koreográfus-rendező kíméletlen képet fest szüleiről, közeli és távoli rokonairól (meg persze önmagáról, akivel – csak zárójelben! – mintha a legmegértőbb volna). Schilling Árpád pedig tavasszal többhetes sorozatban performálta városszerte – egyebek mellett – jeleneteit a házasságából.

Rózsavölgyi és Bakó a fent említettekhez képest játékos tréfaúzők

csupán, de az *Eldőltdas* előadásán kitartóan ragaszkodnak a látszathoz: nincs külön szerep és szereplő, életükben a játéktér és a hétköznapok színterei egybemosódnak, ők Zsuzsa és Tamás, egy-egy a sok közül, együtt is ácsorogtak a nézőkkel a MU Színház kávézójában, az előadás kezdetét várva. Hasonló ötletet már nagyon sokan elsütöttek. A Bakó–Rózsavölgyi páros tevékenysége mégis figyelemre méltó, mert nemcsak külsőségeket vesznek át, hanem a hozzájuk tartozó bensőséget is megkeresik. Szimpatikus egyéniségük ez utóbbira mindketőjüket különösen alkalmassá teszi.

A bújócska szabályos, Tamás fának fordulva számol, Zsuzsa a színpad közepén megállva „bújik el” (mindkét szemét kezével eltakarja: ha ő nem lát senkit, őt sem láthatják). Tamás többször majd’ fellöki, de tényleg nem látja, úgy látszik, Zsuzsa van is, meg nincs is. És már nyakig benne is vagyunk

Rózsavölgyi Zsuzsa és Bakó Tamás

Koncz Zsuzsa felvétele

egy szokásos, de mégis megunhatatlan kapcsolattörténetben. Lehet, egy szakítást követő időszakban, amikor a kedves már rég nincs ott, de még mindig ott van.

Tamás nem tehet mást, elkezdi Zsuzsa nélkül (mit? az előadást? semmi sem utal előadáskezdetre), majd folytatja is nélküle, mert Zsuzsa sokáig láthatatlankodik Tamás játékerének közepén. Amikor Tamás az eredetileg Zsuzsának szánt szót kezd el táncolni, Zsuzsa bekapcsolódik: egymással nem érintkezve, együtt lejtik el ugyanazt a variációt (a fiú mellett – *láthatatlanul* – az elválás után is ott a lány). Előtte-utána Tamás önmereflektál, és verbálisan monologizál, igaz, ez utóbbit leállítja, „mert a kritikusok meg fogják szólni: megint egy beszélő táncos”. Mindeközben egy tallaslabdával vidáman dekázgat.

A közösen előadott szöveg bizonyítja: nem könnyed improvizálgatásról van szó. Cizellált mozdulatsorozat egyszerre csak gondos bepróbálás után adható elő. Még akkor is, ha a Bakó és Rózsavölgyi által bemutatott tánctechnikai elemek nem akrobatikus nehézségűek. De nem is a tánc a produkció egyetlen nyelve, a zenének, a szónak és a különleges eszközöknek szintén meghatározó jelentőségük van. A színpad bal oldalán keverőpult áll, mögé, a hátsó falra rendszeresen szöveges kép vetül. Az angol és magyar feliratokon az éppen felcsendülő slágerek szövegei olvashatók – egyértelmű az utalás a *karaoké* bárók szórakoztató, de igen felszínes világára. Ezt a slágerkínálást is megerősíti: csakis jól ismert, szerelmes dalok hangzanak el. Slágertextusban nem jártas szem és fül számára kicsit zavarba ejtő a szembesülés: az ismerős, sokszor nagyszerűen intonált dallamokhoz írt szövegekben igencsak üres frázisok pufognak. De az igazi rejtély az: miért kerülnek ömlesztve nyálás zenei cuccok a kortárstánc-színpadra?

Az előadó- és szerzőpáros természetesen leginkább ironizálni akar a szentimentális hangzó anyaggal. Távolsgártartásukat groteszk akciókkal fejezik ki. Zsuzsa kisszőnyegen ugrálva-haladva köröz a furcsa, ferde pózban gyertyázó Tamás körül, miközben a teret betölti a magas decibelen dübörgő *lamúr*. A „Szerelem fáj” refrénű dalra földet püfölő szenvedélyes kínlódást mutat be a páros. Az ironizálás menetét némileg árnyalja a többször, folytatólagosan felbukkanó hosszabb szövegrészlet, amelyben egy amnéziás beteg története olvasható. A beteg férfi gyermekei nevére nem, de a szerelem érzésére emlékszik.

E betéttörténet a slágerekkel azért néhányszor próbára teszi a szentimentalizmusért nem rajongó befogadó türelmét. De Bakóék, mintegy incselkedve, az utolsó pillanatban mindig kitáncolnak a giccsé válás veszélyéből, például úgy, hogy direkt szupergiccses megoldással teszik nevetségessé a szépen fejlődő giccsparádét. (Ilyen, amikor Zsuzsa nyakába színes, felvillanó fényekkel tarkított lámpafűzér boa kerül.) De az is előfordul, hogy az érzelgős motívum hirtelen megszakad, s komollyá válik a táncval kifejezett párkapcsolati gond. Ilyen a darab vége felé látható, zene-törödékekre előadott nagykettős is. Ez az utolsó táncos jelenet egy mozdulat- és hangörvény a darabokra tört világban, amelyben a szentimentalizmus mellett a tartalmas kapcsolatra vágó ember is könnyen elvész. Az *Eldőltdas* korrajz, fiatalos alulnézetből.

Az előadás két ok miatt lesz figyelemre méltó műalkotás. A hangmondtársok és mozdulat-törödékek végül különös, intermedialis kavargássá elegyülnek, ami képes – ha nem is egységes, de értelmezhető és élvezhető – formanyelvvé válni; ez az egyik ok. A produkció másik erénye pedig a két előadó hiteles megjelenése, adekvát játéka. Rózsavölgyi Zsuzsa és Bakó Tamás nem manírosan láttatni akarja az átlagos, hétköznapi boldogulásra váró emberpárt, hanem egyszerű eszközökkel, átélve, önmagát adva eljátssza.

Hihetetlen, de az előadáson újabb ismeretekre tehattünk szert az emberi kapcsolatok alakulásáról. Azt azonban nem tudtuk meg, hogy Tamás most a magánéletben is keresi-e Zsuzsát.

Eldőltdas (MU Színház)

Alkotók, előadók: Rózsavölgyi Zsuzsa, Bakó Tamás.

Szoboszlai Annamária

Mini-re-Start

MINI-A-TÚRÁK II.

Nem tudom, hogy a Trafó második *Mini-a-Túrát* miféle játékos szellem igazította egybe. A tavalyihoz hasonlóan ismét négy rövid mű szerepel műsoron, egy közös mederbe terelt, látszólagos összefüggéstelenségében kiszámíthatatlan gondolatfolyam, hideg-meleg, savanykás-édesebb, osztozva a néző figyelmén, s jobb pillanatait olykor feláldozva a szelektív emlékezet oltárán.

Trombitaszó. Egy frakkos férfi a kezében tartott vállfát húzza-tolja-kergeti, mintha bizarr, groteszk táncot járnának „ők” ketten, amiben eldönthetetlen, ki kit vezet, melyikük a mozgó, s ki a mozgató. „Bábjátékos ő” – mondja az élénk sorjázó gyülevész csepűrágók, időtlen és időtlen clownok egyike. De nehéz hinni a beszédhibás bölcselőnek és az elhangzott szöveget a megértés legapróbb nyoma nélkül imitáló, üres, színtelen hangú menyasszonynak, akinek hatalmas, kifeszített szoknyája köré mint az Úr asztalához gyűlnek a vendégek. Jobbára statikus csoportosulásukra ezen az estén inkább igaz az „élő kép” fogalma, mint az Élő-Kép Társulat záró művére.

Ez a furcsa, kiszámított hanghatásokból, kinyilatkoztatásszerűen előadott szekvenciális szövegből épülő, lassan exponálódó kép egyszerre tűnik valamiféle kibogozhatatlan, víziószerű Szűz Mária-s nyelvjátéknak Boldogasszony országában vagy az *Ulysses*-beli esküvői menet (Tizenharmadik fejezet: Nauszikaá) továbbírt, látás-hallás-nyelv-gondolat prizmaszerű fénytörésben való „rögzitményének”. És még annyi minden másnak. A hangzó szöveget rendhagyó mód átagoló Szűz Mária-visszhang, a bizarr ének- és beszédhangok az abszurd drámák világát, a nyelvi kommunikáció ellehetetlenülését nem holmi elidegenítő effektek gyanánt rekonstruálják, inkább a befogadó tisztán értelmi hozzáállását oldó, elvezérlő trükkök, hogy mindent akként fogadjunk be, ami. Intellektuálisan komoly blöffként és egy ezen túlmutató vízióként, ami nem

BALRA:
Téri Gáspár a
Relációanalízisben

LENT:
Hormon Omnipotent

bír el vélt-valós esztétikai kötöttségeket, csakis a precíz, „óraműpontos” végrehajtást. Az utolsó képben pólya lebeg az asztalterítőként-vitorlavásonként feszülő menyasszonyi ruha felett, s az üres pólyában megszólal egy gyermek, a Megváltó (?). Mikrofonba beszél, mint egy metróaluljárói igehirdető. Bölcsességét talán érthetnénk – talán értjük is –, de a vizualitás kioltja, pontosabban felülharsogja a látszat-erős verbalitást. Van valami nehézkes, szándékoltnan amatőr Perovics Zoltán és a Metanoia Színház *Kispendrájv*ében, ebben az ünnepélyes clown-játékban, ami összekavarja a nézőt, de hagyja is továbbmenni, mint az egyszeri, olcsó mutatványosbódé.

Téri Gáspár performanszát már korábban láthattuk az *Ismeretlen Kutatása* programban, a MU Színházban. A munka lényegében nem változott.

Térit a vizuális effektekért felelős brigád egy asztalnyi deszkalaphoz szögezi a zakója és a nadrágja anyagánál fogva. Közben külön kontrollmonitoron – mintha valami különleges laborkísérletbe nyernénk betekintést, ahol fontos lehet a több nézőpont – követhető a vízszintesből függőlegesbe forduló deszka, s rajta Téri, aki mint egy XXI. századi Isten-fiú „feszül” előttünk. Egykori, szögek ütötte sebeit gipsz fedi, vér helyett digitális árnypatak csorog ruhája felszínén. Átértelmeződik egy ikon. A testére szerelt érzékelők, követve tagjai mozgását, a mögötte elhelyezett vászonra rajzolják fel az emberi működést. A civilizációból (öltönyből), e második bőrből kibújó ember tekint önmagára kívülről, vizsgálja a lelket magába záró anyagot. A többnyire táncelőadásokból ismerős Téri *Relációanalízise* ember-tudomány-művészet határmezsgyéjére vezet, a „technikai feltámadás” lehetőségét latolgatva. A művészetből való kitaszítottságból születő újfajta játék alkotója tudós és művész egy személyben, aki törvényszerűségeket kutat rápakolt jelentésrétegek nélkül, s meghagyja a kísérletet önazonosnak. (Thierry De Mey a *Temps D'Images* keretén belül bemutatott *Light-Musicja* ezen a biztos alapot jelentő analízisen lép túl, s emeli a talált „anyagot” a *szellemibe*.) A performansz

végén apró – technikailag nyilván nem túl bonyolultan kivitelezhető – csoda vár ránk: az ábrák tovább rajzolódnak, pedig az öltöny, az újszülött Frankenstein-teremtmény üres.

Rutkai Bori és a *Hormon Omnipotens* egy ironikus-fűszeres mesevilágba terel tovább. A beavatott Specko Jedno-rajongók örömmel fedezik fel a „szív-szaggyátót” (egy nokedliszaggyátón átnyomakodó pamutszív). A videoművészként végzett Rutkai most videotechnikát, animációt is használ, ami a nyelvi humorral, vélt-valós improvizációk keltette kétértelműséggel, a zenekari (ál)próbahelyzettel egyetemben végigelemezhető lenne, de ezzel jócskán fölé lőnénk a szórakoztató szövszenetnek, esztétikai kérdéssé változtatva egy izgalmas előadói attitűdöt, mely Rutkai sajátja.

Az utolsó darabot Bérczi Zsófia jegyzi. Egy plasztik rózsakert-installáció kellős közepén ér földet az angyalként (vagy Kis hercegeként) alászálló Bársony Júlia. A voltaképp tisztán szövegre koncentrált előadást szegélyező rózsákat kapcsolgatja ki-be, működésbe léptetve Saint-Exupéry, Tankó Barnabás, Al-'Arabí szövegeit életről, halálról, elmúlásról, szeretetről. Kár volt Terebessy Tóbiásnak annyit bajlódnia a művirágtermesztéssel. Az *emlékezés rózsakertje*, ez a „vizuális színházként” aposztrofált mű egész simán lemehetne mint – nem túl érdekfeszítő – hangjáték, anélkül, hogy bármit elmulasztanánk a miniatör önfelidéző szövegsokrából. Színpadra helyezett tárgyak önmagukban még nem teremtenek „látványt”, a vizuális erőterhez valami több kellene.

Kellemesen laza kirándulás a második *Mini-a-Túrák*, alig artikulált transzcendenciával. Nem izzadunk le tőle, bár itt-ott lefáradunk, s a mennybemenetelből is hamar visszahuppanunk a Földre.

KONCZ ZSUZSA FELVÉTELEI

MINI-A-TÚRÁK II.

(Trafó - Kortárs Művészetek Háza)

Kispendrájv (Metanoia Színház)

Ruhák: Bánki Róza. **Rendező:** Perovics Zoltán.

Közreműködők: Erlauer Balázs, Manga Dániel, Nagy Zoltán, Petro Annamari, Rajnai Eszter, Rátky László, Hegedűs Márton.

Relációanalízis (Téri Gáspár)

Részvevők és alkotók: Téri Gáspár, Papp Gábor, Nagy Ágoston, Samu Bence.

Hormon Omnipotent (Rutkai Bori)

Zene: Bujdosó János. **Szövegek:** Rutkai Bori. **Animációk:** Morvai József. **Vetítés:** Kiégő Izzók. **Előadók:** a Szabadság Miatt Nyitva Kórus.

Az emlékezés rózsakertje (ÉLŐKÉP)

Rózsakert: Terebessy Tóbiás. **Vetítés:** Taskovics Éva. **Technikai munkatársak:** Martincsák István, TEesfay Áron. **Látvány, rendezés:** Bérczi Zsófia. **Felhasznált szövegek:** Antoine de Saint-Exupéry, Tankó Barnabás, Al-'Arabí.

Alkotótárs, előadó, hang: Bársony Júlia.

Jászay Tamás

Semmi művészet?

DÍJAK ÉS ELŐADÁSOK

A díjak már csak ilyenek: többnyire a múltnak szólnak, ritkán a jelennek, elvéve a jövőnek. A díjat adományozó testület nem rendelkezik váteszi képességekkel – a kitüntetések olykor meglepetést okozhatnak azoknak is, akik döntenek róluk. Ezzel nem azt állítom, hogy a tizenharmadik alkalommal odaítélt Európai Színházi Díjért (Europe Theatre Prize), illetve annak „kistestvééréért”, a tizenegyedszer kiosztott Új Színházi Valóságok (Europe Prize New Theatrical Realities) elnevezésű kitüntetésért ne vállalná a felelősséget a tizenegy tagú, Európa legnevesebb színháztudósait, kritikussait, direktoraikat magába foglaló zsűri.

És mégis: az idén az elbűvölő alsó-sziléziai városban, Wrocławban megtartott, a díjátadás köré szerveződő egyhetes színházszakmai ünnepélyen felvonuló előadások némi hiányérzetet hagytak maguk után – és nemcsak bennem. Messze nem osztom ugyan az egyik szomszédos országból érkezett neves kritikus véleményét, aki egy magánbeszélgetésen az idei díjazottak kapcsán későn érkezett jóvátételről, illetve arról beszélt, hogy a zsűritagok saját lelkiismeretüket megnyugtatóan osztottak elismeréseket. Az viszont valóban meglepő, hogy az idei díjazottak között akad olyan, akinek több mint két évtizedet kellett várnia, hogy „észrevegyék” a zsűrorok (Pippo Delbono), másnál a fesztiválra hozott előadás nem győzött meg arról, hogy színháza valóban kurrens és korszerű lenne (François Tanguy). És akkor ott van a megkésettységnek egy különös alfaja is: Schilling Árpád azt a fajta színházcsinálást, amiért a díjat kapta, tavaly felfüggesztette.

Ahhoz, hogy a zsűri döntését megértsük, érdemes röviden szólni az Európa Színházi Díj, illetve az idei elismerések háttéréről. 1986-ban az Európai Közösség úgy döntött, hogy az öreg kontinens legnevesebb – általában Európa földrajzi határain túl is jól ismert – színházcsinálót jelentős pénzjutalommal (hatvanezer euró) járó kitüntetésben részesíti, s a díjazott munkásságát nyilvános beszélgetések, színielőadások, illetve kapcsolódó workshopok keretében mutatja be a szakmának és az érdeklődőknek. (Csak néhány név a korábbi nyertesek közül: Ariane Mnouchkine, Peter Brook, Giorgio Strehler, Robert Wilson, Pina Bausch, Harold Pinter.) A harmadik alkalomtól csatlakozott az Új Színházi Valóságok elnevezésű, korábban húszezer, 2009-től harmincezer euróval járó „mellékdíj”, amit többek között Anatolij Vasziljev, Eimuntas

Nekrošius, Christoph Marthaler, Heiner Goebbels vagy Josef Nadj vehetett át.

A díjazottak számának megszorodása, illetve a korábbi kitüntetetteknek a találkozóra való visszalátogatása biztosította, hogy a díjátadó ceremónia köré épülő fesztivál mára Európa egyik legfontosabb színházi találkozójává izmosodott. Taormina, Torino és Thesszaloniki után idén a lengyelországi Wrocław biztosította az infrastrukturális hátteret. S még ha az olasz irányítással működő szervezőbizottság olykor mediterrán lazasággal kezelte is a műsorfűzetben még centire kimért időpontokat, ez nem szegte jókedvét a világ minden tájáról érkező több száz színházi szakembernek, akik között kritikus, drámaíró, rendező, fesztiváligazgató vagy színházi elméletíró egyaránt megtalálható volt.

2009-ben a fődíjat a fesztiválon két és fél előadással szereplő lengyel Krystian Lupa vette át – a wrocławai Laboratórium Színház születésének ötvenedik s a világhírű teátrumot létrehozó Jerzy Grotowski halálának tizedik évfordulójára egész éves rendezvénysorozattal emlékező lengyelek többszörösen örülhetnek. Az Új Színházi Valóságok díjak esete jóval speciálisabbra sikeredett. A zsűri rendet akart tenni végre: az 1996 és 2001 között legtöbb jelölést kapott színházcsinálók között osztották szét a díjjal járó harmincezer eurót. A bírálók egyfelől régi tartozásaikat kívánták törleszteni, másfelől feltételezhetően új fejezetet akarnak nyitni a díj történetében. És akik most megkapták, ami ezek szerint már régóta járt volna nekik: a flamand Guy Cassiers, az olasz Pippo Delbono, az argentin Rodrigo García, a francia François Tanguy és társulata mellett a Krétakör Színházat létrehozó Schilling Árpád. Színházi világuk fényévekre van egymástól, lehetetlen és fölösleges volna őket közös nevezőre hozni. Egy dologban mégis megegyeznek: túl akarnak látni, illetve lépni a hagyományos színházművészet rendszerén – több-kevesebb sikerrel.

Mindegyikük egy vagy több, repertoáron lévő vagy a díjátadóra létrehozott színházi előadással vett részt a fesztiválon. Ehhez a munkásságukat értékelő-bemutató nyilvános szimpóziumsorozat kapcsolódott, ahol a díjazott által meghívott kritikusok, színházi szakemberek és elméletírók mondták el korántsem objektív, ettől aztán gyakran igen élvezetes és tanulságos véleményüket az alkotókról. A továbbiakban az egyes előadások részletes elemzése helyett inkább a díjazottról kialakult összbenyomást igyekszünk megfogalmazni.

LUPA IDEJE

Kantor tanítványa, Warlikowski mestere, élő legenda és színházi guru, aki nélkül a lengyel színház ma nem tartana ott, ahol tart. Természetesen Krystian Lupáról, az idei fődíjasról van szó, akinek életútjáról három maratoni ülésben is beszéltek lengyel és külföldi szakemberek, valamint egykori és mai színészei. Az emlékezők segítségével a Lupa-jelenség kezdetei történelmi távlatot kaptak: az első szimpóziumon elhangzott, hogy a ma már egyértelműen a fősodorhoz tartozó, nemzetközileg is jó ideje jegyzett Lupa kezdetben igencsak „off” volt hazájában. Kiderült, hogyan adták kézről kézre, azaz országról országra a fesztiváligazgatók, s hogy lengyelországi felfedezése tulajdonképpen összefügg a korábbi, francia vendégjátékokon elért sikereivel.

Élet és művészet minél szerveesebb összefonódása izgatja Lupát. Tanulságos epizódot említ a mester szentpétervári *Sirály*-rendezéséről beszélő orosz szakember. Megtudjuk, hogy Lupa többfordulós castingot tartott: a jelöltekkel egyéni interjúkat készített, majd behatóan tanulmányozta életrajzukat is, s a Csehov hősei és az ő választottjai között fellelt párhuzamokat belesimította előadása szövetébe (Arkagyinát így egy egykor nagy híri primadonna kapta, Trepljov szerepét pedig egy olyan fiatalember, aki színészet mellett rendezést tanult korábban). Később, a vele készült nyilvános pódiumbeszélgetésen Lupa „szexuális kísérletnek” nevezi az egyes személyiségekben, gon-

dolkodásmódokban való elmerülést: nemrég – számára is meglepő módon – Andy Warhol izgatta a fantáziáját, most G. I. Gurdjieff, Marilyn Monroe és Simone Weil köré csoportosulnak a gondolatai. A hagyományos életrajz persze nemigen érdeklí: ehelyett azon tűnődik, hogy az ember a cselekedeteivel azonos-e, vagy inkább azzal, amit végül nem tett meg. A hiány foglalkoztatja; az, hogy például a mozivásznat is eluráló reprezentáció helyett hogyan valósítható meg a reinkarnáció a színpadon.

Szája szélén bujkáló mosollyal jelenti ki: nincs értelme azért művészetet csinálni, mert gyűlölünk valakit. Ez a fajta humanizmus működteti a másfél éves próbaidőszak után létrejött, nyolcórás hosszúságú *Factory 2* című, Krakóban bemutatott előadást is, amely Andy Warholnak és az ezüstre pingált falaival egy korszak szimbólumaként működő egykori kalapgyárnak, a Silver Factorynak állít egyedülálló emléket. (Az előadás részletes elemzését lásd a *SZÍNHÁZ* 2009. januári számában.) A színészek improvizációiból és helyzetgyakorlataiból megszülető, majd Lupa által lejegyzett szövegek termékeny párbeszédbe kezdenek Warhol életművészetével.

Az első hallásra színházban tán különösnek ható „reinkarnáció” kifejezés értelméről is megvilágosodunk. Filozofoknak az előadás nem ajánlott: Lupa maga beszélt arról a különös alkalomról, amikor a *Factory* még élő

KRYSTIAN LUPA RENDEZÉSEI

1. *Factory 2*
2. Sandra Korzeniak (Marilyn Monroe) a *Personában*
3. *Elnöknők*

lakói megnézték az előadást, s aztán találkoztak „hasonmásaikkal”, akik sok esetben természetesen egyáltalán nem hasonlítottak a modellekre. Kivételt jelent a Warhol mind alkatilag, mind habitusában nem másoló, hanem megélt Piotr Skiba, aki az eseménytelen eseménysorozat központja marad az első pillanattól az utolsóig. A zárlatot – jókedvű csoportkép áll össze a színpadon, lövést hallunk, és Andy összeesik – jelké-

ugyan érzékletes képekben fogalmazza meg Lupa, az előadás ma mégis kissé porosnak hat.

Más gondjaim voltak a kezdetben még világpremierként beharangozott, majd *work in progress*-szelídült, végül nagyjából egy nyílt próbának minősíthető *Persona. Tryptyk. Marilyn* című előadással, melynek másik két fejezetét a Gurdjieffről, illetve Weiről szóló részek adják majd. A Marilyn Monroe ihlette darabban

pesen is olvashatjuk: amit látunk, az bárhol elkezdhető, és bárhol, pontosabban kizárólag a halál pillanatában fejezhető be.

A „történet” (persze nincs történet: élet van/volt) eredeti szereplői ugyanis csak minták, ahogy az általuk, illetve főleg Warhol által hátrahagyott filmek, képek, ma már pénzben alig kifejezhető értékű műalkotásokként számon tartott egyéb tárgyak is azok: alapot jelentenek az elrugaszkodáshoz. A különös tükörjáték eszköze és célja a warholi mű lényeges vonulatát alkotó mozgóképek játékba hozása: a valóság (az egykori és a színpadon éppen aktuálisan történő) minduntalan összekuszálódik a filmvásznon rögzített, a színpad fölé kivetített fikcióval (a Warhol, illetve Lupa képzeletében megszülető víziókkal). A seregnyi színész mindegyike arcot kap a ráérős lassúsággal csordogáló, nemritkán negyven-hatvan perces jelenetekben, amelyek a játszó (lélek)jelenléte miatt mégsem válnak unalmassá.

Lupa maga tervezi színpadi tereit, melyek szintén „dialóguspártiak”: korábbi előadások, azaz korábbi történetek helyszínei köszönnek vissza bennük. A reciklálás filozófiát takar: Lupa színpada az emlékezés tere, ahol csupa olyan, avatatlan szem számára kacatnak látszó tárgy halmozódik fel, ami korábban már valahol működött, lélegzett, élt. Alighanem a wrocławwi Teatr Polskiban tizedik éve repertoáron lévő *Elnöknők*-előadás lelakott díszlete is hasonló „talált tér”, melyet a három nagyszerű színész tölt meg taszítóan alacsonyrendű létezéssel. A végvények életképtelenségét

BALRA: Szórjátok Mickeyre hamvaimat (Rodrigo García rendezése)

JOBBRA: Ricercar (François Tanguy rendezése)

a Sandra Korzeniak játszotta karakter (Warholéhoz hasonlóan) megint csak kísértetiesen emlékeztet a vásonról ismert szőke színésznőre. Lupa vonzódik a határhelyzetekhez: döntést akar kicsikarni egy szemmel láthatólag döntésképtelen, elkényeztetett, ám korántsem ostoba lányból, aki mellest a férfiak álma. Nem véletlen az óvatos fogalmazás, merthogy a meglehetősen csalódott szakmai közönség elé tárt verzió érényéről vagy hibáiról egyelőre lehetetlen érdemben szólni: Lupa és a varsói Teatr Dramatyczny színészei már bevették magukat a labirintusba, ám egyelőre alig hiszem, hogy látnák a kiutat. Sebjaj, az idő nekik dolgozik.

LÁZADÁSSAL ÉS ANÉLKÜL

A fentiekből kiderülhetett, hogy Lupa bizonyos értelemben ma már azt csinál, amit akar. Más előjelű az Argentínában született, majd Spanyolországban alkotó Rodrigo García öntörvényűsége. Beszédes nevű társulata, a La carnicería teatro (Húsbolt Színház) ugyanis főállásban provokál. Ez persze nem baj, ha viszont valaki mindezt annyira cinikusan intézi, ahogy García, az több mint felháborító. A színpadról élő egyesben

közvetített pusztítás vágya és ténye mellett naiv idealizmus hatja át a kapitalizmus és a globalizmus ellen indított egyszemélyes hadjáratát, ami annak ellenére taszítóan didaktikus, hogy kiderült: Rodrigo Garcíanak még humora is van.

Mi viszont nem voltunk humorunknál az *Accidens (matar para comer)* (Baleset /Ölj, hogy élj/) című félórás performanszát látva. Tán dél-amerikai börtönök

Rafal Nowak felvételei

vallatócelláiban tenyészik az a fajta visszataszító figura, akit Juan Loriente „játszik”. A szivarozó, pohos férfi hatalmas, gyönyörű, élő homárt vesz elő egy vízzel teli ládából, majd az állatot drótra akasztja, és mikrofont köt rá: élőben halljuk a rák agonizálását. Néha meglocsolgatja egy kis fehérborral: ilyenkor a szerencsétlen jószág szívverése felgyorsul. Aztán az élet és halál küszöbén lekasztja, egy jókora bárdal feldarabolja, majd megsüti, és jó étvággal elfogyasztja. Az *El perro* (A kutya) című, nagybőgőre és több tízkilónyi kutyaeledelben fetregő színészekre írt műsora vagy

az *Arrojad mis cenizas sobre Mickey* (Szórjátok Mickeyre a hamvaimat) című, kevés híján vízbe fojtott hörcsögökkel, mézzel leöntött és tollban meghempergett meztelen színészekkel operáló show-ja pontosan azért dühítő, amiért az *Accidens* is – García kegyetlen színháza nem eleméz, nem kérdez, de még csak nem is mond ki semmit, csupán egy dologban hisz: a gúnyos, lekezelő kinyilatkoztatásban. És ha valaki ezt kikéri magának – mint amikor az *Accidens* egyik wrocławwi előadásán egy néző visszarakta a rákot a vízbe –, akkor arra érvekkkel nem, csak lökdösődéssel és kiabálással tud válaszolni.

Ha Garcíanál sokalltuk a lázadást, François Tanguy és a Théâtre du Radeau (azaz Tutaj Színház) társulatánál éppen azt kellett hiányolnunk. A Wrocławban bemutatott, a műsorfüzet szerint Avignontól Szöulig utazó *Ricercar*, a címében a fúga korai változatára hivatkozó előadás inkább tűnt lejárt szavatosságú ötleteket újrahazsnosító mozgásszínháznak, mint nyelv- és gondolkodásújító mérföldkönek. Az előadás során a Tanguy tervezte, kezdetben fifikásnak látszó tér folyamatosan átalakul: a színészek mintás tapétákkal borított falakkal a kezükben tűnnek fel és el, hogy közben szünet nélkül szavalják, pontosabban a francia klasszicizmus fénykorát idéző, fülsértő deklamálással prezentálják a Lucretiustól Villonig, Pirandellótól Felliniig terjedő, rejtélyes szempontok szerint összeszerkesztett többnyelvű idézethalmazt. Lehet, hogy ez valaha aktuális és friss volt, de az a tutaj már régen elment.

TÖRTÉNETMESÉLÉS ÉLETRE-HALÁLRA

Nagyon úgy tűnik viszont, hogy bármit követnek is el elméleti és gyakorlati színházcsinálók, a történetmesélés ideje egyelőre nem járt le. Itt van mindjárt a Jeroen Brouwers regénye alapján született *Sunken Red* (Elsüllyedt vörös), Guy Cassiers 2004-es, holland, francia, angol, s a hírek szerint hamarosan spanyol verzióban is létező rendezése. Ahogy az eredeti, szaggatott szöveg, úgy Cassiers színháza sem hisz természetesen a lineáris történetmondásban, viszont a gyermekkori trauma feldolgozási kísérletéből megrendítő narratíva körvonalazódik. A monodrámban a főszereplő a beszéd gyógyító ereje révén igyekszik szabadulni meghatározó kiskori élményeitől: a japánok az édesanyjával együtt évekre koncentrációs táborba zárták Jáva szigetén. Az előadás a ma már felnőtt férfi anyja nemrég bekövetkezett halála után elmondott monológja.

Feketés-vöröses tónusú Peter Missotten színpadképe: az emlékek sötétkamrájában, a látszólag üres, hatalmas térben szinte elvész a színen lévő egyetlen ember. Hogy ez mégsem történik meg, az a hatalmas redőnyökből emelt hátsó falra vetített élő vagy felvett, torzított vagy manipulálatlan képsoroknak, illetve a főszereplőnek köszönhető. Dirk Roofthoof kivételesen szuggesztív, nagy megjelenítőerővel rendelkező színész, aki a különböző médiumok színpadi összeolvasztásában gondolkodó Cassiers technicizált világában lenyűgöző otthonossággal mozog. A színpadon elhelyezett, minden mozdulatát rögzítő kamerák, a legkisebb zajt is a közönség felé továbbító szuperérzékeny mikrofonok ridegen posztmodern színházat sejtetnek, ám Cassiers valójában egy érzelmes belső utazás levezenylője.

Ahogy a wrocławwi találkozó számomra legizgalmasabb figurája, az olasz Pippo Delbono is. A történet nála is a középpontban áll, igaz, itt látott előadásai alapján úgy tűnik, szigorúan a személyes, azaz róla (is) szóló történetek vonzzák. Saját társulattal, állandó alkotótársakkal működő színháza mégsem köldöknéz és önisméltó, mert Delbono képes az egyéniben megláttatni az egyetemet, miközben segít azt is elfogadni, hogy versének ő az egyetlen hőse. Társulatának tagjai között találunk süketnéma értelmi fogyatékos vagy meghatározhatatlan korú Down-kóros fiút, kihívó szépségű divát vagy hazájától távol élni kénytelen emigránst. Alighanem a társadalmonkívliségük, a magány, az egzotikum, egyszóval: „különösségük” köti össze a furcsa, színpadon együtt ritkán látható figurákat. Meg az, ami süt az előadásaikból: ez egyik közreműködő esetében sem „csak” munka vagy pénzkereset – mindegyiküknek szoros köze van Delbonóhoz, ahogyan az általa feldolgozott témákhoz is.

Az *Il tempo degli assassini* (Gyilkosok ideje) kétszemélyes, tragikus hangütésű bohóctréfa, amit 1986 óta játszik Delbono az argentin Pepe Robledóval, színháza alapemberével. A fekete, üres térbe jó húszperces késéssel érkezik az öltönyös, enyhén elhízott, fürtös hajú Delbono. Előresiet, mintha valami fontos bejelentésre készülne – az ekkor már türelmetlen, ingerült közönség elhallgat, kíváncsian figyel. És aztán persze

Rafal Nowak felvétele

PIPPO DELBONO RENDEZÉSEI

FENT: Gyilkosok ideje
 JOBBRA: Ez a vad sötétség

nem mond semmit; utólag esik le, hogy az időhúzás is a játék része volt: fricska vagy geg, ahogy tetszik, az elvárásaink komolyan nem vétele. A később csatlakozó, kopaszra borotvált, gumiarcú Robledóval ezután közel másfél órán keresztül beszélnek arról, hogy a darabnak nincs elmesélhető története, hogy nincs különösebb oka a címválasztásnak, meg arról, hogy mi kellene a színházhoz, hogy működjön. És közben dalolnak és táncolnak, elképesztő, bizarr és a sok mókázás ellenére is rendkívül sötét esztrádműsort raknak össze, amely elsősorban a két zseniális színész miatt működik. Hétpróbás gazemberek, akik egyszerűen mindent tudnak a színpadról és a nézőről.

A szünet után totális váltás: 2006-ban született a *Questo buio feroce* (Ez a vad sötétség) című, az 1996-ban AIDS-ben elhunyt amerikai zsidó író, Harold Brodkey azonos című regénye nyomán készült előadás. A személyes és az univerzális megrendítő módon fonódik itt össze: Delbono saját AIDS-betegségét egyszerű apropónak tekintve grandiózus, groteszkre hangolt, hamisítatlan barokk haláltáncot vezényel le. Megint egy pofon a várakozásainknak: önsajnáltnak, bűnbakkeresésnek nyoma sincs, Pippo Delbono magától értetődően, bőséggel adagolt öniróniával és gúnyos párosszal, a témára való kellő rálátással művészetté szublimálta a Betegséget. Claude Santerre hatalmas fehér falakkal veszi körbe a szintén hófehér üres teret, ami egyszerre tud mennyei és/vagy pokoli kórházi váróteremmé, fehér ruhás marconák felvigyázta börtönné, később egy perverz divatbemutató csíramentes helyszínévé válni. A másfél órás halotti tor erősen szimbolikus, konkrétágukban is tág asszociációs teret nyitó, gyönyörűen komponált képek sorozata. A jelenetek az undor és a csodálat unikális elegyét nyújtják: a bizarr lények és földöntúli szörnyek, a szívszorító és abszurd szituációk kíméletlen őszinteséggel mutatják meg büszke világunk rejtett arcát. Azt, amelyikről nem szoktunk, mert nem illik beszélni.

Karol Liver felvétele

Pedig igenis ott van, sőt lassan növekvő árnyéka beborítani látszik a napos oldalt is.

ELŐTTE-UTÁNA

Lehet, hogy a Wrocławban felvonuló alkotók egytől egyig radikális és provokatív színházi gondolkodók, de az biztos, hogy egyikük sem merészkedett olyan távolra, mint Schilling Árpád, amikor tavaly váratlanul abbahagyta a hagyományos értelemben vett színházcsinálást. Ez a vélemény a Schillinget köszöntő, munkásságát elemző szimpóziumon hangzott el, és sok igazságot tartalmaz. A kamrabeli *Baaltól* a világhíró *Sirájig*, a minimalista *hamlet.ws*-ig és tovább ívelő pálya képét Patrick Sommier, a Bobigny MC igazgatója, a Krétakör Színház nemzetközi karrierjében fontos szerepet játszó, Párizs külvárosában működő teátrum vezetője vázolta fel. Sommier nem tudta titkolni keserűségét a Krétakör színészeinek, s ezáltal a jól működő, Magyarországon egyedülálló struktúra működésének is búcsút intó Schilling döntése miatt.

Aki az aggódó és csalódott hangok ellenére is köszöni, jól van. Előadást, vagy ahogy ő mondta: „terméket” nem hozott Wrocławba, helyette nagyjából egyórás, videobejátszásokkal tarkított prezentációjának közép-pontjában *A szabadulóművész apológiája* című legújabb projektjéhez vezető állomások álltak. Szerinte előadásait időrendben végignézve világos lesz, hogy

egy bizonyos ponton csakis a befejezés mellett dönthetett. A színészekre való összpontosítástól fokozatosan jutott el a mai állapotig, amikor már a közönségre és az ő kérdéseire koncentrált. Elismerte, hogy a klasszikus színházi helyzetben könnyebb volt a néző dolga, de aztán a Bobignyban jutott arra idő és pénz, hogy ne egy meglévő, polcról levehető drámaszövegben rögzített helyzeteket próbáljon megfejteni, hanem egy adott közösség aktuális kérdéseire kíséreljen meg érvényes válaszokat adni. (A Párizsban készült bejátszások tanúsága szerint – melyen fiatal és idős helybeliek egyaránt csillogó szemmel, lelkesen beszéltek a nekik és róluk szóló „előadásról” – sikerrel.)

Egy ilyen, mindünket foglalkoztató probléma Schilling szerint a szabadság kérdése: mit kezdünk vele, és

hogyan fogjuk fel ma, húsz évvel a rendszerváltás után? Mi előrébb való: a szólásszabadság vagy az emberi méltóság joga? A szabadságról való gondolkodás közben tudatosult benne, hogy a problémákra nem jelenthet valódi megoldást az a képlet, amelyben valakik a nézőtér sötétjében ülve némán hallgatják a másik felet. Ehelyett Schilling azt mondja, hogy a részvétel, a párbeszéd, a közös alkotás divatos hívószavait komolyan véve, a személyességet és a személyiséget előtérbe állítva kell a színházról gondolkodni. Ami következésképpen már nem egy elmesélhető történet köré épül, hanem átalakul: érzetektől, impressziókból, gondolatokból kibomló happeninggé válik.

A cikk megírását a Lengyel Intézet támogatása tette lehetővé.

Papp Tímea

A halál bohóca

PIPPO DELBONO SZÍNHÁZA

Az Új Színházi Valóságért díj jutalmazottainak egyikét, Pippo Delbonót tizenegyen méltatják Wrocławban. Van köztük olasz, angol, lengyel, román-francia, amerikai és svájci, mégis úgy tűnik, mintha egyetlen hatalmas *família* tagjai lennének.

Az obligát kijelentések, mint a „Pippo egy zseni, egy lehetőségekkel, ötletekkel teli eredeti művész”, és az „amikor együtt grappáztunk Szicíliában” kezdetű anekdoták szubjektív érzületeket közvetítenek. Nevek röpködnek, akikhez hasonlítják, Artaud, Barba, Beckett, Kantor, Grotowski, Lepage, Pasolini, Shakespeare, Bausch... A méltatott hallgat, és magába zárkózva mered maga elé. Aztán amikor jó két óra múlva megszólal, meghatótnak tűnik, és azt mondja, úgy érzi magát, mint egy gyerek az iskolában.

Pippo Delbono 1959-ben született Varazzében (a vidéktől nem tud elszakadni, társulata is Liguriában táborozik, ha épp nincs turnén), Savonában tanult rendezést, de amikor találkozott a hazájában uralkodó diktatúra elől menekült argentin Pepe Robledóval,

Pippo Delbono

mindketten Dánia felé vették az útirányt, és csatlakoztak az Iben Nagel Rasmussen vezette Farfa társulathoz. Ez fordította Delbono érdeklődését a keleti kultúrák és tradicionális színházi technikák felé. Azóta többször járt Indiában, Kínában és Bali szigetén.

Olaszországba visszatérve, 1986-ban készítette el első produkcióját Robledóval, az *Il tempo degli assassini* (Gyilkosok ideje). „Nehéz erről az előadásról beszélnem, még akkor is, ha huszonhárom évvel a bemutató után is játszom. A produkció a nyolcvanas években született. Évekig gyakoroltam a keleti színház nem könnyű technikáit, és ez önbizalmat adott a testemnek. Mély sebet hordoztam magamban, gyászt, ürességet, dühöt. Vágyat, hogy ezt a dühöt kiordítsam magamból. Kövek, lázadás és menekülés emlékei égtek bele a húsumba. Aztán talákoztam Pepével, akinek másféle sebei voltak, a diktatúráé és a száműzetésé. Szenvedésünket és az úgynevezett színházi őszin-

teséget iróniával akartam kommentálni. Nagyon mélyen azonban az volt a vágyam, hogy a hagyomány kötöttségei nélkül kezdjem el járni színházi utamat. Szabadon. Egy nem interpretálható, hanem eltáncolható színházban. A *Gyilkosok idejével* beutaztuk a világot. Egy kis bőröndben vittük a holminkat, ezért nemcsak színházban, de elhagyatott falvakban, börtönökben, politikai konfliktusok érintette területeken is játszhattunk. És még ma sem birtoklom egészen az előadást, még ma sem ismerem igazán a lehetséges mélységeit. Vannak jelentésrétegei, amelyek a felszín alatt maradnak, értelmezhetetlenül, titoknak. Az előadás még mindig kérdéseket hagy bennem, bizonytalanságot, rejtélyt. Talán ezért pulzál, ezért életképes még ennyi év után is.” – Ezt mondja 2009 februárjában arról az előadásról, amely origónak számít a pályáján. Amikor azt kérdezem tőle, nem érzi-e úgy, hogy későn kapta az Új Színházi Valóságért díjat, csak nevet: „Most mit mondjak erre?”

Persze, hogy elkéstek vele. Ötvenéves vagyok, több mint húsz éve a pályán, valószínűleg nem hatok már az újdonság erejével.”

Stand up komikusnak képzelném – indokolni racionálisan nem tudom, csak a szeme csillogásával. „Az anyám mindig azzal nyaggat, miért nem csinálok már valami vicceset. De mama, válaszolom, én egy vicces fiú vagyok!” Ahonnan ő nézi a világot, a halál perspektívájából, onnan az már talán tényleg vicces. „Nekem nincs vesztenivalóm, és ez szabaddá tesz. Másképp

Jelenetek az *Ez a vad sötétség* című előadásból

látni az életet, ha megbékél az ember a halállal. Láttam és látom a halált, de nem is akarom elfelejteni. Az AIDS-szel most már, köszönöm, jól vagyok, úgyhogy az nem az én problémám. Az örületemet is kontrollálni tudom.”

1987-ben csatlakozott Pina Bausch társulatához. Mostanra kis pocakot növesztett, nincs mindennapos

tréningben, de a színpadon az izmok és az inak úgy feszülnek, ahogy a nagykönyvben meg van írva.

A *Godot-ra várva* egyik jelenetét a negyvenöt éves át az aversai diliházban élt siketnéma Bobòval adják elő, akit az olasz kritikus kortárs bohócnak nevez. A társulat tagja a kortalan Down-kóros fiú és az anorexiásnak látszó egykori hajléktalan, Nelson is. A delbonológusok kis esszéi arról igyekeznek meggyőzni, hogy ebben a közösségi színházban mindenki egyenrangú, és valódi alkotótársaként működik. Valójában Delbono a centrum, a többiek élettörténeteikkel hitelesítik a játékot. A Compagnia Pippo Delbono a színházon kívüli realitásra reflektál, éppúgy nem naturalista, ahogyan Pasolini sem volt az (lásd Delbono 1995-ös Pasolini-hommage-át, a *La rabbiát*), és formalistának sem mondható. De abban korántsem vagyok biztos, hogy Delbono és Robledo profi vallomásain kívül a többieket nem voyeurként nézzük-e.

Megtudakolom, hogyan próbálnak, ha állandóan úton vannak, és mi a különbség az általa halottnak nevezett olasz színházi struktúrában létrehozott produk-

egyszerűen nem engednek érvényesülni. Ellene vetem, hogy vendégként saját társulatával is ezekben az épületekben lép fel hagyományosnak és szórakoztatónak semmiképp sem nevezhető előadásaival. A Frank Zappa és Sarah Kane találkozásából született *Gente di Plastica* (Műanyag emberek, 2002) vagy a Wrocławban is előadott, az érzelgős hipergiccs és a pengeéles körkép szívfacsaró határmezsgyéjén egyensúlyozó *Questo Buio Feroce* (Ez a vad sötétség, 2007) sem passzol a környezethez. „Az más, mert az meghívás” – mondja. Aztán arról beszél, hogy az *V. Henrik* – eleddig az egyetlen klasszikus szöveg, amelyet saját társulatával színpadra állított, az 1992-es előadásban ő játszotta a punkra vett címszerepet – azért érdekli, mert a hatalom természetét vizsgálja, a *Romeo és Júlia* meg azért, mert a fasizmus alapkérdéseivel foglalkozik. Az ifjú szerelmesek drámájából idéz akkor is, amikor az előtte tisztelgő színpadi sokaságnak beszél. Képtelen vagyok eldönteni, hogy megalkuvásból vagy praktikus okokból tagozódik-e be az általa mélységesen megve-tett, rothadónak nevezett struktúrába. Azt sem, hogy

Rafal Nowak felvétele

ciók és az ő előadásai között. Ő maga a közösséget tartja kulcsszónak, a szellem szabadságát, az improvizáció fontosságát hangsúlyozza. (Az esti *Gyilkosok ideje* azonban rációfól erre a kijelentésre, mert a táncba hívásnak eleget tevő nézőt a commedia dell' arte tradícióival ellentétben nem vonja be a játékba.) Arról, hogy rendszeresen dolgozik a milánói Teatro Piccolóban, a római Teatro Argentinában vagy a Teatro di Romában, lakonikusan annyit mond, hogy ott azért használ klasszikus szövegeket, mert azok az épületek mást

szükséges rosszként fogja-e fel a rendszert, miközben a megkerülésével nem tud működni, vagy a belső reformok híve. Kikéri magának, hogy alternatívként definiálják, és a „forradalmár” jelzőt is visszautasítja. Számára a színház – à la Bergman – csak egy hely, ahol a hasonló sebektől szenvedők találkozhatnak.

Egyszerű lenne a kegyetlenség színháza címkét ragasztani Delbonóra, hiszen Artaud-t és a személyes élmények inspirációjának fontosságát ő maga idézi a fesztivál műsorfüzetében: „Színházi utazásom éveit

mindig alapvető kapcsolatban álltak az étellel. Bár Pasolini, Beckett vagy Shakespeare szavaival elmondva, de mindig valamilyen önéletrajzi eseményre reflektálva. Lehet, hogy kezdetben abból az ellenállhatatlan, ha éppen nem naiv vágyból táplálkozott a kényszer, hogy a színházat a fájdalom, a sötét területektől való félelem elűzésére, a sebek enyhítésére használjam. Aztán ahogy teltek az évek, kezdtem megérteni: az, hogy képtelen vagyok elvonatkoztatni önmagamtól, társadalmi, politikai szükségből fakadt – abból, ahogyan kegyetlenül ellentmondunk a világ nagy, megbotránkoztató kérdéseinek. »A személyes egyben politikai/politikus« – kiáltották a hatvanas években. Hiszek abban, hogy ez a mondat ma, a mélyen gyökerező hazugságok korában még aktuálisabb és égetőbb.» Ebből következik-e vagy sem, mindenesetre az egyik méltató a Delbono színházat profán moralitásként meghatározó Gennaro Migliore, a Movimento per la Sinistra nevű baloldali politikai formáció vezetője.

És ahogy a moralításokban is Akárkik a szereplők, úgy Delbono számára sincs a névnek jelentősége. (Bár Georges Banu azzal indít, hogy csak a legnagyobbakat emlegetjük kizárólag a vezetéknevükön, keresztnévvel viszont csak egy embert illetnek a színházban: Pippót.) Hogy a név mint az embert meghatározó attribútum értelmetlenségét igazolja, a tengerbe fulladt háromszáz névtelen menekültről beszél, és arról, hogy az új média megfosztja nevüktől a társadalom tagjait. Ugyanakkor, ha kell, elmegy vendégnek egy talk show-ba is, és ez, egyik méltatója szerint, azt bizonyítja, hogy előadásaiiban ledől a fal a magas és a populáris kultúra között.

Kétségkívül keveseknek adatik meg, hogy önmagukat tudják adni a színpadon, és képesek legyenek saját élményeik eljátszására – Delbono szerint Bobò, Nelson vagy a Szaharából menekült Fadel rendelkezik ezzel az isteni adománnyal. Nézőként kedves, helyes embereket látok a színpadon, akik technikai feladatokat hajtanak végre: bemennek a színpadra, előrefutnak, leülnek, kijönnek. Nem érzek irántuk sajnálatot vagy részvétet. Történeteik érintenek meg, nem a „színészetük”. Statiszták Pippo Delbono önéletrajzi színházában.

Markus Luchsingernek, a svájci Theater Chur igazgatójának megfogalmazása szerint az olasz lélek olyan, mint a templom előtti piazza: nyüzsgő, harsány, hajlamos a ripacsériáig terjedő exhibicionizmusra. Ha viszont kételkedünk benne, meglehetősen kirekesztőnek hat, mert azonnal a bűnös, elutasító külvilág címkéjét ragasztják ránk.

Megpróbálok elfogadni Delbono érveit, várom, hogy jöjjön a mágikus hitchcocki-delbonói „bu!”. Hogy röhögjünk együtt egy nagyot, és érezzem, én is a játék része lehetek. Ehelyett olyan valakit látok, aki egyszerre írja, rendezi és főszerepli saját történetét, én pedig statisztálok a sztárrá válásához.

Summary

After the previous analyses of some Budapest theatres, we continue with László Sz. Deme's study of a relatively recent one, the Örkény Theatre.

Critics Andrea Rádai, Andrea Stuber, Judit Szántó, Tamás Koltai, Róbert Markó, András Sztrókay, Tamás Tarján, László Zappe, Kornélia Deres and Balázs Zsedényi with István Ugrai introduce the reader to productions of Knut Hamsun's *Hunger*, as adapted by András Forgách (The Chamber), János Háy's *The Lad Géza* (Hungarian section of Serbia's Szabadka/Subotica People's Theatre), George Bernard Shaw's *Arms and the Man* (Katona József Theatre), Ferenc Molnár's *Liliom* (Kaposvár), Chekhov's *The Cherry Orchard* (Szombathely), Goethe's *Faust* (State Puppet Theatre, with puppets and live actors), Bertolt Brecht's *The Good Man of Se-chuan* (Hungarian Theatre), András Visky's *Alcoholics* (Eger), Doug Wright's *De Sade's Pen* (The Ark) and Kata Gyarmati's *The World Lasts for Seven Days* (Hungarian theatre of Újvidék/Novi Sad).

For its 60th anniversary the Tamási Áron Theatre of Sepsiszentgyörgy/Sfintul Gheorghe (Rumania) organized an International Theatre Festival, called Reflex. We can read a broad account by Róbert Markó as well as Noémi Herczog's conversation with arts director László Bocsárdi.

This year the Budapest Spring Festival surprised the public with a particularly rich and eventful theatre program. After a comprehensive study by Andrea Tompa, István Tasnádi reviews the offerings of Russian, Rumanian and Polish creators, László Kolozsi appreciates some operas of Haydn as presented by the State Opera House, Tamás Koltai sums up two stage versions – one by the Warsaw National and one seen at Nyíregyháza – of our national youth classic, Molnár's *The Boys of the Pál Street*, the director of the former, Michał Zadara being interviewed by Fanni Nánay, while Csaba Kutszegi saw for us the guest performance of Australia's Bangarra Dance Theatre.

Next it is the turn of our dance critics. Ákos Török reviews *The Sleeping Beauty* by the Szeged Contemporary Ballet led by Tamás Juronics, Csaba Kutszegi presents two young dancers in a composition called *The Figure 8 Turned Over* and Annamária Szoboszlai saw *Mini-a-Tours*, four short pieces at the venue Trafó.

In our column on contemporary world theatre one may read two accounts of the Wrocław Festival, this time combined with the distribution of two types of prizes. After a general survey of the events by Tamás Jászay, Tímea Papp introduces Pippo Delbono, one of the five laureates of the Europe Prize for New Theatrical Realities (another was Hungary's Árpád Schilling).

In our annex we publish the note of movie director Attila Janisch who selected 19 productions of the past season for this year's POSZT Festival.

Playtext of the month is Knut Hamsun's *Hunger*, as adapted by András Forgách.

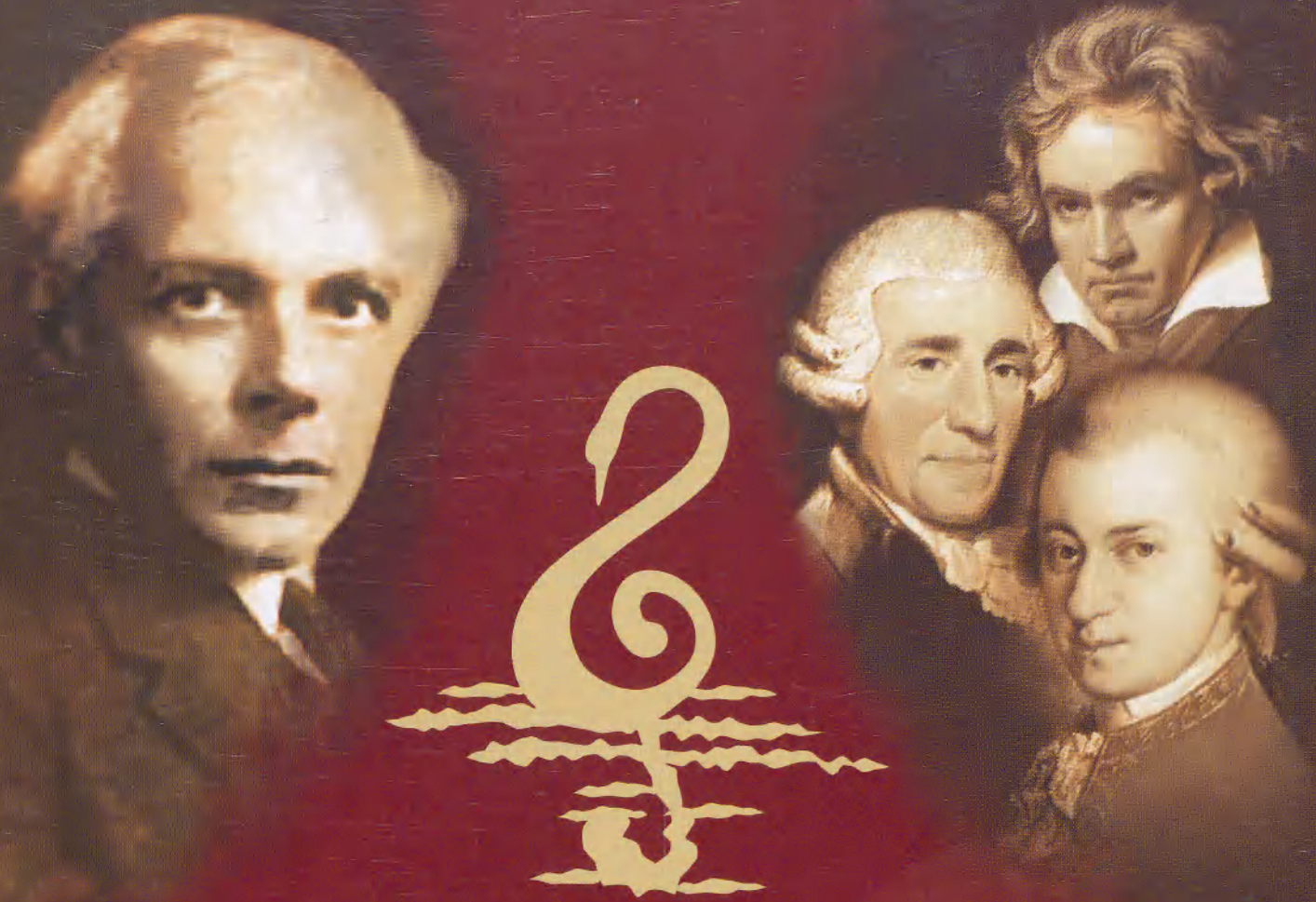

The Black Rider: Misurák Tünde, Szalay Marianna, Szarvas József és Szabó Kimmel Tamás

(Tavaszi Fesztivál, Nemzeti Színház)

Schiller Kata felvétele

A ZENE VÁROST ÉPÍT. OPERAMI®!

Bartók + Bécs

Haydn, Mozart, Beethoven
Schubert, R. Strauss, Berg, Schönberg

2009. június 10–21.

Miskolci Nemzetközi Operafesztivál

www.operafesztival.hu

SZÍNHÁZ

A MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

DRÁMAMELLÉKLET 2009. JÚNIUS

Forgách András

ÉHSÉG

KNUT HAMSUN REGÉNYE NYOMÁN

SZEREPLŐK

KNUT
OLLÓKÉZ
SZERKESZTŐ
ÖREG HAJLÉKTALAN
ZÁLOGOS
SEGÉD
TUSKÓ
ELADÓNŐ
BANKFIÚ

CHRISTIE
YLAJALI
FESTŐ
ÜGYELETES
SVEN
SÜTEMÉNYESKOFA
HENTES
PINCÉRNŐ
HÁZIASSZONY

FÉRJ
SZOLGÁLÓ
HERCEG
HARMADIK
ABLAKÜVEG
MATRÓZ
RENDŐRÖK
BÉNA NAGYPAPA
KÉT KISLÁNY

KOCSIS
NŐ, AKI AJTÓT NYIT
HORDÁR
UTCASEPRŐ
HÁZMESTER
A PANZIÓ LAKÓI
UTCAI JÁRÓKELŐK
HAJÓSKAPITÁNY
ÉS MÉG SOKAN MÁSOK

ELŐHANG

A padlásszobában Knut sokáig forgolódik a rozoga vaságyon, a deszkák a szalmazsák alatt mozognak, Knut egy zöld pokrócot húzgal magára – ingben-nadrágban alszik, lyukas zokniban, látjuk, elég hosszan ébredezik, miközben világosodik a színpadon, ásitózik, mint aki szándékosan húzza az időt, nyújtózkodik, lábát masszírozza, cipőjét felhúzza, lehúzza, megint felhúzza, valami rongyot töm bele, gesztikulálva beszél magához, homlokát ráncolja, orrában turkál, megkóstolja a taknyát, a fülét piszkálja, visszafekszik. Kintől zajok szűrődnek be, nem egészen városias és nem egészen falusias hangok. Sivítva fúj a tengeri szél, zúg a ház, Kristiania kikötőváros, a házban a huzat kegyetlenül csapkod egy ajtót vagy ablakot, időközben láncsörgés, harangszó, madárcsicsergés, kocsizörgés, vad kutyaugatás, gőzsziszegés, kalapálás, dohogás, távoli tengermoraj stb. Egy csap kilóg a falból, kinyitja, iszik, elfintorítja az arcát, megnedvesíti a vízzel a homlokát: ez a mosakodás. A hajába túr a kezével, a kezén marad a haja, megrázza a fejét. Leakasztja a zakóját az ajtóba vert szöggről, leporolja, belebújik. Leakasztja a kalapját is. Aztán visszatesszi. Majd írni kezd: előbb előkészíti az üres papírt – kiválogatja olyanok közül, amikre már van írva, forgatja a papírlapokat, áthúzza a már érvénytelen szöveget, az egyikbe belefeledkezik, rájön, hogy nincs rajta szemüveg, keresni kezdi a szemüvegét, végre megtalálja a párnája alatt, egy szemüvegtokban, a szemüvegtokot a zakó belső zsebébe teszi, pápaszem, amit rá kell drótozni a fülére, az órazsebből előkotorja a ceruzáját, belepréseli magát egy kis piros hintaszékbe, ami meglendül, amikor írni kezd, az asztal is billeg, egyik törött lába alatt három téglá, mozog az asztal, ahogy a ceruza mozog. Időnként az asztalra könyököl, időnként megnyalazza a ceruza hegyét. Felpattan, madzagot húz elő, és az egyik faliszöghöz kötözi az asztallábat, majdnem elbotlik benne. Egy idő után, elfeledkezve a nehézségekről, belelendül az írásba, és így ír, sokáig, grimaszol, kidugja nyelvét stb. Néha fölneéz, ihletet keres. Amikor elkészül egy oldallal, visszaolvassa. Mohón, csillogó szemekkel olvas. Aztán felkiált

KNUT Hát ez zseniális. Azt kell mondanom, hogy zseniális. Sajnálom, de zseniális. Túl jó ezeknek. Ez túl jó lesz ezeknek! (Vakarózik, mint akinek viszket a bőre, a fejét vakarja, aztán megnézi, maradt-e hajszál a kezében – ráfúj, nézi, ahogy lehull a padlóra, fájdalmasan felkiáltva kitép egy szőrszálat az orrából, háromszor rápök, és az inge alá teszi, megáll a szoba közepén) Hoztam egy cikket, szerkesztő úr, jobb mint a múltkori. (Utánozza a szerkesztőt) Nem kell, hogy jobb legyen, mint a múltkor, Pedersen. Nekem épp elég, ha olyan jó, mint a múltkor. Túl jót ne írjon, mert azt nem tudom közölni. (Mintegy félre, magának) Hogyhogy túl jót ne írjak? Megőrültek ezek? Hogy lehet túl jót nem írni? Én középszerűt nem tudok írni! (Távoli harangszó, számolja a harangütéseket, hatot számol meg) De ma addig nem jövök el, amíg el nem olvassa. (Merőn néz, majd a szerkesztő hangján) Mire vár, Pedersen. Arra, hogy most rögtön olvassam el? (A szerkesztőnek) Igen, kedves szerkesztő úr, arra. Ha nem szemtelenség. (Félre) Ennyire azért nem kéne aláatoskodni. (A szerkesztőnek) Arra várok, igen. Mi másra? (Félre) Ez az! Jól csinálod! (Mint szerkesztő) Jó. Akkor elolvasom. Foglaljon helyet, Pedersen. Fura alak maga, Pedersen. (A szerkesztőnek) Inkább állva maradnék. (Félre) Remélem is, hogy fura vagyok. (Mint szerkesztő) Ahogy gondolja, Pedersen. (Félre) Te nagyképu állat. (A szerkesztő hangján) Ne zavartassa magát, Pedersen. (Saját hangján) És még mindig nem olvasta el. És nem is fogja. Tessék, most a körmeit kezdi reszelni. Itt állhatok a világ végétéig, akkor se fogja elolvasni. És akkor szépen énekeszek. Felfordulok, mint egy veszett kutya a szemétdombon. És így lesz jó. Na, várj csak. (Újra megnézi, amit írt) Hát ez szar. (Olvassa) „Ősz – a finom hűvös évszak, amikor minden színt vált és eltűnik.” Ócska, ócska, ócska. Ezerszer leírt frázisok. Üres frázisok. Ez lenne az a híres

tízkoronás cikk? Te megőrültél, komolyan, Knut Pedersen, te nem vagy normális. Ezzel akarod meghódítani hazád olvasóközönségét? (És dühödten összetépi a kéziratot) Így. Most jó. (Gondosan zsebre dugja az összetépett papírfecniket) Még jó lesz valamire. Ami egyszer jó volt valamire, az jó is lesz valamire. (Két harangütés hallatszik, kiles a lépcsőházba) Le se mersz menni a lépcsőn, nehogy észrevegyenek. Gyáva szar. Hogy nézel ki? (Megnézi magát egy repedt falitükrében Halálfej. (Grimaszokat vág) Az arca egy seb volt. Igen: az arca egy seb volt. (Dúdolja, mint egy sláger, iszik a falicsapból, arcot mos, járkal, hirtelen az asztalhoz ugrik, egyszerre mondja és írja) „Akkoriban egyfolytában éheztem Kristianiában, (Eltűnődik) abban a furcsa városban, mely előbb átformal, és csak azután ereszt el bennünket.” (Úgy nézi a szöveget a papíron, mint egy festményt. Járkál a szobában, maga elé tartja a szöveget) Nem rossz. Ezt elteszem befőttnek. (Gondosan körbetépi a mondatot a papíron, rendkívül apróra összehajtogatja és a belső zsebébe teszi) Éhes vagyok. Hol az a krumpoli? Egyet az ágy lába mögé dugtam. Már tegnap megetted. Biztos? (Négykézlábra ereszkedik, benéz az ágy alá) Biztos. (Négykézláb körbejárja a szobáját, szimatol, felvesz ezt-azt) Talán jobb lenne kóbor ebbé változnom. Ezt felírni. Ez még jó lehet valamire. (Leül az asztalhoz, ír) Az üres szoba padlója lépéseim alatt hullámzott, olyan volt mint egy korhadt, borzalmas koporsó. (Gondosan összehajtogatja ezt a lapot is, és elteszi, fölkel) Ereszkedjünk le a városba. Kezdődjön a vadászat. (Újra vizet iszik a falicsapból. Bevizezi a nadrágja térdét, hogy ne látszódjon, mennyire kopott, a kalapját leporolja, a cipőjére köp, újságpapírral ledörgöli, és végül kimegy a szobából, de valósággal visszapattan a szobába, a falhoz lapulva zihál) Itt áll a folyosón. Itt áll, és rám vár. Úgy tesz, mintha nem rám várna, de rám vár. (Kileskel. Aztán a földhöz vágja a kalapját. Utána fölkapja, leporolja, és a fejére teszi. Füttyörészik.) Úgyse adom meg! Úgyis megadom! (Sokáig célba dob a kalappal egy falba vert szögre, egészen amíg el nem találja, és fenn nem marad a szögön) En ráérek. (Leroskad az ágyra, eldől, és azonnal elalszik. Horkol. Aztán, mint aki veritékes álomból riad, hirtelen felül és maga elé mered) Hol vagyok? Hány óra? (Nyúl a mellényébe a zsebórája után, de hűlt helye, csak a kis ceruza kerül elő) Menj vissza oda, ahonnan jöttél. (Visszadugja a ceruzát) Az óra. Hol van az órám? (Úgy tesz, mintha keresné) Hol volna, kispofám, na hol? A zaciban! (Harangoznak, számolja az ütéseket, közben úgy tesz, mintha a mellényzsebéből kihúzta volna nem létező óráját, és megnézné) Egy teljes órát aludtam volna? (Felkacag, előhúzza egy papírlapot valamelyik zsebéből, olvas) „Az üres szoba padlója lépéseim alatt hullámzott, olyan volt mint egy korhadt, borzalmas koporsó.” Na, látod, ez jó. (Saját hangján) Ha legalább egy fésűm volna! Mit nem adnék egy csinos szarufésűért! Viszket a fejbőröm, megvakarom, mégpedig ott, ahol én akarom. (Koldust utánoz) Jó uram, csak pár órét adjon, tejre kérem! (Saját hangján) Kristiania, nyomorult éhenkórászok városa! Huss innen! Ne is lássalak! Mennyit mondtál? (És kísétál az ajtón, mondat közben, halljuk, hogy távolodóban is beszél)

ELSŐ JELENET Szerkesztőség

Két hivatalosolga, és egy titkárnő, aki folyamatosan gépel. Amikor Knut belép, hóna alatt egy összegöngyölt zöld pokróccal, vállán batyuval, kéziratokkal, csak egy pillanatra néznek rá, majd szó nélkül folytatják, amit addig csináltak. Ollókéz újságokból cikkeket vág ki. A másik régi újságokat pakol, vagy könyveket

KNUT Jó napot.

Nincs válasz

Jó napot.

Beljebb merészkedik, leteszi egy székre a pokrócot, a batyut, Ollókéz szúrósan ránéz, erre visszaveszi a pokrócot és a batyut

A szerkesztő urat bent találok?

Nincs válasz

Elnézést, a szerkesztő urat bent találok?

Mindhárman ránéznek, Ollókéz a fejét csóválja, a titkárnő újra gépelni kezd

Jakobsen úr bent van?

OLLÓKÉZ Nincs. (Folytatja a kivágásokat)

KNUT És mikor találok bent?

OLLÓKÉZ Fogalmam sincs.

KNUT Kéziratot hoztam.

OLLÓKÉZ Tegye le valahova.

KNUT Hova?

OLLÓKÉZ Mindegy.

KNUT Itt?

OLLÓKÉZ Itt. (Teljes figyelmét újra az újságkivágásoknak szenteli)

KNUT Megvárhatom?

Nincs válasz

Megvárhatom?

Nincs felelet

Megvárom.

OLLÓKÉZ Ahogy óhajtja.

Knut fölveszi a batyut, a pokrócot és a kéziratot, és beljebb merészkedik

Ebédel.

KNUT Jakobsen úr?

OLLÓKÉZ Ebédel.

KNUT És meddig?

OLLÓKÉZ Fogalmam sincs.

KNUT Értem. (Ott marad állva)

Ebben a pillanatban a Szerkesztő kinéz a másik szobából

SZERKESZTŐ Á, Pedersen! Rég látott vendég! Jöjjön beljebb! Hozott nekem valamit?

KNUT Hoztam egy cikket, szerkesztő úr. Jobb, mint a múltkori. SZERKESZTŐ Nem kell, hogy jobb legyen, mint a múltkori, Pedersen. Nekem épp elég, ha olyan jó, mint a múltkori. Túl jót ne írjon, mert azt nem tudom közölni.

KNUT Csak vicceltem.

SZERKESZTŐ Mi van magánál? Megint költözik?

KNUT Á, dehogy. Leadom ezt az ócska takarót egy szeretetszolgálatnál, valakinek még jó lesz.

SZERKESZTŐ Csak ne legyen túl nagyvonalú, Pedersen, az nem fizetődik ki. Ezt tanulta Amerikában?

KNUT Én semmit nem tanultam Amerikában.

SZERKESZTŐ Hol van?

KNUT Itt. (Odaadja a három cikket)

SZERKESZTŐ Ez túl hosszú.

KNUT Ez három.

SZERKESZTŐ Mért hoz hármat? Most olvassam el? Szép a kézírása, Pedersen. A maga vademberkülsője mögött egy lírikus könyvelő lappang. Ez nem kell. (És már adja is vissza az egyiket, a másikba belemélyed, aztán hangosan olvassa) „Be kellene zárni az összes állatkertet. ...az erdő zúgása és riadalma, a tova-húzó madarak rikácsolása, a szelek, a vérszag...” Mondja, Pedersen, be akarja zárni az állatkertet?

KNUT Dehogy.

SZERKESZTŐ Akkor ezt tegye el szebb napokra. Nézzük a má-

sikat. „Tisztelt uram, hivatkozva az újsághirdetésre, melyet az *Aftenbladet* című újság tegnapi számában közöltek...”
KNUT *(odapattan, kikapja a szerkesztő kezéből)* Elnézést, elkevertem.

Egy másikat ad oda a szerkesztőnek, aki futólag bepillant

SZERKESZTŐ *(ránéz az órájára)* Ne haragudjon, fontos megbeszélés van, jöjjön vissza délután négyre, addigra megmondom, hogy betehetjük-e. Van még valami?

KNUT Semmi, csak elgondolkoztam.

SZERKESZTŐ Kicsit szórakozottnak látszik.

KNUT *(kifelé)* Látja, hogy koldulni jöttem, de eszébe nem jutna megkérdezni, hogy kérek-e előleget!

SZERKESZTŐ Kér előleget?

KNUT Á, dehog. Szó sincs róla.

SZERKESZTŐ De minden rendben?

KNUT Még soha nem voltam ilyen jó erőben. Legszívesebben nyeriténék!

SZERKESZTŐ Jó, jó, csak ne itt. Lótenyésztésről szól a cikke? Maga mennyi mindenhez ért, Pedersen.

KNUT Az a baj, hogy túl sok mindenhez.

SZERKESZTŐ Akkor négy!

KNUT Mi négy?

SZERKESZTŐ Órakor.

KNUT Naná!

A Szerkesztő kabátját, kalapját felkapva kivágat az irodából. Knut tanácstalanul áll egy darabig. A titkárnő és az egyik hivatalsegéd esznek. Az egyik szendvicset, a másik valamilyen lábából. Nézik őt, és lassan, jelentőségteljesen esznek az asztaluk mögött. Ollókéz nem eszik, ő továbbra is szenvtelenül vagdalja az újságokat

KNUT *(félre)* Tömik a fejüket. Hadd tömjék! *(Kifelé)* Hogy mernek a szemem láttára ilyen szemérmetlenül enni, mikor én három napja nem ettem. *(Hangosan)* Jó étvágyat kívánok!

Senki nem válaszol

MÁSODIK JELENET

Utcán

KNUT Hány az óra? *(Komótosan belenyúl a mellénye órazsebébe, hogy megnézze, de legnagyobb meglepetésére óra helyett egy kis ceruzacsonkot húz elő)* Á, te is itt vagy! Akkor téged nézlek meg. Tizenegy! *(Visszateszi a ceruzát)* Kérdés, hova menjünk ilyen szép napfényes délelőtt. *(Belenyúl mélyen a nadrágzsebébe, kivész egy képzeletbeli pénzdarabot, feldobja, rácsap a kézfejére)* Fej vagy írás? Temető vagy palotakert? Ma nincs olyan hideg. Temető. Palotakert. Leülök egy magányos padra, és szépen, ahogy a csillag megy az égen, megírom „A felgyújtott könyvtár” című halhatatlan, tizkoronás opusomat. Három flekk. Gyönyörű dőlt betűimmel megírom, hogy a nyáluk csorog majd. A világ végét, az égő agyvelőket! Már most, ebben a szempillantásban meg tudnám írni. Hát te? *(Észreveszi, hogy kedvenc padján egy hajléktalan alszik)* Hé, ez az én padom, öreg! *(Rázni kezdi az öregember vállát, aki álmában motyog)* Menj máshova aludni! Én nem tudok máshol írni!

ÖREG *(álmosan fölkel, néz, rákezd)* Adjon pár órét egy kis tejre, uram!
KNUT Ez még föl se ébredt, máris koldul. Ó, Kristiania, nyomorult éhenkórászok városa! *(Az Öregnek)* Pár órét? Várj, megnézem. *(Úgy tesz, mintha kutatna a zsebében)*

ÖREG Tejre kérem, mást én nem tudok megenni, csak egy kis kenyérkét, tejbe mártva.

KNUT Te most ne beszélj! Nem látod, hogy keresem? Kenyérikét?

ÖREG Csak pár órét adjon. Nem vagyok koldus.

KNUT Várj már egy pillanatot. Tejbe mártva?

ÖREG Akkor hagyja, drága jó uram, nem akarom én elvenni magától, ha magának sincsen.

KNUT Semmit sem vehetsz el tőlem, ami az enyém. Csak azt, ami nem. Ami nem, azt talán igen, de ami igen, azt soha. *(Gyorsan felírja)* Hopp, megvagy.

ÖREG Tegnap ettem utoljára.

KNUT Ne zavarj. *(Ír, aztán odafordul az Öreghez)* Itt várj. El ne mozdulj! Szerzek pár fillért, rendben? *(Magának)* Van egy zálogos a Pile úton. Egy köpésre innen. *(Végnéz magán)* Le a mellényem!

HARMADIK JELENET

Zálogosnál

ZÁLOGOS Egy ötven!

KNUT Ez? Ez a hímzett mellény?

ZÁLOGOS Igen.

KNUT Ez az ezüstfonál itt, nézze...

ZÁLOGOS Szép. Egy ötven.

KNUT Nem adnám be, tetszik tudni, ha nem híztam volna ki belőle. Családi örökség, tetszik tudni. Már nem bírom begombolni magamon. Olyan, mintha új lenne. Selyem és bársony.

ZÁLOGOS Egy ötven.

KNUT Az amerikai nagybátyámtól örököltem. Kis keszeg ember volt. Milliomos, de sose vacsorázott.

ZÁLOGOS Egy ötven.

KNUT Köszönöm. Igazán lekötelezett. Magában még sohasem csalódtam. *(Kifelé)* És emberünk ott áll, mint a faszent, ahova állítottam.

NEGYEDIK JELENET

A pad

KNUT Mondja, barátocskám, mi a maga foglalkozása?

ÖREG Kaplitúzó vagyok.

KNUT Hogy mi?

ÖREG Kaplitúzó.

KNUT Micsoda?! Ezt meri állítani?

ÖREG De mindenféle más cipézmunkához is értek.

KNUT Mindenféle más cipézmunkához is ért. Például? Föl tudná sorolni?

ÖREG Amit csak mondanak.

KNUT Amit csak mondanak. Az már más! Tessék, itt egy korona! Vegye el. Mit nézel, kaplitúzó? Tetszik a térdem? Mit bámulsz?

ÖREG Nem veszem el magától. *(Visszanyújtja a pénzt)*

KNUT Tartsa meg, maga szerencsétlen! Mit képzél, loptam én ezt a pénzt? Isten vele! Iránya a tejbolt! Kaplitúzó!

ÖTÖDIK JELENET

Bolt

KNUT Kérek egy kiflit.

SEGÉD Igenis, egy kiflit.

KNUT Azt a sósabbat.

SEGÉD Igenis, a sósabbat.

KNUT Nem azt, hanem ami alatta van.

SEGÉD Igenis, ami alatta van.

KNUT Nem azt, a másikat.

SEGÉD Igenis, a másikat. Nyolc óre.

KNUT A többit tartsa meg.

SEGÉD De hisz ez ötven!

KNUT Most nincs időm! *(El, vissza)* Csókoltatom a kedves feleségét!

SEGÉD Nekem nincs feleségem.

KNUT Bagatell. *(El)*

HATODIK JELENET

A pad

KNUT *(leül a padra, előveszi a kiflit a zsebéből)* Friss kifli! *(Óvatosan beleharap, a szeme könnybe lábad)* Mennyei kifli. *(Bekapja)*

a kiflit és zokogni kezd) Drága, aranyos kifli! Megöltelek, hogy élni tudjak. Egy egész mellénybe kerültél. Egy mellény, egy kifli. Ennyi. *(Berendezkedik az írásra, a zöld pokróccal betakargatja a lábát, mert hideg van)* Kezdjük a kiflivel. A kifli... A kirakatban levő kifli napok óta csak arra várt... Tárca a kifliről... Kiflitárca... *(Fölkel, kezét összefonja a hátán, komolyan járkalni kezd fel-alá a pad előtt. Madárcsicsergés)* Jólakontan nem tudok filozofálni. *(Elmereng a témán)* Az állatkerti állatok szomorúsága, avagy a kifli a kirakatban... *(Leül, elővesz egy papírt, utána benyúlna a mellénybe)* Hol a mellényem? Én állat. A mellényben maradt a ceruza. Mivel írjak? A véremmel?

HETEDIK JELENET Zálogosnál

KNUT Nos, tisztelt uram, nem tudom, emlékszik-e rám.
ZÁLOGOS Hogyne, kérem.
KNUT Itt jártam holnap... azaz pardon, ma reggel.

Nagyot nevet a saját viccén, a Zálogos udvariasan mosolyog

ZÁLOGOS Hogyne, kérem.
KNUT És mit hoztam? Meg tudja mondani?
ZÁLOGOS Egy mellényt. Ki tetszik váltani?
KNUT Ott még nem tartunk. De annak a napja is eljön egyszer. Csak annyi történt, hogy az exmellényemben felejtettem valamit. Idehozná?
ZÁLOGOS Hogyne, kérem. Azonnal. *(Tíz mellényt csap az asztalra, közülük húzza ki Knut mellényét)*
KNUT Vizontlátni egy régi barátunkat, akitől örökre elbúcsúztunk. Úgy látom, a mellényem jó társaságba keveredett. *(Elmorzsol egy könnycseppet, kivészi a mellényzebből a ceruzacsonkot és még két zálogcédulát is, utána gondosan összehajtogatva visszaadja a Zálogosnak)* Tisztelt uram, látja ezt? Látja, mily piciny, mily semmi! Eszembe se jutott volna, hogy visszajöjjenek egy vacak ceruzáért. Vizont engem ez a kis fadarab tett azzá, ami vagyok, ennek a piciny fadarabnak köszönhetem a szellemi világban elfoglalt előkelő helyemet.

ZÁLOGOS Igazán?
KNUT Ha hiszi, ha nem, én ezzel a ceruzával írtam a megismerésről szóló háromkötetes tanulmányomat! A nevem Pederesen. Nem cseng ismerősen? A könyvet hiába is keresné, már sehol nem lehet kapni. Elkapkodták. Hallott róla?

ZÁLOGOS Igen, hallottam róla.
KNUT Örvendek! Drága kincs, igazi jó barát. Emlék. Kabala. Sorsom szimbóluma. Még mit tehetnék ehhez hozzá?

A Zálogos hallgat

Uram, engem ön egy életre lekötölezett. *(Elindul, visszajön)* Csak még valamit. Nos, nekem az a véleményem, hogy mindenben van tanulság, csak meg kell találni. *(El, visszajön)* Egy életre szóló jó tanácsot hadd adjak még önnek: igen vacak emlékezet az, amelyik csak hátrafelé működik. Köszönöm! *(El)*

NYOLCADIK JELENET Utcán

KNUT Csak ez a rohadt pokróc ne volna. Úgy hurcolom magammal, mint csiga a házát. Mit gondolnak majd rólam a szép hölgyek? *(Megemeli egy láthatatlan hölgy előtt a kalapját)* Mennyi ember! Milyen könnyen és fölényesen forgolódnak! Úgy libbennek át az életen, mint valami báltermen.

KILENCEDIK JELENET Sembnél

Knut, hóna alatt a takaróval, vállán a zsákszerű batyuval, határozottan belép
KNUT Lenne szíves?

BOLTI SEGÉD Mit parancsol?
KNUT A múltkor láttam itt egy gyönyörű kis intarziás elefántcsont szelencét a kirakatban, közepén zöld jásppissal, volt egy kis rugós fiókja, de most nem látom, megvan még?
BOLTI SEGÉD Melyikre tetszik gondolni?
KNUT Hát arra a kis intarziás elefántcsont szelencére a kirakatban, közepén zöld jásppissal.
BOLTI SEGÉD Nem emlékszem rá. Melyik kirakatban volt?
KNUT Nem emlékszik arra a kis intarziás elefántcsont szelencére, a közepén zöld jásppissal? Kétszáz koronába került. A múltkor csak százötven volt nálam.
BOLTI SEGÉD Egy pillanat, megkérdezem.
KNUT Azt nagyon jól teszi. Igazán szomorú lennék, ha már elvitték volna.

BOLTI SEGÉD Adott foglalt? Milyen névre?
KNUT Azt hülye fejjel elfelejtettem.
BOLTI SEGÉD Egy pillanat.
KNUT Pedig magával beszéltem, maga volt itt akkor is.
BOLTI SEGÉD Én?
KNUT Egy kis pöccökkel nyitható szelence, alul titkos fiók, dupla fenék...

BOLTI SEGÉD Nem emlékszem.
KNUT Különös.
BOLTI SEGÉD Egy pillanat.
KNUT Hova megy?
BOLTI SEGÉD Megkérdezem. *(El)*
KNUT Kérdezze csak, kérdezze!
BOLTI SEGÉD *(visszajön)* Nincs nyoma annak, hogy eladtunk volna egy elefántcsont szelencét zöld jásppissal.
KNUT Akkor lehet, hogy még megvan?
BOLTI SEGÉD Nincs nyoma annak sem, hogy meg lenne.
KNUT Jaj, de kár. Beszélhetnék a főnökével?
BOLTI SEGÉD Most nem ér rá.
KNUT Ó, de kár. Tudja mit? Akkor addig legyen szíves becsomagolni nekem ezt a takarót.

BOLTI SEGÉD *(némi undorral)* Ezt?
KNUT Persze. Nagyon hálás lennék. Olyan remek csomagolópapír van maguknál. Én ehhez ügyetlen vagyok.
BOLTI SEGÉD Kérem. *(Alig akar hozzáérni)*
KNUT Az isten verje meg, óvatosan! Két drága cseh üvegváza van benne! Szmirnába küldöm, ma este, hajóval.
BOLTI SEGÉD Elnézést, nem tudtam. *(Szépen becsomagolja, átköti, átnyújtja Knutnak)*
KNUT Köszönöm, nagyszerű, igazán köszönöm, remek. Jaj, vigyázzon! Azért ha felbukkan az az elefántcsont szelence, kérem, tegyék félre a számomra. Holnap benézek. Agyó! *(Hóna alá csapja a becsomagolt takarót, kalapot emel, és el)*

TIZEDIK JELENET Az utcán

TUSKÓ *(ráköszön Knutra)* Hát te? Pedersen! Hova onszsz? Láttam, hogy észrevettél! De most az egyszer nem szóksz meg! Hol bujkálsz, hogy sohase látunk? Se a Grandban, se az Oplandban! Miben sántikálsz, kisapa? Nőügy? Hol laksz? Fogadtunk, hogy visszazöktél Amerikába.

KNUT *(kifelé)* Azt reméltem, nem szólít meg, mert tartozik egy tízessel, de Tuskó épp azért Tuskó, mert egy Tuskó.
TUSKÓ Én mondtam, hogy kizárt, mert tartozom neked egy tízessel, és addig nem vándorolsz ki, míg be nem vasalod rajtam. Szürke vagy. Alszol egyáltalán? Mit keresel ezen a környéken? Mi ez a csomag nálad?

KNUT Á, semmi, öltönyt csináltatok, vettem egy új öltönyre való szövetet. Nem járhatok ilyen szakadtan, muszáj egy kicsit adni magamra.

TUSKÓ Eszünk valamit? Nem jössz este biliárdozni? Hogy vagy?
KNUT Én? Remekül.

TUSKÓ Kopogjuk le. Van munkád?
KNUT Hogyne! Könyvelő vagyok Christie-nél. *(Kifelé)* Leszek.
TUSKÓ Komolyan? Annál a nagybaninál? Akinek a Graemmenen van üzlete?
KNUT Annál.

TUSKÓ Megütötte a főnyereményt, kispofám. Csak el ne idd az első fizetésed, te huncut, te. (El)

KNUT Na, végre!

TUSKÓ (rögtön vissza) Figyelj, tudod már, hol csináltatod meg? Milyen anyagot vettél? A szabóm nagyon jó, Isaksen, Kirke utca 7., angol és francia szabászat, legújabb párizsi modellek, kukkants be hozzá.

Knut valamit morog

Ami rajtam van, ahhoz mit szólsz? (Forog, mutatja magát)

KNUT (félre) Féreg, szmokingban. (Hangosan) Csinos.

TUSKÓ Isaksen rém olcsón dolgozik. És rém gyorsan. Feltétlen mondd meg neki, hogy én küldtelek. (Keményen háton veregeti Knutot, aki grimaszol, és el)

KNUT Mit is mondtam? Ja igen: féreg, szmokingban. Felírom. (Előveszi a noteszt és felírja. Harangoznak, számolja) Már négy óra? Azt mondta, ne késsek!

RIKKANCS Ezer vicc! Megjelent a legújabb Viking! Ezer vicc! Megjelent a Viking! Ezer vicc, vegye meg!

KNUT Mennyibe kerül?

RIKKANCS Tizenöt óre. (És nyújtja felé a Vikinget)

KNUT Szentséges szűzanyám! Elkések! Ha nem lesz bent, minden elveszett, de minden, de minden, de minden!

Knut kivágtat a színpadról, fellöki a Rikkancsot, kirohan, visszarahán, felállítja, leporolja, összeszedi a Vikingeket, megint kiront, és zihálva érkezik a szerkesztőségbe

TIZENEGYEDIK JELENET

Szerkesztőség

KNUT Bent van?

OLLÓKÉZ (a titkárnőnek) Mint a nyuszi a mesében.

KNUT Bemehetek hozzá?

Ollókéz a vállát rándítja

(Beront a Szerkesztőhöz) Elnézést, elkéstem! Sajnos megállt az óram. SZERKESZTŐ Minek rohanni úgy? Fújja ki magát. Csüccs le.

Itt vagyok, nem késett el.

KNUT Igen?

SZERKESZTŐ Rossz hírem van. Vagy kezdem a jóval?

KNUT Igen?

SZERKESZTŐ Csak vicceltem. Még nem volt érkezésem elovasni, de ígérem, hogy egy-két napon belül... Valami a szemébe ment, Pedersen?

KNUT Nem, mért?

SZERKESZTŐ Kér zsebkendőt?

KNUT Köszönöm, van. (Előhúzza egy hajdan fehér zsebkendőt, és kifújja az orrát) Nyilván a futástól eredt el a könnyem. Konfliktus kellett volna vennem. Akkor ideérek.

SZERKESZTŐ Hogy van, Pedersen?

KNUT Én? Ragyogóan.

SZERKESZTŐ Soványnak látszik. A címe föl van írva nálunk?

KNUT Nyilván. A soványság egészséges.

SZERKESZTŐ Még ugyanott lakik?

KNUT Én mindig ugyanott lakom.

SZERKESZTŐ Akkor jó.

KNUT Ahol lakom. (A becsomagolt pokrócra) Ahol a pokrócomat lerakom.

SZERKESZTŐ (közben belemélyed a kéziratba, most felnéz) Tessék?

KNUT Akkor majd visszajövök.

SZERKESZTŐ Főlősleges, majd értesítjük.

KNUT Köszönöm. Nagyon le vagyok kötelezve.

SZERKESZTŐ (megint belemélyed a kéziratba, amikor felnéz, Knut még mindig ott áll) Van még valami?

KNUT Semmi, semmi. Már itt se vagyok. (Áll)

SZERKESZTŐ (felnéz, mint aki nem is látja Knutot, kikiabál) A levonatot mikor kapom meg?!

KNUT Már itt se vagyok. (El)

TIZENKETTEDIK JELENET

Pad

KNUT (szélesen leül a padra, mint egy kanapéra, elegánsan átveti egyik lábát a másikon) Ha most nekilátok, harminc perc alatt meg tudok írni három flekket. Hatot is, de háromat biztosan. Rajta. Előbb egy általános bevezető, ami bármi elé jó. (Ír) „Mint tudjuk... És viszonylag... Amilyen nagy távolságok... A gondolat és a valóság között... úgy a civilizált Európa...” Ez az! „A civilizált Európa... brekeg...” Ez elég vad, de tetszik. „Brekeg Európa... Amerika nevet... Ázsia mosolyog... És a mi hazánk?... A mi kis hazánk habozik a szakadék szélén... a föld föltáratlan kincsei... az író kezében a toll...” Kész, ez megvan. Most csinálok gyorsan egy témalistát, amit bármikor elő tudok venni. Ezt már réges-régen meg kellett volna csinálnom. Nézzük. (Villámgyorsan ír) Halak, sírás, gőzmozdony, vulkánkitörések, könyvnyomtatás, Biblia, temetési szokások, chicagói közlekedés, New York vízellátása, a tenger titokzatos világa, a botanikus kert titkai, a féreg a szívben, de ez nem idevaló, a francia bortermesztés hátrányai, a kávéházak nyitva tartása, a tenger hajózhatósága, Wagner hazudik, vadászat a hegyekben, Sárga Mennydörgés törzsfőnök sátrában, Rubens, avagy az égbolt, magnetizmus, Amerika, a milliomosok köztársasága, a dugattyús gőzgép és a közvilágítás... (Felpattan, aztán visszaiül, lovagló ülésben, a papírt maga elé teszi a padra, rágcsálja a ceruzáját, egyszer csak felkiált) Nézzenek oda, egy légy! Egy légy mászik itt a papíron. (Ráfúj, de a légy nem röppen el) Hogy a fenébe tud ilyen jól kapaszkodni ez a légy! (Főlemeli és megmólyosítja a papírt, de a légy rajta marad) A kis dög! Bocsánat, légy uraság, ez az én helyem! Nekem ide betűket kellene írnom, légy uraság! Ez nem is légy, hanem inkább szúnyog! Nem, nem szúnyog. (Leveszi és fölteszi a szemüvegét, szűrőként használja) Ez valami más. De mi? Mi vagy te? Meg akarsz halni? Életed virágában el akarsz pusztulni, te drömnice! Elnevezlek drömnicekének, és kész. (Fúj a papírra, de a légy nem megy el) Jó itt neked? Jó az neked, hogy nem hagysz dolgozni? Tisztelt drömnice, ez a papiros az én vadászterületem, hallja?

Két hivatalnok jön, kalapban, mindketten szivaroznak, kiadós ebéd után, először észre sem veszik Knutot, letelepszene a pad túlsó végére, közben egy hangosabb mondatra felkapják a fejüket, attól fogva pillantást vetnek Knutra, aki nem leplezi, mennyire bosszantja a nem kívánt társaság. A hivatalnokok eleinte nem vesznek tudomást róla

Ez az egy pad van ebben a rohadt parkban? Így nem lehet dolgozni. Senki nem akarja, hogy megéljek? (Vadul lepöcköli a bogarat a papírlapról) Takarodj! Drömnice! Dolgoznom kell. Huss!

Vadul hadonászik, aztán füttyörészni kezd. A két hivatalnok odanéz, erre abbahagyja. Tovább beszélgetnek, erre újramezdi. Amikor ránéznek, abbahagyja a füttyölést. Nyújtózkodik, ropogatja a csontjait. Valamit dúdol magában. Amikor odanéznek, abbahagyja. Kalapot emel. Ők is kalapot emelnek. Megint kalapot emel. A két hivatalnok meghökken. Meghajol. A két hivatalnok nézi, most Knut úgy tesz, mintha egy vadászpuska volna a kezében, és le akarná vadászni a két hivatalnokot

Bumm-bumm!

A két szivarozó hivatalnok menekülőre fogja

Uraim, helyeslem elhatározásukat. És most lássuk a medvét. (Megint kipakolja a tiszta papírokat, felül a pad támlájára, és a térdére teszi a papírt) Szóval... (Ebben a pillanatban mintha valami szűrné a lábát) A francba, mi ez? Te is itt vagy? (Fogja magát, és kezd a cipőjével foglalkozni. Kifűzi a bal lábán lévő cipőt, lehúzza és kirázza, megnézi, van-e benne kavics. Van) Egy kavics. Szervusz, te kavics. Visszaadlak fivérideknek és húgaidnak. Ússz, mint halacska a vízben. Fickándozz tova. (Elhajítja, aztán újra felhúzza a bal cipőt, komótosan befűzi. Ugyanezt a műveletet elvégzi a másik cipővel is. Abban nincs kavics. Szagolgtatja.

A lyukas zoknijából kilóg a nagylábuja. Újra felhúzza a jobb cipőjét, és felül a pad támlájára) Most sokkal jobb. (Lógázza a lábait) Mindjárt áradnak, jönnek a gondolatok. (Vár) Nem jönnek. (Vár) Hahó, kicsibéim, itt a finom kendermag! (Vár) Nem jönnek. Korognak a gondolataim. (Mintha most fedezné fel a lábait, nézi őket) Például nézzük a lábamat. (A cipőjére) Nahát, egy régi ismerős! Testvérem. Hogy vagy, drágám? Baromság! Belehülyülök ezekbe a nevetséges érzésekre, tudatosan őrzitem magam. (Újra megpróbálva) Hiszen ez én vagyok! Mintha tükörbe néznék! O én vagyok. A cipőm én vagyok! Le cipőm c'est moi!

Lekonyul a feje, elalszik, a kalapja leesik a földre. Jön egy rendőr, föl emeli a kalapot, és megveregeti Knut vállát. Knut felül

RENDŐR A kalapja leesett.
KNUT (álmosan) Köszönöm.

Átveszi a kalapot, a fejére teszi, a rendőr tiszteleg és továbbmegy, aztán pár lépés után visszajön

RENDŐR Hamarosan bezárják a palotakertet, uram, és addigra el kell hagynia a park területét.

KNUT Köszönöm. Hány óra?

RENDŐR Öt.

KNUT És már ilyen sötét?

RENDŐR Múlt. Hatkor zárnak.

KNUT Akkor mégiscsak jól jár az óram.

RENDŐR Ósz van. Korán sötétedik. (Megint tiszteleg, elindul)

KNUT Kristianiában is?

RENDŐR Ott csak igazán. (El, aztán visszajön) Gombolkozzon be, megfázik. (El)

KNUT Ha még egyszer visszajön, nem tudom, mit csinállok. Talán nekiugrok, és elharapom a torkát.

Közben majdnem teljesen besötétedik

Hideg van. Már a kezemet sem látom. Annál jobb. Ha nem látom, nem fázik annyira. (Szimatolni kezd) Illat... női illat... (Észrevesz két kisasszonyt a parkban) Ezért is nem jó közparkban dolgozni. Mert jönnek-mennek a kisasszonyok. (Odakiált valakinek) Kisasszony, hahó! Szép kisasszony! Elveszti a könyvét! Nahát, azt hiszi, hogy tényleg elveszti. Pedig nincs is könyve.

Ekkor két nő kart karba fonva keresztülsétál a színpadon. Knut mintegy véletlenül nekimegy az egyiknek. Kalapot emel, bocsánatot kér. Azután a nyomukba szegődik, hangosan köhög, krákog. A két nő forgolódik. Most eléjük kerül, lassít, toporog. Amikor másik irányba fordulnak, egyetlen szökelléssel előttük terem

Kisasszony, mondom, elveszíti a könyvét!

A két nő egy pillanatra megtorpan, zavartan néznek körül

(Kalaplevéve) Mondom, kisnagysám, elveszti a könyvét.

EGYIK NŐ Érted, hogy ez miről beszél?

MÁSIK NŐ Ne törődj velem! Nem látod, hogy részeg?

KNUT A könyvét, kisasszony! Ott! Ott!

Az egyik nő már menne, a másik megáll, mint akit megbűvöltek

Elpirul, elsápad, néz, még ruhája gombjai is rám merednek. Minden gombocskája engem bámul. (Hangosan) Gombolja be a szemeit kisasszony, megfázik.

MÁSIK NŐ Gyere már.

A két nő sietve kimegy. Knut a nyomukba szegődik

Micsoda szégyen. Ég a pofám. Nők után koslatok a nyílt utcán. Kigyúl a fény a másodikon. Lebben a függöny. Most! Kinéz az ablakon! Most, most! (Suttogja) Ylajali! (Összeszedi magát)

Indulj már. Mars. Lépés. Egy-kettő. (Visszafordul) Ott van. Les a függöny mögül. Látom, ahogy a függöny lebben a lélegzetétől. (Kis szünet után) Ylajali.

TIZENHARMADIK JELENET

A Festő

KNUT Vissza nem mehetek a szobámba, mert tartozom. Az erdőbe nem mehetek, mert ott hideg van. A Holdra nem utazhatom, mert nincs léggömböm. Úgyhogy marad a festő. Ez az. Itt van. „Tordenskjöld utca 7. C. Zacharias Bartel, festőművész.” Egyszer kimentettem egy verekedésből. Csak nem felejtette el! Röpiültek a székek. Egyszer már aludtam nála. (Belegondol) Vagy azt mondta, hogy alhatok nála.

Csönget, a Festő ajtót nyit

Jó estét!

FESTŐ Jó estét! Maga az?

KNUT Még mindig.

FESTŐ Ilyenkor kell jönni?

KNUT Korán van?

FESTŐ Gázlámpánál festményt nézni olyan, mint gázálarcban szagolni az ibolyát. Tegnap rákentem egy szénaboglyát, a horizont is teljesen más lett, úgyhogy még egyáltalán nincs kész. Majd nappal jöjjön vissza, legjobb délután kettő és három között, akkor van egy kis reflexfény a műteremben. És akkor elfogadok majd még egy kis előleget. Vagy van most magánál?

KNUT Nincs. De azért megnézném a képet. Most rögtön. Nagyon kíváncsi vagyok rá.

FESTŐ Fájdalom, de ki van zárva, édesapa. Ezt a luxust én nem engedhetem meg magamnak, hogy moslék fényben mutassak mázsolmányokat a kuncsaftoknak. Egy sárga képet akar nézni? Árt a szemnek.

KNUT Nekem nem árt a sárga.

FESTŐ Egy kis előleget azért elfogadok, látatlanba is. Egyébként behívnálak, csak most nem, mert nem vagyok egyedül. A Nusi nem akart felöltözni, de én se forszíroztam. (Horakantva nevet) Úgyhogy most a másik ecsetet veszem elő, a vastagot – (Nevet)

KNUT Értem.

FESTŐ Dehogyan érted.

KNUT A Nusi?

FESTŐ Ismered? Tudod, a Nusi! Nem akármilyen. És be is fűtöttem, most meg kimegy a meleg.

KNUT Nem számít.

FESTŐ Mi nem számít?

KNUT Semmi.

FESTŐ Holnap délelőtt tíz és tizenegy között.

KNUT Feltétlenül.

FESTŐ De hozz pénzt!

KNUT Hozok.

FESTŐ Becsszó?

KNUT Becsszó. Tudod még a nevem?

FESTŐ Miket kérdezel!

KNUT Tudod, hogy ki vagyok?

FESTŐ Hogy lehets ilyen hülye, hogy megkérdedez?

KNUT Emlékszel, mi történt a Tivoliban?

FESTŐ Hogyne emlékeznék.

KNUT Akkor mondd meg, ki vagyok.

FESTŐ Ne szórakozz velem, kisapa, mert rendőrt hívok. (Bevágja az ajtót, majd kiszáratva megint kinyitja) Ne haragudj. Sokat ittam. Knut Pedersen vagy.

KNUT Azt hiszem, összetéveszt valakivel, tisztelt uram.

FESTŐ Nem a Knut Pedersen vagy?

KNUT Nem.

FESTŐ Akkor ne haragudj.

KNUT Mért haragudnék?

FESTŐ Akkor hogy hívnak? Te bolond. Ugye, hogy Knut Pedersen vagy?

NŐI HANG Fázok!

A Festő ki, Knut ott marad

TIZENNEGYEDIK JELENET
Erdőben

KNUT Akkor marad az erdő.

Bonyolult, kétségbeesett hadműveletek elalvás céljából. Száraz levelek, avar összehordása, majd a zöld takaró óvatos kibontása a csomagból, a csomagolópapír félretétele, zsineg zsebre gyűrése, majd a cipők levétele, beborítása csomagolópapírral. Kényelmetlenségek. Az éjszaka hangjai. Didereg embriópózban, vacog a foga, a csomagolópapír zörög, a fejére húzza a csomagolópapírt. Felriad valamilyen zúgó hangra

Ez a csillagok éneke. (Próbál aludni) Kozmikus zene. (Próbál aludni) Naná! Bagoly huhog Kánaánban! (És mély álomba zuhan)

TIZENÖTÖDIK JELENET
Népkonyha

Hosszú sor áll egy népkonyha előtt

KNUT Mit adnak itt?

RÁSZORULÓ Valami leves. Valami főzelék.

KNUT Á, valami leves, valami főzelék!

RÁSZORULÓ Fő, hogy meleg legyen.

KNUT Á, fő, hogy meleg legyen! (Leül valahova, aztán felkiált) Te meg tudod enni ezt a vacskot? Az én gyomrom nem bírja az ilyesmit! Csak nyers zöldséget eszek, az egészséges! Jó étvágyat mindenkinek! Undorító!

TIZENHATODIK JELENET
Christie-nél

KNUT (előbb elrejt valahova az újra becsomagolt takarót és a batyuját, megnyalazza a nadrágját a térdén, megkötö a nyakkendőjét, leporolja a kalapját, és csak aztán lép be az üzletbe) Jó napot.

CHRISTIE Jó napot.

KNUT Én Christie urat keresem!

CHRISTIE Akkor jó helyre jött.

KNUT Ön Christie úr?

CHRISTIE Mondom, jó helyre jött.

KNUT Christie úr nincs itt?

CHRISTIE Mondom: jó helyre jött. Parancsoljon.

KNUT Christie úr néhány napja az *Aftenbladet*-ben könyvelői állást hirdetett.

CHRISTIE Úgy van.

KNUT Szabad még az az állás?

CHRISTIE (elég hosszán keresgél, aztán egy levelet húz elő) Ezt maga írta? Ez a maga levele?

KNUT Igen.

CHRISTIE Meg kell hagyni, gyönyörű kézírás.

KNUT Köszönöm.

CHRISTIE Ez a levél olyan, mint egy festmény.

KNUT De azért elolvasta?

CHRISTIE Persze hogy elolvastam. Egy ilyen szép levelet. Ugye Pedersen úrhoz van szerencsém?

KNUT Igen.

CHRISTIE Egyszóval ön könyvelő szeretne lenni nálam. Nos, vessen egy pillantást a dátumra ezen a levélen.

KNUT 1848.

CHRISTIE És most hányat írunk?

KNUT 1888.

CHRISTIE Úgy van. Potom negyven év a különbség. Ön fölvenne valakit könyvelőnek, aki nem tudja, hányadika van?

KNUT A hányadikát azt tudtam.

CHRISTIE Csak egyre válaszoljon: most 1848-at írunk? Maga szerint fölvehetem én magát ezek után? Egyébként rajongok a kézírásáért.

KNUT Tehát fölvesz?

CHRISTIE Hová?

KNUT Ide.

CHRISTIE Azt mondtam, hogy betöltetlen az állás?

KNUT Nem az?

CHRISTIE Már rég nem. Ha tegnap jön, akkor adtam volna egy icipici esélyt magának, és meg kell mondanom, hogy ön egy roppant szimpatikus, szerény fiatalember...

KNUT Akkor fordulj fel! (El)

TIZENHEVEDIK JELENET
Az utcán

Knut kipécéz magának egy férfit az utcán, és egyenesen nekimegy – úgy tesz, mintha nem vette volna észre

KNUT Mért nem néz maga elé?

FÉRFI Maga mért nem néz maga elé?

KNUT Nem kérdeztem magát!

FÉRFI Maga nekem jött.

KNUT Azt állítja, hogy magának mentem?

FÉRFI Mért, talán nem?

KNUT Mért, talán igen?

FÉRFI Mit akar, hogy rendőrt hívjak?

KNUT Azt próbálja meg!

FÉRFI Rendőr!

KNUT Nekem jön, és rendőrt hív? Asszonyom – látta, mit művelt ez az alak?

FÉRFI Maga megőrült!

KNUT Ne hadonásson az esernyőjével, mert még kiszúrja a hölgy szemét!

FÉRFI Miféle esernyőmmel?

KNUT Azzal a piros pöttyössel!

FÉRFI Piros pöttyös esernyő? Maga teljesen megőrült?

KNUT Rendőr! Piros pöttyös rendőr! Ez az ember meg akart vakítani! Szántszándékkal nekem jött, és a nyakkendőjét a szembogaramba döfte! Rendőr!!!!!!

Torkaszakadtából üvölt, a férfi elmenekül, Knut egyedül marad, öszegörnyed

A beleim összekunkorodnak, mint a férgek. Lelkem elrohad, és fekete penészgombák terjednek el a bensőmben. (Előveszi a noteszt) Ezt minek felírni? (Elteszi a noteszt) Ez van. (Újra előveszi a noteszt) De el fogom felejteni. Sebaj. (Elteszi a noteszt) Inkább ne felejtss el. Ne felejtss el, hogy neked semmit sem szabad elfelejteni. Na, ez például maradhat. (Előveszi a noteszt és feltérja. Fogja a hasát, és öszegörnyed)

TIZENNYOLCADIK JELENET
Az idegen házban

Knut találomra becsönget egy lakásba az első emeleten

NŐ, AKI AJTÓT NYIT Ma nincs semmi.

KNUT (kalapot emel) Bocsásson meg, kisasszony, hogy ekkora lármával jelentkeztem, mentségemre szolgáljon, ez egy par excellence nagyon éles hangú csengő. Bocsásson meg, kérem.

NŐ, AKI AJTÓT NYIT Mondom, semmi sincs!

Becsukná az ajtót, de Knut az ajtórésebe teszi a lábát

KNUT Ugye itt lakik egy mozgássérült, de nem akarnám megbántani, tehát a legjobb értelemben tessék ezt venni, egy nyomorék úr?

NŐ, AKI AJTÓT NYIT Itt nem lakik semmiféle nyomorék úr!
KNUT Nem? *(Újságot vesz elő a zsebéből, úgy tesz, mintha olvasná, de egy pillanat múlva már kívülről hadarja a szöveget)* Idősebb úr, jó természetű, napi két óra sétáltatásra fölfogadna megbízható, jó erőben levő férfit, óránként negyven óréért.
A cím stimmel.

NŐ, AKI AJTÓT NYIT Ez valami félreértés.

KNUT Félreértés? Biztos benne?

NŐ, AKI AJTÓT NYIT A leghatározottabban.

KNUT A leghatározottabban, értem. Ma már a nyomtatott sajtóban sem lehet megbízni. Kérem, bocsásson meg. Nem magam miatt lohokol! Szerettem volna egy ismerősömet, egy pártfogoltamat beajánlani önökhöz, már amennyiben önöknél lakik az a nyomorék úr, aki ezek szerint nem lakik önöknél. Wedel Jarlsberg vagyok, a kezeit csókolom, maradok híve. A csengőt olajoztassák meg, kérem!

Az ajtó becsukódik előtt

Hát idáig sülyedtünk, barátocskám? *(Iszik a csapból, öklendezik)* Már a víz sem bírja a gyomromat. *(Az emberek arcába kiabál)* Természetes! Természetes! Terrrrmészetes! Ez nagyon is terrrrrmészetes! Terrmészetesssh! Ez csak természetes! *(Megfogja a nyakkendőjét)* Megvagy! Meg akartál fojtani? Túladok rajtad, kisapa! *(Leveszi a nagy csokornyakkendőt, megcsókolja, és becsomagolja egy fehér papírlapba)* Így elegánsabb is. Nem igaz? *(Valakitől)* Hány az óra?

VALAKI Öt.

KNUT Ön téved.

VALAKI Hagyjon békén!

KNUT Ennek most mi baja? *(Leül)* Leülök.

TIZENKILENCEDIK JELENET

Az Opland kávéház előtt

KNUT *(nézi az embereket, akik bemennek a kávéházba)* Hol késik?

BANKFIÚ *(jön)* Á, maestro, végre újra megint körünkben?

KNUT Nincs sok időm – a múltkor, emlékszel, mondtad, hogy tetszik a nyakkendőm...

BANKFIÚ Az a gyönyörű, igen.

KNUT Adj egy tizest, neked adom.

BANKFIÚ Ennyire le vagy égve?

KNUT Nem vagyok leégve, de valakinek sürgősen meg kell adnom.

BANKFIÚ Én viszont le vagyok.

KNUT Ötöt adj!

BANKFIÚ Ötöm sincs.

KNUT Nem a kávéházba indultál?

BANKFIÚ Sajnos hitelem van náluk. Neked nincs?

KNUT Hármat adj.

BANKFIÚ Nem három koronám nincs, hanem egy óré se. *(Kifordítja a zsebeit)*

KNUT Nézd meg, milyen gyönyörű. *(Kicsomagolja a nyakkendőt)*

BANKFIÚ Tényleg gyönyörű. Meg fogod bánni.

KNUT Tudod, mit? Kölcsönadom. Néhány napig nálad lesz, meglátod, meg fogod szeretni, és amikor lesz pénzed, akkor kifizeted. Na?

BANKFIÚ Nem. Nem fogadhatom el.

KNUT Most már én ragaszkodom hozzá! *(A Bankfiú kezébe nyomja a nyakkendőt)*

Egy pincér jön ki a kávéházból, Knuthoz lép

PINCÉR De jó, hogy megláttam, Pedersen úr!

BANKFIÚ Szia, Leó, folyik már bent a biliárdparti?

PINCÉR Még nem kezdték el.

KNUT *(a pincérnek)* Úr, úr! Mit akar?

PINCÉR Levele van, Pedersen úr.

KNUT Ugyan már.

PINCÉR Öllókéz hozta.

KNUT Add ide! *(Kikapja a kezéből, olvassa)* „Remek kis cikk,

csak néhány kis változtatás kell, határozottan tehetséges írás, holnap megjelenik, 10 korona!” Hurrá!

BANKFIÚ Pénz áll a házhoz. Nem tudnál kölcsönadni?

KNUT Holnap, majd holnap – holnap enyém a világ! *(El)*

BANKFIÚ A nyakkendő!

KNUT *(vissza)* Tartsd meg!

BANKFIÚ Minek?

KNUT Semmi, csak az egész vagyonom, momentán. *(El)*

BANKFIÚ Kicsit bolond.

PINCÉR Kicsit nagyon.

És bemennek a kávéházba

HUSZADIK JELENET

A pad. Esik az eső. Knut a padon alszik

RENDŐR Nem zavarja, hogy esik az eső?

KNUT *(kezet előretartja)* Tényleg... Nahát.

RENDŐR Keljen föl.

KNUT *(vacogva)* El vagyok ázva.

RENDŐR Azt látom. Pattanj már. Eredj haza.

Knut elindul, de a kalapja a földön marad

Ezt itt hagyod, te kelekótya? Majomparádé. *(Némi undorral nyújtja felé a kalapját)*

KNUT *(méltósággal átveszi)* Nekem is volt egy olyan érzésem, hogy mintha hiányozna valami... Ószinte hálám, biztos úr, legmélyebb, legőszintébb hálám, jóccakát! *(Elindul valamerre, megtorpan)* A kurva isten bassza meg, minek nevezett ez engem? Azt mondta, majomparádé? Egy rendőr? Elkapom, és kitaposom a belét!

RENDŐR *(visszajön)* Valami baj van?

KNUT Elvesztettem a kapukulcsomat. Egy rohadt istálló fölött, egy bádogosműhelyben lakom.

RENDŐR Ha elvesztette a kapukulcsát, miért nem megy szállodába? Ott majd kialussza magát.

KNUT Boldogan mennék, de sajnos nem mehetek. Nincs pénzem. Tudja, biztos úr, egész éjjel egy kávéházban dorbézoltam.

RENDŐR Akkor menjen el a rendőrsre, és jelentse be, hogy hajléktalan.

KNUT Nahát, hogy ez nekem nem jutott eszembe?!

HUSZONEGYEDIK JELENET

Rendőrőrs

ÜGYELETES Neve?

KNUT Tangen. Andreas Tangen. Betűzzem?

ÜGYELETES Egy pillanat.

KNUT T, mint téboly, a, mint alkohol, n, mint neurózis, g, mint gonorrhoea, e, mint epilepszia, n, mint nagynéni.

ÜGYELETES Foglalkozása?

KNUT Újságíró.

ÜGYELETES És melyik lap munkatársa, Tangen úr?

KNUT A *Morgenbladet*nek szállítok rendszeresen cikkeket.

ÜGYELETES Anyja neve?

KNUT Muszáj?

ÜGYELETES Nem. Ki is hagyhatjuk, Tangen úr.

KNUT Bevallom, ma éjjel egy kicsit eláztam...

ÜGYELETES Azt le se tagadhatná, Tangen úr.

KNUT Egy kicsit beugrottam a nagybögőbe...

ÜGYELETES Van ez így, Tangen úr. Ha hiszi, ha nem, én is voltam fiatal. Sven, vezesd föl az újságíró urat a különszobába.

KNUT Mi ez, szálloda?

ÜGYELETES Ez egy első osztályú szálloda, Tangen úr. Jó éjt! És szép álmokat.

Sven fölvezeti Knutot a cellába

KNUT Ez egy cella.
SVEN Cella. De használaton kívül.
KNUT Rám zárják?
SVEN Így van.
KNUT És a kulcs?
SVEN A kulcs az nálam lesz.
KNUT És ha kopogok?
SVEN Azt nem fogom hallani.
KNUT És ha dörömbölök?
SVEN Sajnos azt sem. Ki kell bírnia reggelig.
KNUT Kibírom én! Hajaj!
SVEN Figyelmeztetem, hogy a villany csak tíz percig ég!
KNUT Aztán lekapcsolják?
SVEN Aztán le. (Él)

Knut berendezkedik. Leveti azott zakóját, nadrágját, cipőjét, mindent gondosan elrendez, és bebújik az ágyba

KNUT *(nyelni kezd)* Talán a nyál. Ha mind lenyelem a nyálamat, amit a számmal megtermelek, akkor egy idő után megtelik a gyomrom ezzel a langyos izével, és nem leszek többé éhes! Hogy erre eddig nem jöttem rá! *(Nyeli a nyálát)* A testem eteti testemet.

A fény elalszik. Teljes sötétség. Fölpattan, és jobbra-balra hadonászik, mint egy bokszoló

Csihi és puhi, bimm és bumm, puff-puff-puff! Bang! Schlaf, Kindchen, schlaf, dein Mutti ist kein Schaf... Nem bírom ki... Ki akarok menni! *(Öklével üti a homlokát)* Te varangy, te utolsó kitépett lábú sánta pók, te magatehetetlen roncs, te nyálas, önsajnáló, szenilis, tehetségtelen, nagyképű, impotens, kihűlt szívű, tahó, pahó, kahó... kuboaa... *(Lépéseket hall a folyosóról, vadul dörömböl, de nincs válasz. Egyszer csak felnevet)* Úgy látszik kitaláltam egy új szót!!! KUBOAA! KUBOAA! Micsoda nyelvi kincs! Kis barátom, alkottál egy új szót! Isten vagy! KUBOAA! *(Kacag, mint az örült, aztán suttogva mondja)* Ezt most nem tudom felírni. KUBOAA. Egy szó, az én édes gyermekem! Mondd, mit jelentesz, drága KUBOAA? Isten? Nem pazarollak Istenre, nem én. És ne légy a Tivoli, ne légy tenyészvásár. Se marhavásár! Se böllerverseny! Se kígyónesz a fűben. Ne legyél hangutánzó, semmiképp se legyél hangutánzó! *(Csönd)* Ez a szó nem hagy aludni! Azt már tudom, hogy mi nem lehet, de a fene se tudja, hogy valójában micsoda! *(Saját karjába csíp)* Mellékes, mellékes! Nem fontos! Fő, hogy megvagy. KUBOAA. Lehet, hogy valami lelkiállapot, valami érzés. Egyértelmű! Mi? Kötőpamut? Te is itt vagy? Menj a fenébe! Én találatok ki, olyan jelentést adok neked, amihez kedvem van. És ha jól emlékszem, eddig még nem nyilatkoztam! *(Kiugrik az ágyból, vakon tapogatózva megkeresi a csapot és iszik, sokat iszik – nyeldekli a vizet. Mozdulatlanul fekszik egy darabig)* Csak ez a sötétség ne lenne! *(Kizuhan az ágyból)* Ez a halál! Most halsz meg! *(Csönd)* Megőrültem? *(Csönd)* Hajléktalan miniszterelnök-ként különszobát kaptam. *(Mindenféle hangokon)* Miniszterelnök úr, von Tangen, hajlékügyi miniszter vagyok. Ejnye-bejnye, otthon felejtettük a pénztárcánkat? Megengedi miniszterelnök úr, hogy lefektessem? *(Lefekszik a priccse, mintha valaki lefektetné, de rögtön felkel, öltözködni kezd, majd hirtelen összegörnyed)* Valahol itt kell lennie a krumplinak! *(Négykézlábra áll, tapogat)* Ide tettem, az ágy lábához... *(Mászik négykézláb a cellában)*

ÜGYELETES *(rányit)* Mondja, újságíró úr, hogy aludt? Lenne szíves ezt aláírni?

KNUT Ilyen jól még életemben nem aludtam. Csak most félek, hogy kikapok otthon.

ÜGYELETES Az asszonytól?

KNUT Tudja, hogy van ez.

ÜGYELETES Ifjúság, bolondság. És mondja, Tangen úr, ebédjegyet nem kér, mint a többiek? Nem éhes?

KNUT Én? Egyáltalán nem. Egy csöppet sem. És mit adnak?

ÜGYELETES Talán egy kis borsófőzeléket, hússzafittal és egy szelet kenyérrrel.

KNUT Minek egyem el más elől? Isten önökkel. Remek ez a szálloda, ajánlani fogom a barátaimnak.

HUSZONKETTEDIK JELENET

Rakparton

KNUT Az éhség újra belém csikart, gyomromba kapott, megrázott, és fájdalmas szúrásokkal zaklatott. Az volt a szerencse, hogy találtam egy faforgácsot az utcán: tiszta volt, friss, fenyőillatú. *(Előveszi, megnézi, beteszi a szájába, rágja)*

SÜTEMÉNYESKOFA Kalácsot, fánkot, pitét tessék! Kalácsot, fánkot, lekváros buktát tessék!

KNUT Pfuj, mért nem szellőztetnek itt! Az egész rakodópartnak ocsmány mézeskalácsillata van! *(Magszólit egy ott álldogáló urat, aki éppen vett valamit a Süteményeskofától)* Uram, nem gondolja, hogy közcsendháborítás?

A Férfi riadtan néz rá, még rág, nem tud beszélni, és ott akarja hagyni

Rosszul van? Segíthetek?

A Férfi egy pillanatra megáll

Uram, nem fejthetem ki önnek a véleményemet, mely szerint a sütemények illata közorrháborításnak minősül?

FÉRFI *(végre lenyelte, amit eszik)* Elnézést, én nem állítottam ilyet, nem is értem...

KNUT Mit képzél rólam, tisztelt uram?

FÉRFI Nem akartam megbántani.

KNUT Az orr van olyan fontos szerv, uram, mint a fül, ezt jegyezze meg magának!

SÜTEMÉNYESKOFA Kalácsot, fánkot, pitét! Kalácsot, fánkot, mákos-habost tessék!

KNUT Már csak egészségügyi és higiénikus szempontokat figyelembe véve is, nem beszélve az antropológiáról!

SÜTEMÉNYESKOFA Kalácsot, mézest, pitét! Kalácsot, fánkot, diós kiflit!

FÉRFI Elnézést kérek, de nem vagyok idevalósi. Ma érkeztem...

KNUT Ha nem idevalósi, akkor nem is zaklatom tovább. Viszont ha akarja, elkísérem egy kis városnézésre.

A Férfi futva menekül

Most mi van...?

HUSZONHARMADIK JELENET

A fonalboliban

KNUT Jó napot.

SEGÉD Jó napot. Mit parancsol?

KNUT A főnök bent van?

SEGÉD Nyaral kedves nejével, északon. Mit parancsol?

KNUT Akkor a felesége sincs bent?

SEGÉD Nem, mert ő meg a főnökkel nyaral, északon.

KNUT Látom, nagyon szép fonalaik vannak.

SEGÉD Azt én is látom. Parancsol valamit?

KNUT Adjon kölcsön harminc órét.

SEGÉD Úgy érti, vegyem ki a kasszából?

KNUT Kölcsön.

SEGÉD Úgy érti, raboljam ki a saját boltomat?

KNUT Csak harminc óre.

SEGÉD Magának lehet, hogy csak, de nekem egy kanyim sincs.

Nézzen ide. (Kihúzza a két zsebét)

KNUT Egy óra múlva megadom!

SEGÉD Egy óra múlva? És mért nem tud addig várni?

KNUT Éhes vagyok.

SEGÉD Én is.
KNUT Kérem.
SEGÉD Mást nem parancsol?
KNUT Visszajövök, és felvásárolom a fél boltot.
SEGÉD Várjuk szeretettel.
KNUT Úgy látom, nem jön senki.
SEGÉD Dolgom van, kérem, ne tartson fel.
KNUT Ne zavartassa magát.
SEGÉD Vizontlátásra!
KNUT Rohadt rabszolga! (El)

HUSZONNEGYEDIK JELENET A Zálogosnál

KNUT Legyen szíves, adjon a szemüvegemre egy fél koronát.
Néhány nap múlva okvetlenül kiváltom.
ZÁLOGOS Mi? Erre az acélkeretesre?
KNUT Erre.
ZÁLOGOS Erre nem adhatok.
KNUT Tudom. Csak tréfáltam. Vizont hoztam egy takarót. Már régóta nem használok, úgy gondoltam, ön esetleg megveszi.
ZÁLOGOS Ne haragudjon, de ez a takaró rongyos is, rojtos is, foltos is, lyukas is.
KNUT Ez a rosszabbik oldala! A másik oldala sokkal jobb!
ZÁLOGOS Viccel?
KNUT Igen.
ZÁLOGOS Ne erőltesse.
KNUT Huszonöt?
ZÁLOGOS Mondom, még ingyen sem!
KNUT Most mért olyan ideges?
ZÁLOGOS Nem tudok róla, hogy ideges lennék.
KNUT Egy takaró, ennyi.
ZÁLOGOS Tudom. (Elfordul)
KNUT (végignézi magán) Né, a gombok! Ezek a gyönyörű gombok! Úgy csilognak, mint a pénzermék. (Előkapja a tollkését, levágja a gombjait, és a tenyerén nyújtja a Zálogos arca elé) És ez? Kabátgomb. Színgyöngyház.
ZÁLOGOS Gombok?
KNUT Nem adna néhány órét értük?
ZÁLOGOS Ezekért a gombokért?
KNUT Csak egy szivarra valót, vagy amennyit gondol.

A Zálogos nevet

Bélyegre kell. Hogyan küldjem el életbevágóan fontos leveleimet? Nem alkudozom: megelégszem egy öt- vagy tízórés bélyeggel.
ZÁLOGOS Az én türelmemnek is van határa, tisztelt uram. (És újra írni kezd)

HUSZONÖTÖDIK JELENET Az utcán

ISMERŐS Pedersen, te vagy az? Mi bajod, öreg? Mit csináltál odalent?
KNUT Üzleti ügyek. Amint látom, te is oda készülsz.
ISMERŐS Úgy van. Mit vittél neki?

Knut némán odanyújtja a gombjait

Te szerencsétlen! Hát idáig jutottál?
KNUT Jó éjt.
ISMERŐS Várj egy percet.
KNUT De csak ha sietsz. Dolgom van.
ISMERŐS Persze hogy sietek. Látod ezt az órát? Nézd meg jól, mert utoljára látod. Most viszem le. No, gyere. Te kiéhezett ördög. Itt neked is leesik öt korona.

VÉGE AZ ELSŐ RÉSZNEK

MÁSODIK RÉSZ

ELSŐ JELENET Utcán

KNUT Bocsánat, kisasszony, keres valakit? Már harmadszor látom itt. Segíthetek valamiben?
YLAJALI Nem is tudom...
KNUT Nézze, ebben a házban nem lakik senki, csak három-négy ló meg én. Egyébként ez istálló és bádogosműhely. Kit keres?
YLAJALI Nem keresek senkit. Csak állok. Mért, nem szabad?
KNUT Nem iszik meg velem egy pohár forralt bort valahol? Ha már ilyen szépen hull a hó...
YLAJALI Nem, nem, köszönöm! Lehetetlen!
KNUT Nem ülne be velem valahová?
YLAJALI Ha akar, egy darabon elkísérhet. Ebben a sötétben felek egyedül...
KNUT Milyen különös maga!
YLAJALI Mért?
KNUT Fél a sötétben, és mégis itt áll a sötétben.
YLAJALI Talán nem szabad?
KNUT Hogyne lenne szabad.
YLAJALI Éjfél előtt nem tudok elaludni.
KNUT (félre) Ylajali! (Hangosan) Én sem!
YLAJALI Ilyenkor járok egyet.
KNUT Hol lakik?
YLAJALI Fent, a Szent Olaf téren.
KNUT Az nincs is messze. Önbe karolhatok?
YLAJALI Inkább ne. Istenem, nem fázik ebben a kiskabátban?
KNUT Dehogy fázom! Volt már az állatkertben?
YLAJALI Még nem. Érdekes?
KNUT Dögunalom.
YLAJALI Most már hamarosan otthon leszek.
KNUT Nem akarok kíváncsiskodni, de nem árulná el a nevét, mielőtt elbúcsúznunk? Nem hajtaná föl a fátylát egy pillanatra, hogy láthassam?
YLAJALI Már látott egyszer.
KNUT (félre) Ylajali!
YLAJALI Egy fél napig a nyomomban volt. Egész hazáig kísért. Mondja, részeg volt?
KNUT Igen! Sajnos akkoriban mindig részeg voltam!
YLAJALI Ne jöjjön tovább. Köszönöm, hogy idáig elkísért. Kérem, most már forduljon vissza. Még megfázik.
KNUT Többé nem láthatom? Nem emelné föl a fátylát egy pillanatra? Csupán egy pillanatra?
YLAJALI Nagyon szeretné?
KNUT Könyörgöm!

Ylajali fölemeli a fátylát

(Félre) Ylajali! (Megcsókolja a lány homlokát)
YLAJALI Kedden este ugyanitt. Nyolckor.
KNUT Kedden! Köszönöm!
YLAJALI De azért ne gondoljon rosszat rólam!
KNUT Ma milyen nap van?
YLAJALI Nem tudja, hogy ma milyen nap van? Szombat.
KNUT Akkor csak három nap!

Ylajali el

És megengedte, hogy megcsókoljam!
KIÁLTÁS Emma! Emma!
KNUT Az egész utca forró gőzökkel teli mocsárra emlékeztet.

Vad macskanyávogás. Jön egy kurva

Jó estét!
KURVA Jó estét!
KNUT Merre, merre?
KURVA Amerre visz a szél. (Knutba karol) Mehetünk!
KNUT (pár lépés után kiszabadítja a karját) Csakhogy, drágám, nekem egy órém sincs.

KURVA Ne hazudj.
 KNUT Istenbizony.
 KURVA Akkor mit akarsz? *(Végigtapogatja Knut zsebeit)* Hülye!
 KNUT Jó éjszakát!
 KURVA Várj! Aranykeretes a szemüveged?
 KNUT Nem.
 KURVA Akkor menj a picsába! *(El, vissza)* Azért velem jöhetsz, ha akarsz.
 KNUT Ingyen?
 KURVA Most már én akarom, hogy elkísérj!
 KNUT De mért? Amúgy is dolgom van.
 KURVA Hazudsz. Nem tetszem neked?
 KNUT De, nagyon tetszel.
 KURVA Hazudsz.
 KNUT Mért hazudnék?
 KURVA Akkor gyere.
 KNUT Hogy hívnak?
 KURVA Marie.
 KNUT Marie a neved? Ma este minden lányt Marie-nak hívnak?
 KURVA Mit akarsz?
 KNUT Figyelj rám, Marie. Nem képzeled, hogy esténként kijárok lányokra vadászni? Ekkora aljasságot csak nem feltételezhetél rólam, Marie. Tettem akár egy kétértelmű megjegyzést? Csak azért szólítottalak meg, csak azért követtelek, hogy megállapítsam, meddig mész el.
 KURVA Hogy meddig megyek el?
 KNUT Gunnar Bull Gundersen a nevem. Lelkész vagyok. Az Ullevaal úti lelkeszlakban megtalálsz, déli tizenkettő és délután négy óra között, minden hétköznapon. Jelentkezz nálam, gyermekeim. Jó éjt, Marie. Menj, s ne vétkezz többé.
 KURVA Jó éjt, atyám. *(El)*
 KNUT Megmentettem egy bukott lelket! Ezt megírom! Csak gyertyám volna! Akkor be tudnám fejezni a cikket. Sebaj, itt egy gázlámpa! *(Előveszi a papírjait, és állva ír a gázlámpa alatt. Megkeresi a pontot, ahol legjobb a fény)* Ez az! Itt lesz jó. *(Ír)*

A távolból egy rendőr figyel, lassan közeledik hozzá

Így nem lehet dolgozni!
 RENDŐR Mit csinál itt, fiatalember?
 KNUT Én? Semmit. Készülök a holnapi peremre. Ügyvéd vagyok, a vádiratot írom.
 RENDŐR Az utca közepén?
 KNUT Ez magának az utca közepe?
 RENDŐR Mért nem otthon írsz?
 KNUT Mert nincs gyertyám.
 RENDŐR Akkor vegyen egyet. *(El)*
 KNUT Könnyű mondani.

MÁSODIK JELENET A boltban

A boltossegéd, amint meglátja Knutot, odatesz egy cipőt és három szem krumplit elé a pultra

KNUT Most nem krumpliért jöttem. Most egy gyertya kellene!
 SEGÉD *(visszaveszi a cipőt)* Milyen gyertyát parancsol?
 Templomit, otthonit, kétórásat, négyórásat?
 KNUT Otthonit.
 SEGÉD Mária, parancsoljon, kitűnő gyertya, olyan lassan ég, múltkor egy kuncsaft egy hétig használta, napi egy órán át, tessék parancsolni... Vagy még egyet? Vagy valami mást tetszik parancsolni? Jött remek szardíniánk, van petróleumlámpa is, esetleg sót, cukrot parancsol?

Knut hallgat

Jaj, de bolond vagyok. Úgy látszik, máshol van a fejem. A viszsza-járó. Persze. Persze. Mennyit is kaptam, öt koronát? Mária adom, az összesen négy nyolcvanöt, és legyen máskor is szerencsénk.

Knut hallgat, nem veszi el rögtön a pénzt

(Azt hiszi, Knut beszélgetni akar) Úgy látszik, itt a tél!
 KNUT Hm. Csakugyan itt van. Tényleg itt van. Mostanáig egy csöppet sem sietett. De mintha most már valóban itt volna.
 SEGÉD Kétszer is el kellett lapátolnom a havat a bolt előtt.
 KNUT Sokáig nyitva vannak. *(Elveszi a pénzt)*
 SEGÉD Az.
 KNUT Viszlát, jó éjt! *(Elindul kifelé)*
 SEGÉD Jó éjt! *(Aztán)* A gyertyát! A gyertyát itt ne hagyja, jóember!
 KNUT Csak azt hagyom itt, amiért jöttem.
 SEGÉD Legyen máskor is szerencsénk!
 KNUT *(hallótávolon kívülről)* Legyen máskor is ilyen szerencsém. *(Kis szünet után)* Gyere, has, most megettetlek. Legalább neked legyen jó!

HARMADIK JELENET Kisvendéglőben

PINCÉRNŐ Parancsol?
 KNUT Egy bifszteket! Zöldborsófőzelékkel és sült krumplival!
 PINCÉRNŐ Egy bifszteket! Zöldborsófőzelékkel és sült krumplival! *(El)*
 KNUT Tehát ma elköttem az első igazi gazságot, az első igazi lopást. *(Fennhangon)* Mikor kapom már azt a bifszteket!
 PINCÉRNŐ Rögtön! *(És hozza)*
 KNUT Mennyi?
 PINCÉRNŐ Harminckét öre.
 KNUT Érdekes összeg.
 PINCÉRNŐ Hú, de éhes!
 KNUT *(egy marék aprópénzt nyom a pincérmő markába, és habzsolni kezd)* A maradékon vegyen egy házat.
 PINCÉRNŐ Kedves egészségére! *(Elteszi a pénzt, de nem megy el)*

Knut zabál, rágás nélkül nyel, úgy tépi a húst, mint egy emberevő. Főlnéz a Pincérmőre

KNUT Tartozom még valamivel?
 PINCÉRNŐ Nem inna valamit? Egy pohár sört, vagy amit óhajt.
 KNUT *(vadul eszik, főlnéz, a fejét rázza)* Nem, köszönöm.
 PINCÉRNŐ Parancsoljon velem... ha tetszik, ráadásnak... Itt lakom, az emeleten. Van egy hátsó lépcső...
 KNUT *(megnézi a Pincérmőt – közben már be is habzsolta az egész tálat)* Köszönöm! Majd legközelebb, ha megint eljövök. *(És kitoront – kint az utcán szinte azonnal öklendezni kezd. Továbbhalad, de újra meg újra le kell görnyednie)* Miféle tüzes, sístergő sátán átka alatt nyögök! *(Odamegy egy kirakat előtt bá-mészködő férfához)* Mondja, jó napot, ne haragudjon, hogy zavarom – ön mivel táplálna egy régóta éhező embert?
 FÉRFI Úgy hallottam, hogy a tej segít. A forralt tej.
 KNUT Köszönöm, köszönöm! A tej nyilván segít, a forralt tej! *(Kifelé)* Bementem egy kávéházba, forralt tejet rendeltem, habzsolva szívtam minden csöppjét... *(Azonnal előkapja a noteszét, és felírja)* Habzsolva... *(Főlnéz)* Megyek, veszek magamnak egy mellényt! Mégse járja, hogy ne vethessem le a kabátomat, ha nővel vagyok.
 ISMERŐS Hé, Pedersen!
 KNUT *(félre)* Hát mindig szembejön valaki?
 ISMERŐS Gyere, fizetek neked egy pohár sört. De siess, mert nem érek rá. *(Leülnek)* Mondd, öregem, miféle nővel sétáfkáltál a Szent Olaf téren? Láttam, megcsókolta! Két korsó sört, s'il vous plait! Nem is nővel, bocsánat, hölgygel. Ki volt az?
 KNUT A menyasszonyom.
 ISMERŐS Na ne! Ugye csak ugratsz?
 KNUT Már mért ne lehetett volna a menyasszonyom?
 ISMERŐS Én nem mondtam, hogy nem lehetett volna a menyasszonyod. Csak épp nem volt a menyasszonyod.
 KNUT Tegnap megkértem a kezét.
 ISMERŐS Emelem poharam... *(Eméli a sört)* ...az emberi hülyeségre! És a Szent Olaf téri menyasszonyokra! Mikor lesz az elhálás?

KNUT Még várunk egy kicsit.
ISMERŐS Ne is kicsit várj, öregem, hanem jó sokat. Néhány évet még várj. Hogy nézel ki? Így akarsz megnősülni? Ez az egyetlen ruhád!
KNUT Most készül a másik.
ISMERŐS Na, vigyázz magadra, te kis huncut! Most rohanok. (El)

NEGYEDIK JELENET Jótekonyság

SÜTEMÉNYESKOFA Kalácsot, fánkot, pitét! Kalácsot, fánkot, lekváros buktát!
KNUT (odamegy a Süteményeskofához) Tessék! Ezt tegye el. (Az összes pénzt a kofa pultjára dobja)
SÜTEMÉNYESKOFA Hogyan? Mit parancsol?
KNUT Tartsa meg, anyó! Vegyen rajta az unokájának egy babát! Vagy egy ólomkatonát!
SÜTEMÉNYESKOFA Tessék?
KNUT Ezt csinálja utánam valaki! Tovajból szent lettem egy perc alatt! Ezt csináljátok utánam! Drágám, nem tolvaj a vőlegényed, de nem ám! (Odaint egy vén hordárt) Hordár!
HORDÁR (odapenderül) Parancsol? (Nézi, hogy mit kell szállítani)
KNUT (a Hordár vállára teszi a kezét) Tudja, hány éves vagyok, öregapó? Huszonkilenc! Huszonkilenc! (Erősen megrázza a Hordár kezét, aki csak bámul)

ÖTÖDIK JELENET Konflis

Felpattan az egyik ott álldogáló konflisba

KNUT Vár valakit?
KOC SIS Én? Senkit.
KNUT Akkor hajtson az Ullevaal út 37-be!
KOC SIS Ullevaal út 37-be?
KNUT Hajtson már. Mért nem indul? Beteg a gebéje, vagy mi van?
KOC SIS Nem beteg az. És nem is gebe.
KNUT Akkor csördítsen már oda az ostorával!
KOC SIS Azt majd én eldöntöm, hogy mikor csördítek.
KNUT Ullevaal út! Mi van? Nem ismeri Kristianiát? Nem tudja, hogy hol az Ullevaal út? Adjak egy térképet?
KOC SIS Már hogyné tudnám! Itt a fejembe az egész.
KNUT Akkor irány az Ullevaal út. De ne már a fejében menjen oda. Ha nem, hát nem. Átszállok egy másikhoz.
KOC SIS Nem ingyen van az.
KNUT Talán azt gondolja, hogy én ingyen gondoltam?
KOC SIS Nem gondoltam én semmit.
KNUT Akkor usgyi.

Elindulnak

Micsoda csigatempó. Hajtson már!
KOC SIS Azt majd én eldöntöm, hogy milyen gyorsan menjünk.
KNUT Én fizetek, hajtson!
KOC SIS Nem akarom, hogy tüdőgyulladást kapjon a lovam.
KNUT Azt akarja, hogy én kapjak tüdőgyulladást? Azt akarja, hogy én kapjak tüdőgyulladást?
KOC SIS Megérkeztünk.
KNUT Már?
KOC SIS Nézze, ott az utcatábla. Tud olvasni?
KNUT És a 37-es szám?
KOC SIS Az a másik oldalon van.
KNUT Akkor forduljon át a másik oldalra. És várjon a ház előtt. Mindjárt jövök!
KOC SIS Előbb fizessen.
KNUT Mondom, hogy mindjárt jövök!
KOC SIS Na persze. Bemegy az egyik oldalon, és kimegy a másikon. Ezt már ismerem.

KNUT Milyen romlott, gonosz ember maga! Ez nem is átjáróház.
KOC SIS Akkor siessen.

Knú berohan, de már jön is vissza. Felpattan a kocsira

KNUT Nincs otthon. Irány a Tomte utca 11.
KOC SIS Ki nincs otthon?
KNUT Mi köze ahhoz magának. Kierjulf. Ismeri? Joachim Kierjulf.
KOC SIS Az meg ki?
KNUT Indulna már, lesszives? Élet-halál kérdése. Egyébként gyapjúkereskedő.
KOC SIS Az, aki mindig világos felöltőt visel, és bordó kalapot?
KNUT Világos felöltőt és bordó kalapot?
KOC SIS Nem vörös a haja?
KNUT (maga elé) A kocsinak teljesen igaza van. Kierjulfnak vörös a haja. (Kiáltja a Kocsisnak) Mi az, hogy vörös? Lángvörös!
KOC SIS Ó, azt vittem már! Vasból van a sétatálcája.
KNUT Az már igaz, hogy vasból van a sétatálcája. Nem tudna gyorsabban hajtani?
KOC SIS Tilos. Nem akarok balesetet. Látja azt a rendőrt?
KNUT Azt?
KOC SIS Azt.
KNUT Amelyik a 69-es számot viseli?
KOC SIS Azt. Az engem megbírságot.
KNUT Gázolja el.
KOC SIS Megérkeztünk.
KNUT Mindjárt jövök.
KOC SIS Most már legyen szíves fizetni.
KNUT Nem szégyelli magát, azzal gyanúsít, hogy nem akarok fizetni? (Leugrik a kocsiról) Á, itt van kiadó szoba. Mennyi maguknál a kiadó szoba?
HÁZIASSZONY Napi 15 óre. Utcára néző.
KNUT Remek, kiveszem! Remélem, nincs poloskájuk.
HÁZIASSZONY De előre kell fizetni. Azt se tudom, mi az, egy poloska.
KNUT Mondja, az a másik utca, az a Vognmand utca? Oda is van kijárat?
HÁZIASSZONY Van.
KNUT Nagyszerű. (Elindul a Vognmand utca irányába) Este jövök és kiveszem! Lavór van a szobában?
HÁZIASSZONY Nem magára vár az a kocsi? Nem arról szállt le?
KNUT Az? Már hogy várna rám?
HÁZIASSZONY Akkor kire vár?
KNUT Fogalmam sincs. Kezicsókolom, este jövök. Addig ne hogy kiadja valaki másnak!
HÁZIASSZONY Hát nem ígérem meg!
KNUT Mért, nem hisz nekem?
HÁZIASSZONY Dehogynem hiszek. Már hogyné hinnék. De leginkább a szememnek hiszek.
KNUT Na, azt jól teszi. (El)

HATODIK JELENET A fűszeresnél

SEGÉD Most meg esik! Az előbb havazott, most meg esik. Egy jég lesz az utca.
KNUT Nem azért jöttem, hogy az időről fecsegyek! Nem tudja, hogy becsaptam? Visszajárót adott, pedig én nem is adtam pénzt magának. Fogtam, és szépen besöpörtem az egészet.
SEGÉD (suttogja) Halkabban!
KNUT Mi van, mitől fél?
SEGÉD Meghallhatják!
KNUT Kicsoda?
SEGÉD A főnököm!
KNUT Érdekel is az engem!
SEGÉD Ez aljasság volt öntől.
KNUT Hátrább az agarakkal, tisztelt uram. Még nem sülyedtem olyan mélyre, mint amennyire maga, maga törpe fűszet-

reslélek, képzeli! Azt gondolja, megtartottam magamnak?
Annál én becsületesebb vagyok.
SEGÉD Hát akkor mit csinált vele?
KNUT Úgy nézzen rám, hogy én sose feledkezem meg a szegé-
nyekről... Az utolsó óráig odaadtam egy öregasszonynak.
SEGÉD De mért nem hozta vissza?
KNUT Na de mit szőtt volna a főnököd, he, ha én most öt koro-
nát dugdosnék oda neked?
SEGÉD Nem kellett volna látnia.
KNUT Már hogyan kellett volna! Épp most magyarázom el tü-
relmesen, mi történt, te meg itt hálátlankodsz, mint egy kutya,
visszabeszélsz, és egyáltalán nem akarsz velem kibékülni. (El,
vissza) Hát mosom kezeimet! Menj a pokolba! Jó éccakát!
(Kicsit kijózanodva, egyedül) Valamit akkor is enni kellene!

HETEDIK JELENET A mészárosnál

Knut úgy tesz, mintha volna egy kutyája

KNUT Daisy, nyugton maradj! El ne fuss nekem! Nézzenek oda.
Daisy! Megharagszom!

A Mészáros feje megjelenik a pult fölött

Ne rángass, Daisy, megőrültél? (Leguggol, és utánozza a kutya
ugatását) Daisy, nagyon megharagszom. Tessék leülni a fene-
kedre, különben elverlek. Mindjárt kapsz egy szép csontot a
hentes bácsitól, csak ne mássz rám. (Felszól a Mészároshoz,
akinek a feje előbukkan) Jó napot, összesároz ez a dög.

A Mészáros csak néz

Különben nagyon rendes kutya. (Úgy tesz, mintha Daisy elrán-
gatná, és aztán visszajön) Ha volna egy csontja...

MÉSZÁROS Van, mért ne volna.

KNUT Legyen szíves, adjon egy csontot! Csak egy csontot! Fölös-
leges, hogy mégcsing is legyen rajta. Csak hogy betömjem a
bestia száját!

MÉSZÁROS Itt van, la. (És egy nagy csontot ad Knutnak)

KNUT Hálásan köszönöm! De tényleg! Örök hálám!

MÉSZÁROS Ne köszöngesse! Vigye, oszt annyi.

KNUT Miért ne! Ez igazán kedves volt öntől!

*Nekiesik a csontnak. Nem ízlik. Rögtön hányni kezd. Újra próbálko-
zik. Megdühödik, marcangolja a húst, erőszakkal lenyeli. Úgy hulla-
nak a könnyei, hogy összekezeni a csontot. Hány, káromkodik és fal.
Tombolva a kapuhoz vágja a csontot, karmolásra görbíti ujjait*

Kimondom, egek szent Baálja, hogy nem vagy, de ha vagy, úgy
megátkozlak! Most mindörökre elfordulok tőled, mert rossz-
kor látogattál meg! Tudom, hogy meghalok, mégis kicsúfollak!
Végeztünk egymással! Most elhallgatok, megtagadlak! (Csa-
ponganak a gondolatai) Mibe kerülne, ha erre a nyomortelepre
telepítenék a Földrajzi Intézetet? Úgy hetven-hetvenkétezer ko-
ronába! Csinos összeg. Mennyi pénzem lehetne, ha sikerülne
teljesen átrendeznem Kristianiát a fejemben! Csak a kamatai-
ból vígan meg tudnék élni! (Megretten) Ki jön ott? Nincs hova
elbújni. Már meglátott.

A Szerkesztő jön, sétapálcával, kis bőrönddel, kalapban

Lásson csak meg nyugodtan. Hadd lássa meg, hogy hogy né-
zek ki! (Hangosan, kalaplevéve köszön) Hódolatom, főszerkesz-
tő úr! Hohogy ilyen egzotikus tájékon?

SZERKESZTŐ Maga az, Pedersen? Tényleg elgázolta egy szekér
a piactéren?

KNUT Ó, semmiség, csak egy kis karcolás. Csak a cipőm talpa
vált le, és szétzúzta a kisujjamat, igazán nem számít.

SZERKESZTŐ Mért nem figyel oda, Pedersen? Még mindig
olyan szórakozott?

KNUT Állandóan írok a fejemben, főszerkesztő úr, ez a baj. És
semmit sem tudok befejezni.

SZERKESZTŐ Hát fejezze be, és hozza be a jövő héten, Pedersen.

KNUT Egészen biztosan befejezem, kizárt dolog, hogy ne fejez-
zem be.

SZERKESZTŐ És hogy fog megélni addig?

KNUT Ó, én a jég hátán is. Az ég madarai...

SZERKESZTŐ Jöjjön csak közelebb. Mellénye sincs? Mért nem
vesz magának egy mellényt?

KNUT Nem szeretem a mellényt. Szorít.

SZERKESZTŐ Akkor vegyen bővebbet.

KNUT Engem az is szorít.

SZERKESZTŐ Mi van az ég madaraival?

KNUT Tény, hogy ma még nem ettem, de kutyaharapást szőrivel.

SZERKESZTŐ Ehen akar halni? (Nyúl a pénztárcája felé, és átad
neki egy tízkoronást) Tessék.

KNUT Ezt nem fogadhatom el... Ez túl sok...

SZERKESZTŐ Vegye már el! Mindjárt megy a vonatom! Nem
akarom maga miatt lekésni!

Knut elveszi a pénzt

Ugyan, szóra sem érdemes. Tudom, hogy majd ledolgozza...
(El)

KNUT Akkor hát tényleg kiviszem azt a szobát a Tomte utcá-
ban, és befejezem a drámámat! Ha a drámámat bemutatják,
akkor meg vagyok mentve! (Köhögőrohantot kap, aztán zokogni
kezd) Add vissza neki. Gyerünk. Micsoda megalázó helyzet. Mi
az, koldusnak nézett ez a nagyképu állat? Aki fele olyan jól se
tud írni, mint én? Ha majd a darabomat bemutatják, akkor mi-
lyen képet fog vágni, főszerkesztő úr, az adományaival! A ke-
gyes adományaival! Akkor majd úgy megyek el mellette, mint-
ha meg se ismerném. (Megtorpan) Nyugalom. Ez a sorsod.
Amikor föl akarsz fordulni, mindig szembejön egy tízkoronás,
kispám.

NYOLCADIK JELENET Randevű

*Pár nap múlva. Knut vidáman füttyörészve készül, falra akasztott tü-
körbe nézve borotválkozik, egy viszonylag kellemes szobában, amely
mindenfélével be van rendezve. A kéziratai gyönyörű rendben. Lavór,
kisszekevény, vállfán a kabátja, két kalapja van, nem tudja eldönteni,
melyiket vegye föl. Ingből is kettő van. Kesztyűt is hűz, és van egy ele-
fántcsont gombos sétapálcája is, amit vidáman forgat. Fésülködik,
nézi magát*

KNUT Nem illik ilyen korán megjelenni. Ha valaki korán jön, az
olyan, mintha elkésne. (Állandóan figyeli az egyetem óráját)
Jézusom, most ütött nyolcat! Elkések! És akkor vége, minden-
nek vége! Jézusom!

A lány a háta mögött köhög. Knut riadtan megpördül a sarkán

Egészen más irányból vártam magát!

YLAJALI Jó estét! Régóta vár?

KNUT Dehogy! Én is csak most értem ide.

YLAJALI Elkísértem anyámat egy ismerős családhoz. Ma este
nincs otthon senki.

KNUT Vagy úgy.

A sarkon egy rendőr áll, és nézi őket

YLAJALI Voltaképpen hova készülünk?

KNUT Ahova akarja. Magától függ.

YLAJALI Komolyan mondja? Már megint nekem kell dönteni?

KNUT Úgy látom, sötét van maguknál. Egyik ablak sem világos.

YLAJALI Mondom, a cselédnek is kimenője van.
 KNUT Nem mehetnénk föl magukhoz? Ha akarja, nem megyek be, az ajtó mellett rögtön leülök. Bocsánat.
 YLAJALI Mért kért bocsánatot?
 KNUT Nem tudom. Csak úgy.
 YLAJALI Mért akar leülni az ajtó mellett?
 KNUT Nem tudom.
 YLAJALI Sétálni tényleg hideg van, ez igaz.
 KNUT Én nem fázom.
 YLAJALI Én igen. Szóval hova megyünk?
 KNUT Beüljünk valahova?
 YLAJALI Na, jöjjön. *(Kézen fogja Knutot)*
 KNUT *(suttog)* Nagyon szép ház.
 YLAJALI Nem kell suttogni. Mit izgul? Nem bántom magát. *(Nevet, felkapcsolja a csillárt)* Úgy szégyellem magam! Ilyet többé nem teszek!
 KNUT Mit nem tesz soha többé?
 YLAJALI Idegen férfit felhozni a lakásra.
 KNUT Késő bánat.

Knut kergetni kezdi, de a lány mindig kisiklik a kezei közül. A lány leveszi kalapját, fátlyát. Knut üldözőbe veszi, de megbotlik a szőnyegben, és hasra esik

YLAJALI Hogy maga milyen ügyetlen!
 KNUT Szándékosan estem el.
 YLAJALI Persze!
 KNUT Hogy lássam, hogyan nevet. *(Újra üldözőbe veszi)*
 YLAJALI Mintha sántítana.
 KNUT Talán. Egy kicsit. Egy icipicit. A bal lábamra.
 YLAJALI Folyton beleakad valamibe.
 KNUT Néhány napja majdnem elgázolt egy kocsi.
 YLAJALI Elgázolta? Ūristen!
 KNUT De csak majdnem.
 YLAJALI Persze, megint részeg volt. Hogy él maga? Kér teát? Foglaljon helyet.
 KNUT Köszönöm, nem kérek.
 YLAJALI A szerény ibolya. De jobb is. Nem ismerem ki magam a konyhában. Nahát, megborotválkozott. Így sokkal csinosabb. Mért olyan messze ült le? Közölebb nem talált székét? Vagy csak megjátssza magát?
 KNUT Én soha nem játszom meg magam.
 YLAJALI Kár. Most mért hallgat?
 KNUT Hallgatok?
 YLAJALI Azt se veszi észre, ha hallgat? Hallgat és néz.
 KNUT Iszom a szavait.
 YLAJALI Jobb is, teát úgyse kap! Nem fázik?
 KNUT Inkább melegen van.
 YLAJALI Nekem is. *(Leveti a kis prémes kabátkáját)* Ah, de szomorú az élet!
 KNUT Hogy hívják magát?
 YLAJALI Mi van, mégiscsak van nyelv a szájában? Mutassa csak.
 KNUT Mit?
 YLAJALI A nyelvét.
 KNUT Minek?
 YLAJALI Meg akarom nézni, hogy repedezett-e a nyelve. Akinek repedezett, az nem jó ember.
 KNUT Az enyém nem repedezett.
 YLAJALI Na jó. Beszéljünk érdekesebb dolgokról.
 KNUT Hogy hívják magát?
 YLAJALI Magát hogy hívják?
 KNUT Ha megmondom, megmondja?
 YLAJALI Nem. Soha.
 KNUT De úgyis megtudom!
 YLAJALI Akkor minek kérdezi?
 KNUT Tudja, én minek neveztem el magát?
 YLAJALI Maga elnevezett engem? De érdekes! Ha tudom, lehet, hogy nem engedem be hozzánk.
 KNUT Ylajalinak.
 YLAJALI Ylajali? Mi ez, perzsa vagy arab?
 KNUT Nem, ez az én nyelvemen van.

YLAJALI Rajta van a nyelvén? Akkor mutassa meg.
 KNUT És az igazi neve?
 YLAJALI Ylajali.
 KNUT Engem meg Pedersennek hívnak. Knut Pedersennek.
 YLAJALI Hát nem a legszebb. Mintha mindig nyelne egyet az ember.
 KNUT Legszívesebben lenyelném.
 YLAJALI Mikor is találkoztunk?
 KNUT Szombaton.
 YLAJALI És tudja, hogy ma milyen nap van?
 KNUT Nekem mindegy.
 YLAJALI Milyen szép a szeme! Ezt most magának kellett volna mondani.
 KNUT Milyen szép a szeme.
 YLAJALI Most már késő.
 KNUT Most már késő. Én nagyon szegény vagyok.
 YLAJALI Ezt most mért mondta?
 KNUT Hogy tudja.
 YLAJALI Most már tudom. Számít ez?
 KNUT Nem.
 YLAJALI Na ugye.
 KNUT Az este, amikor lefeküdtem, úgy tettem a karomat, mint ha... mintha maga benne pihent volna. És úgy aludtam el.
 YLAJALI Ez szép volt. De úgy látom, maga csak szavakban ilyen bátor...
 KNUT Úgy látja?
 YLAJALI Mosolyogjon már. Vagy szegényli a fogait?
 KNUT Nekem vannak a legszebb fogaim egész Norvégiában. *(Átkarolja Ylajali derekát)*
 YLAJALI Komolyan? Mutassa.
 Amikor Knut odakap Ylajali nyaka felé a fogával, az elhúzódik. Erre Knut is elbátortalanodik

Na tessék, most meg megijedt. *(Lehunyja a szemét)*
 KNUT Akkor most figyelj! *(Magához rántja és megcsókolja a lányt)* Számócaízú a szád!
 YLAJALI A tiéd tengerillatú.
 KNUT Ízlik?
 YLAJALI Igen.

Csókolóznak

KNUT *(kezdi kigombolni a lány blúzát)* Segíts! *(Reszket a keze)*
 Csak egy pillanatra hadd nézzem meg ...
 YLAJALI *(szabad kezével maga nyitja ki blúzát gombként)* Hogy hull a haja!
 KNUT Zavarja? *(És a lány melle közé fúrja a száját)*
 YLAJALI *(összehúzza magán a ruhát, és felkőnyököl)* Mért kopszodik ilyen korán?
 KNUT Nem tudom.
 YLAJALI Biztos nagyon csúnyán él. Biztos jár a lányokhoz is. De ne hazudjon, úgyis átlátok magán!
 KNUT Nem járok. Pár napja gyertyát akartam venni, és a segéd félreértésből őt koronából visszaadott nekem. És én zsebre vágтам. Ja, és néha napokig nem eszem semmit, csak járom az utcákat. Ja, és ezeket rágcásalom. *(Mutatja a forgácsot)* Nagyon jó. Kipróbálja? Egyébként író vagyok. Felolvassam a legutolsó írásomat?
 YLAJALI És tényleg elvette azt a pénzt?
 KNUT Igen, de egy öregasszonynak adtam.
 YLAJALI Mért nem vitte vissza?
 KNUT Talán az az öregasszony nem érdemelte meg?

Újra próbálja leteperni a lányt, de az ellenáll

YLAJALI Most már tudja, hányadán áll velem, most már nem kellek magának. Már un, látom a szemén.
 KNUT Te kis kristianiai csirke.

Ledönti a lányt, a lány hagyja magát, Knut vadul csókolgatja

YLAJALI Mit akar tőlem?
 KNUT Hogyhogy mit? Amit maga.

YLAJALI Én?
KNUT Persze. *(Próbálkozik, de nem elég hevesen)*
YLAJALI Tudja mit? Inkább ne.
KNUT Most nem akarok?
YLAJALI Mit nem akarok? Mit néz? Mért remeg a keze? Nézzen a szemembe. Mutassa a nyelvét.

Knut kiölti a nyelvét

Ennyi a tudománya?
KNUT Megeszlek! Megeszlek! *(Szorosan átkarolja a lányt)*
YLAJALI Félek magától. Erresszen el! *(Durván ellöki Knutot)*
Jézusom, a cseléd lány bármikor betoppanhat! *(Elrohan a szoba másik végébe, a kályhához megy)*
KNUT Ha akar, dobjon ki.
YLAJALI Nem akarok magával újra végigmenni az utcán.
KNUT Megyek már, megyek.
YLAJALI Hiányzanak a gombok a kabátjáról.
KNUT Csak most vette észre?
YLAJALI És hol a nyakkendője?
KNUT Az óceán fenekén.
YLAJALI Maga őrült.
KNUT Jó lenne, ha az lennék. Tudta, hogy a varjú megjegyzi az ember arcát?
YLAJALI Ezt most mért mondta? Ne jöjjön közelebb.
KNUT Elmegyek. De előtte egy pillanatra hadd menjek oda magához. Csak egy pillanatra maga elé zuhannék. Mért is nevez-tél őrültnek, Ylajali? Ha egy embert őrültnek neveznek, lehet, hogy tényleg azzá is válik. *(Szünet)* Csak arra vár, hogy elkoródjak végre.
YLAJALI *(lassú léptekkel odamegy Knuthoz, kinyújtja a kezét, csók-ra nyújtja a száját)* Mégis szeretem magát! *(Hevesen megöleli Knutot, egy pillanatra nyakába fonja karjait, s lábujjhegyre áll)*
KNUT Milyen gyönyörű most! *(Indul)* Még visszajövök. *(Kimegy)*

KILENCEDIK JELENET

A panzióban

HÁZIASSZONY Író úr, író úr, otthon van?
KNUT Igen.
HÁZIASSZONY Bejöhetek?
KNUT Igen.
HÁZIASSZONY Maga írástudó ember, megkérhetem egy szí-
vességre?
KNUT Irjak meg valami levelet? Nagyon szívesen – kinek lesz?
HÁZIASSZONY Nem, ennél sokkal egyszerűbb a dolog. Itt ez a
számla. Valami hiba van a számításban. Képtelen vagyok rá-
jönni, hogy hol a hiba.
KNUT *(számol, kifelé)* Összeadtam mind a húsz tételt először le-
felé, majd fölfelé – az eredmény mind a kétszer azonos volt.
Közben megállapítottam, hogy az asszony terhes. Az ötödik
gyerekével. *(A Háziasszonynak)* Stimmel!
HÁZIASSZONY Nézze meg újra. Tudom, hogy kevesebb. Itt va-
lami nem stimmel.
KNUT 2 kenyér á 25 óre – 1 lámpaüveg á 18 óre – szappan 20
óre – vaj 32 óre – három egész öt tizenhatod font sajt á 16 óre.
Az istenit, itt öt tizenhatod sajt pimaszkodik! A kis szemtelen,
látja!
HÁZIASSZONY Ez a fokhagymás sajt. Öt tizenhatod, vagyis öt lat.
KNUT Értem, értem! Öt tizenhatod, vagyis öt lat. *(Úgy tesz, mint-
ha számolna, mozgatja a száját, rá-rábök egy számlára)* Most már
harmadszor is végigbongésztem az egészet, s amennyire meg-
állapíthatom, az összeg stimmel.
HÁZIASSZONY Úgy látszik, az író úr ritkán számol tizenhato-
dokkal. Úgy látszik, valaki mást kell megkérnem, olyat, aki tud
tizedes törttel számolni. Bocsásson meg, kedves író úr, ha za-
vartam. Jóccakát. *(El, aztán vissza)* Igaz is! Ne haragudjon,
megkérdezhetem, nem tartozik maga véletlenül nekem? Nem
három hete jött?
KNUT Igen, éppen három hete jöttem.

HÁZIASSZONY Sajnos mostantól nem hitelezhetek...
KNUT A múltkor már említettem, hogy megkezdtem egy cikket.
Amint befejezem, azonnal megkapja a pénzét, sőt, előleget is
adok.
HÁZIASSZONY És ha soha nem fejezi be azt a cikket?
KNUT Hogy soha? Az ki van zárva. Egyszer minden cikket be-
fejez az ember. Az a helyzet, hogy holnap vagy talán még az éj-
szaka megjön az ihlet, és akkor hipp-hopp, tíz perc alatt kész
leszek vele. Nekem ki kell várni a pillanatot.
HÁZIASSZONY A pillanatot.
KNUT Igen, a pillanatot.
HÁZIASSZONY Hát én is várom a pillanatot. Amikor kifizet.
(El)

Gyerekszivaj az utcáról, a szomszédban a cseléd lány énekel

GYEREKHANG Megfogta a nyakamat, és fojtogatott! Pusztulj
innen, te kaldeus orrú! Te zsidó! Ilyen szaros senki fojtogatja
az embert! A kurva anyádat!
HÁZIASSZONY Pofa be! Hogy beszél! Nem szégyelled ma-
gad! Kapsz mindjárt két akkora pofont, hogy leröpül a fejed.
Szépen bejössz.
GYEREKHANG Nem megyek!
HÁZIASSZONY Úgy elverlek, hogy megemlegeted!
GYEREKHANG Akkor se megyek!
KNUT *(vadul írni kezd)* Így érek el a könyvkereskedésben kiütött
tűz allegóriájának egyik nagyon fontos pontjához. Szerettem
volna határozottan hangsúlyozni, hogy nem könyvez égnék
ott, hanem agyvelők, emberi agyak, s hogy ezek az agyak gyűj-
tanak föl egy új Szent Bertalan-éjt! *(Lázasan ír)*

Ebben a pillanatban a Háziasszony betör a szobába

Mi van? Kopogás nélkül?
HÁZIASSZONY Micsoda? Mondott valamit?
KNUT Nem lehetne egy óra múlva?
HÁZIASSZONY Éppen most egy új utasnak kell ez a szoba. Ha
akar, lent alhat nálunk, kap külön ágyat is.
KNUT Csak öt perc kell, hogy befejezzem a tűzvésszről szóló
művet.
HÁZIASSZONY Mondom, beköltözhet az előszobába, nem
hallja?
KNUT Köszönöm, de nem lehetne, hogy még egy órát?
HÁZIASSZONY Süket maga? Szedje a holmiját, és jöjjön utá-
nam. *(Hátraszól a Matróznak)* Tessen parancsolni. Majd friss
ágyneműt húzok.

*A Háziasszony nem vár választ, fölmarkolja Knut papírjait. Jön egy
fiatal Matróz, akinek a kézfejére nagy kék horgony van tetoválva, mö-
götte hordár, vállára akasztva matrózláda*

TIZEDIK JELENET

A panzió lakószoba-konyhájában

ABLAKÜVEG Most te vagy a bank, vagy én vagyok a bank?
FÉRJ Te vagy a bank.

Harmadik bedobja a lapokat

ABLAKÜVEG Akkor fizess. Mutasd a lapodat. Most hova tetted?
FÉRJ Egy pillanat. Úgy látom, látogatónk van.
ABLAKÜVEG Ne szórakozzunk már. Mindig jön valaki. Így
nem lehet játszani! Ne dugdosd a lapokat.
FÉRJ Egy pillanat. *(A lapokat az asztalra dobja)*
ABLAKÜVEG Ez? Ezt ismerem. Valami újságíró. Legalábbis azt
mondja magáról. Jó napot, Pedersen. Hol kujtorogtál már
megint? Úgy nézel ki, mint egy hónapos retek. Nézze meg az
ember, hogy áll a haja. Művész! Gombóntó.
KNUT Tessék?
ABLAKÜVEG Semmi.

FÉRJ Amíg fizet, felőlem úgy áll a haja, ahogy akarja.
ABLAKÜVEG Ossz már. Vagyis én osztok. Már teljesen megzavarodtam. Inni nem kapok?
FÉRJ Kit keres? A feleségem nincs itt.
KNUT Sajnos ma éjszakára ide kell bekéredzkednem.
FÉRJ A feleségem tud róla?
KNUT Igen. Egy új utas elfoglalta a szobámat.
ABLAKÜVEG Egy matróz. Svéd. Én hoztam. Ilyen combjai vannak!
FÉRJ Azt jól tetted, fiam.
ABLAKÜVEG A nadrágja ugyan kiszakadt.
FÉRJ Kinek?
ABLAKÜVEG Ennek. Jössz már?
HARMADIK Kettőt kérek.
FÉRJ Türelem. Előre fizetett?
ABLAKÜVEG Az tele van pénzzel. Ennyi borralót adott, la.
FÉRJ Akkor ma az asszony jókedvű lesz.
ABLAKÜVEG Az kizárt. Olyannak még nem láttam.
HÁZIASSZONY *(jön, Knutnak, aki még mindig az ajtóban áll)*
Mit áll az útban?
KNUT Hogy hova...
HÁZIASSZONY Hogyhogy hova? Hogyhogy hova? Ide. Ide. Lát itt valahol helyet? Kint is leülhet az előszobában. Van ott egy padka. Ott nyugodtan elücsöröghet, és várhat az ihletre.
ABLAKÜVEG És megfagyhat.
HÁZIASSZONY Nem kérdeztelek.
ABLAKÜVEG Most hívsz, vagy mi lesz?
FÉRJ Ossz. Te meg adj öt koronát.
HÁZIASSZONY Hozzám szóltál?
ABLAKÜVEG Kérsz rá?
FÉRJ Nem is máshoz.
HÁZIASSZONY *(Knutnak)* Tegye már le magát valahova.
HARMADIK Passz.
KNUT Nem akarok zavarni.
FÉRJ Pancser. Idióta. Mutasd, mi van ott még.
ABLAKÜVEG Aki mondja. Hoppá! Ez leesett a földre.
HARMADIK Ügyes.
HÁZIASSZONY Ne szerencsétlenkedjen már nekem itt. Van elég bajom maga nélkül is. Üljön már le. Hol a fehérneműs láda kulcsa? Fel kell húznom az ágyneműt annak a svédnek.
(Pénzt dob a Férjnek, aki bedobja középre a tétek közé)
ABLAKÜVEG Húzol még rá?
FÉRJ Ne süss. Húzok. Mint a húzat.
KNUT Sajnálom.
HÁZIASSZONY Mit sajnál? Ne lelkizzen nekem itt. Tartozik, vagy nem tartozik?
ABLAKÜVEG Nesze. Bumm. Mutasd. Pech.
FÉRJ Francba.
HARMADIK Ez nagyon átlátszó volt, Ablaküveg.
SZOLGÁLÓ *(beszalad)* Adom! *(Knutnak, aki közben leült, és a papírjait a térdére helyezte)* Álljon fel, nem tudom kihúzni a fiókot.
KNUT Bocsánat. *(Feláll)*

Két kislány ront be a szobába

1. KISLÁNY Meghúzta a hajamat!
2. KISLÁNY Belém rúgott.
HÁZIASSZONY Kussoljatok már!
FÉRJ Ha meghúzta, húzd vissza. Ha megrúgott, rúgd vissza.
(Ablaküvegnek) Még egyet.
ABLAKÜVEG Figyelj már oda.
FÉRJ Mondom, még egyet.
ABLAKÜVEG Nincs még egy.
1. KISLÁNY Kitaposom a beledet, te sarki lotyó, te!
HÁZIASSZONY Hogy beszélés?
FÉRJ Adj nekik egy nyaklevest. De legyen benne házi tészta velős csonttal. Haha. Passz.
HÁZIASSZONY Nézzenek oda. Adj te. Még arra se állna föl az asztaltól, hogy megvakarja a fenekét. Neki mindegy, ha feje te tejére áll a ház. Hogy úszunk a mocsokban.
FÉRJ Vigyázz a szádra.

SZOLGÁLÓ *(Knutnak)* Mit szerencsétlenkedik itt? Menjen már ki, csak útban van a papírjaival.
HÁZIASSZONY Hagyjad már, inkább kend a vajás kenyereket.
(Knutnak) Kimegy, vagy bent marad?
KNUT Majd csak elleszek valahogy.
HÁZIASSZONY Én nyolc száját etetek.
FÉRJ Kilencet.
HÁZIASSZONY Mindegy, végtelenségig nem tart a türelmem.
Ha fizet, maradhat. Ha nem fizet, fel is út, le is út. A padlón vackolhat magának. Ha álmos. Ott a szalmazsák. Hagyjátok abba a kártyázást, mert szétcsapok.
FÉRJ Vigyázz a szádra.
HÁZIASSZONY Az öregnek adatok enni?
FÉRJ Az már nem eszik.
ABLAKÜVEG Csak a szemével.
HARMADIK 19.
FÉRJ 18.
ABLAKÜVEG 20. Bingó.
HÁZIASSZONY Azt is én etessem meg? Marie! Marie! Marie!
SZOLGÁLÓ *(az előbb kiment, most besiet)* Igen, asszonyom?
HÁZIASSZONY Etesd meg az öreget.
SZOLGÁLÓ Eteti a halál.
1. KISLÁNY Éhes vagyok.
2. KISLÁNY Én is.
HÁZIASSZONY Mars az ágyba! Majd később adok. Ne lábatlankodjatok itt. Még rengeteg dolgom van. Gyerünk! Ki innen!
FÉRJ Most mit kínozod őket? Ha kiküldöd, öt perc múlva úgymint bejönnek.
1. KISLÁNY Világosba úgyse tudunk.
2. KISLÁNY Világosba úgyse tudunk.
HÁZIASSZONY Ki innen!

A kislányok kifutnak

(Knutnak) Maga meg mit néz? Mit néz? Egyen, itt egy szelet kenyér. Ez az utolsó, esküszöm!

TIZENEGYEDIK JELENET *Után*

TUSKÓ Jó estét!
KNUT Jó estét.
TUSKÓ Hogy vagyunk?
KNUT Köszönöm, szokás szerint.
TUSKÓ Még most is a Christie-nél robotolsz?
KNUT Christie-nél?
TUSKÓ Mintha egyszer mondtad volna, hogy könyvelő vagy Christie-nél.
KNUT Nem, már eljöttem tőle. Képtelenség volt együttműködni vele. Kapcsolatunk elég gyorsan véget ért.
TUSKÓ Miért?
KNUT Egyszer elírtam valamit, és akkor.
TUSKÓ Hamisítottál?
KNUT Én?
TUSKÓ Istenkém, a mai világban ez bárkivel megeshet.

Az utca végén megjelenik Ylajali, piros ruhában, a „Herceggel”

KNUT *(hangosan suttogja)* Ylajali!

Tuskó köszön a párnak. Knut mélyen meghajol

TUSKÓ Ki volt a szerencsés lovag?
KNUT Tényleg nem ismered?
TUSKÓ Nem látok jól.
KNUT Úgy köszöntél, mintha ismernéd őket.
TUSKÓ De nem!
KNUT Ó a Herceg!
TUSKÓ Herceg? Kristiania legügyesebb kezű nőgyógyásza?

KNUT Úgy pengeti a nőket, mint a hárfát. Netán a hölgyet ismered?
 TUSKÓ Aha, futólag. Volt veled egy kis kalandunk. És te?
 KNUT Hogy én? Nem.
 TUSKÓ Akkor mért hajoltál meg előtte olyan mélyen?
 KNUT Én?
 TUSKÓ Olyan mélyen, hogy a homlokod súrolta a flasztort, drága barátom. A kalapod, a kalapod, hogy néz ki?
 KNUT Hogy én?
 TUSKÓ Le akarod tagadni? Úgy láttam, a kicsike folyton téged lesett.
 KNUT Te honnan ismered? Mi van a kalapommal?
 TUSKÓ Á, nem is ismerem. Csak mondtam. Egyik este a Grand Cafében szórakoztunk, kijövünk a kávéházból, hát ott áll, illetve megy, de úgy megy, mint aki áll, érted?
 KNUT Nem értem.
 TUSKÓ Dehogynem érted. Nézett jobbra, nézett balra, nézett föl, nézett le, és mikor ráköszöntem, úgy tett, mint aki meglepődik. Nekem nem tetszett, úgyhogy átengedtem a terepet Johannak, tudod, ki az, aki a bankban dolgozik.
 KNUT Tudom. A bankfiú, persze. A nyakkendőbolond.
 TUSKÓ Kisasszony, mondta neki Johann, ne féljen. Mire ő: Nem félek, mért félnék? Mire Johann: Ebbe a sötétbe nem jó ám egyedül köszálni. Engedje meg, hogy bemutatkozzam: Waldemar Atterdag, fényképész vagyok. Eljöhet a műtermembe is, ingyen csinálók magáról családi portrét, mellképet, teljes alakosat, kiskutyával vagy anélkül. Na, erre a nő akkorát nevetett, hogy megijedtünk, hátha csak egy ócska kurva. De nem volt kurva, a Johann hazakísérte, és a kis bestia semmit se hagyott magával csinálni. Másnapra randit ígért, arra meg nem ment el.
 KNUT Na, a Herceg, az majd elintézi.
 TUSKÓ Ez tehát a híres Herceg.
 KNUT Az nem olyan finnyás, mint mi vagyunk.
 TUSKÓ Az tudja, mitől döglök a légy.
 KNUT *(suttogja)* Ylajali!
 TUSKÓ Mondtál valamit?
 KNUT *(félre)* Nem törődöm már a döggel, egyáltalán nem törődöm vele. Megcsúnyult, tönkrement. A Herceg tegye be neki, csináljon vele, amit akar. *(Fennhangon)* Most már mennem kell.
 TUSKÓ Na, de ha nem vagy könyvelő, akkor mit csinálsz? Mivel foglalkozol?
 KNUT Jelenleg egy nagy drámán dolgozom. „A kereszt jele” című középkori tárgyú drámán.
 TUSKÓ Hát, ez már valami.
 KNUT A Nemzeti Színházban fogják bemutatni. Amint felépül. Ez lesz az első bemutató.
 TUSKÓ És miről fog szólni?
 KNUT Majd nézd meg a színházban. Hosszú lesz, az az egy már biztos.
 TUSKÓ Jó, föltétlenül! Csak szólj idejében!

TIZENKETTEDIK JELENET A panzióban

KNUT *(a Háziasszonynak)* Muszáj valami világitást kapni. Ma éjjel nem alszom, hanem megírom. Tudja, a fejemben már majdnem kész van. Gazdag leszek.
 FÉRJ Csukjátok már be az ajtót.
 HÁZIASSZONY Mi van, már megint nyitva van?
 KNUT A három lámpa közül az egyiket, ha megkaphatnám.
 HÁZIASSZONY Nincs három lámpám.
 MATRÓZ Jó estét.
 KNUT És amit ott láttam kint?
 HÁZIASSZONY Az el van törve. *(A Matróznak)* Jó estét. Foglaljon helyet. Mindjárt hozom a levest. *(Knutnak)* Maga meg ne álldogáljon. Vagy ki, vagy be. *(Üvölti)* Marie, hozz neki egy vajás kenyeret!
 SZOLGÁLÓ Kinek?
 HÁZIASSZONY Neki, tudod, kinek!
 SZOLGÁLÓ Azt láttam. Az ma a palotából jött ki. Biztos ott vacsorázott! *(Knuttól)* Ott vacsorált?

KNUT Hát persze.
 SZOLGÁLÓ Vagy a Grand Cafében.
 KNUT Ott nagyon finom ám a croissant! És csinosak a pincérnők.
 SZOLGÁLÓ A kroásszan? Az ám. Az nagyon finom. És bukna rád a pincérnők.
 HÁZIASSZONY Menj dolgozdra. A szikkadtból vágj. Előbb annak kell elfogni. *(Varmi kezd)*
 KNUT Azt nem is szeretem.
 SZOLGÁLÓ Hogy mit nem szeret?
 HÁZIASSZONY Mindegy, ne is törődj vele, mit makog.
 SZOLGÁLÓ Azért hull úgy a haja? A kroásszantól? Reggel a mosdóvíz tele volt a hajával. Ilyen fiatalon kopaszodik? Mért kopaszodik ilyen fiatalon?
 HÁZIASSZONY Menj már. *(Varr)*
 SZOLGÁLÓ Látja, mit találtam a padlón?
 HÁZIASSZONY Még szemetel is?
 FÉRJ *(a Matróznak)* Jön kártyázni?
 MATRÓZ Nem tudok.
 FÉRJ Viccel? Matróz létére?
 MATRÓZ Mondom, hogy nem tudok.
 HÁZIASSZONY Mindenkit azzal a kártyázással kínozol? Nincs jobb dolgod?
 FÉRJ Nincs.

Knut közben leült egy sámlira, és előveszi a papírjait, hogy előbbre jusson. Térdére teszi a papírokat, nagy erőfeszítéssel maga elé bámul

SZOLGÁLÓ Színdarabot ír a bérlő úr!
 KNUT Azt már összetéptem.
 SZOLGÁLÓ De ez nálam maradt. Nemcsak a haja hull, a papírjai is. *(Néhány összetéptett papírlapot vesz elő)* „A nagy szajha! Az a címe, hogy „A nagy szajha”.
 FÉRJ Nincs és nem is lesz.
 SZOLGÁLÓ *(olvas, ügyetlenül, betűzve)* Jöjjetek, bírók, jöjjetek, papok, itt, az oltár előtt közönségek veletek, Isten oltára előtt... Lányom, tested bujasága nem... *(Rosszul látja, nem tudja elolvasni)* ...a te tested bujasága nem...
 HÁZIASSZONY Elég volt már...
 HARMADIK *(félbre)* valahol a vackán) Én jövök. Már röpülök.
 FÉRJ Téged már unlak. De azért gyere. Én osztok. Kapsz három gyufaszálat. Ha elveszted, megpofozlak. Áll az alku?
 HARMADIK Áll.
 SZOLGÁLÓ De ez tetszik a legjobban: „Álmodozva gombolja ki a ruháját, miközben a zöld Krisztust nézi a falon...”
 MATRÓZ *(kezdi kanalazni a gőzölgő levest, és jóízűen eszik)* Zöld Krisztus?
 FÉRJ Ne a zóddel gyere már megint!
 HÁZIASSZONY A kenyeret hozd már. Hagyd azt az istentelent. A sör kint van az udvaron.
 SZOLGÁLÓ És a cipője! Nézzék meg a cipőjét! Gyönyörű lábbeli! Akár egy kutyaól!

Közben a két kislány bejön. A macska kétségbeesetten nyávog. A Háziasszony leül varrni. A Szolgáló tesz-vesz. Bejön, nyom egy szelet kenyeret Knut kezébe, amivel az nem tud mit kezdeni. Ül, kezében a kenyérrrel, ölelben a példánnyal. A lányok a macskát kínozzák

HÁZIASSZONY Nem lehet bírni veled?
 SZOLGÁLÓ Hozom már. De egy ilyen paprikajancsit! Látott már ilyet?
 HARMADIK Iq.
 FÉRJ Csaltál.
 MATRÓZ Köszönöm, jó éjszakát.
 HÁZIASSZONY A húst nem kéri?
 MATRÓZ Jólaktam.
 FÉRJ Még életedben nem volt Iq-ed.
 HÁZIASSZONY Kisérd fel a kormányos urat!
 SZOLGÁLÓ Most más dolgom van.
 HÁZIASSZONY Akkor majd én.
 FÉRJ Nézd a szemtelenjét! Hozd a söröm!
 SZOLGÁLÓ Hoznám, ha volna.
 FÉRJ Ne hazudj.

Valaki kopog, belép egy névtelen alak, leül a kártyázókhoz

HÁZIASSZONY Ez is itt van?

SZOLGÁLÓ Ez mindig itt van.

FÉRJ Ne üsd bele mindenbe az orrod.

HÁZIASSZONY Az ember felfordulhat.

FÉRJ Sörömet kérem.

A Háziasszony fölkel, kimegy

MATRÓZ Jó éjszakát mindenkinek. *(Föláll, de nem megy)*

HÁZIASSZONY *(jön vissza a sörrel)* Maga nem kér, kormányos úr?

MATRÓZ Egyet szívesen. *(Visszaül)*

FÉRJ Na tessék. Mégiscsak komoly ember a kormányos úr.

MATRÓZ Schlaftrunk.

VALAKI Kettőt kérek.

HARMADIK Kemény legény.

A lányok közben fognak egy hosszú szalmaszálat, és beleszúrnak az öreg fülébe. Az öreg nem tud védekezni, villámló szemekkel néz, próbál elhajolni. Knut egyre jobban felháborodik ettől

FÉRJ Nézd, milyen aranyosak. Megőrjítik az öreget!

HARMADIK Meg is érdemi.

SZOLGÁLÓ Né, hogy nézi őket.

1. KISLÁNY Ne húzd el a fejed.

2. KISLÁNY Nézd, hogy bámul.

1. KISLÁNY Olyan csúnya.

HÁZIASSZONY Milyen lenne. Ronda volt világeletébe. Kapott enni?

SZOLGÁLÓ Én meg nem etetem. Folyton lecsurog az arcán.

1. KISLÁNY Ne húzd el a fejed, hékás.

FÉRJ Hallottad, azt mondta neki, hékás!

VALAKI Adj egy lapot.

HARMADIK Már adtam.

VALAKI Már adtál?

HARMADIK Már adtam.

A két kislány tovább kínozza az öregembert

MATRÓZ Jó éjszakát.

HÁZIASSZONY Aludjon jól. Jó volt az ágya?

MATRÓZ Remek. Csak az a baj, hogy mozog.

FÉRJ Hallod, azt mondja, mozog az ágya.

ABLAKÜVEG *(belép)* Jó estét.

FÉRJ Téged ne is lássalak.

ABLAKÜVEG Nem is hozzád jöttem. *(A sarokban puszog a Matrózsal, pénzt ad neki, valamit átvész)*

HÁZIASSZONY Kiesik a szemem. *(Varr tovább)*

SZOLGÁLÓ Annyira unatkozom.

Knut közben feláll a helyéről – a papírjai a földre esnek, és tesz egy lépést az ágy felé

HÁZIASSZONY Mit akar?

SZOLGÁLÓ Nézd, hogy néz.

ABLAKÜVEG Ez még mindig itt van?

HARMADIK Ez itt is fog felfordulni.

FÉRJ Maradjon! Nem érti?

KNUT Mit?

FÉRJ Béna az öreg!

Knut visszakullog a helyére. A kis ördögök tovább gyötrik nagyapjukat, bosszantja őket, hogy ügyesen el tud hajolni a szalmaszálak elől. Az gyűlölködve mered rájuk, egy szót se szól, karját se mozdítja. Majd hirtelen előrehajol, és arcon köpi az egyik leánykát, aztán odasercint a másik felé is, de ezúttal nem talál. A lányok sírva fakadnak, üvöltöni kezdenek. Végigüvöltik a jelenetet. A Férj lecsapja a kártyát, és odarohan a nagyapához, megrázza

Vén disznó, szemem köpöd a gyerekeket?

KNUT Jóságos istenem, nem látta, hát nem hagyták élni sem! Halálra gyötörték azt a szegény öreget! Nem látnak a szemüktől? *(Egész testében remegve ülve marad a széken)*

FÉRJ Nézzenek oda! Ez is beleszó! Mi az ördög ütött magába? Látjuk, amit látunk. Mit képzelsz magáról?

HARMADIK Jár a pofája ezeknek.

ABLAKÜVEG Ismerem a fajtáját. Egész nap a városban kullog, aztán adja a nagyurat. Pedig zsebe sincs a kabátjába.

HÁZIASSZONY Most már elég, szétcsapok köztetek!

FÉRJ Játsszunk. Maga meg kussoljon.

HÁZIASSZONY Mindenki kussoljon! Mindenkit kirúgok innen, mindenki mehet a világ négy égtája felé. Nem elég, hogy paraziták szíják az ember vérét, lógnak rajta, mint a piócák, és közben prédikációkat tartanak! A kurva anyákat nektek meg! Ti se üvöltetek már, mert úgy megverlek, hogy lesz okotok üvölteni.

FÉRJ De én...

HÁZIASSZONY Mindenki hallgasson!

MATRÓZ Én megyek.

HÁZIASSZONY Nem magára értettem, kormányos úr, kérem, bocsásson meg.

Mindenki Knutra néz. A kislányok is

Betörnek ide az utcáról, éjszakának idején fölverik a házat, pedig tetűszírra sincs pénzüik. Nem tűröm az ilyesmit. Aki nem tartozik ide, annak fel is út, le is út. Azt hiszem, a saját házamban jogom van egy kis békességhez!

SZOLGÁLÓ Hát persze, a gyerekek játszottak az öreggel, ez meg odamegy, és elrántja őket. Látom ám, hogy nagyon készül valamire, látom a szemem sarkából.

HARMADIK Ha rám céloz, madám, én rögtön szedem a sátorfámat.

A két kártyás feláll

HÁZIASSZONY Nem rád céloztam. S rád sem! A többiekre sem. Egyvalakire céloztam. És az az egyvalaki nagyon jól tudja, hogy rá céloztam.

KNUT *(félre)* De milyen különösen zöld hajú az a Krisztus a képen, nem is annyira fűzőld, inkább perjezőld! Üde perjezőld. Az élet perzselésre váró fűhöz hasonlatos.

HÁZIASSZONY Mi az? Megsüketült? Azt mondtam, azonnal takarodjon innen. Nem hallja? Nem ismétlem meg, szedje össze a cókmozóját, és tűnjön el innen!

SZOLGÁLÓ Ennek nincs cókmozója. Csak ami rajta van.

HÁZIASSZONY Az engem nem érdekel! Nyomás!

FÉRJ Éjnek idején senkit sem szabad kidobni. Tilos.

ABLAKÜVEG Láttam én már karón varjút.

VALAKI Hiányzik a kőr bubu.

FÉRJ Kuss.

MATRÓZ Azt hiszem, fölmegek a szobámba.

FÉRJ Még egy sör? *(A Szolgálónak)* Hozz neki.

SZOLGÁLÓ Hoz a halál.

HÁZIASSZONY Haszontalan, használhatatlan népség.

Knut ott áll, tanácstalanul, aztán újra leül

Semmire se jó népség! *(Odacsap az asztalra négy sörösüveget)*

FÉRJ Ez a beszéd! *(A Matrózknak)* Nem iszik velünk?

MATRÓZ Nem is tudom.

ABLAKÜVEG Nem szabad az ilyet visszautasítani.

Knut közben kisomfordál az előszobába, vackot vet magának. A Háziasszony utánamegy

HÁZIASSZONY Jegyezze meg, ma utoljára aludt itt!

KNUT Igen. Értem.

HÁZIASSZONY Tessék, itt a vajjas kenyere.

KNUT Köszönöm, nem vagyok éhes.

HÁZIASSZONY Ha nem, hát nem.

TIZENHARMADIK JELENET

A kikötőben

KNUT (úgy szédül, mint egy részeg, zihál, alig tud fölegyenesedni) Állva akarok meghalni. (Kiabál, üvölti) Nem burgonya, hanem káposzta! Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében esküszöm, hogy a burgonya káposzta! Ezt most leírom. (Szélsébesen ír valamit, gondolkodás nélkül) Befejezem a darabot, és még ma beszélek a direktorral. Kitűnő! Pazar! Írd le! (Szétharapja a ceruzát, fölgrík, darabokra tépi a kéziratot, laponként, a földhöz vágja kalapját, s dühödten tapos rajta) Elvesztem! Hölgyeim és uraim, elvesztem!

És bőszen ugrál a kalapján. Egy rendőr tisztas távolból figyel. Knut fölveszi a kalapját, és odamegy a rendőrhöz

KNUT Nem tudja, hány óra?

RENDŐR Négyre jár!

KNUT Helyes! Csakugyan négyre jár. Szeretem a lelkiismeretes embereket. Számíthat a pártfogásomra. (És otthagyja) Hehe, így kell bánni a kutyákkal! Ez az, ami imponál nekik.

SÜTEMÉNYESKOFA Kalácsot, fánkot, pitét tessék! Kalácsot, fánkot, lekváros buktát!

KNUT Megvan! A kecske és a káposzta is jól fog lakni! Főleg a káposzta lakik jól. (Barátságosan mosolyogva bólint) Jó napot! Ugye emlékszik rám?

SÜTEMÉNYESKOFA Én?

KNUT Hát persze!

SÜTEMÉNYESKOFA Nem.

KNUT Nem emlékszik...? De hát tisztességes emberek között fölösleges is annyit beszélni. Adtam magának ajándékba egy halom pénzt.

SÜTEMÉNYESKOFA Tényleg. Most már megismerem.

KNUT Na, eljöttem a süteményekért.

SÜTEMÉNYESKOFA A miért?

KNUT Az első adagért. Ma még nem viszem el mindet.

SÜTEMÉNYESKOFA Milyen adagért?

KNUT A sü-te-mé-nye-kért. Nem ingyen kérem, megfizettem az árát. (Fölvesz a pultról néhány fonott kalácsot, és beleharap) Hm, egészen jó. Egy kicsit nyers és nyúlós, és finom.

SÜTEMÉNYESKOFA Mit művel itt nekem maga?

KNUT Kiegyenlíttem a számlát. Mondtam én valaha is, hogy nem jövök el a süteményért? Azóta magának kamatozik az a kis pénzecske, nem igaz? (És fölkap egy másik süteményt is, és egy harmadikat is)

SÜTEMÉNYESKOFA Rendőrt hívok!

KNUT Jaj, tegye meg már a kedvemért! És akkor majd megnézzetjük a kisanagsám engedélyét is. Hogy hova szól! Meg hogy hány naposak a kalácsai.

SÜTEMÉNYESKOFA Ez közönséges rablás!

KNUT Azzal vádol, hogy loptam azt a pénzt, amit előlegebe letettem magánál?

SÜTEMÉNYESKOFA Ilyet nem mondtam.

KNUT Nahát! (És tömi a szájába a pultról a süteményeket)

SÜTEMÉNYESKOFA De akkor mért adta nekem?

KNUT Nos, asszonyom, nekem megrögzött szokásom, hogy vakon megbízom embertársaimban. Én alapvetően hiszékeny, naiv ember vagyok, kérem.

SÜTEMÉNYESKOFA Most már eleget evett!

KNUT Köszönje meg szívósságomat! Ha mindent elvonnék, ami járna, akkor koldusbotra juttathatnám, kisanagsám, és ezt nem akarom. Tehát jár még nekem öt diós, kettő mákos, egy lekváros... (Sorba szedi el az asztalról a süteményeket) Vigyázzon, néne, a kapzsiság még börtönbe juttatja.

SÜTEMÉNYESKOFA Takarodjon innen!

KNUT (távoztában „véletlenül” felrúgja az asztalt) Aljas vénasszony! Pénzt kapsz valakitől, és nem tartozol neki semmivel érte?

SÜTEMÉNYESKOFA (szedegeti a földről a süteményeket) Micsoda népek vannak.

KNUT (zabál, tömi magát, aztán hirtelen zokogni kezd) Én szerencsétlen.

EGY EMBER Mi baja?

KNUT Magának mi baja?

EGY EMBER Én csak kérdem.

KNUT Én is!

EGY EMBER Bolond.

KNUT (előveszi a papírjait és ceruzáját, és írja a darabot)

„Szerzetes: Azt hiszed, te nem vagy Isten teremtménye?” Nem jó. „Szerzetes: Isten megbocsát a legnagyobb bűnösnek is!” Hülyeség. Inkább a bíró jöjjön. „Bíró: Nem lesz szükség kínzóeszközökre! Magam megyek majd oda, hogy szembenézzek ezzel a női sertéssel! Így parancsolja az Isten és a törvény, így parancsolja a lelkiismeretem.” Nem jó. Itt nem tudok írni. Visszamegyek a panzióba.

TIZENNEGYEDIK JELENET

A panzióban

Knut benyit a panzióba. A Férj leskel a kulcslyukon

FÉRJ Csöndesen! Psszt. Ne csapjon zajt!

KNUT Elnézést.

FÉRJ Akar valami jót látni?

KNUT Csak visszajöttem a sétatálcámért.

FÉRJ Jöjjön ide! Nézzen csak be! Ilyet nem mindennap lát. Lejjebb! Lejjebb! Ott fekszenek. Látja az öregét? Látja?

Az ágyon a Matróz és a Háziasszony szeretkeznek. Az ágy végében a béna öregember ül

Látja az öregét?

KNUT Mit?

FÉRJ Ugye látta! Hogy báméskodik a vén számár!

A szeretkezés egyre hangosodik. Lihegnek, huhognak

Rég láthatott már ilyent az öreg.

KNUT „Így parancsolja lelkiismeretem.”

FÉRJ Tessék?

KNUT Semmi, semmi.

FÉRJ Mondott valamit?

KNUT Nem, semmit.

FÉRJ (suttogja) Tud kormányozni ez a kormányos, mi? Egy igazi gőzhajó! Sőt: csatahajó!

KNUT Nem tudom. (Magában) A középkorban nincs lelkiismeret, a lelkiismeret Shakespeare táncmester találmánya.

FÉRJ Halkabban! Megőrült? (Visszafordul a kulcslyukhoz) Az öreg szeme majd kiesik.

KNUT Bocsánat.

FÉRJ (suttogja) Nem akarja megnézni még egyszer? Azért nem lát ilyent mindennap az ember.

KNUT Köszönöm, inkább nem.

FÉRJ Ha nem, hát nem. (Visszahajol)

Knut elhátrál, leül a Matróz szobájában, és írni kezd

KNUT „Szajha: Nincs nekem otthonom, nincs nekem hazám. Sekrestyés: Talán nincs anyád, apád? Szajha: Már az arcukra sem emlékszem. Sekrestyés: Csak az beszél így, akit nagyon megbántottak. Szajha: Te hasonlítasz valakire, de nem tudom, kire. Pap: Ki leszel átkozva! Szajha: Már alig várom!”

Kitárul az ajtó, jön a Háziasszony és a Matróz

HÁZIASSZONY Szentséges Szűzanyám, ez visszaszökött a szobájába! Ez nem a maga szobája! Magának itt nincs szobája!

KNUT Bocsánat.

HÁZIASSZONY Ha nem takarodik azonnal, rendőrrel dobatom

ki! Nézze a hajléktalan csibészét! Rosszabb, mint egy zsebtolvaj. Amire ránéz, megfertőzi! Ez beteg. Leprás. (A Matrózhoz) Mindened megvan? Nézd meg jól! Nézz körül alaposan. Az ilyeneknek se istene, se hazája!

KNUT Asszonyom, csak azért jöttem, hogy elbúcsúzzak! Ezért várakoztam itt. Ez volt az egyetlen csöndes zug a házban. Végig ezen a széken ültem, és írtam.

HÁZIASSZONY Írt! Írt! Írt!

KNUT Írtam.

MATRÓZ Drágám, ez a légynek se tudna véteni.

HÁZIASSZONY Mért nem ütöd le, te marha nagy ember? Mibe kerül az neked? Aztán a kutyák elé velem!

MATRÓZ Ne bánts. Engem nem zavar. Mintha itt se lenne.

HÁZIASSZONY Ez jó. Mintha itt se lenne. De azért szeretném, ha már tényleg nem lenne itt.

KNUT Ne izguljon, megyek már.

HÁZIASSZONY (szorosan Knut nyomában) Most már nem bírom a véletlenre. Most már megnézem, amíg eltűnik a sarkon.

KNUT Eltűnök, eltűnök.

HÁZIASSZONY Beállít, mint egy nagyúr. És két nap múlva kiderül, hogy ágrólszakadt koldus.

Egy küldönc érkezik, levéllel

KÜLDÖNC Pedersen urat keresem.

HÁZIASSZONY Nincs ilyen.

KÜLDÖNC Nekem azt mondták, hogy ebben a panzióban lakik.

HÁZIASSZONY Ebben a panzióban nem lakik semmiféle Pedersen.

FÉRJ Dehogynem. Ott megy!

HÁZIASSZONY Te mit szölsz bele?

FÉRJ Pedersen!

Knut megfordul

KÜLDÖNC Maga Pedersen?

KNUT Én. Mit akar?

KÜLDÖNC Ezt magának küldik. (Egy borítékot nyújt Knutnak)

KNUT Kell a halálnak! Nem vagyok Pedersen!

FÉRJ Bolond!

HÁZIASSZONY Annál rosszabb.

KNUT (átveszi a borítékot, amiből egy tízkoronás esik ki) Ki a fene küldte ezt?

KÜLDÖNC Azt nem tudom. Én egy hölgytől kaptam.

KNUT Na jó. (Főlkapja a földről a pénzt, és a Háziasszony arcába vágja) Itt van a pénze!

HÁZIASSZONY (nehézkösen lehajol a pénzért, és fölveszi) Nehogy azt higgye, hogy megköszönöm magának!

KNUT Tartsa meg a rohadt pénzét!

HÁZIASSZONY Még neki áll följebb!

FÉRJ Add ide. (Kiveszi a Háziasszony kezéből, és zsebre vágja)

HÁZIASSZONY Add vissza.

FÉRJ Dehogy adom.

HÁZIASSZONY Add vissza, mert megkeserülöd.

A Férj egy nagy sóhajjal visszaadja a pénzt

(Knut után kiált) Na, jöjjön! Épp kész lesz az ebéd! Jöjjön már, ne búslakodjon.

Knut elbizonytalanodva visszaindul a panzióba, ahol folyik a végtelen kártyaparti és nyüzsgés. Leül a székre. A Háziasszony tesz-vesz

ABLAKÜVEG Gyertünk, hívjál már!

SZOLGÁLÓ Kivasaltam a terítőket.

FÉRJ Kettőt kérek.

ABLAKÜVEG Szép, szép, de inkább sose láttalak volna.

1. KISLÁNY Olyan álmos vagyok!

HÁZIASSZONY Az a jó.

ABLAKÜVEG Itt a piros, hol a piros!

HÁZIASSZONY (jön a gőzölgő tál levessel) Ez meg hova lett?

FÉRJ Az előbb még itt ült.

SZOLGÁLÓ Ki nem ment, az biztos!

HÁZIASSZONY Mi a franc ütött bele!

MATRÓZ Majd visszajön, ha elment.

HÁZIASSZONY De nem ment el, mondom. Látnom kellett volna, ha elment. Talán az ablakon mászott ki?

MATRÓZ Az ablakon nem.

2. KISLÁNY Itt van a cipője! Meg a kalapja.

1. KISLÁNY Meg a szemüvege.

SZOLGÁLÓ Megnézem fönt.

HÁZIASSZONY Na tessék, a cipője! Mutasd!

Nézik Knut cipőit

ABLAKÜVEG Cipő nélkül nem hiszem, hogy kiment volna a hóviharba.

FÉRJ Tegyé már a tűzre, hallod?

SZOLGÁLÓ Mingyá, mingyá! Nincs fönt!

VALAKI Te meg tegyé má ide nekem egy szép lapot!

FÉRJ Te csak hallgass!

HÁZIASSZONY Láttak már ilyet? (Nézegeti Knut kalapját) Micsoda egy ócskaság! (És a sarokba hajítja)

SÖTÉT